

अहम् ।

श्रीमद्-रत्नभञ्जरीविरचिता

कुवलयमाला-कथा ।

सा घ

प्रवर्तकधीमत्कान्तिविजयमुनिररान्देवास्तिपिद्धस्त-
धीमघतुरविजयमुनिवरेः संशोषिता ।

प्रकाशिका

श्रीजैन-आत्मानन्द-सभा

(भावनगर)

प्रथमावृत्तिः ५०० प्रतिः

सन् २४४२ }
श्रीसाधु १९१६ }

{ मूल्यम्
{ सार्ध-रूप्य

सधं वधं वधं जं दुधं वादिपं मए विमलं (१) ।
 सादुर्वि विद्याविज्ज भये भये होउ मे लेल ॥
 समस मं सोदीनि एविद्याण वरपदि वरपदि मएदि ।
 एवदिपंनुणेदि एव समसा एएएदिमि ॥
 एवदिपि जएध जीव विज्जति वि के वि एवममलमुवा ।
 जं ए वमिधं जिणेदि नं निधे ममए भावेणं ॥
 एवमामि एवएमाह संसे वि जिणे जएधरं ममिमो ।
 एवदिपिजएध ए माणं एवएदरं देव ए एवमामि ॥
 वे एवमाणं एवमामि संवरं एव ए एवमाणाह ।
 एवदिपि एवदिपि भावेण ममामि संवरं ॥
 एवमामि धम्मएध जिणाण एवदिपि एवदिपि ॥
 धम्मएध नि वं देवएधएवे एवमाणं ॥
 एवमाणं ए वं वामएधुवतं ए एवदिपि एवमाणं ।
 एवमामि एवदिपि जिणाण एवदिपि ए वंमामि ॥

* * * * *

जिणएवमणभूमीमो वं दे निष्वाणमाणमेवं ए ।
 समंयंमएदि एवदिपि एवदिपि एवदिपि ॥
 एवं जो एव मं सोसमं भएवमसितंनुतो ।
 एवदिपि एवदिपि एवदिपि एवदिपि एवदिपि ॥
 एव एव मलिज्जती मेवरावएणाहं एव एवदिपि ॥
 एवदिपि एवदिपि एवदिपि एवदिपि निष्पिया एवदिपि ॥
 एव एव [ए]मए विव दिदिदीए एवदिपि एवदिपि ।
 एवदिपि एवदिपि एवदिपि एवदिपि एवदिपि ॥

वृत्तिः धीभेत्तपटनाधुनेर्दाक्षिण्यलाञ्छनमोद्द्योतनसुरे ।

मत्याः आचारवशादीं यथास्थानमुचितपदवाच्यविश्यातो स्वव्यक्ति-
 वेर्णनाप्रकारः प्रागडि वरधानवोपस्थातम सधंमेवधमकारयति । यथा य—

एवदिपि एवदिपि एवदिपि एवदिपि एवदिपि । ततए
 एवदिपि एवदिपि एवदिपि एवदिपि एवदिपि ।

मालानाया कथाया व्यरदेशोऽपि कृतो ज्ञायते । ततश्च पञ्चारि ते यथाव-
 मरं धर्ममाराभ्य ततश्च्युत्वा प्रान्ते सर्वे च शीयाः क्रमशश्चरमशासनपति
 श्रीयद्मानस्वामिनं समया दीक्षामादाय मुक्तिपदमनुव्रजन्ति ॥

अस्यां च कथायामन्तरान्तरा भूयांसो रोषकृतराः कथांशाः सामयिका
 उपदेशाश्च निवेशिताः सन्ति । नगनगरनदीनदीसादिवर्णनं महाकाव्यसमुचितं
 सर्वमेव रसगिरिपूरितमनुपदमालक्ष्यते । पृतदेवाविकलं कथावस्तु संक्षेपेण
 संस्कृतभाषावतारितायां कुचलयमालायां प्रतिसंक्रमितं वर्तते । धीमदुद्-
 द्योतनसूरिभिः कथाया उपोद्घाते महलमयानि कानिधिष्णानि निर्माय
 कतिपयानां कविमाम्यानां नामानि स्मृतिपथमानीतानि सन्ति । तत्र पूर्वं
 तरद्रलोलाकथासूत्रपाराः पादलिप्ताचार्याः समनन्तरं शालीवाहन-पट्ट-
 पणक-घाण-यिमलाद्र-देवगुप्त-बन्दिक्-प्रभञ्जन-रविपेण-हरि-
 भद्रसूरिप्रभृतयो महान्तः कथयः कथाकारत्वेन निर्दिष्टाः । तदनन्तरं सक-
 लकथादिभिर्भेदैः पञ्चधा कथा विभज्य संकीर्णकथासमाश्रयणमतिमुक्तावह-
 त्वेन प्रतिज्ञातं वर्तते । तथा च तृतीयः प्रारम्भिको भागः—

पदमं नमह जिनिन्दं जाप नचन्ति जम्भि देवीमो ।
 उष्पेहिरवाहुलया रणन्तमणियलयनालेहि ॥
 पुरिसकरधरियकोमलणलिनीदलजलतरङ्गरङ्गन्तम् ।
 जिष्यत्तरायमञ्जणविम्बं जेणप्पणो दिट्ठं (?) ॥
 वसिउं चिरं कुलहरे कलाकलायसहिआ णरिन्देसु ।
 धूयं व्व जस्स लच्छी अज्जवि य सयंघरा भमह ॥
 जेण कओ गुरुगुरुणो गिरिवरगुरुनियमगहणसमयम्भि ।
 सहरिसहरियासज्जन्तभूपणो केसपम्भारो ॥
 तवतचियपायकलिणो नाणुप्पत्तीइ जस्स सुरनिषदा ।
 संसारनीरनाहं तरियं ति पणधिरे तुट्ठा ॥
 जस्स य तिरधारम्भे तियसयइत्तणविमुक्कमाहप्पा ।
 करकमलमडलिसोहा चलणेसु णमन्ति सुरयइणो ॥
 तं पदमपुहइपालं पदमपयत्तियसुधम्मवरचक्रं ।
 निध्याणगमणइज्जं पदमं पणमह मुणिगणिन्दं ॥

ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ

कोऊहलेण कथं परवयणयसेण सकयनियद्धा ।
 किञ्चि अयन्मंसकया दो विय पेसायभासिह्ला ॥
 सव्यकलागुणजुत्ता सिङ्गारमणोहरा सुरइयह्ला ।
 सव्यकलागमसुहया संकिन्नकह त्ति नायव्या ॥
 एयाणं पुण मज्झे एस शिय होइ एत्थ रमणिज्जा ।
 सव्यमणिईण सारो जेण इमा तेण तं भणिमो ॥

उपरितनकविनामावलीमध्ये भयविरहेति समरमियङ्केति पदेन च निर्दि-
 शानां धीमतां पर-सहस्रशास्त्रप्रणेदणां हरिभद्रसूरीणां सत्तासमयोऽष्टमश-
 ताव्याः प्राफन एव स्यात् । तेन यत्केचिदुपमितिभवप्रपञ्चाक्याकारधीसि-
 द्दर्पिसमकालवर्तिता स्वीकृता तद्विरस्तम् ।

अथ प्रस्तुता संस्कृतकुचलयमालाचम्पूकथाऽरिक्लमूलभूतकथायसुक्क-
 टिता यथास्थानपरिपोषितरमा गुणवती प्रचुरालङ्कारालङ्कृता च । एतदीयं
 गद्यं न केवलं ध्वनिप्रियं किन्तु हृदयहार्यं । एतदीयानि पद्यानि न केवलं
 प्रसन्नानि किन्तु विविधव्यङ्ग्यव्यञ्जकान्यपि । एतदीयोऽर्थो न केवलमपूर्व-
 तथा विज्ञातपूर्वः किन्तु स्वानुभवसंवेद्यममत्या स्वाभाविकतया च हृदया-
 ट्कारि । एतकथान्तःपातितः आनुपञ्चिका उपदेशा न केवलं मनो रञ्ज-
 यन्ति किन्तु तावज्ञानायापि प्रकल्पन्ते । एतच्च सर्वमपि प्रेक्षावन्तः पुस्त-
 कावलोचनेन स्वयमेवावभो-स्यन्ते इति कृतं विस्तरेण ।

अस्याश्च कथायाः प्राकृततः संस्कृतारः धीमत्परमानन्दसूरिशिष्याः धी-
 रसप्रभासूरयस्त्रेण शान्तिवममयो रिकुमार्कियावास्त्रयोदशशताव्या
 ष्ठरादं अनुदंरयाः शताव्याः प्रारम्भ एव वा संभाष्यते यत् एतकथासंशो-
 धनं अनुदंरानाग्दीप्रारम्भवर्तिभिः धीमत्कनकप्रभसूरिशिष्यैः धीमद्विः
 प्रद्युम्नसूरिभिः कृतं संभाष्यते यन्त्रे एव प्रद्युम्नसूरयः प्रायशो विवेकम-
 खरीटीका-शान्तिनाथचरित्र-धर्मोपदेशमाला-शालिभद्रचरित्रप्र-
 भृतीन् ग्रन्थान् संशोधितवन्त इति तत्तद्ग्रन्थवन्तभागावलोचनेन निर्धा-
 र्दने । ग्रन्थकारा हि प्रायशो ग्रन्थं निर्माय स्वयमवर्तिता केनापि विषयेन
 विदुषा संशोधयन्तीत्यविशिष्टा परम्परा प्रसिद्धेव । ततश्च यद्यपि प्रद्युम्न-
 सूरिकामारोऽपि सूरयोऽभूवन् तथापि संशोध इत्येन विधुक्ति गर्वप्रदं तत्रा-
 ग-

स्त्रीप्रारम्भसूचनायमानैः प्रसुप्तसुरीभिः समसमवयवसिद्धं प्रसुप्तकथाकृतं
भीरदाप्रभसूरीणां संभाष्यमानं त्रैकपदे सुनिरसम् ।

भीरन्तो रदाप्रभसूरयो मूलरूपाकृतो दाक्षिण्यचिह्नसूरीन् मन्थाग्ने
एव प्रदिपत्त माषीनात् मूलरूपोसोदात्मिकदान् महाकवीन् निर्दिश्य च
गुणमाहर्कता दशितवन्त इति विदुषां ज्ञापंम् ।

"नमः श्रीदीक्षितायै । नमः श्रीवृहत्कुण्डलयमालाकथाविधाविने
श्रीदाक्षिण्यचिह्नसुरीप्रवराय । ॐ अहंम् ।" इत्येतावान् पाठो यद्यपि
प्रस्तारम्भे मन्थकृत्स्निरपनिपद्योऽस्ति परमस्ताभिर्मुद्रयितुं व्यङ्ग्यतीव्रत एवा-
वगन्तव्यो बुद्धिमत्तिः । संस्कृतप्राकृतोभयवधावामपि वचिद् दृष्टयमैति वचि-
द् दृष्टयमैति च भिन्नभिन्नपाठदर्शनादस्माभिर्दृष्टयमैति पाठप्रधानीकृत्य परः
कोष्ठे () निश्चितः । विद्य लेखककालादिदोषवरोन यत्र यत्र पाठव्यत्येदेन
संबन्धसुद्धितः प्रतिभाषितः तत्र तत्र संगतिसंवाहनाय माहृतकथानुसन्धा-
नेन स्वस्वनाभयलेन च [] एतादृशकोलकान्तरे मध्य एव पाठः स-
गच्छथः । अपरं च श्रीवृहत्कुण्डलयमालाया एवैव प्रतिः प्राप्यते तत्कथो-
परिष्ठापथावद्विदुश्चिरदिता एव माहृतपाठाः ययोपलम्भं निर्दोषनीकृत्यासे
च धीमद्विवाचकैः संशोध्य वाचनीयाः ।

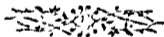
अस्मात् कुण्डलयमालायाः संशोधनावसरे श्रीमि दुग्जयि समासादि-
तादि । तत्र वसंतकं वन्द्यातधीमद्विद्विपिजयस्थानिकं वचनवर्तित्रा-
त्मकं पदपदवचिह्नचतुर्शासनात्ममे संबन्धरे िवितम् । वसंतकं वृत्त्युद्-
प्रवर्धकधीमद्वान्तिचिह्नयस्थानिकं वितस्तितवचनार्थं पदपदवचिह्नचौनदि-
शतिशाहीतमे संबन्धरे िवितम् । एते च द्वे सुलक्षे प्रायेण समागपाडे शि-
सुदानुये च । वसंतकं च सुलक्षं स्तामभनसुरीपप्रकृतागारात्मकं वन्द्यातधी-
मदान्धस्तामरद्वारा संशोधं द्विचचारिदवापदाभरम्—“एवं श्लोक ३६९४
परं मया तिमपि तिमपि लोकं वृत्तविदुषेणारिकं सुखमलीति लेखं सवि ।
संबन्ध १४२७ वर्षे भाद्रपदमासे हल्णपक्षे एकारवर्षा तिथी बुधवारे मात-
पुत्रवेदोऽपेध भीमोरीद्वान्तराग्ये स्त्रीजडराग्ये एव्यवशुभागतपुत्रपुत्र-
सोमसुम्भरापुत्रिकवृत्तिव्यविक्रमद्वयमूर्तिमन्त्रिबोवरावकार्यं सुखल-
मादाचरितं भाद्रपदेन िवितमिदम् ।” इति लक्ष्मणन्तर्कितराग्यले-

वनेन संवत् १९८७ वर्षे विगतं पूर्वोक्तपुण्यकृत्याद्विगत्य संश्लेषितं वर्तते
इति ज्ञाते । एतत्पुण्यकृत्येवमेव साक्षात्प्रमनुषिणः पूज्यमहात्मान्
वदन्त्यहम्भक्त्याः ।

एतत्पुण्यकृत्यसंगोपनं महता प्रयासेन कृतवन्तः धीमताः सर्वैरानुग्रह-
संदोहरमन्त्रीरक्षेयः श्रीचतुरविंशत्यमुनिगणः । यद्यपि संगोपनक-
र्तृभिः प्रमुग्धजनमहाधारी तथैव प्रमादगीरोपनात्सप्तयोगकरोरा-
जाना इति पुत्रिचंपरसिन्धुनाया वाचक्यां इष्टिभ्यमवदरेत्तदा सा निरा-
वर्त्तया गृहगतानेन योगधारविद्यया मेतज्या इत्यथो मारिकमायासादे—

विद्यमानं १९७२ विगतं मन्त्ररुम
इत्यनुसृतं मन्त्ररुम
इत्येवं प्रकाशत ।

तस्मिन्निदकाः
माननगरस्य श्रीजैन-आत्मा-
नन्द-समाया मन्त्रिणः ।

॥ अट्टम् ॥

॥ न्यायाम्मोनिधिधीमद्विजयानन्दगुरीधरपादपद्मेभ्यो नमः ॥

श्रीमद्रत्नप्रभसूरिविरचिता

कुवलयमालाकथा ।

आदित्यवर्णं तममः परस्मादज्ञान्यतेजःप्रचयप्रभावम् ।

यमेकमाहुः पुरुषं पुराणं, परालदेवाय नमोऽस्तु तल्लै ॥ १ ॥

श्लोकालोकलराद्विचारविदुरा विस्पष्टनिःश्रेयस-

द्वारः स्फारगुणालयसिमुवनमुत्पापिपहेरुदः ।

शशद्विभजनीनधर्मविभवो विस्तीर्णकृष्णभा

आद्योऽप्येऽपि मुदं जनस्य ददतां धीतीर्धराजश्चिरम् ॥ २ ॥

गोभिर्वितन्वन् कुमुदं विमुदं, तमःसमूहं परितः क्षिपंश्च ।

ददानु नेत्रद्वितयप्रमोदं, श्रीशान्तितीर्थाधिपतिर्मृगाङ्कः ॥ ३ ॥

शिवाय भूयादपुनर्भवाय, शिवाङ्गजन्मा स शिवालयो वः ।

जन्मप्रभृत्येव न यस्य फस्य, ब्रह्मप्रतं विद्युत्तमेतदत्र ॥ ४ ॥

षष्टमूर्तिरिष भाति यो विमुर्नप्रनागमणिराजिबिम्बितः ।

दर्पकोपचितिविच्युतिक्षमः, क्षेममेव तनुतां जिनः स वः ॥ ५ ॥

यस्मानमश्रवस्ततोऽपि शरीरभाजां,

नश्यन्ति सामजपटा इव दुष्कृतौपाः ।

तत्र प्रथममेव प्रथमतीर्थेन प्रथितष्टुमहिता धनसार्धवत्सुभवे
 प्रतिभ्यः प्राग्जगाम्यं ददता रोपितो दानधर्मः । ततः सिद्धगन्ध-
 र्वादीनां प्रत्यक्षं प्रतिज्ञां समाधयता भगवता सर्वं मम पापमकरणी-
 यमिति प्रफटीकृतः शीलधर्मः । धर्मोपपासन्वितेन प्रकाशितो लोके
 शपोधर्मः । तथैकान्ताशरणत्वकर्मवर्गगावन्धमोक्षनारकतिर्यग्गतिन-
 गरनरगमनागमनदुःखसुखधर्मशुद्ध्यानादिभाषनां भावयता भाषता
 निवेदितो भावनाधर्मः । ततोऽस्मादशस्त्रादशीर्दानादिभिर्मिभिर्दूरत
 ष्य परिच्यष्टाः । यतः सत्त्वमंहननपरिज्ञाः । तस्मादेष संवेगका-
 रको भावनाधर्मः सुखकरणीय इति । यतः सदा सत्पुरुपाटीक-
 दोषमवृत्तिपराः प्रमादपरयशश्चेतसो दुर्जनपार्श्ववर्तिनः परमममार्गा-
 नुगारिणश्चिष्टाम्, ततः श्रीमञ्जिनेन्द्रधमणपुद्गवसत्पुरुपगुणप्रामा-
 भिरामोर्वातनेन सकलीक्रियते जन्मेति । अन्यथा—ये च पूर्व
 पादलिप्त-शातवाहन-पदकर्णक-विमलाङ्ग-देवगुप्त-पन्दिफ-प्रम-
 ज्ञान-श्रीहरिभद्रनूरि-प्रभृतयो महाकवयो वग्युः । येषामेकै-
 कोऽपि प्रबन्धोऽद्यापि महद्दयानां चेताम्यनुहरति । ततः कथं तेषां
 महाकर्मानां कवित्वतत्त्वपदवीमनुभवामः ? । यपूर्णनामलालाभिर्म-
 क्षोन्मघा करिणो बध्यन्ते, यदि वा तुष्टगुञ्जाकलैरनुपमानां विदु-
 माणां शोभा प्राप्यते, यदि वा काचशकलैर्वैद्यैर्वैद्यमणिप्रभा प्रका-
 श्यते, यदि वा भुञ्जाम्यामुभाभ्यामम्भोषिलीर्यते, यदि वा काश्च-
 नगिरिमुक्त्या तोल्यते, ततश्चतुरचेतसां चमत्कारिणी कथा माहशै-
 रपि समुद्गीर्यते । परमिषं तु न कवित्वमदेन, न च शब्दशास्त्र-
 प्रावीण्येन, न च साहित्यसौहित्येन, न च फर्कशतर्ककौशलेन,
 किन्त्वात्मनो विनोदाय । सा च पद्यभा सकल-स्रण्ड-उत्पाप-परि-

हास-वरास्यादिभिः कथाभिः । एताः कथाः सर्वा अपि प्रसिद्धाः ।
 एतासां लक्षणधरा संकीर्णकथा शतव्या । अथ संकीर्णकथैवो-
 च्यते । साऽपि त्रिविधा धर्मार्थकामकथाभिः । ततो धर्मकथैव
 मच्यते । सा च धर्मकथा चतुर्विधा, आश्लेषिणी १ विश्लेषिणी २
 संवेगजननी ३ निर्वेदजननी ४ चेति । तत्राश्लेषिणी मनोऽनुकूला १,
 विश्लेषिणी मनःप्रतिकूला २, संवेगजननी शनोत्पत्तिकारणम् ३,
 निर्वेदजननी वैराग्यजनका ४ । ततः प्रस्तुतकथाशरीरमुच्यते—तद्य
 कीदृशम्! सम्यक्त्वन्मगुरुतरं परस्परनिर्व्यूढमुद्धृत्कार्यं निर्वाणग-
 मनसारनेतदाधिप्यचिह्नेन सूरिणा निर्मितम् । यथा-स कथास्वामी
 कुबलपचन्द्रो जातः । यथा च प्रातःसंगतेन देवेन हतः । यथा च
 तेन किं हो देव साधुश्च दृष्टा शून्ये कानने । यथा स पूर्वजन्म
 पशानानि जनानां मुनिमुस्ताच्छुश्राव । यथा स सिद्धश्च सम्यक्त्वं

सर्वथैव परित्याज्यः, स दूराहुर्जनः सताम् ।

द्विधा स्वेनापितेनापि, यः परं कुरुते द्विधा ॥ २ ॥

तद्विहाय तयोश्चर्चा, स्वत्वकार्यविहस्रयोः ।

अस्माः फयायाः संक्षेपः, क्रियते स्वार्थसिद्धये ॥ ३ ॥

तथाहि—

जम्बूद्वीपे द्वीपे पर्ववारणसधर्मणि पट्खण्डमरतक्षेत्रस्य दक्षि-
णार्धे मध्यमदेशावनीमौलिमण्डनमणिर्विनीता नाम नगरी । या
महापुरपनाभिजन्मनो जिनेश्वरस्य समेतवासवकृतराज्याभिषेकानन्तरं
संप्राप्तनलिनीदलनिक्षिप्तचारिव्याष्टकरमिथुनरूपर्यस्तोचरणयुगलाभिषे-
कदर्शनसहर्षहरिमञ्जलिपतसाधुविनीतपुरुषाङ्किता विनीतेति प्रसिद्धा
तदाऽभवत् । यत्र च शक्रः स्वयं प्रमुदितचेता भक्तिभरनिभृतो वास-
नावासितान्तःकरणोऽनन्तमहिमामेयगाङ्गेयच्छायकायश्रीनाभेयस्य स-
मुच्छ्रितमपनीतहृदयावसादं प्रासादं कारयाश्चकार । या चानन्तप्रवर-
सुरभुवननिवहामध्वजाश्लेः करैरिव मत्सदृशी पुरी नाऽपरास्ति [इति]
निवेदयतीव । यत्र शुभशरदभ्रविभ्रमधारिणि स्फुटस्फाटिकमयान्यभ्र-
लिहाग्राणि हर्म्याणि गुरपथपथसंचरिष्णोरुष्णांशोरपि विरचयन्ति
स्यन्दनस्खलनम् । यत्र द्विमुखो मृदङ्गः, तीक्ष्णो मण्डलाग्रः, भ्रमण-
शीलो मधुकरः, सकलइश्वन्द्रः, प्रवासी राजहंसः, चित्रलो मयूरः,
अविनयी बालः, चपलः सुवगः, परोपतापी ज्वलन एव न पुनर्जनः ।
यत्र च स्पर्श एव प्रस्तरः, पीयूषमेव जलम्, छायाहुम एव हुमः ।

वर्ष्यते सा कथं देवैः?, किल शक्रनिदेशतः ।

या धीमत्ताभिपुत्रस्य, निवासार्थं विनिर्ममे ॥ १ ॥

यां वीक्ष्य पथिका नैककौतुमानां निकेतनम् ।
 प्रवासालापवैधुर्यं, स्वप्रियाणां विसस्मरुः ॥ २ ॥
 तद्वस्तु नास्ति यत्त्र, प्राप्यते प्राणिभिः सुखम् ।
 यत्कथास्यपि वर्तत, तत्सर्वमपि वीक्ष्यते ॥ ३ ॥
 यत्र वक्रान्नता हंसे, मत्स्ये च स्वकुलक्षयः ।
 अरिष्टं रूतिकागेहे, जने नैव कदाचन ॥ ४ ॥
 राजन्ते यत्र कासारा, नराश्च कमलाश्रिताः ।
 सद्वृत्तशालिनः स्वच्छाः, सच्छाया द्विजमूपिताः ॥ ५ ॥
 यन्मृगाक्षीमुखाम्भोजलावण्येन विनिर्जिता ।
 तपस्वतीव त्रपया, सरोजालिः सरोजले ॥ ६ ॥
 अनन्तवैभवोपेतनिकेतोन्नतकैतनैः ।
 छत्रायां यत्र मार्तण्डमण्डलं न दृशां पथि ॥ ७ ॥

तत्र दृढधर्मा नाम राजा । यः सरलो दाक्षिण्यनिधिर्दानशौण्डो-
 दयालुः शरणागतवत्सलः प्रियंवदः [च] । यस्तु दौर्गत्यशीतसंता-
 पितानां दहनः; न पुनर्दहनः, सुजनवदनकमलाकराणां तपनः; न पु-
 नस्तपनः, घनसमयः स्वजनकदम्बानाम्, शरदागमः प्रणयिजनकुमुदव-
 नस्य, हेमन्तः प्रतिपक्षलक्षकामिनीकमलिनीनाम्, शिशिरकालः (रः)
 सौधयुवतीजनकुन्दलतानाम्, सुरभिर्मित्रकाननाम्, ग्रीष्मः शत्रुज-
 लाशयानाम्, कृतयुगावतारो निजक्षितिमण्डले, कलिकालो वैरिनरे-
 न्द्रराज्येषु, संतुष्टः स्वकलत्रेषु; न पुनः कीर्त्तिषु, लुब्धो गुणप्राप्तेषु;
 न पुनरधेषु, गृद्धः सुभाषितेषु; न पुनरकार्येषु, सुशिक्षितः कलामु;
 न पुनरलीककपटचाटुवचनेषु । तस्य करालकरवालधाराविदारितवै-
 रिवारणकुम्भस्वलीगलितमुक्ताफलविभूषिताखिलक्षितितलस्य सर्वत्रा-

रगलिनप्रभृतनिगभीमप्रतापसपनगोपिताशेषविषकलक्षकीर्षितरसीवि-
सरस्य शरचन्द्रचन्द्रिकावशातगुणसद्गतस्य निरवधिसौभाग्यलक्ष्मीकटा-
दालहरीलक्षितगामिलापसपूर्वभयस्य नप्रानेकनरेधरतिर धेगिमगिमुकु-
टतटोद्भवभाञ्जालपिञ्जरितपादारविन्दस्य प्रतापाशान्तदिककवालमा-
न्तविधान्तशासनस्य मधुमधनस्यैव फमला, कुमुदचन्धोरिव कौमुदी,
नीरुपमरूपनिगभृतगुरमुन्दरीमार्था अनन्यसामान्यपुष्पलावण्योपचिता
अधिकलकलाफलापकलिता मदा सद्धर्मध्यानदशाचधाना सर्वान्तः
पुरमभाना समप्रगुणमाभाभिरामा स्वयंवरपरिणीता प्रियङ्गुश्यामा
षान्ता षान्ता षभूय । अथ तस्य तथा साकं नापेधरस्यैव शच्या
विषयगुरमनुभवत कोऽपि कालो ध्यतिचक्राम ।

अन्यदा षाम्यन्तरसभासीनस्य तस्य भूपस्य कतिपयमन्त्रिजनपरि-
श्रमस्य श्रेष्टेवशप्रियाप्रतिष्ठितयामपार्श्वस्य बाहुलताऽवलम्बितयेत्रलता
प्रतिहारी समाश्रयी । तथा मिनतया भूपतेः पदपद्मयुग्ममयुग्ममकल्या
विश्रमम्—‘देव ! एष शबरसशसेनापतिपुत्र. गुपेणास्यसदा देव-
संवाश्या मानवनरेन्द्रविजयार्थं यथै स साम्प्रतं द्वारि स्वामिनश्च-
रणाम्बुजदर्शनमभिलषन्ति’ । राज्ञोक्तम्—‘प्रविशतु’ इति । ‘य-
दाशापयति देवमात्प्रमाण’ [इति] यदन्त्या तथा प्रवेदितः सेनानीः ।
स च भूपं विलोक्य विशिद्भूभागगुपसार्थ्यं ननाम । राज्ञोऽपि ‘आसन-
मामनं’ इति जल्पता दक्षिणकरतलेनोपमात्रं परिरुष्टस्य सम्मानितः ।
ततो विरचितदेवांप्रणाम. स सकलसामवायकनायकगणानतिदूरे
यथोचितविष्टरे निषसाद । अथ पृथ्वीभृता तमारानासीनं सुपेणं
निरीक्ष्य हृदयाभ्यन्तरेप्रवर्तितममोदाश्रुतपूरितनिसन्दविन्दुसन्दोह-

१ ग-“सामिदस्य बाहु-” इत्यपि । २ ग-“स्तरे प्रमोदाश्रुतपूरितेन
दृष्टोऽपि विमुपता गुपेण ।” इत्यपि ॥

कदा कदाचन वीर्यश्रोत्रं क्वरति । तदेवा तथा वर्तन्तं कदा
 कालमुत्तरेषु पुत्रो भवति" इति । तत्र विदित्वात्तं स्थित्वा राज्ञः
 अस्त्रमवासात्पुत्रस्यै । क्व विदित्वात्तमस्य तदवतीर्षान्तो वातरः ।

अथान्तरिक्षो वाह्यस्त्रादस्त्रमुपगतान् तानरेन्द्रमण्डलीपरि-
 कल्प्य तस्य भूपते सुवर्णमालावध्या सुवर्णमालावध्यायाः श्रीप्रथम-
 स्त्रमुत्प्लुत्पुमनिवसन्ना महात्पीठायुष्मान्नाभरणसोभस्ताना सुमङ्गला
 कथान्तं पुमन्तज्जना, एता एव वाहा श्रीराजदंष्टरीव तन्निगती-
 शस्त्यं । ता एव क्वरिणी कृपतेर्दक्षिणवर्षे विद्यित्तिरेष निर्ग-
 वती । ततो भूपर स्वयमन्तवर्षिष स्वर्गव स्वरोन्मदमानदद्वयः
 हाजमन्ताने स्थित्वा प्रियद्वेषकाशेषोवकस्योवः क्वटीरवपीडादुष्पि-
 तवान् । प्रियदुष्पामाभवन् प्रति प्रवक्षताऽवन्तप्रीना चिन्ति-
 त्तए "अतो! सुमङ्गलया वधिर्न यदप देव्या बहुधा विविधम-
 ऋनिर्गथितयाऽपि परिजनेनाऽहासोऽपि न कल्प्यायके आहारोऽपि
 न, प्रकल्पमानो मान एवावन्विभ । किं पुनरेव्याः कोषकार-
 त्पद् । अथवा स्वयमेव चिन्तयामि, एत शीघ्रं स्वभावन एव
 वधमि वार्षे कोष समुत्पद्ये । तद्यथा—मणयस्मन्त्रेण १, गौर-
 मन्त्रेण २, अग्निनीतपरिजनेन ३, प्रतिपशस्त्रेण ४, शम्भुतज्ज-
 नेन ५ । तत्र तावत् मणयस्मन्त्रेण न, येन सम जीवितस्याप्येवैव
 श्वाग्निनी विद्वन्व्ययेति । अथ गौरास्मन्त्रमपि न, येनास्याधैरा-
 द्या मन्त्रान्न पुमपुस्त्रीजनमपि ज्ञात्स्यमि । अथ परिजनोंऽपि
 वराधन मन्त्राणोरी भवति न पुनरेव्याः । प्रतिपशस्त्राणमपि
 न, येन सर्वोऽप्यन्त पुत्रज्जो देवतामिव देधी गन्वते । शेषं शम्भु-
 मण्डनं दृष्ट एव न, येनास्त्रार्थं माता महामटीपतेऽग्निमापित्य

शोचनीयतामगमम्, ततो मयाऽनेन मन्युना बाष्पप्रसरो रोदुं न
 शक्यते ।' अथो भूमृता तद्वक्रनिर्गतवाक्यविस्रयाचद्वरसाशिष्य-
 मागमनमा भणितम्—'अहो! बालस्यामानोऽभिमानः, अहो! साव-
 ष्मत्वम्, अहो! वचनविन्यासः, अहो! स्फुटाशरालापत्वम्, अहो!
 कार्याकार्यविचारण चेति सर्वथा विस्रयनीयमेतत् । यदेतस्मा-
 प्यवन्त्यामीदृग एव बुद्धिविभवः ।' इति जल्पता भूमृता धीशि-
 तानि सन्निवेशाननानि । मन्त्रिभिरुक्तम्—'देव! कोऽत्र विस्रयः? ।
 यथा गुणाकृत्यमागोऽपि ज्वलनो दहनसभावः, सिद्धार्थमात्रोऽपि
 रजविशेषो मुरुरेव, तथैते महावंशप्रसूता राजपुत्राः सत्त्वपौरुष-
 मानवभयैर्गुणैरिभवे. सह संवर्द्धितदेहा एव भवन्ति । अन्यत्,
 देवा! नैने प्रकृतिपुरुषा, किन्तु देवत्वच्युताः सावशेषशुभकर्मा-
 षोऽत्र जायन्ते ।' ततो मदीभृता जल्पितम्—'एवमेवैतत्, नात्र
 संदेहः' इति । भणितश्च भानुनय कुमार —'यत्न! मा चिन्ता-
 चान्दमना भव । यथाऽहं भवता रिपुशान्मन्यम्, न पुनः साम्भ-
 तः । यदा त्वमन्मन्दिरे समागतमदाप्रभृयेव त्वदर्शनमात्रेणापि
 सत्त्वन्ता नृपतिर्निर्भ्रं जात । भवान् मम पुत्र एव । एवं परिजायाऽ-
 भूति सा कार्प । मुद्य प्रतिपशुबुद्धिम् । अभिरमण वयम् । स्वेच्छ-
 वाऽऽन्वदो निरुतने यथा, सर्वमेव भव्य भावि' इति भणित्वा नृदे-
 व-
 कृष्णस्य वश मदे मकण्टकन्द्यादुभार्य निर्मलमुक्ताफलद्वारो
 , दत्तानि च क्रमुकीफलकाशीकडितनागवशीर्यानि ।
 'अहो! अहो!' इति भणित्वा तन्मयं स्वीचके । अर्पितश्च देव-
 मन्त्रिभिरुक्तम् भणितश्च—'नथा त्वयैव उपचरितयो

दद्यात्तदापि तदीयविशेषेण कदाचि । तद्वदन् तदा कर्त्तव्यं दद्यात्
 इन्द्रधनुसं च पुत्रो भवति' इति । तत्र विदित्वाकारं विद्यां यथा
 यथासाक्षात्पुत्रोऽस्ति । इन्द्रधनुसप्रश्नात्तद्वदन्तस्त्वान्निबन्तो दामरः ।

अथाप्यदिश्यते वाङ्मयानामण्डपमुपगतस्य तानरेन्द्रमण्डपीपरि-
 भागस्य तस्य भुवने सुरसिद्धेशिव पुलकितभाष्यगतस्यागता श्रीतपस्व-
 न्पुत्रोऽपुत्रनिबन्ता महत्कामीवागुग्रमात्राभरणसोभगता सुमहता
 म्नामान् पुमहतासा, दद्यात् च यथा श्रीदेवमहतीव ललितगति-
 कार्या । सा च बहुविधा भुवनेर्दक्षिणार्धे विद्यतिरेव निर्गत-
 कार्या । ततो भुवने स्वयमनरपश्चिद्वरुणैश्च स्वदीप्यायमानहृदयः
 दण्डशाल्याने स्थिता विनाशिनारोपयोश्चक्रोक्तः कण्ठीरुपीटादुत्थि-
 तवान् । प्रियहृदयामाभवत् मति प्रबलताऽथलापिना चिन्ति-
 तम् 'अतो! सुमहताया वधिर्त्वं यदय देव्या बहुधा विविधभ-
 र्त्वाभिर्मणितयाऽपि परिजनेनाऽहाराऽपि न कृतयाचके आहारोऽपि
 न, ये बलमगानो गान एषावल्भित । किं पुनर्देव्याः षोडशार-
 णम् ? । अथवा मयमेव चिन्तयामि, यतः श्रीणां ममावत् एव
 एष्टानि कार्या षोडश मण्डपघने । तद्यथा—मणयम्भरत्नेन १, गौर-
 म्भरत्नेन २, अविनीतपरिजनेन ३, मतिपक्ष्मरत्नेन ४, श्वरुगतर्ज-
 नेन ५ । तत्र तावन् मणयम्भरत्नं न, येन मय जीवितस्याप्येवैव
 मतिनिनी निष्कन्यावेति । अथ गौरम्भरत्नमपि न, येनाग्नाभैवा-
 हृद्या मकलान्तपुरपुम्भीजनमपि ध्यात्रामि । अथ परिजनोऽपि
 षड्दण्डन ममाशोयी भवति न पुनर्देव्याः । मतिपक्ष्मरत्नमपि
 न, येन शर्वोऽप्यन्तपुरजनो देवतामिव देवी मय्यते । शेपं श्वरु-
 मण्डनं कृत एव न, येनाकारं गाना महामहोपतेरभेऽग्निमाविश्य

देवी भूतेति । ततः किं पुनरेतद्भवेत् ? इति चिन्तयन् भूपतिर्देव्या
 वासवेश्म प्रविवेश । न पुनस्तस्य सा लोचनगोचरतां जगाम ।
 नृदेवेन पृष्टा चेष्टिका काऽपि—‘कुत्र देवी ?’ इति । तया निवे-
 दितम्—‘देव ! देवी कोपौकसि प्रविष्टा ।’ तत्र भूमीविभुर्ययौ ।
 दृष्टाऽनेन देवी हस्तिनोन्मूलितेव कमलिनी, भग्नेव वनलता, प्रोत्शि-
 सेव कुसुममञ्जरी । ततस्त्रां प्रेक्षमाणः क्षितिपतिस्तस्याः सविधवर्ती
 बभूव । तत आसनात्सविनयमलसायमाना चारुलोचना समुत्स्रौ,
 निजमासनमदाच्च । उपविष्टो राजा देवी च । ततः पृथ्वीपतिरु-
 वाच—‘प्रिये ! कोपने ! किमेतदकारणे चैव शरत्समयवारिधारा-
 हृतसरोजमिवोद्ध्वसि वदनाम्बुजम् ? । नाहं किञ्चिद्रपराधं स्वस्वा-
 न्यस्य वा स्मरामीति । ततो मनः प्रसन्नतामानीय निवेदय । किं
 मया न तव सम्मानितो बन्धुजनः ?, किं वा न पूजितो गुरुजनः ?,
 किं वा न संतोषितः प्रणयिवर्गः ?, अथवा न विनीतः परिजनः ?,
 अथ प्रतिकूलः सपत्नीसार्थः ?, येन कोपमवलम्ब्य सिताऽऽसे ।’ तत-
 स्तद्वचः श्रुत्वा किञ्चित्सहास्यमास्यं निर्माय देवी सुधामुचं वाचमु-
 वाच—‘देव ! तव पदपद्मयुग्मप्रसादवशतः किञ्चिदपि न न्यूनमस्ति,
 किन्त्वनेकभूमिनायकमौलिमुकुटभाणिक्यकोटिनिवृष्टचरणयुगस्याऽपि
 तव प्रणयिनी भूत्वाऽत्र वीक्षापन्ना जाताऽस्ति । यादृशस्तस्यास्तरल-
 दृशः पुण्यवत्यास्तनूद्भवः खेहभाजनं महेन्द्रकुमारस्तादृशो मम मन्द-
 भाग्यायात्त्वयि नाथे सत्यपि नास्तीत्येतद्भाषयन्त्याः स्वस्योपरि निर्वेदः
 तवोपरि च मम कोपः समजायत’ इति । ततो विस्रयसोरचेतसा
 नीतिप्रचेतसा विशामीशेन चिन्तितम्—‘पश्यताविवेकित्वं महिला-

जनस्य यद्वलीपारांबद्धमलपितैरीदृशोर्द्वियन्ते कामिनीभिः कामुकजनस्य
येतांभि ।' ध्यात्वेत्युक्तम्—'देवि । यदेतएव कोपकारणमत्र क उ-
पायः! देवायपमेतत्, नात्र पुरपकारस्यावसरो नान्यस्य चेति । यतः—

अनुपमाय कुप्यन्ति, सवनाय शुशुद्धयः ।

देवायणा पुनः सर्वाः, तिदयो नेति जानते ॥ १ ॥

सावदेवंप्रिये व्ययन्ति कथमकारणे कोपमवलम्बसे ! ।' देव्या
दिशतम्—'नाथ ! नाहमकार्ये कुपिता, विन्तु कार्य एव । किं यदि
मदीपतिरुपमं विधाय देवतामाराध्य संतर्ति याचते ततः कथं मनो-
रथाः प्रमाणकोटिं नाटीकन्ते', अतः प्रसीदतु मम मन्दभागिन्याः
स्वागी देवताऽऽराधनेन' इत्युक्त्वा चरणकमलयुगले निपतन्ती राज्ञा
शुजाभ्यां धृत्वा प्रोक्ता—'कान्ते ! यत्त्वं यदसि तदवश्यं विधास्ये ।
सर्वधैयापृति मुद्य । परित्यज संतापं । कुरु भोजनं । भज पद्मगो-
चरमंभवं गुप्तम् । प्रिये ! निशितासिपारया त्रिर्नयनस्य पुरो हुत्वा
समांसं, कात्यायन्या अमृतः शिरसा बलिं दत्त्वा वा, महारमशाने
भूतप्रेतपिशाचादिकं कमपि साधयित्वा, विधया वा पुरन्दरमपि
समाराध्य मया तनुजो याचनीय एव' इति भूषवचनं समाकर्ण्य
हर्षमर्षमनृत्तसर्वाङ्गरोषोद्गमा प्रोत्कुलवदनाम्बुजा देवी समजनि ।
ततो नृपतिरुत्थाय श्रुतमज्जनभोजनविधिर्विधिज्ञं मन्त्रिगणं समादि-
देश—'भो भोः गुरुगुरुममुखाः सचिवाः । अचेदृशो वृत्तान्तः
सममूत्' । देव्याः कोपकारणमात्मनः प्रतिज्ञारोहणं च कथयामास ।
मन्त्रिभिरुक्तम्—'देव ! यतः—

अङ्गणवेदी वसुधा, कुल्या जलधिः स्थली च पाताल
वल्मीकश्च सुमेरुः, कृतप्रतिज्ञस्य धीरस्य ॥ १ ॥

तथा—

पराक्रमवतां नृणां, पर्वतोऽपि तृणायते ।

ओजोविवर्जितानां तु, तृणमप्यचलायते ॥ १ ॥

ततो देव ! यत्त्वया चिन्तितं तत्तथैव । सुन्दरश्रैष ईदृः
स्वाध्यवसायः । यतो मणितं पूर्वमुनिभिर्लोकशास्त्रेषु । यथा—

अपुत्रस्य गतिर्नास्ति, स्वर्गो नैव च नैव च ।

तस्मात् पुत्रमुत्सं दृष्ट्वा, पश्चाद्धर्म समाचरेत् ॥ १ ॥

अन्यच्च, देव ! सर्वाण्यपि कार्याणि पिण्डपानीयप्रदानार्थं
विना न संपद्यते पुरुषाणाम् । भण्यते च—

विद्यावतोऽपि नो यस्य, सूनुरन्यूनविक्रमः ।

यथा तज्जन्म शास्त्रीव, पुण्यैराढ्योऽपि निष्कलः ॥ १ ॥

तेन प्रधान एष स्वामिनः पराक्रमः । देव ! तिष्ठन्तु से
शशिशेखरोपास्त्रिमहामांसविक्रयकात्यायन्याराधनप्रमुक्ताः प्राण
कारिणः सुतप्राप्त्युपायाः । समस्ति स्वस्तिकारिणी महाराजवंद
पूर्वपुरुषसान्निध्याध्यासिनी राज्यलक्ष्मीर्भगवती कुलदेवता
राध्यामाराध्य पुत्रवरं प्रार्थयस्व' इति । ततो राज्ञा जल्पितम्—
मन्त्रिपुङ्गवाः' इति प्रोच्य भूपतिरासनादुत्स्यौ मन्त्रिगणश्च ।

अन्येषुः स पार्थिवः स्वयं पुष्यनक्षत्रयुतायां भूतेष्टायामः
कचनुष्ठादिषु रुद्रादीन् देवानम्यर्च्यं यशराशसादिभ्यो देवेभ्यं
दत्त्वा दुःस्वितान्धकृद्दर्पटिकादीननुकम्प्य निर्मितघ्नानक्रियः ।

भौतपवलदुकूलपुगलः भीतण्डद्रवचर्चिताद्गः कण्ठकन्दलन्यसामुमनो-
मनोरममालः परिजनपृतकुमुमशलिपटलिकोपचारसारः कमलादेव्या-
लयं प्रविश्य सपर्यां पिरचप्य दर्भसंदर्भितसस्तरे निपण्णः कृताशालिः
स्युतिं पपाठ—

पन्ननामविभोर्वक्षःपन्नभमरवल्लभे ।

विधेहि पुत्रपद्मां मे, पद्ये । पद्मासनस्थिते ॥ १ ॥

ततो नरेभरो भक्तिभरनिर्भरहृदयखिरात्रं जितेन्द्रियः कुसामये
सस्तरे स्थितवान् । तुरीयदिने च गृधोऽजातदेवतादर्शनामर्षवशः
दयामलकुटिलललाटपट्टपटितमुकुटीमङ्गभीषणाननो धामेन भुजादण्डेन
गृहीत्वा कुन्तलकलापं दक्षिणबाहुपृतखन्नरत्नेन कन्भरायां यावत्प्रहारं
दातुमारब्धवान् तावदेवतया हाहारववाक्यपुरःसरं तस्य सन्भितो
भुजादण्डः । राजाऽपि यावदुसमितास्यः पश्यति तावद्ददनविधुसञ्चि-
पानेऽपि विशेषविषुचकरकमलपरिमलनिलदलिकुलञ्जहारामुसरितदि-
क्चक्रवाला कमलालया देवी राजकमला मत्पशीवभूव ।

तद्दर्शनसमुत्पलरोमाञ्चकपचो विसितवदनारविन्दः कृतपणतिः
क्षितिपतिरासीत् । राजलक्ष्म्या भणितम्—‘भो नरेभर! विलक्षीकृत-
मतिपङ्कशवनितावैभयस्फूलहृषं कृपाणरजं मीवायां किनित्वाया-
स्वते !’ गृपेणोक्तम्—‘देवि! यत्त्वया विरानाम्यन्तरे मम निराहार-
स्वापि न निजदर्शनमदायि ।’ ततो राज्यधिया किञ्चिद्दिहस मोक्तम्—
‘वत्स! वद मया किं कार्यं तव ? इति ।’ अथो निगदितं मेदिर्निशो-
न—‘देवि! ममादं विषाय सर्वकलाकलापनिलयः प्राञ्चराज्यपुरा-
धरणपौरैयः कुलमन्दिरावष्टम्भस्रम्भनिभः पुत्रः परिश्रगुणशाली

अङ्गणवेदी वसुधा, कुल्या जलधिः स्वली च पातालम्
वल्गीकश्च सुमेरुः, कृतप्रतिज्ञस्य धीरम्य ॥ १ ॥

तथा—

पराक्रमवतां नृणां, पर्वतोऽपि तृणायते ।

ओजोविबर्जितानां तु, तृणमप्यचलायते ॥ १ ॥

ततो देव ! यत्त्वया चिन्तितं तत्तथैव । सुन्दरश्चैप ईदृश
स्याध्यवसायः । यतो मणितं पूर्वमुनिभिर्लोकशास्त्रेषु । यथा—

अपुत्रस्य गतिर्नास्ति, स्वर्गो नैव च नैव च ।

तस्मात् पुत्रमुखं दृष्ट्वा, पश्चाद्धर्म समाचरेत् ॥ १ ॥

अन्यच्च, देव ! सर्वाण्यपि कार्याणि पिण्डपानीयप्रदानादी
विना न संपद्यते पुरुषाणाम् । मण्यते च—

विद्यावतोऽपि नो यस्य, सूनुरन्यूनविक्रमः ।

वृथा तज्जन्म शास्त्रीव, पुष्पैराढ्योऽपि निष्कलः ॥ १ ॥

तेन प्रधान एष स्वामिनः पराक्रमः । देव ! तिष्ठन्तु सर्वे
शशिशेखरोपास्तिमहामांसविक्रयकात्यायन्याराधनप्रमुक्ताः प्राण
कारिणः सुतप्राप्त्युपायाः । समस्ति स्वस्तिकारिणी महाराजवंश
पूर्वपुरुषसान्निध्याध्यासिनी राज्यलक्ष्मीर्भगवती कुलदेवता ।
राध्यामाराध्य पुत्रवरं प्रार्थयस्व'इति । ततो राज्ञा जल्पितम्—
मन्त्रिपुङ्गवाः' इति प्रोच्य भूपतिरासनादुत्तस्यौ मन्त्रिगणश्च ।

अन्येषुः स पार्थिवः स्वयं पुष्यनक्षत्रयुतायां भूतेष्टायामने
ऋचतुष्कादिषु रुद्रादीन् देवानभ्यर्च्य यक्षराक्षसादिभ्यो देवेभ्यो
दत्त्वा दुःसितान्धककर्पटिकादीननुकम्प्य निर्मितस्नानक्रियः ॥

भौतपवलदुकूलयुगलः श्रीसण्डद्रवचर्चिताङ्गः कण्ठकन्दलन्यस्तनुमनो-
मनोरममालः परिजनभृतकुमुनवलिपटलिकोपचारसारः कमलादेव्या-
लयं प्रविश्य सपर्या विरचय्य दर्भसदभितसस्तरे निषण्णः कृताञ्जलिः
स्तुतिं पपाठ—

पद्मनाभविभोर्बक्षःपद्मभ्रमरवहभे ! ।

विधेहि पुत्रपद्मां मे, पद्मे ! पद्मासनसिते ! ॥ १ ॥

ततो नरेभरो भक्तिभरनिर्भरहृदयस्त्रिरात्रं जितेन्द्रियः कुशमये
सस्तरे स्थितवान् । तुरीयदिने च नृपोऽजातदेवतादर्शनामर्षवशः
श्यामलजुटिलललाटपट्टपटितमुकुटीभङ्गभीषणाननो वामेन भुजादण्डेन
गृहीत्वा कुन्तलकलापं दक्षिणबाहुभृतसङ्गरत्नेन कन्धरायां यावत्प्रहारं
दानुमारब्धवान् तावदेवतया हाहारववाक्यपुरःसरं तस्य स्तम्भितो
भुजादण्डः । राज्ञोऽपि यावदुत्तमितास्यः पश्यति तावद्ददनविभुसत्ति-
धानेऽपि विशेषविकचफरकमलपरिमलमिलदलितुलशास्त्रासुरितदि-
क्चक्रयाला कमलालया देवी राजकमला मत्वशीपभूव ।

सदर्शनसमुत्पत्तरोमाद्यकवचो विलितवदनारविन्दः कृतप्रगतिः
शितिपतिरासीत् । राजलक्ष्म्या भणितम्—‘भो नरेधर ! विलक्षीकृत-
प्रतिपक्षलक्षवनितावपश्यस्थूलदृशं कृपाणरत्नं मीमासां किमित्याया-
स्यते !’ नृपेजोक्तम्—‘देवि ! यत्त्वया त्रिरात्राभ्यन्तरे मम निराहार-
स्यापि न निजदर्शनमदायि ।’ ततो राज्यधिया विधिद्विहस्तप्रोक्तम्—
‘वत्स ! वद मया किं कार्यं तव ? हति ।’ अथो निगदितं मेदिनीरो-
न—‘देवि ! प्रसादं विधाय सर्वकलाकलापनिलयः भास्वराम्पपुरा-
धरणपौरैः कुलमन्दिरावष्टम्भस्तम्भनिभः पुत्रः पवित्रगुणशाली

दीयताम् ।' ततः सित्वा राज्यकमला समुवाच—'महाराज ! किं कोऽपि कदाचन मयि पुत्रो भवता न्यामीकृतोऽस्मि ? , येन मां प्रार्थयसे ।' राज्ञोक्तम्—'यद्यपि मया तनुजो न समर्पितस्तद्व्रित्तथम् परं कल्पलतासन्निधाने किमु कोऽपि बुभुक्षया विलक्ष्मीक्रियते ? स्वर्गापगापुलिनावस्थानेऽपि किं तृष्णया बाध्यते ' । अमपवचिन्तारत्नप्राप्तावपि किं दीप्त्येन दूयते ? । त्वयि दृष्टायां किं कोऽप्याधिव्याधामनुभवति ? ।' देव्या ऊचे—'महाराज ! मया परिहृतम् क्रुन । सर्वगुणसंपूर्णः पूर्णिमाचन्द्र इव कलाकलापनिलयस्तवैक पुत्रो भावी' इति भणित्वा राज्यलक्ष्मीस्तिरोदधे ।

ततो नृपतिर्लब्धराज्यश्रीप्रसादः श्रीदेवीगृहान्निर्गत्य निर्मितभानभोजनः सभायामुपविश्य मन्त्रिमण्डलमाकार्यं च यथावृत्तं निवेदयामास ।' मन्त्रिभिर्जल्पितम्—'देवगुरुप्रसादाद्भवत्वेतत् ।' ततः क्षमापरिवृढो दृढधर्मा दृढप्रतिज्ञ आस्थानाद्दुत्थाय देव्यै वृत्तान्तमचीकथत् । देव्यपि हृष्टमानसा समजनिष्ट । राज्ञा समग्रेऽपि नगरे वर्धापनमहोत्सवश्चक्रे । इतश्च घर्माशुरपि करनिकरप्रसरेण तम समूहं निराकृत्यास्तसमस्तकिरणदण्डोऽस्ताचलचूलावलम्बी बभूव ।

सति प्रभापतावग्रे, न प्रभा तनयस्य मे ।

इति ध्यात्वाऽस्तदम्भेन, रविर्गस्तः सरस्वता ॥ १ ॥

विना जीवितनाथं तं, किमन्यैरवलोकितैः ।

इतीव नलिनी जज्ञे, निद्राणनलिनेक्षणा ॥ २ ॥

तदाऽन्धकारं समगृद्धैरवादिपि भैरवम् ।

यत्र वर्णाश्रियां लोपो, शायते स्वः परश्च न ॥ ३ ॥

सतः शय्यागृहान्तर्भोजनपयस्वपटमध्यरादिने मन्दाग्निनीपुद्गिनतलिने
 एभिर्नोऽग्नी श्रियद्गुह्यामा देवी समारापित्तदेवगुहचरणकमन्दा प्रमी-
 स्तग्नीग्निवाग्नेचना पाश्चात्ययाग्निनीयामे स्वप्ने ज्योत्स्नाप्रवाहमंगृत-
 दियत्कममन्दकुमुदानन्दमदं कल्पद्विवलं सद्दल्पपरिमलाकर्षितालिकुल-
 कर्षितया शुक्लयजुर्वेदं कल्पभृन्मन्दाग्नीन् । तावत्याभाति-
 कम्पदतमङ्गलमुदङ्गमङ्गलमरायेण मनुद्या । ततः स्वभाषानुमदरासम्-
 दर्शनरगवशापदपंगमुष्णलद्रोभाप्रकथयितया देव्या विनयावनतो-
 लमाङ्गया यथादृष्ट स्पष्ट स्वप्ने क्षिनिभर्तुं पुरो न्यवेदि । राजा
 सद्भाषयमाकर्ष्य विस्मयमोरगता सुधासागरान्तन्ममिवात्मानं मन्यमानः
 प्रोवाच—‘विदे ! यो राज्यलक्ष्म्या पुत्रपर मदसः स साम्प्रतं
 कश्चिज्यनि ।’ ततो देवी ‘देवतानामनुमदेण राज्यधियो परमगा-
 येन गुणगुरुणां गुरुणामानीर्वादेन च धाम्णितं भवतु’ इति जल्पन्ती
 वर्षीनामप्यगोचरं प्रमोदं प्रतिपेदे ।

अधो गर्हनेता कृतावश्यकं प्रभाते रात्रिर्वैः समं सभासुपविश्य
 स्वप्नपाठकानाह्वयं तेभ्य स्वप्नफलं पप्रच्छ—‘कोऽगुप्य फलवि-
 पाकः ।’ ततः स्वप्नपाठकैरुक्तम्—‘यथा किल महाराज ! महापुरुष-
 जन्यं तस्मिन्पुत्रमहर्षिगजप्रभृतीन् सामान् पश्यन्ति । तेनै तस्येद-
 शस्य सकलकल्याणभृद्दर्शनस्य प्रधानपुरुषजन्म सूच्यते ।’ राजा भणि-
 तम्—‘देव्या पुत्रजन्मफलं राज्यधिया परेणैव निवेदितम् । यः
 पुनः शर्मा शुक्लयजुर्वेदया कश्चित्तद्वयं शृष्टामः ।’ ततो गर्हितं

१ क. स्व-“द” समस्तविवाधीशैस्तेऽहृता स्वप्नपाठकैरन्वितो राजहंस इव
 शरणां गजामलं कृतं देव्या दृष्टं स्वप्ने निवेद्येति प्रप्रच्छ” इति पाठः ॥ २ ग-
 “ततोऽग्नेन स्वप्नेन प्रभा-” इत्यपि पाठः ।

दीयताम् ।' ततः स्मित्वा राज्यकमला समुवाच—'महाराज ! कोऽपि कदाचन मयि पुत्रो भवता न्यासीकृतोऽस्ति !, येन मां प्रायसे ।' राज्ञोक्तम्—'यद्यपि मया तनुजो न समर्पितस्तदवितथम् परं कल्पलतासन्निधाने किमु कोऽपि बुभुक्षया विलक्षीक्रियते ? स्वर्गापगापुलिनावस्थानेऽपि किं तृष्णया बाध्यते ? । असपत्नचिन्तारत्नप्राप्तावपि किं दौस्थ्येन दूयते ? । त्वयि दृष्टायां किं कोऽप्याधिवाधामनुभवति ? ।' देव्या ऊचे—'महाराज ! मया परिहासः कृतः । सर्वगुणसंपूर्णः पूर्णिमाचन्द्र इव कलाकलापनिलयस्तवैकः पुत्रो भावी' इति भणित्वा राज्यलक्ष्मीस्तिरोदधे ।

ततो नृपतिर्लब्धराज्यश्रीप्रसादः श्रीदेवीगृहान्निर्गत्य निर्मितस्नानभोजनः सभायामुपविश्य मन्त्रिमण्डलमाकार्यं च यथावृत्तं निवेदयामास ।' मन्त्रिभिर्जल्पितम्—'देवगुरुप्रसादाद्भवत्वेतत् ।' ततः क्षमापरिवृढो दृढधर्मा दृढप्रतिज्ञ आस्थानादुत्थाय देव्यै वृत्तान्तमचीकथत् । देव्यपि हृष्टमानसा समजनिष्ट । राज्ञा समग्रेऽपि नगरे वर्धापनमहोत्सवश्चके । इतश्च धर्माशुरपि करनिकरप्रसरेण तमःसमूहं निराकृत्यास्तसमस्तकिरणदण्डोऽस्ताचलचूलावलम्बी बभूव ।

सति प्रभापतावग्रे, न प्रभा तनयस्य मे ।

इति ध्यात्वाऽस्तदम्भेन, रविर्मस्तः सरस्वता ॥ १ ॥

विना जीवितनाथं तं, किमन्यैरबलोकितैः ।

इतीव नलिनी जज्ञे, निद्राणनलिनेक्षणा ॥ २ ॥

तदाऽन्धकारं समभूद्वैरवादपि भैरवम् ।

यत्र वर्णाश्रियां लोपो, शायते स्वः परश्च न ॥ ३ ॥

मेधासी शत्यभाषी च, सर्वलोकमनोहरः ।

वयंभार्य सुतेजस्वी, धनुर्जातो भवेन्नरः ॥ ९ ॥

दसं-नाय सुधीर्विद्वान्, पुत्रवान् दीर्घशीर्षितः ।

परदारपरन्त्यागी, मकरे जायते नरः ॥ १० ॥

शेखरशिर्षाधाषामनो मानी विचक्षण ।

परावनी च मन्त्राजुर्जात कुम्भे भवेत् पुमान् ॥ ११ ॥

सुत समुद्रगर्भात्, स्पष्टवाक्यस्तु शोचनः ।

सुदमधानो मरिष्टो, मीनजातो मयैन्नरः ॥ १२ ॥

राशाऽप्येनशशस्त्रं निमित्तविदो रूपकाणा सहस्रं मदाय समु-
 त्पन्नी । तत्र प्रमुदितमना भूपतिर्द्वाश्चादिने समप्रमपि जनं सम्मान्य
 वासोर्षि मन्त्रदृष्टवृक्षयमालावृत्तचन्द्रदर्शनानुसारेण तनुजस्य द्विधाऽपि
 बुधलयचन्द्र इत्याख्यां वितीर्षवान्, अपरमभिधेयं श्रीदत्त इति ।
 एवं पद्यभिर्षांशीभिः परिपाल्यमान समितिभिर्वेतिधर्म इव कलाकला-
 पेन मतिपचन्द्र इव, पितुर्गनोरथ इव प्रवर्धमानः, सहस्रकर इव
 दिम्बधूममङ्गमगतः, सर्वैरपि करतलात्करतलं संचार्यमाणोऽतिवृषितै-
 रिवाशेषजनलोचने पीयमानः सुधामय इव निर्मितः प्रजापति-
 नाऽष्टवर्षदेसीय । समुद्रादप इव कुम्भाभूः दिनकरनिशाकरकरनि-
 करामृष्टे परिजनेनाप्यदृश्यमानेऽमिलितगुरुजने विषामृष्टे यतिरिव
 जितेन्द्रियः, भोजनासादेऽप्यवृत्तादरः, अनुकूलदुकूलमुगलपरिधा-
 नेऽप्यदृष्टावधानः, तिरस्कृतमुरामुरगुरुधिषा पुरामसमक्षचारिष्या
 मेधया द्वादशवर्षाणि यावत् कलाचार्यपार्श्वान्यासीकृता इव कलाशा-
 लिकलापिमलाः सकला अपि कला हेलया कळयामासिवान् ।

अन्यदा च स कुमारः स्फाराकारः परिलसद्विक्रमाधारः कृतम-

सर्वाङ्गसंभिर्मुर्छानिगीलिताईः क्षितौ पतितमात्रः 'कुमारापहारात्
पपी' इति भणित्वा तत्कालमेव जीवितव्येन तत्पजे । ततस्तं
गतासुं निरीक्ष्य कुमारेण चिन्तितम्—'अहो ! विस्वापनीयमेतत्—

यद्यधस्तत्कथं देवमार्गगामी न चैष चेत् ।

सुरगस्तदयं किं वा, प्रहारेण हतो मृतः ॥ १ ॥'

अथ तपाख्यसमयसजलजलदगर्जिगम्भीरः कस्यापि शब्दः सम-
मृत् । 'भो निर्मलशशिवशविभूषण ! कुवलयचन्द्रकुमार ! समा-
कर्णय मम वचनम्—'गन्तव्यमस्ति तवाऽद्यापि गव्यूतिमात्रं दक्षिण-
दिग्भिभागे, द्रष्टव्यं चादृष्टपूर्वमिव किमपि ।' इदं च श्रुत्वा
चिन्तितं कुमारेण—'अहो ! कथं पुनरेतत्, कोऽपि मम गोत्रं नाम
च जानाति ! अथवा कोऽप्येष दिव्यो मम शुभायतये दक्षिणाशाभि-
मुखं मां प्रेरयति निष्कारणकरणापरत्वेन । अतीन्द्रियज्ञानगोचरतया
चालङ्घनीयवचनाः किल देवा मुनयश्च भवन्ति ।' इति ध्यात्वा
दक्षिणाभिमुखं गच्छन् गव्यूतमतिक्रम्य कुमारोऽशोपान् दिग्भिभागान्
यावद्विलोकयति तावदमतोऽनेकपर्वतपादपधापदलतामुल्मगहनां महा-
विन्ध्याटवीं ददर्श । या च पाण्डुरोनेवार्जुनालङ्कृता, श्रीरिव महा-
गजेन्द्रसनाथा, महापुरीष सुहृशालकलिता । चिन्तितं कुमारेण—
'अवश्यं वशीकृतेन्द्रियमामः कोप्यत्र महर्षिर्महात्मा दिव्यज्ञानाबलो-
किताखिलपदार्थसार्थः परिवसति । यत्तस्य भगवत उपशमप्रभायेन
विरुद्धानामपि जन्तूनां परस्परमट्टत्रिमं प्रेम संजातम् ।' एतच्चेतसि
चिन्तयन् कुमारः कुवलयचन्द्रो यावत्किञ्चिद्भूभागमुपसर्पति तावदन-

तिदूरेऽतिस्निग्धबहुकिमलयप्रिगजमानं बहुद्विजकृतकोलाहलममंस्त्र-
 शान्वासंकुलं वटपादपमपश्यत् । तं वीक्ष्य तामेव दिशं प्रति चलि-
 तोऽच्युतपतिपुत्र , क्रमेण च म वटवृक्षनलमलघकार । ततो यावत्तत्र
 कुमारोऽग्नि तावत्तन्म तपोनियमगोपिनाज्ञमेजया ज्वलन्निव, मूर्तिमा-
 निव धर्म , उपगमरसराजधानीव, निरामं इव चाग्निवक्ष्म्या,
 केम्पिनमिव सौम्यताया , मुनि कोऽपि महात्मा दिव्यपुरुषमृगेन्द्र-
 योर्नभ्यगिराधमुत्पायमायात । तन्मतेन कुमारेण विन्नतम् —
 'यदिमं सातुं सकल रौशोपवन्दनीयचरणाररिन्दियुगल प्रणिपत्य स्वस्या-
 श्वात्तारं पृच्छामि । केन हेतुना प्रहमपहन ' को वैष वृरज्ञ ' इति
 विन्नांस्त्वं मयात्त . पृथुतशिशुपदुस्वितस्य महर्षे सन्निकर्षम् । मुनिना
 श्लोक्तम्—'भो शशिवशविभूषण ! कृत्स्नयचन्द्रकुमार ! आगतं
 तव । वयं ! आगच्छ' इति । अथ तेन श्वनामगात्रकार्त्तनपरिमित-
 श्वात्तरेण पृच्छता विनयेन प्रणत मुनिपते कमकल्पयुगलम् । अथ
 वयं सप्तदशवयस्यदाग्निना विद्विगुम्भकारिणा धमशभाशीसाद ल-
 ग्निवः कुमारः । ततो मुनिममीपत्यादिव्यपुरुषेण प्रसारित मगभम
 गुम्भदरद्विगुम्भयोमयो मागिस्यकृत्कामग्नमृषितो वामेव ७४ ।
 एतेनृत्स्नपुत्रेण कृत्स्नपुत्रेण तस्य पागिनकं मृष्टीनेपद्मिनोत्तमाज्ञेन कृता
 पयसि । मृगेन्द्रेण च बहुदशविधकृत्कामग्न्याग्निना उद्वेदशशिवः ७५ ।
 एतेनृत्स्नपुत्रेण कृत्स्नपुत्रेण तस्य श्लोक्तमुद्दिशतोऽनुमानिता शत्रवतय ।
 कुम्भेण इषैरशुदिदमन्मुदिशान्तरयेत्या श्लोक्तवचनया एता दारै

१ म—'यदिमं सातुं सकल रौशोपवन्दनीयचरणाररिन्दियुगल प्रणिपत्य स्वस्या-

श्वत्तारं पृच्छामि । केन हेतुना प्रहमपहन ' इति विन्नांस्त्वं मयात्त . पृथुतशिशुपदुस्वितस्य महर्षे सन्निकर्षम् । मुनिना

दृशे । उपविष्टश्च नातिदूरे मुनिपस्य । भगवता निगदितम्—
‘कुमार ! त्वयेति चिन्तितम्—

पृच्छाम्यहं साधुममुं कृतो मे, केनापहारः! क इवात्र हेतुः! ।
को वाऽयमश्वस्तदिदं निवेद्यमानं मया विस्तरतः शृणु त्वम् ॥१॥’

इति श्रीपरमानन्दसूरिशिष्यश्रीरत्नप्रभसूरिविरचिते कुव-
लयमालाकथासंक्षेपे श्रीप्रद्युम्नसूरिसोषिते कुवलय-
चन्द्रोत्पत्तिरगापहारसाधुदर्शनकीर्तनो नाम

प्रथमः प्रस्तावः ॥ १ ॥

मायाऽस्याभयोद्वेगविषादाकुलचेतसाम् ।

त्रिदशत्वेऽपि सत्त्वानामभिमानभवं मुखम् ॥ १० ॥

इत्थं चतुर्गतावत्रासुभक्ता भ्रमता भवे ।

कर्मनिर्मथनोपायः, प्रापि धर्मः कदापि न ॥ ११ ॥

• कल्पद्रुं दुर्लभं प्राप्य, प्रार्थयेत्स वराटिकाम् ।

स्वायत्से मोक्षसौख्येऽपि, यो भवेद्विषयी नरः ॥ १२ ॥

संसारमरुकान्तारसमुत्तारं यदीहसे ।

सम्यक्त्वं मलिलं चित्तदृत्तिसं तत्सदोषताम् ॥ १३ ॥

ततः कुमारकुवलयचन्द्र ! एतस्मिन्नीदृशोऽस्तारे संसारे क्रोधमानमायालोभमोहमूढमानसैरात्मभिर्यदनुभूतं तत्त्वया सुरगापहरणपर्यन्तमेकमनसा कथ्यमानं निशम्यतामिति । तथाहि—

अस्ति समस्ताविशद्वटयज्ञवाटहुताशसमुत्थवहलधूमध्यामलितागुलविपुलनभस्तलः सर्वदेशलक्ष्मीवक्षःस्यलालद्वारतारहारो निखिलदेशान्तरसमागच्छदनेकवस्तुसङ्केतभूभाग इव घत्साख्यो विषयः । यत्र कम्पाङ्ककम्पितपुण्ड्रेक्षुपत्रनिचमशब्दवित्रस्तमिध प्रविशति काननभुवं कुरङ्गयूयम् । तदीयपूर्णतरलाग्निनिरीक्षणेन स्वकीयकान्ताकर्णान्तविश्रान्तलोचनसंस्पृतिपरो लेप्यमय इव दृपनिर्मितसाम्भ इव निश्चलः पथि पथिकजनशिरं तिष्ठति । तत्र प्रोत्तुङ्गशृङ्गसद्गतसुरमन्दिरोपशोभमाना गम्भीरनीरपरिखालद्वृतप्राकारा लवणाम्बुधिवज्रवेदिकाकलिता जम्बूद्वीपलक्ष्मीरिव, सुरपुरीव सद्गुणश्रया, अलक्रेव पुण्यजनान्विता, लङ्केव कल्याणमयी, कौशाम्बी नाम नगरी समस्ति ।

तस्या एकत्र विलसज्जगत्त्रयरमाजुपः ।

किं भ्रूयो वर्णने यस्याः, न गीष्पतिरपि क्षमः ॥ १ ॥

॥ अथ द्वितीयः प्रस्तावः ॥

ततश्च दन्तश्रुतिभिर्मुनीन्द्रम समूहं विदधद्विष्टम् ।
 उवाच तत्संशयभेददम्भात्, तद्बोधनार्थं वचनं सुधामम् ॥ १ ॥
 जीवितं यौवनं लक्ष्मीर्लावण्यं प्रियसगमः ।
 सर्वं चलाचलं लोके, कुशाभजलविन्दुवत् ॥ २ ॥
 दुर्हृदः सुहृदोऽपि स्युः, सुहृदोऽप्यसुहृत्तमाः ।
 मनीषी तेषु सर्वेषु, ममतां कः करोति तत् ॥ ३ ॥
 एक एव भवेज्जीवः, सुखी दुःखी च जायते ।
 एक एवाभुते मृत्युं, शिवं यात्येक एव हि ॥ ४ ॥
 अर्ज्यते कर्मणा राज्यं, हार्यतेऽपि च कर्मणा ।
 विद्वान् विना न कोप्यसि, कर्मणो हन्ति मर्म यः ॥ ५ ॥
 अमाभ्यार्दाङ्गिताऽपि श्रीः, क्षयं याति क्षणादपि ।
 घनाघना घनालीव, दुर्दान्तमरुता हता ॥ ६ ॥
 अविषद्याणि सघ्नन्ते, नरकेऽत्र शरीरिभिः ।
 दुःखान्युद्भुषितं देहं, येषां धवणतो भवेत् ॥ ७ ॥
 कशापाशाङ्कुशादीनामात्रायाः स्वस्वकर्मणा ।
 सङ्गन्ते नित्यशो हन्त, तिर्यक्त्वेऽपि हि देहिनः ॥ ८ ॥
 त्रियोगरोगमन्दायभूषकोपादिवेदना ।
 मध्वे भवन्ति भविनां, मानवेऽपि नवा नवाः ॥ ९ ॥

१ क-“सुनीन्दु” इत्यपि । २ ग-“भवे जीवः” इत्यपि । ३ ग-
 “दुर्हृद” इत्यपि ॥

मायाऽसूयाभयोद्वेगविषादाकुलचेतसाम् ।

त्रिदशत्वेऽपि सत्त्वानामभिमानभवं सुखम् ॥ १० ॥

इत्थं चतुर्गतावधामुमता भ्रमता भवे ।

कर्मनिर्मेयनोपायः, प्रापि धर्मः कदापि न ॥ ११ ॥

• कल्पदुर्दुर्लभं प्राप्य, प्रार्थयेत्स वराटिकाम् ।

स्वायत्ते मोक्षसौख्येऽपि, यो भवेद्विषयी नरः ॥ १२ ॥

संसारमरुकान्तारसमुत्तारं यदीहसे ।

सम्भक्त्वं सलिलं चित्तदृतिसं सत्सदोषताम् ॥ १३ ॥

ततः कुमारकुवलयचन्द्र ! एतस्मिन्नीहशोऽस्तारे संसारे क्रोधमानमायालोभमोहमूढमानसैरात्मभिर्यदनुभूतं तत्त्वया तुरगापहरणपर्यन्तमेकमनसा कथ्यमानं निशम्यतामिति । तथाहि—

अस्ति समस्तविशद्वटपद्मवाटहुताशसमुत्पन्नदुर्लभमध्यामलितातुलविपुल्लभस्तलः सर्वदेशलक्ष्मीवक्षःस्थलालक्षारतारहारो निखिलदेशान्तरसमागच्छदनेकवस्तुसङ्घतभूभाग इव वत्सास्यो विषयः । यत्र कम्पाद्दकम्पितपुण्ड्रेक्षुपत्रनिचयसन्द्वित्रस्तमिव भविशति काननमुयं कुरङ्गयूथम् । तदीयपूर्णतरलाशिनिरिरीक्षणेन स्वकीयकान्ताकर्णान्तविधान्नलोचनसंस्मृतिपरो लेप्यमय इव दृपस्मिर्मितस्तम्भ इव निश्चलः पथि पथिकञ्जनधिरं तिष्ठति । तत्र प्रोत्तुङ्गशृङ्गसद्गतसुरमन्दिरोपशोभमाना गम्भीरनीरपरिस्फालङ्कृतमाकारा लवणाम्बुधिवज्जवेदिकाकलिता जम्बूद्वीपलक्ष्मीरिव, सुरपुरीव सद्रूपाधया, अलकेव पुण्यजनान्विता, लङ्केव कल्याणमयी, कौशाम्बी नाम नगरी समस्ति ।

तस्या एकत्र विलसज्जगत्परमाजुषः ।

किं ब्रूमो वर्णने यस्याः, न गीष्यतिरपि क्षमः ॥ १ ॥

तां विद्वान्विद्विजित्वा मुद्दे पुनरुपगतम् । पुनरुपगतम् विद्वान्
 वसुधैव कुटुम्बकम् । मनुः कौशिक इव श्रीविद्वान्विद्वान् । विद्वान्वि-
 द्विजित्वा पुनरुपगतम् । कृष्णाय इव वसुधैव कुटुम्बकम् ।

मन्वन्तानेन विद्वान्, इत्या कृष्णायैवका इत्यम् ।

मत्स्यु गिणः वसुधैव कुटुम्बकम् मन्वन्ताने ॥ १ ॥

तौक्य एव दोषोऽपि, मन्वन्ताने गुणविधा ।

कौशिकेन च गोप्यम् मन्वन्ताने न वाचना ॥ २ ॥

तस्य भूतगणस्य वासाभ्येव मन्वन्तानुक्तिविधिनिधानं वासाभ्य-
 म्भिः मन्वन्तानुक्तिः । मन्वन्तानुक्तिः मन्वन्तानुक्तिः सत्त्वमन्वन्तानुक्तिः मन्वन्तानुक्तिः
 देशमन्वन्तानुक्तिः तं मन्वन्तानुक्तिः मन्वन्तानुक्तिः । मन्वन्तानुक्तिः श्रीमन्वन्तानुक्तिः पुनरुपगतम्
 दुर्गादेरिदमन्वन्तानुक्तिः मन्वन्तानुक्तिः श्रीमन्वन्तानुक्तिः सत्त्वमन्वन्तानुक्तिः
 इति मन्वन्तानुक्तिः । तस्य मन्वन्तानुक्तिः वासाभ्येव मन्वन्तानुक्तिः कृष्णायैवका इत्यम्
 कस्य मन्वन्तानुक्तिः मन्वन्तानुक्तिः मन्वन्तानुक्तिः मन्वन्तानुक्तिः मन्वन्तानुक्तिः
 द्वारदेशोऽनेकमिभ्यस्त्वन्वन्तानुक्तिः मन्वन्तानुक्तिः मन्वन्तानुक्तिः मन्वन्तानुक्तिः
 द्वारदेशोऽनेकमिभ्यस्त्वन्वन्तानुक्तिः मन्वन्तानुक्तिः मन्वन्तानुक्तिः मन्वन्तानुक्तिः
 चन्द्र इव तारकानिकरेण शिष्यगणेन परिवृतः क्षमारामाकलामधा-
 रित्वरत्नराजः सर्वमुनिशिरोरत्नं निहतदुर्जेयकपापसद्यः सद्गर्भ-
 नन्दनः श्रीधर्मनन्दनो नाम यतीश्वरः सन्वातरत् ।' तदाकर्ण्य
 मन्वन्तानुक्तिः मुकुटीमङ्गलीमाननेन 'हा अनार्यः!' इतिवदता सहकारमन्वन्तानुक्तिः
 निजसहचरहस्ते समर्प्य साक्षेपमितिजल्पितम्—'रे रे दुराचारः ।

विवेकविकल ! स्वाचरक ! प्रथमं प्रधानं सादरं वसन्तं कथयसि
पश्चाद्भर्मनन्दनाचार्यम् ।

क बल्नीकः! क या मेरुः!, कालसः! क च नागराट् ।

क वसन्तः! क मगवान्!, सूरिः श्रीधर्मनन्दनः ॥ १ ॥

प्रतुराट्-तनुते चिचं, कामार्तं स च साधुराट् ।

तदेव विपरीतं तु, पीक्ष्यतामन्तरे द्वयोः ॥ २ ॥

तद्भ्रष्टतस्मान्नो दुर्बुद्धिविलसितस्य फलं भुङ्क्ते इति । 'रे प्रती-
हार ! अमुष्य धनरक्षकस्य केदाराणां लक्षार्धं त्वरितं दापय, येन
तत्कर्षणायासविषयं पुनरपीदृशं निर्विबेकं न वदति' इत्युक्त्वा
मन्त्री विहितदेवतार्चनं प्राप्य राजसौम्यं तामेव मञ्जरीं नृपतिकरत-
लसद्भिर्नी चक्रे । राज्ञा भणितम्—'किं बहिरुद्याने पुष्पकालोऽवत-
तार !' ततो मन्त्रिणा जल्पितम्—'वसन्तलक्ष्मीवीक्ष्यै देव !
पादमवधारयस्वेति ।' इति श्रुत्वा सुरेश्वर इव चतुर्दन्तं श्पतिरुत्सुङ्गं
मतद्भ्रजमारुह्य चतुरङ्गवलेन वनावनीमोषिवान् । मन्त्री नृपं मोचा-
च—'देव ! अवधारयताम्—

अमन्दानन्दसंदोहभुरन्मधुकरस्वरैः ।

स्वलाभोजानि ते सीवागतिकल्पं वदन्ति हि ॥ १ ॥

अमी वृक्षा निरीक्ष्यन्ते, नग्नाः फलकदम्बकैः ।

त्वय्यागच्छति भूनाथे, कः कुर्यात्त नति क्षितौ ॥ २ ॥

अमरीर्गातमेकान्तमधुरेस्ताण्डव दलैः ।

तूर्यत्रिकं पितन्वन्ति, हुमा देव ! तवामतः ॥ ३ ॥

कुर्वन्तीव हुमा देव !, भवतश्चरणार्चनम् ।

कुसुमैरसमैर्गृह्णरगितैश्च गुणश्रुतिम् ॥ ४ ॥'

एवं निवेदयन् महामन्त्री परितो वने दृष्टिं व्यापारयन् ध्य
 स्—‘तावदत्रोद्याने धर्मनन्दनो विमुर्न वीक्ष्यते, तमेव
 ध्यात्वा मयाऽत्र विमुरानीतो विनाऽप्यर्थमेव, तन्मध्येऽन्यत्र कु
 वनस्पतिकुन्धुपिपीलिकाप्रभृतिबाहुल्यात्प्रामुक्तत्वं विभाव्य सिन्दूर
 मत्तले सशिष्यः स्थितो भगवान् भविष्यति’ इति चिन्तयित्वा राज
 वादीत्—‘देव ! यत्त्वया (यस्त्वया) कुमारत्वे सिन्दूरकुट्टिमाम्
 शोकतरुरारोपितः स कुसुमितो न वा ! इति न ज्ञायते ।’
 कम्—‘चारूदितं भवता’ इति वदन् मन्त्रिणः करं करेण गृह्य
 गतेन तेन तत्र मुनयो दृष्टाः । केचिद्धर्मध्यानदत्तावधानाः, के
 त्पतिमापालनलालसमानसाः, केचिच्छुद्धसिद्धान्तपठनप्रवीणा
 : करणाः, केचिद्विधिधासनाध्यासीनाश्च । तेषां च मध्यगतं तार
 मिव ताराधिपम्, सागराणामिव क्षीरसागरम्, सुराणामिव सुरेश्व
 : चतुर्ज्ञानिनं तं महामुनिं वीक्ष्य मनाक् प्रमुदितः क्षितीशः सचि
 वाच—‘क एते पुरुषाः ! कश्चैप नृप इवैषां मध्यगतः ?’ इ
 वासवसचिवः प्रोवाच—‘देव ! तावदयं मुनिपतिर्भवाटव्यां सु
 र्थिककथितकापथपतितानां जन्तूनां मुक्तिपुरीमागोपदेशको भग
 श्रीधर्मनन्दनाचार्यो देवानामपि बन्धपादारविन्दः, तथाऽ
 शिष्या महात्मानोऽमी मुनयः, तदुपसृत्याचार्यस्य समीपे घम
 प्रष्टुमुचितम् । ‘अथ भवत्वेवम्’ इति वदन् मन्त्रिकरतले लम्ब
 भूपतिर्गुरुसमीपमुपेयिवान् ।
 मुगुरुचरणाम्भोजं ननाम
 दत्त्वा ‘स्वागतं भवतां !
 भगवान्’ इति . . .

एवं निवेदयन् महामती परितो वने दृष्टिं व्यापारयन् प्रायति
 स्त—‘तावदत्रोष्णाने धर्मनन्दनो विमुर्न वीक्ष्यते, तमेव हृदि
 ध्यात्वा मयाऽत्र विमुरानीतो विनाऽप्यर्थमेव, तन्मन्नेऽप्यत्र कुत्र वा
 वनस्पतिकुन्मुपिपीलिक्काप्रभृतिबाहुल्यात्प्रागुक्तं विभाष्य सिन्दूरकुट्टि-
 मतले सशिष्यः श्रितो भगवान् भविष्यति’ इति निन्तयित्वा राजानम-
 वादीत्—‘देव ! यत्त्वया (यस्त्वया) कुमारत्वे सिन्दूरकुट्टिमासन्नेऽ-
 शोकतरुमारोपितः स कुन्मुमितो न वा ! इति न शायते ।’ राज्ञो-
 क्षम्—‘चारुदितं भवता’ इति वदन् मग्निः करं करेण गृहीत्वा
 गतेन तेन तत्र मुनयो दृष्टाः । केचिद्धर्मध्यानदत्तावधानाः, केचि-
 त्प्रतिमापालनलालसमानसाः, केचिच्छुद्धसिद्धान्तपठनप्रवीणान्तः-
 ः करणाः, केचिद्विधासनाध्यासीनाश्च । तेषां च मध्यगतं ताराणा-
 मिव ताराधिपम्, सागराणामिव क्षीरसागरम्, सुराणामिव सुरेश्वरम्,
 चतुर्ज्ञानिनं तं महामुनिं वीक्ष्य मनाक् प्रमुदितः क्षितीशः सचिवमु-
 वाच—‘क एते पुरुषाः ! कश्चैप नृप इवैषां मध्यगतः !’ इत्युक्ते
 वासवसचिवः प्रोवाच—‘देव ! तावदयं मुनिपतिर्भवाटव्यां कुती-
 र्थिककथितकापथपतितानां जन्तूनां मुक्तिपुरीमार्गोपदेशको भगवान्
 श्रीधर्मनन्दनाचार्यो देवानामपि वन्द्यपादारविन्दः, तथाऽस्यैव
 शिष्या महात्मानोऽमी मुनयः, तदुपसृत्याचार्यस्य समीपे धर्माधर्म
 प्रष्टुमुचितम् । ‘अथ भवत्वैवम्’ इति वदन् मग्निकरतले लग्न एव
 भूपतिर्गुरुसमीपमुपेयिवान् । अथ मग्नी स्तुतिपूर्वं प्रदत्तप्रदक्षिणात्रयः
 सुगुरुचरणाम्भोजं ननाम तथा वसुधाऽधिपोऽपि । भगवाँश्च धर्मलभं
 दत्त्वा ‘स्वागतं भवतां !, उपाविशत’ इत्युवाच । ततो ‘यदादिशति
 भगवान्’ इति वदन्नृपस्तत्रैव कुट्टिमतले न्यविक्षत, मग्नीश्वरोऽपि गुरु-

जनमनुशाप्य, तदा चान्येऽपि नृपमार्गमनुवर्तमानाः पान्यकार्पटिका-
दयो नत्वा भगवन्तमुपविष्टाः । भगवता सुग्रदुःखे जाननाऽपि
लोकाचार इति शरीरकुशलतावृषान्तं ते पृष्टा । हेरुक्तम्—‘सममद्य
सत्रभवद्भवदर्शनेन’ इति । ततश्च चिन्तितमयनीपेन—‘भगवतोऽप्यु-
प्यासामान्यं रूपम्, अगण्यं लयण्यम्, अग्रेया कान्ति, अपूर्वकरु-
णारसः प्रशस्तः, तथा चायं सेतुबन्धः संसारसिन्धोः, परशुमृष्णा-
लतावनम्य, अशनिर्मानशिलोच्चयम्य, मूर्ल क्षमापादपम्य, आकर-
सर्वविधानाम्, कुलमन्दिरमाचाराणाम्, महामघ्नः क्रोधादिकषाय-
चतुष्टयभुजङ्गमस्य, दिवसकरो मोहान्धकारस्य, दावानलः शूर्जदाग-
शासिनः, अर्गलाबन्धो नरकद्वाराणाम्, कथकः सत्पथानाम्, निधिः
सातिशयज्ञानमणीनाम् । सर्वथा सर्वगुणालिङ्गितसफलसंप्राप्तमनुष्यज-
न्मनोऽस्य किं वैराग्यकारण भवत्व’ इति भगवता श्रीवगल्दनीभाजाऽपि
सर्वदा सर्वदुःखसमुपयनाय्या प्रवज्याऽद्वीचके तत्पृच्छामि ।’ इति
चिन्तयन् मदीपतिर्मुनिना शानिना स्वयमेव मोक्षः—‘चतुर्गतिवैऽपि
भवे सुलभं वैराग्यकारणम् । यदन्येऽपि विषयसुखासादनमोहिताः
जीवाः पापं कुर्वन्ते तदेव ज्ञानिनां वैराग्यहेतुः । तत्र नरकगतौ
तावन्निविधा विषाधा—क्षेत्रजाऽप्योन्वशुदीरिता परमाभार्मिकपुर-
कृता च । ततश्चदुःखानि वर्षक्रीड्याऽप्याप्यातुं न शक्यन्ते, एवं
तिर्यष्पनुष्यदेवगतिष्वपि । एह लोके एतदेव विनयाद्यवचनं क्रिय-
माणं धर्मार्थकामदम्, परत्र च मोक्षपुरपार्थगाधकम् । ततः प्रथमं
श्रावकधर्मं समाश्रित्य पथाच्छ्रमज्जधर्मपालने मनो नियोजय’ इति ।

अत्रान्तरे प्रह्लादं परिशय कृताऽऽलिना वामरमहाभक्तिना भग-
वन्तं धर्मेनन्दनं मुनिपं नत्वा सारिनसम्भवे—‘ज्ञथ ! य एव त्वयाऽ-

शेषदुःखनिवृत्त्यश्नुर्गतिलक्षणं समाप्तं प्रणीतं, एतस्य पूर्वं वि-
 निमित्तम्' येन जीवा भवे परममन्त्रि । श्रीधर्मेनन्दनगुरुणा
 भणितम्—'भो मघ्नीश ! तरेन्द पुरन्दरदत्त ! तच्छृणु समाप्तपरि-
 श्रमणे जीवस्य यत्कारणं त्रिने तस्मिन् । तथा च—

क्रोधो मानश्च माया च, योभ-राज्यनिर्वाहण ।

अमी कषाया समागन्तु समागरेतव ॥ १ ॥

अन्तर्दहन् गुणग्राममिद्धं क्रोधधनत्रय ।

बहिर्वस्तुपरिश्लोषकृतं पावकनोऽधिकं ॥ २ ॥

कदाचन सुधीर्दत्ते, म्यानं न स्वान्तवेष्टमनि ।

क्रोधस्य दन्दशूकस्य, नि शूकस्य जनार्थं ॥ ३ ॥

स्तेनं सर्वान्तराजं पतिव्रतं च विवर्ते ।

यथाऽयं पुरो निविष्टः पुरुषः ।' नृपेणोक्तम्—'प्रभो ! ययं न जानीमः फ एष पुरुषः! कीदृशः! किं चैतेन कृतम्!' इति । ततो गुरुणाऽभाषि—'य एष तव धामो मम दक्षिणपार्श्वे म्विनम्बिनयनग-
लगदलकज्जलाभो गुञ्जाफल्परक्तनयनो भुक्तुटीभङ्गभीषणाग्नौ रोषम्पु-
रदधरीष्टपुटो ददकट्टिननिष्ठुराहो मूर्तिमान् कोष एव संमातः । एतेन
कोषपद्मवचसा यत्निर्मितं तदाकर्ष्यतामिति—

अस्ति यमुधावामाद्या एकं गुण्डलमिवोत्तकनकमयमाषारग-
म्भीरपरिखापरिवृता फाक्षी नगरी । तस्याः पूर्वेदक्षिणदिग्दिग्भागे
त्रिगण्डूतमात्रे रगटानाम सन्निवेशोऽस्ति । तत्र सुशर्मदेवो द्विजः
परिवसति । पत्नी सुशर्मा । तस्य च रुद्रसोमाग्निषो ज्येष्ठपुत्रः ।
तस्य लघुभाता सोमदेवः । तयोः रुसा भीसोमा च । स तु
रुद्रसोमो बाल्यादेव षण्डध्वपलोऽसाहनो गर्भोद्भुरकन्धरः गन्धोऽ-
तिकर्कशापचाः सर्वदा सर्वदिग्भान्तिरागसोऽपि रष्यासु परिताड्यति ।
तस्य साहस्य स्वभावं पीक्ष्य दिग्भैरेव षण्डसोम इति नाम गुण्यं
कृतम्, तापसरेण! स एषः । स त्रियद्विर्वासंरतिवन्तैः पिशा
नाङ्गणकुल्यारिकया नन्दिन्या सह पाणि प्रारितः । तत्र पितरौ
वृद्धम्भारमारोप्य मन्दाकिनीतीर्थयात्राकृते निर्मते । षण्डसोमः
प्रमेण यौवनश्रियमलपके । ततः सा नन्दिनी च यदप्यनन्दिता-
स्तिमता तथाऽपि तां सारण्यपुण्ड्रायवरमणीयां पीक्षन्तावधत्त-
सोमः समनति न विधत्ति । ततो नरनाथ ! तस्या उपरि
विचित्रागमुद्रतदास्य त्रियानपि बालो र्यतिचक्षुम । अध्यान्तु तत्र
दराऽभीरवतार ।

भणितमेतया मम पतिश्चण्ड ।' यावदेनचण्डमोमश्चिन्तयति ताव-
दिदं नश्चा गीतम् -

इष्ट यन्मानुष यस्य, तदन्येन ममेन तेन ।

स जानन्नेवमीर्ष्यालुगदने तस्य जीवितम् ॥ १ ॥

एवं च निशम्येर्ष्यालुना चण्डमोमेन पारम्पर्येण चिन्ति-
तम्—'कस्मिन् स दुर्गाचारः सा च दुर्गीत्या व्रजति' । अवश्य
तच्छिरो लुनामि ।' इति चिन्तयन् स ममुन्धाय कोपाभ्रमात्कृत्य,
स्ववेश्म प्रविश्य बहलतममाच्छादिते भूभागे गृहफलहकस्य पाश्चा-
त्यपक्षे कोटिप्रहरणसञ्ज म्यित ।

इतश्च प्रेक्षणे निवृत्ते गृहफलहकद्वारे लघुभ्राता स्वसा च प्रवि-
शन्तौ चण्डसोमो वीक्षाञ्चक्रे । तेन च कोपान्धतममाच्छादितविवेक
चक्षुषाऽविचार्य परलोकं अवगणय्य लोकापवादं परित्यज्य नाति
कोटिशस्त्रेण लघुसोदर, स्वसा च निहता । द्वाराप उगतले पतितौ ।
सैषा मम प्रियाऽभियकारिणी मैष पुरुषो दुर्शील इति यावत्तस्य
शिरच्छिनद्भीति चिन्तयन् कोटिप्रहरणमुद्गाय चण्डमोमः प्रथात्रे-
तस्तावत्कोटिफलहके रणन्ती लम्बा, तच्छब्दाकर्णनमात्रेणाम्य प्राप्ते
बुद्धा भार्या नन्दिनी । भणितं ससभ्रमया तथा — 'हा निर्धम' । इमे
तत्त्वयाऽध्यवसितमिति । हत, कर्नीयान् भ्राता भगिना च । एव
द्विशम्य ससंभ्रमं यावद्विलोकयति तावद्धन्धुर्भागना च मूर्त्तं प्रापतु ।
ततः सजातगुरुपश्चात्तापेन तेन चिन्तितम् — 'हा ! हा ! मयाऽप्य
शृतं कोपवशतः ।' इति चिरं विलप्य मूर्च्छानिर्माणात् ॥ १ ॥
पीठे लुलोठ । नन्दिन्यपि—'देवरं नानन्दरं च' इति भाणवाऽ-
सोकशोकशुक्लव्यथितहृदया बहुधा हरोद । ततः क्षणमात्रलब्धचेन

न्यधण्डसोमः 'हा मन्पुरगुणग्रामाभिराम ! सदाचार ! हा श्रीसोमं भगिनि ! युवां विना सदाधारमपि निराधारं जगत्तमममृत्' इति चिरं विललाप ।

असावहृत्यकारीत्यद्रष्टव्यवदनो द्विजः ।

द्विषेव द्विजराजोऽस्ताचलात्पतितुगुघनः ॥ १ ॥

तत्तदावन्दमाकर्ष्य, स्वीत्वान्मृदुलमानसा ।

रजनी तारकध्याजादिसाधृणि विगुघति ॥ २ ॥

ततः प्रोधादियातामनम.पायुं धयं नयन् ।

मपातयन् करौधण्डान्, सूर्यो नृप रबोदितः ॥ ३ ॥

अथ स जल्पितो जनेन—'भोधण्डसोम ! एवं विलपं मा कार्षीः । ततः सा विलपत्तेव 'हा पान्धव ! हा भगिनि !' इति निःसृत्य श्मशानभूमौ चिताज्वलनज्वालावतीं हृत्वा प्रवेष्टुं मावधण्ड-सोमः मारेभे सावद्व्यमजने—'शुद्धीत शुद्धीत द्विषं पतन्तम्' इति वदति धण्डसोमो वलिनिर्नैरर्धुत । अथ द्विजैरक्तः—'किं प्राणान् वृथा स्यजसि ! प्रायश्चित्तं विरचय ।' धण्डसोम उवाच—'विश. ! तदीयतां मे ।'

माहैधोऽपमवामेन, कृतं तेनैव शुद्धयति ।

परः माह जिघांसन्तं, निगतं प्रकटा भवेत् ॥ १ ॥

उवेऽप्यः सुरहते पापे, कोप एवापराभ्यति ।

परोऽवदद्भवेप्सुद्धो, प्राणजानां निषेदिते ॥ २ ॥

कश्चिदूपे कृतं पापमहान्नाशहि दोषकृत् ।

प्राणान्पो देति सर्वसं, द्विजानां हास्य शुद्धये ॥ ३ ॥

भणितमेतया मम पतिश्चण्डः ।' यावदेतच्चण्डसोमश्चिन्तयति ताव-
दिदं नञ्चा गीतम्—

इष्टं यन्मानुषं यस्य, तदन्येन रमेत चेत् ।

स जानन्नेवमीर्ष्यालुरादत्ते तस्य जीवितम् ॥ १ ॥

एवं च निशम्येर्ष्यालुना चण्डसोमेन परिस्फुरदधरेण चिन्ति-
तम्—'कस्मिन् स दुराचारः सा च दुःशील व्रजति? । अवश्यं
तच्छिरो लुनामि ।' इति चिन्तयन् स समुत्थाय क्रोधाध्मातहृदयः
स्ववेश्म प्रविश्य बहलतमसाच्छादिते भूभागे गृहफलहकस्य पाश्चा-
त्यपक्षे कोटिप्रहरणसज्जः स्थितः ।

इतश्च प्रेक्षणे निवृत्ते गृहफलहकद्वारे लघुभ्राता स्वसा च प्रवि-
शन्तौ चण्डसोमो वीक्षाञ्चक्रे । तेन च कोपान्धतमसाच्छादितविवेक-
चक्षुषाऽविचार्य परलोकं अवगणय्य लोकापवादं परित्यज्य नीतिं
कोटिशस्त्रेण लघुसोदरः स्वसा च निहतौ । द्वावपि धरातले पतितौ ।
सैषा मम प्रियाऽप्रियकारिणी सैष पुरुषो दुःशील इति यावत्स्य
शिरच्छिन्नङ्गीति चिन्तयन् कोटिप्रहरणमुद्गीर्य चण्डसोमः प्रधावि-
तस्त्रावत्कोटिफलहके रणन्ती लम्बा, तच्छब्दाकर्णनमात्रेणास्य प्रति-
बुद्धा भार्या नन्दिनी । भणितं ससंभ्रमया तया—'हा निर्धर्म! किमे-
तत्त्वयाऽध्यवसितमिति । हतः कनीयान् भ्राता भगिनी च ।' एत-
न्निशम्य ससंभ्रमं यावद्विलोकयति तावद्धन्धुर्भगिनी च मूर्तिं प्रापतुः ।
ततः संजातगुरुपश्चात्तापेन तेन चिन्तितम्—'हा! हा! मयाऽकार्यं
कृतं कोपवशतः ।' इति चिरं विलप्य मूर्च्छानिमीलिताक्षः पृथ्वी-
पीठे लुलोठ । नन्दिन्यपि—'देवरं ननान्दरं च' इति भणित्वाऽ-
सौकशोकशङ्कुव्यथितहृदया बहुधा रुरोद । ततः क्षणमात्रलब्धपैत-

न्यधण्डसोमः 'हा पन्धुरगुणमाग्नाभिराम । सदाचार । हा श्रीसोमे भगिनि । युवां पिना सदाधारमपि निराधारं जगताममूर्त्' इति चिरं विल्लाप ।

असावदृश्यकारीत्यद्रष्टव्ययदनो द्वित्रः ।

द्वियेव द्विजराजोऽस्ताचलात्पतितुमुपतः ॥ १ ॥

सपदाप्रन्दमाकर्ण्य, स्त्रीत्वान्मृदुलमानसा ।

रजनी सारकव्याजादिवाधुणि विमुच्यति ॥ २ ॥

सतः क्रोधादिवाताप्रसाम.सपुं क्षयं नयन् ।

मपातयन् परोऽधण्डान्, सूर्यो नृप एवोदितः ॥ ३ ॥

अथ स जल्पितो जनेन—'भोधण्डसोम ! एवं विलापं मा कार्षीः । सतः स विलपतेव 'हा पान्धव ! हा भगिनि !' इति निःसृत्य इमदानभूमौ चिताञ्जलनग्नालायली वृत्त्या मयेतुं यावदण्ड-सोमः मारेभे सावद्वामजने—'शुद्धीत शुद्धीत द्वित्रं पतन्तम्' इति वदति चण्डसोमो यतिभिर्नैरर्भृत । अथ द्विजैरुक्तः—'किं प्राणन् वृथा स्वजति! प्रायश्चित्तं विरचय ।' चण्डसोम उवाच—'विश. । तदीयता मे ।'

मातृषोऽपमबागेन, कृतं तेनैव शुद्धयति ।

परः माह भिषांसन्तं, निगल मरुटा भवेत् ॥ १ ॥

उधेऽप्यः मुह्यन्ते पापे, बोध एवावस्थाप्यति ।

परोऽपरदहयेऽप्युद्धो, मारुतानां निवेदिते ॥ २ ॥

बधिरूपे कृतं एवमदानात्तदि दोषात् ।

मादानो देहि सर्वसं, द्विजानां सत्य शुद्धये ॥ ३ ॥

मुण्डयित्वा ततो मुण्डतुण्डे मिश्रां भ्रमन् सदा ।
 करपात्रीं करे भिन्नद्, गच्छ त्रिदशदीर्घिकाम् ॥ ४ ॥
 इत्थं मिथो विरुद्धानि, श्रुत्वा तेषां वचांस्ययम् ।
 मां चतुर्ज्ञानिनं मत्वा, तान् विहाय समागमत् ॥ ५ ॥
 ततोऽत्र चिन्त्यतां तीर्थज्ञानैः शुद्धिः कथं भवेत् ।
 जलेनाद्भमलो याति, न लभं पापमालानि ॥ ६ ॥
 यदि स्नानात्स्मृतेर्वाऽपि, गङ्गा हरति कल्मषम् ।
 जायते जलजन्तूनां, तत्कदाऽपि न कल्मषम् ॥ ७ ॥
 यदि स्मरणमात्रेण, जगत्पूतं भवेदिदम् ।
 अहो तन्मोह एवायम्, यज्जलेनात्मशोधनम् ॥ ८ ॥
 इदं वाक्यं विचारं न, सहते हि महात्मनाम् ।
 परं जनेन मूढेन, प्रसिद्धिं गमितं परम् ॥ ९ ॥
 रागद्वेषविहीनेन, यदुक्तं सर्ववेदिना ।
 मनःशुद्धया कृतं तद्धि, पापप्रक्षालनशमम् ॥ १० ॥
 श्रुत्वेति चण्डसोमः सं, वृत्तान्तं प्राञ्जलिः प्रमुग् ।
 प्रणम्य प्राह सत्यं तद्, यदास्यातं विमोः त्वया ॥ ११ ॥
 सर्वज्ञवाक्यम्य विशुद्धिदस्य, योम्योऽस्म्यहं यद्यथाजनोऽपि ।
 दीक्षां ततो देहि ममेति तेन, प्रोक्ते व्रतं तस्य ददौ मुनीन्दुः ॥ १२ ॥

॥ इति कोपे चण्डसोमकथा ॥

गुरुरा श्रीधर्मनन्दनेन पुनरप्युक्तम्—

'दुर्दमो मानमानत्रो, धर्मारामं भगक्ति यः ।
 स्वदक्षिण्यक्तितो यत्तः, कियतां तस्य रक्षणे ॥ १ ॥

परित्यजत्तपि क्रोधं, मानवो मानवर्जितः ।
 भवेद्भवे यदि श्रेयःश्रिया संश्रियते ततः ॥ २ ॥
 हिताभिलाषी यः स्वस्व, तेन मानमहीधरः ।
 भेदनीयः सदाप्युघन्मृदुताभिधधारया ॥ ३ ॥
 अद्वहारो नदीपुर, इव पुंसः कुलद्वयम् ।
 भिनत्ति कूलद्वयवत्, पद्मोच्छेदनलालसः ॥ ४ ॥
 दष्टो दर्पभुज्जनेन, नरशैतन्यशून्यधीः ।
 नमस्यति गुरून् कापि, पुरतो न स्थितानपि ॥ ५ ॥
 मानान्धलोचनो देही, चारुमार्गं न पश्यति ।
 अतः संसारकूपान्तर्निपतत्युचितं हि तत् ॥ ६ ॥

मातरं पितरं भार्यामपि श्रियमाणामुपेक्षते मानमहागजेन्द्रपरवशः,
 यथैष पुरुषः ।' राज्ञा परिजल्पितम्—'भगवन् ! अस्यां सभायामने-
 कलोकाकुलायां सैष पुरुष इति कथं ज्ञायते !' भणितं श्रीभगवता—
 'य एष मम वामस्तयदक्षिणपार्श्वे स्थितः प्रोज्जामितभ्रूयुगः पृथुलवक्ष-
 म्बलो गर्वभरमुकुलितदृष्टिरुत्तमकनकवर्णेतनुराताम्रलोचन एतेन रूपेण
 मूर्छो मान इव समागतः । यदेतेनामानमानमूढचेतसा कृतं तदा-
 कर्ण्यताम् । तथाहि—

अस्त्यवन्तीजनपदे, नगरी श्रीगरीयसी ।
 विशाला सुमनःशाला, विशाला शालशालिता ॥ १ ॥
 सुमार्गं यत्र सिन्धुपायाः, पयः पीयूषसोदरम् ।
 निपीय लोक्यो न सुधापायिनोऽपि प्रशंसति ॥ २ ॥
 यत्राभ्रलिहहर्म्याम्रचन्द्रशालासु योषितः ।
 राजन्ते पीक्षितुं लक्ष्मीं, स्वर्गवध्व इवागताः ॥ ३ ॥

गुण्डयित्वा ततो गुण्डतुण्डे भिक्षां भ्रमन् सदा ।
 करपात्रीं करे विभ्रद्, गच्छ त्रिदशदीर्घिकाम् ॥ ४ ॥
 इत्थं मिथो विरुद्धानि, श्रुत्वा तेषां वचांस्ययम् ।
 मां चतुर्शानिनं मत्वा, तान् विहाय समागमत् ॥ ५ ॥
 ततोऽत्र चिन्त्यतां तीर्थस्थानैः शुद्धिः कथं भवेत् ।
 जलेनाङ्गमलो याति, न लभं पापमात्मनि ॥ ६ ॥
 यदि स्नानात्स्मृतेर्वाऽपि, गश्ना हरति कल्मषम् ।
 जायते जलजन्तूनां, तत्कदाऽपि न कल्मषम् ॥ ७ ॥
 यदि स्नानमात्रेण, जगत्पूतं भवेदिदम् ।
 अहो तन्मोह ष्वायम्, यञ्जलेनात्मशोधनम् ॥ ८ ॥
 इदं वाक्य विचारं न, सहते हि महात्मनाम् ।
 परं जनेन मूढेन, प्रसिद्धिं गमितं परम् ॥ ९ ॥
 रागद्वेषविहीनेन, यदुक्त सर्ववेदिना ।
 मनःशुद्ध्या कृतं तद्धि, पापप्रक्षालनक्षमम् ॥ १० ॥
 श्रुत्वेति चण्डसौमः सं, वृत्तान्तं प्राञ्जलिः प्रभुम् ।
 प्रणम्य प्राह सत्यं तद्, यदाख्यातं विभो! त्वया ॥ ११ ॥
 सर्वज्ञावयस्य त्रिशुद्धिदस्य, योग्योऽस्म्यहं यद्यथाजनोऽपि ।
 दीक्षां ततो देहि ममेति तेन, प्रोक्ते प्रतं तस्य ददौ गुनीन्दुः ॥ १२ ॥

॥ इति कोपे चण्डसौमक्या ॥

गुरुरा श्रीधर्मनन्दनेन पुनरप्युक्तम्—

'दुर्दमो मानमानशो, धर्मारामं भगक्ति यः ।
 अशुद्धिश्चिन्तितो यत्रः, क्रियतां तत्र रक्षणे ॥ १ ॥

स्वापि पुरतो मानोऽपि न रक्षितः । अहो ! अस्य निर्दाशिव्यं अहो !
निर्लज्जता अहो ! नि.च्छेदता येन प्रतिपक्षगोत्रग्रहणं कुर्यता महद्दुःखं
प्रापितास्मि, ततो ममापमानितसौभाग्यलक्ष्म्या न समीचीनं प्राणि-
तम्' इति विचिन्त्य सा गौराक्षी महिलावृन्दस्य मध्यान्निर्गमनोपा-
यनिच्छति, परं न तद्दृष्टिवचनावसरं प्राप्नोति । इत्यथ—

..... ।
तस्या दुःखमिव प्रेक्ष्य, द्वीपमन्यं रविर्ययौ ॥ १ ॥
कमलानि परित्यज्य, मधुपा. कुमुदावलिम् ।
मेजु. प्रायेण नैकत्र, मधुपानां रतिर्भवेत् ॥ २ ॥
अस्त्रंगते दिनस्यान्तात्, सगे विश्वप्रकाशके ।
क्रोशन्ति स स्वगानामसौहृदादिव दुःखिताः ॥ ३ ॥
पर्यपूरि तथा विश्वमपि विश्वं तमोभरै. ।
यथा न लक्ष्यते लोकैस्तदा पाणिर्निजोऽपि हि ॥ ४ ॥
सर्वा अपि क्षणादेव, प्रसून्ते तमसा दिवाः ।
इनाद्विना सपत्नेन, को नाम नहि दृश्यते ॥ ५ ॥
अभूत्तमोमयं भूमितलं निखिलमप्यथ ।
राज्यं तमसि कुर्वाणे, यथा राजा तथा मजा ॥ ६ ॥
न जलं न स्थलं नोद्यं, न नीचं नयनाध्यनि ।
न समं नासमं सर्वं, तमसैकीकृतं जगत् ॥ ७ ॥

तत ईदृशे समये सा युवतिः सार्धमध्यतः कथंचित्तिर्गत्य मर-
णोपायं चिन्तयन्ती गृहमाज्जगाम । तत्र सा श्वश्र्वा पृष्टा—'वत्से !
कुत्र ते पतिः ।' भणितं तया—'एष आगत एव मम पृष्ठे लमः'

इति वदन्ती सा वशा वासवेश्म प्रविवेश । ततोऽसावतिगुरुदुःसह-
प्रतिपक्षगोत्रवज्रपहारदलितेव जजल्पेदम् ।

‘आकर्णयत भो लोकपालका ! नीतिपालका ! ।

विना प्रियं निजं नाऽन्यो, मया चित्ते विचिन्तितः ॥ १ ॥

परं न कृतमेतेन, वरं प्राणप्रियेण यत् ।

यदस्म्यन्तर्वयस्यानामपमानपदं कृता ॥ २ ॥’

इत्युदीर्य तयात्यन्तक्रोपया कण्ठकन्दले ।

अक्षेपि पाशकं प्राणान्, विधृत्य तृणवद्भुतम् ॥ ३ ॥

इतश्च स मानभटस्तां रमणीगणमध्यस्थामप्रेक्षमाणो जाताशङ्कः
स्वभवनमाजग्मिवान् । तेन मातुः पार्श्वे पृष्टम्—‘यद्भवद्भूः समागता
किं वा नेति’ । मात्रा जल्पितम्—‘यदत्र समागत्य वासभवने प्रविष्टा’
इति समाकर्ण्य मानभटस्तत्रागत्य त्वरितमेव पाशं तस्याश्चिच्छेद ।
अथो सा जलेन संसिच्यमाना क्षणेन स्वस्यचित्ता समभवत् । भणित-
मनेन—‘प्रिये ! किं केनापराद्ध ! कथं कुपिता ! किमिदं त्वया निर्नि-
मित्तं स्वकीयं जीवितं ममापि च सशयदोलाभारोपितम् ?’ इत्याकर्ण्य
गौराङ्गी प्रियं प्रति वाक्यमाह स—‘यत्र सा सौभाग्यवती कमलदल-
दीर्घलोचना श्यामाङ्गी निवसति तत्र त्वमपि गच्छ’ इति । मानभटे-
नोक्तम्—‘प्रिये ! सर्वथैवास्य वृत्तान्तस्यानभिज्ञः । का श्यामाङ्गी ? केन
कदा दृष्टा ? केन तव पुरो निवेदितम् ?’ इति कथय । एतन्निशम्य
‘...’ रोपानलदहमानमानसा वभाण—‘अधुना त्वमनभिज्ञोऽसि
त्वया दोलाधिरूढेन सखीजनपुरतस्तस्याः श्यामाङ्गवा गीतमुद्वी-
...’ विस्मृतम् !’ एवमुक्त्वा तया महापुण्यारण्यस्थमुनिनेव
... स्थितम् । मानभटेन चिन्तितम्—‘यदसावकारणेऽपि

क्रोपपर्वतमारोह' ततमेव प्रगाथमानापि सा पुनः पुनर्न किञ्चिच्च-
रिपतपती । केवलममानं मानमेवाधित्य स्थितवती । मानमटेन
भ्रिन्तितम्—'यदेतन्मा रोपपोषितचिणया अनुनये पादपतनमेव
रितम्' इति विचिन्त्य तेन तदेव कृतम् । परं तेन कृतेनापि
प्राग्जाड्यसंतिष्ठज्वलनज्वालेषु साधिकतरं क्रोपदुर्धरा बभूव, न
पुनश्चेतरि दामरसं पुषोष । ततः स मानमटधिन्यति स्म—'युक्त-
नेषा गृणाक्षी प्रगाथमानाऽपि नाम न प्रसीदति स्म । यत ईदृश्य
एव स्थियो भवन्ति ।

प्रत्यासत्ता भयेन्मोक्षलक्ष्मीर्मोक्षाभिलाषिणाम् ।
न जायतेऽन्तरा नाम, दुस्तरा स्त्रीनदी यदि ॥ १ ॥
सेवन्ते कामुकाः कामतापच्छेदाय कामिनीः ।
परं प्रत्युत जायन्ते, मदासंतापभाजनम् ॥ २ ॥
सौदामिनीषु संप्येषु, निम्नमेव नितम्बिनी ।
चण्डलप्रवृत्तिर्दहनधरागातिनीचगा ॥ ३ ॥
विवेकपट्टजं हन्ति, मानसे मदतामपि ।
कामिनीयं हिमानीषु, फलागिच्छति तल्लुधीः ॥ ४ ॥
विवेकपर्वतारूढान्, गुणभौदानपि द्रुतम् ।
हेलयापि महेलासौ, वीक्षितेनापि पातयेत् ॥ ५ ॥
नवीना कापि दृश्येत, शस्त्रीव स्त्री शरीरिणाम् ।
आदीयन्ते यथा प्राणा, वाद्या आम्बन्तरा अपि ॥ ६ ॥'

इति चिरं विचिन्त्य पाराभयनालिखितो मानमटो जनयिष्याऽ-
प्रच्छि—'पुत्र ! कथय किमेतत् !' ततः स तस्या अदत्तसप्रतिवचनो
बहिर्निर्गतः । पान्तया चिन्तितम्—'अहो ! यज्ञकठिनद्वयपाऽस्मि येन
भर्तुः स्वयं पादपतितस्यापि न प्रसत्ताऽभवं ततो न वरं कृतम्; पुनः

पुनः पदपतनाप्रसादवीक्षापन्नो मम प्राणेशः कुत्र जगाम ? इति न
सम्यग् जानामि, तस्मादमुष्य पृष्ठलमा व्रजामि' इति चिन्तयित्वा
वासवेश्मतो निर्गता । 'पुत्रि ! क चलित्ताऽसि ?' इति श्वश्रूपृष्टा
'मातुस्त (तः । त) व पुत्रः कापि प्रस्थितः' इति वदन्ती सा
त्वरितपदं प्रधाविता ससंभ्रमं पृष्ठे श्वश्रूरपि । चिन्तितं च तत्पित्रा
वीरभटेन—'सर्वमेव कुटुम्बं क प्रस्थितम् ?' इति चिन्तयन् सोऽपि
तेषां मार्गं लभः । ततः स मानभटो धनतिमिराच्छादिते कूपनिगमे
व्रजन् तथा कथमप्युपलक्षितः । स च बहुपादपशाखासहस्रसज्जाता-
न्धतमसस्य कूपस्य तटमाजगाम । तत्र च तेनोपलक्षिता पृष्ठतः समायान्ती
निजजायेति । तामवलोक्य 'एतस्याः परीक्षां करोमि' इति विचिन्त्य
तेन कूपान्तः शिला निक्षिप्ता । तच्छिलापतनसंजातशब्दमाकर्ण्य 'मम
पतिः पतितः' इति मत्वा तद्गार्या दुःस्वार्चाऽवटे त्वरितमात्मानं मुमो-
च । ततः श्वश्रूरपि तद्दुःखदुःखिता स्वं मुक्तवती, ततस्तस्या दुःखेन
महता पृष्ठलमः श्वश्रुरोऽपि । ततस्त्रितयमपि विनष्टं दृष्ट्वा स चेतसि
चिन्तितवान्—'भयाऽत्र किं कर्तव्यम् ? एतेन दुःखेनात्मानं किं कूपे
क्षिपामि ? अथवा न' इति विचार्य तेन प्राप्तकालमेतेषां मृतानां
निदापक्रियामातन्य परमवैराग्यमागतेन विषयान्तरं परिभ्रम्य परिभ्रम्य
स्वेप्तेन निवेदितानि भैरवपातगद्गाद्यानप्रभृतीनि समाचरता

चित्तशुद्धिं विना दत्तं, वित्तं पात्रेऽपि सर्वथा ।

तथा क्रियाकलापश्च, भक्षणीव हुतं वृथा ॥ १ ॥'

एवं निशम्य गुरूदितं मानभटो मानमपनीय भगवतो धर्मनन्द-
नस्य चरणमूलमाधितः । ततः मतिबुद्धेन मानभटेन प्रव्रज्या
याचिता । सूरिणा समादिष्टम्—'धत्सु ! अनुच्छसच्छतानिधे !
सर्वदेव निरतिचारं चारित्रप्रतिपालनं दुष्करमेव । यत्र कर्तव्यं
केशोत्पादनम् । नित्यमेव प्राणातिपातविरत्यादीनि व्रतानि निरति-
चाराणि धारणीयानि । वोढव्योऽष्टादशसहसशीलाङ्गभारः । भोक्त-
व्यमरसविरसं रूक्षं भैक्षम् । पातव्यं प्रासुकैषणीयं निःसाहु जलम् ।
शयितव्यं भूमौ । दुस्तहपरीपहोपसर्गवर्गसंसर्गेऽपि न मनागपि शैथि-
ल्यमाधेयम् । यन्मदनदनैर्लोहचणकभक्षणं सुकरं न पुनर्जिनप्रणीतम-
तप्रतिपालनम् ।' ततः श्रीधर्मनन्दनगुरोरुपदेशवच-पीयूषं मानन-
हाविषमविषदर्पनिर्दलनसमर्थमाकण्ठमुत्कण्ठया निपीय मानभटः
प्रव्रज्यां जग्राह ।

॥ इति माने मानभटकथानकम् ॥ २ ॥

पुनरपि गुरुराह—

'ईदृष्ये यदि कल्याणमात्मनो भव्यजन्तरः । ।

तदार्यवृष्ट्याणेन, ऐषा माया व्रतानिनी ॥ १ ॥

मायानदीमहापूरं, यद्यमूरं । त्रितीर्षसि ।

ऋजुत्वात्प्यतरीं तूर्णं, ततः सञ्चय यज्ञतः ॥ २ ॥

माया रात्रिचरी शेषा, जगज्जन्तुभयङ्करी ।

अवकचित्तसद्गवस्सूर्जन्मप्रप्रभावतः ॥ ३ ॥

मायानृतखनिर्येन, कृता सात्तस्य दुर्गतिः ।

न कृता येन तस्येह, श्रेय श्रीर्विश्ववर्तिनी ॥ ४ ॥

माया दुर्नेयमूपालकेलिमूमिगिय वग ।

जननी विश्वदुःखानां, काननं पापभृद्भाम् ॥ ५ ॥

माया क्रियमाणा यशो धनं मित्रवर्गं च नाशयति । जीवितव्यं
च संशयतुलामारोपयति । मो नरेश्वर! यथैष पुरुष ।' भूमृता
प्रोक्तम्—'भगवन् । न जानीमो वयं कः स पुरुषः ? किमेतेन
कृतम् ? ।' श्रीधर्मनन्दनः प्रोचे—'य एष तव सम्गुणः पाश्चात्यमू-
भागे मम स्थितः संकुचितदेहभागः कृष्णकायकान्तिः पापीयान्
दृश्यते स मायावी । अनेन मायाविना यत्पूर्वं कृतं तदाकर्ण्यताम् ।

तथाहि—

जम्बूद्वीपाभिधे द्वीपे, क्षेत्रे भरतनामनि ।

काश्यदेशेऽस्ति विख्याता, पुरी चाराणसी वरा ॥ १ ॥

स्फुटं स्फाटिकयद्विचौ, यत्रेक्षन्ते शृगीदृशः ।

चरन्त्योऽपि निकेतान्तः, स्व आदर्श इवानिशम् (?) ॥ २ ॥

दुःखं तु त्यागिनामेव, सर्वैश्वर्यविराजिनाम् ।

कंदाचनापि प्राप्यन्ते, याचनाय न याचकाः ॥ ३ ॥

यत्र कामानलो यूनामदीपिष्ट कुतूहलम् ।

सन्ध्यासमीरणैः सिद्धसिन्धुसीकरहारिभिः ॥ ४ ॥

या चतुर्दशस्वप्नजन्ममहिम्नः अमूर्त्तमूर्त्तिरमणीयतातिरस्कृतानल्प-
फन्दर्पस्य उत्पन्नविमलकेवलज्ञानावलोकिताशेषपदार्थसार्थस्य संसारो-
दरविवरसंचरिष्णुसकलजनतात्राणदानोद्धतविशुद्धसद्धर्मदेशनासिंह-
नादविधुरितसकलकुम्भतकरिवरस्य सुरासुरनरेश्वरसंसेव्यमानचरणार-

विन्दुगुलस्य तीर्थकृतो भगवतमिजगदानन्दनस्य धीवामानन्दनस्य
जन्नभूमिः । तस्या भगव्योः पश्चिमोत्तरदिग्दिभागे शालिग्रामो
नाम ग्रामः ।

अन्धुभिर्वन्पुरोऽगार्धैः, सद्दटो विकटैर्वटै ।

मञ्जुलो वसुलधेष्वा, चित्तप्रीत्यै न कस्य य ॥ १ ॥

तत्र चैको वैश्यजातिर्गङ्गादित्याख्यः परिवसति । तत्र ग्रामे
धनधान्यसमृद्धेऽपि स एवैको दारिद्र्यमुद्राविदुतः । कुसुमशरसमान-
रूपेऽपि जने स एवैको वैरूप्यधारी । किं बहुना !, स एवैको
दुर्वचनपरो गिरिलज्जनोद्वेजनीयदर्शनः कृतप्रः कर्णैजपः सर्वागुण-
गणमन्दिरं च । तस्य ग्रामजनेन मायाशीलस्य पूर्वनाम गङ्गादित्य
इत्यदमत्य मायादित्य इत्यभिधा विदधे । भो नरेन्द्र ! स चायं
मायादित्यः ।' तत्र ग्रामे वणिःपुत्र एकः पूर्वमुद्रतसद्यथशयपरि-
धीणद्रविणः स्याशुरित्याख्यः । तस्य तेन मायादित्येन समं प्रीति-
रत्पजा । स च स्वभावेन सरलः कृतज्ञः प्रियवादी दयालुरपघनपरः
सदा दीनबल्ललोऽनादीनयधेति । तेन स्याणुना मामशुद्धजनेन
प्रतिपिथ्यमानेनाऽपि सौवचित्तप्रविशुद्धतया मायादित्यस्य समीपं
(सामिप्यं) न कदापि मुच्यते ।

जानाति साधुर्वेकाणि, दुर्जनानां मनांसि न ।

आर्जवेनार्पयत्येव, स्वकीयं मानसं परम् ॥ १ ॥

तनह्ययोः सज्जनदुर्जनयोः प्राज्ञमन्दयोरिव मरालवकयोरिव मद्र-
गजवर्षरकूलगजयोरिव स्वभावेन स्याणोः फेतवेन मायादित्यस्य
तु मिथः प्रीतिरर्षथत । अन्यदा विध्वस्तचेतसापन्योन्यं विविधान्
धनोपार्जनोपायान् परिकल्प्य स्वजनवर्गं परिपृच्छ्य कृतमत्रलोपचारौ

गृहादहं निःसृत्य फेनाप्यनीक्ष्यमाणः स्वाने स्वाने त्वां विलोकयन्
सरलबहलवानीरे रेवातीरे यावदायातनावत्त्वं दृष्टः । मित्र !
सब दुस्महपियोगे एतन्मयाऽनुभूतम् ।' एतद्गृहान्तं निशम्य
सम्पदाप्यजलशुतलोचनः स्थाणुः समजगि । ततो ह्यापि
धौतवदनौ शृताहारक्रियौ प्रचलितौ । ततो मार्गभ्रष्टौ दिग्मोहि-
तचिष्टौ भयभ्रान्तदृष्टौ च संशार इव दुस्तरे फान्तारे विविशतुः ।
'कुत्रागतौ ! कुत्र गनिष्यावः !' इति तौ न ज्ञानीतः । स्थाणुना
भणितम्—'शुधाऽधिकं मां बाधते तत्त्वं रत्नमन्धि गृहाण,
फदाचिन्मम पार्श्वरतिप्यतीति समर्पितोऽनेन रत्नमन्धिः ।'
चिन्तितं च मायादित्येन—'अहो ! यन्मम कर्तव्यमस्ति तदगुना
सयमेव श्रुतम् ।' ततो मध्याह्ने ललाटंतपतपनेऽतीववृष्णा-
तरलितौ पानीयं सर्वत्र पश्यन्तौ चटपादशपलादवटं ददृशतुः ।
ततश्चिन्तितं तेन दुष्टबुद्धिना—'साम्प्रतमस्मैव कृपयातनमेवानपाय
उपायः ।' भणितं मायादित्येन—'स्थाणो ! कूपे कियत्प्रमाणं
पयः ! विलोक्य कर्यताम्, यथा तदनुमानेन दृढं बहीतन्नुभिर्दृढां
रत्नं करोमि ।' स तु महानुभावोऽवकहृदयः पयःप्रमाणनीशाकृते
प्रशुचः । ततस्तेन मोहमोहितचेतनेन मायाविनाऽनपेक्ष्य
लज्जामवमत्य प्रीतिमनालोच्य दाक्षिण्यमविचार्य परलोकमविचिन्त्य
सञ्जनमार्गं स्थाणुनीरं निरीक्षमाणः कूपे न्यक्षेपि । स च कूपे
दलतृणचयचित्ते जम्बालुन्तः पतितोऽपि तथाविधां बाधां दैहे न
सोहे । ततस्तेन विश्वस्तचेतसा चिन्तितम्—'अहो ! पूर्वं दारिद्र्यम्,
ततः फान्तारान्तः परिजमगम्, तत्रापि पियमित्रवियोगः,
एनदित्तयमपि पापिना पिपिना विरचितमेव । अहमत्र फेन

निर्दयहृदयेन क्षिप्तः ? । अत्र मायादित्य एव समीपवर्ती नान्यः ।
कथमेतेनास्मि पातितः ? । अथवा नैतत् सवादि, दुष्टं मया
खलु चिन्तितम् ।

कदाचिद्वायुना स्वर्णशैलचूलाऽपि कम्पते ।

उदेत्यंशुः प्रतीच्यां च, न मित्रं तनुते न्विदम् ॥ १ ॥

धिगहो ! ममापि हृदयस्थानल्पविकल्पसकल्पम् । तत केनापि
राक्षसेन वा पिशाचेन वा पूर्ववैरिणा क्षिप्तोऽस्मि ।' स्थाणुरेवं
विचिन्त्य स्वस्वचित्तस्त्रासामप्यवस्थायां तस्यौ । प्रकृतिरेवेदशी
सज्जनानाम् । चिन्तितं मायादित्येन—'अहो ! यत्कर्त्तव्यं तत्कृत-
मेव । साम्प्रतं दशानां रत्नानां फलं गृह्णामि' इति चिन्तयन्
मायादित्यो वनान्तः परिभ्रमन् चौरसेनापतिना वीक्षितो धृतश्च
रत्नानि च गृहीतानि । अथ चौरपति कथञ्चिद्भविष्यत्यतयाऽनन्य-
योदन्यथा बाधितस्त्रमेव विशङ्कटावटनटमथाप । ममादिष्ट
पत्नीस्वामिना—'भो भोः ! कृपात्पय. कर्षत' इत्याकर्ष्य तै कूपे पय-
कर्षणाय बह्नीवरत्रया भ्रावगर्भः पलाशदलपुटक क्षिप्त ।
कूपान्तःस्थेन स्थाणुना तं वीक्ष्य महता शब्देन गदितम्—'केनापि
दैवदुर्योगतः कूपेऽत्र क्षिप्तः, ततो मामप्युत्तारयत ।' तै सेनाना-
यकस्य पुरो विज्ञप्तम्—'यत्केनाप्यत्र जीर्णकूपे पुमानेरुः
पातितोऽस्ति ।' सेनापतिना जगदे—'भो भो. ! अलमलं जलाकर्षेण,
प्रथमं तमेव वराकं कर्षत ।' ततस्तदादेशवशंवदैस्त्वरितमेव स्थाणुः
कूपतः कर्षितः ।' सेनापतिस्तं वभाषे—'भद्र ! कुत्रत्यस्त्व ' कुतः
समायातः ? रिमभिधानः ? कथं जीर्णावटे निपातितः ? ।'
भग्नितं चानेन—'देव ! पूर्वदेशत धावां द्वौ जनौ दक्षिणाशामाश्रित्य

क्रियता कालेन पथ रत्नानुपाज्य मुदितमानसो खगृहं प्रति-
 गच्छन्ती मार्गपरिभ्रष्टौ तृपानरलितचिषावेतस्यामटव्यां प्रविष्टौ ।
 तत आवाभ्यां तृपानुराभ्यां जीर्णकूपो दृष्टः । अतः परं देव !
 न किमपि सम्यग् जाने, यदस्मि केनापि पातित इत्यवेमि । परं
 यद्भवता कृपावता कृपात्संसारादिव गुरुणा प्राणी सद्धर्मवचनोप-
 देशेनाकर्षितः ।' एतदाकर्ण्य सेनापतिनोक्तम्—'केवलं तेन दुराचारेण
 भयान्निक्षिप्तः ।' स्थाणुना भणितम्—'नहि नहि शान्तं पापम् ।
 स कथं मयि जीवितादप्यधिकः प्रियो पयस्यः श्वपच इव दुश्चरित-
 गाचरति !' सेनापतिना अल्पितम्—'स सावत्कुशभे !' स्थाणुना
 जगदे—'साम्प्रतं नावगच्छामि ।' अथ सर्वैरपि परिभोषिभिः परस्परं
 सहास्यमास्यं निर्भयं भणितम्—'यद्यं पराफः सर्वदेवादवक्रचित्तः
 सद्भावः किमपि न जानाति तस्य शुद्धचित्ततया ।' ततः पत्नीपति-
 र्त्वाच—'साम्प्रतमिदं स एवास्य वयस्यो भविष्यति, यस्याग्नि रत्नान्य-
 स्माभिर्गृहीतानि ।' पौरैरुक्तम्—'देव ! संभाष्यत एतत् ।' अथ स
 दृष्टः, कथय स कीदृशस्तव पयस्यः ! । स्थाणुना भणितम्—'देव !
 कृष्णवर्णः पिङ्गललोचनः कृन्नाहो मम पयस्यः ।' रोगाधिपे-
 नोक्तम्—'भद्र ! त्वया लक्षणसंपूर्णः सुदृढब्रह्मो येन कूपे भवान्
 पातितः । त्वं प्रत्यभिजानासि स्थानि रत्नानि दृष्टानि !' तेनोक्तम्—
 'उपलक्षयामि ।' ततस्तेन तस्य रत्नानि दर्शितानि । तेन सान्यात्मी-
 यानि परिज्ञाय जल्पितम्—'कुत्र कदा वा रत्नानि प्राप्तानि ! कथं
 मन्मित्रं व्यापाषाहीकृतानि !' तैरुक्तम्—'भदन्मित्रं न विनाशितम्,
 केवलं रत्नानि स्वीकृत्य नियम्य च स कुतः ।' तेन सेनापतिना
 सादयेन स्थाणोः पथ रत्नान्यर्पयाद्यके । तेन निर्वं विहोदन्ताने-

चारुचारिप्रमलयाचलचन्दनेन गुरुणा भीर्धर्मनन्दनेन पुन-
रुचे—

न वर्जयति लोभं यः, क्रोधादिरहितोऽपि हि ।
निमज्जति भवान्भोषी, स फालादसमोलयत् ॥ १ ॥
जीवाः संसारकान्तारे, विवेकमानहारिणा ।
रपटं लोभाहिना दद्याः, जानते न हिताहितम् ॥ २ ॥
सलोभे मानये सद्यो, निर्मल्योऽपि गुणायली ।
विलीयतेऽगिसंतप्ते, लोहे लोयच्छटा यथा ॥ ३ ॥
मत्तुरैर्नारिभिर्नारैरिन्धुर्नैर्धुनकेतनः ।
न तुष्यति यथा अनुर्धुनैरपि धनैस्तथा ॥ ४ ॥

लोभपरवशः प्राणी द्रव्यं नाशयति, मित्रं च हन्ति, दुःखाऽप्युपी
निपतति च । पार्थिव । यथैष पुरुषः । राजा विशताम्—'भगवन् ।
स फः पुरुषः । किमेतेन कृतम् ।' समादिष्टं भगवता—'यन्म
पृथिभागे पाने यासवस्योपविष्टोऽतिकृत्वाशरीरः केवन्मस्त्रिपत्तर
इव रूपेण मूर्धो लोभ इव ।' नरेधर । अमुना लोभाभिभूतेन यद्वृत्तं
तदेकचिपतया भूयताम् । तथाहि—

इदं च जम्बूद्वीपे द्वीपे भरतदेशे गन्धर्वराज्ये—

समन्ति नगरी सौवरागणीचक्रसम्पदा ।
सःपुरमन्वती सधुशिला मनसि हापवम् ॥ १ ॥
षडिरीर्षावलीषम्वमप्याजेन भोगिराट् ।
सदसतीर्षः सौन्दर्यं, यत्त्वा द्वाद्दुष्पगतः ॥ २ ॥
प्रायारः स्वदृष्टिषो यत्र, परित्याग्युनि विभित्तः ।
भोगावतीनिरीशयै, मिरातीष्व रसावलयम् ॥ ३ ॥

सुजातिरम्याः सुशिवाः, सदारम्भा वृषाश्रयाः ।
 स्वमयाः स्वशना यत्रोचाना इव जना वमुः ॥ ४ ॥
 प्रासादा यत्र राजन्ते, महाराजतनिर्मिताः ।
 क्रीडानिमित्तमायाता, मेरोरिव कुमारकाः ॥ ५ ॥
 असद्ख्यातहरिख्यातां, सदा जयविराजिताम् ।
 यां पुरीं स्वःपुरी वीक्ष्य, ह्रियेवाद्दृश्यतामगात् ॥ ६ ॥
 श्रीनाभेयपदस्थाने, धर्मचक्रं मणीमयम् ।
 श्रीत्राहुचलिना यत्र, सहस्रारं विनिर्ममे ॥ ७ ॥

यत्र शोभन्ते परमखेहलालसचेतसो जना अनगाराश्च सदा परम-
 दारं सदारारागपरं सदाहारसारं विभविशृन्दं मुनिमण्डलं चेति । तस्याः
 पुर्याः पश्चिमदक्षिणयोरन्तराले दिग्विभागे समुच्चधान्यकूटाभिराम
 उचलास्थो ग्रामः । तस्मिन् शुद्धवंशमवो घनदेवाभिधः
 सार्धपतिपुत्रः परिवसति । परैः सार्धपतिपुत्रैः सह तस्य क्रीडां
 कुर्वतः क्रियानपि कालो व्यतिचक्राम । स घनदेवः सभावत
 एव लोमदत्तचित्तः सततमेव यद्यकशिरोमगिरलीकवचनभापी
 परद्रव्यापहारी । ततस्तस्मैदृशस्य तैः सार्धनायतनुर्धनदेव इति
 नाम निराकृत्य लोमदेव इत्यभिधा विदधे । ततस्तस्य तारुण्य-
 पुन्यावयवस्य मानसमतीव लोभाभिमूतमभूत् । धन्यदा द्रव्योपार्जन-
 प्रगुणितचित्तो गुरुजनमनुज्ञाप्य लोमदेवस्तुरङ्गानुपुहान् सञ्जीकृत्य
 वाहनानि च स्वीकृत्य पार्थेयं संगृह्य मित्रवर्गमापृच्छय तिविकरण-
 नश्वरपत्रिणे मुहूर्त्ते चन्द्रबले वरलम्बे स्वामिना वीक्षिते स्थानं त्रिपाय
 चर्चनं निर्माय च बह्वृक्षाटिकादक्षपदः स्वजनेनानुगम्यमानः
 तत्रैवो दक्षिणाशां प्रति प्रचलितः । जनैरेनोक्तम्—‘वरा !

सदाभीष्मसंज्ञाश्च मणिबन्धव्य पटनमिव भारत्याः पटनमिव
 कीर्तिःशान्ताशुभेभ्योऽनमिव सर्वेषा मित्राश्चः कीर्त्तुम् । तस्याग्रि छेद-
 मोहितभेताया मया त्वां मनि विधिदुष्यते-पुत्र । दरीयो देशान्तरं,
 दिवसा मार्गो, कुशिलहृदया लीला, दहनमगुणा. कामिन्धः, पन-
 त्ता दुर्मता, विरहा मज्जना, दुष्परिवान्तं कल्याणवम्, दुर्भरं
 धौवनम्, दिवसा वार्यता, तैवत्यया सर्वैव कचन पण्डितेन,
 कचन मूर्खेण, कचन दवाकुना, कचन निष्कृतेण, कचन
 शूरेण, कचन बालरेण मार्गो निर्गमनीय. ।' इति तिग्म-
 दधोभिः शुभममन्दाकन्दमन्दोत्तुम्भदुग्गादिभ्यमध्यमं परिगन्तयन-
 शुभलक्षः पिता विदधे । लोमदेवः कतिपयैरप्यनदरतमयाकै-
 र्दक्षिणापक्षमाधित्य विषयावि कालेन गोपारकपचनं माह्वान् ।

दधोत्पान पत्रकेषु, दक्षता भूषु योषिदाम् ।

अथमध्य पक्षवानां, जनातां न कश्चन ॥ १ ॥

मार्गाभिषेपु रंसाद, कन्याशु करपीडनम् ।

मधुर्न च दधिप्येष, भक्त. पूर्तीकलेषु च ॥ २ ॥

सत्यामयोष्टिदिशिषी गितान्तं, मद्गर्भकर्मादित्येनसोऽपि ।

शिवाधिनी यत्र जना यतन्ते, कुर्मः स्तुति कां नगरस्य सम्य । ॥ ३ ॥

यत्र निधोऽप्रतिपदोदयापरिगतो जनार्दन एव जनः सर्व-
 म्भ्र-गोपचारचारध, पार्वतीपतिरिष विमोहयति संगतो मणिकामगो
 धार्मिकलोकम् । सत्र जीर्णधेष्टिनी रुद्रानिधानस्य गुणधेष्टिनि-
 भानस्य धेष्टमनि वसता त्रियतावि कालेन गुरुभ्रान् विष्ठीषाधिकं

कियतापि कालेन वहनं रत्नद्वीपं ययौ । तस्मात्तातुचीर्यातीव
 रम्यतमं प्रामृतं गृहीत्वा मूपचरणयुगलमभिगम्य नमश्चक्रुः ।
 (ततः) लब्धप्रसादविशदमानसौ क्रयविक्रयं विरचय्य रत्नान्युपाज्य
 निजकुलाभिमुखमुत्सुकी प्रचेल्नु । अनुकूलवायुना वहनं
 प्रेर्यमाणं समुद्रान्तः परिवीक्ष्य लोभदेवेन व्यचिन्ति—‘अहो !
 प्राप्तो मनोरथादधिकतरो लाम् । मंभृत च रत्नैर्यानपात्रम् ।
 तावत्तटं प्राप्तस्य वहनस्यैव मम भागी भावीति न मुन्दरमेतत्’ त्वं
 इति चिंतयन् लोभदेवोऽवगणय्य दाक्षिण्यं समवलम्ब्य निष्करण-
 शरीरचिन्तायां समुपविष्टं रुद्रश्रेष्ठिनं जलधौ पातयामाम् । तस्मिन्
 यानपात्रे योजनत्रयमतिक्रान्ते लोभदेवेन महता शब्देन पृच्छके—
 ‘अये ! धावत धावत, मम वयस्यो दुरुत्तारे प्रचुरमकरधोरे सागरे
 पपातेति ।’ इत्याकर्ष्य निर्यामकलोक परिजन्श्च वीक्षितुं प्रवृत्तः ।
 तैरुक्तम्—‘कुत्र पपात ? ।’ तेन निगदितम्—‘अत्रैव पतितो
 मन्ये मकरेण गिलितश्च । मया जीवनापि किम् ? । अहमपि
 तद्वियोगं दुस्सहमसहमानः प्राणत्यागं विधाम्ये ।’ एतन्निश्चय्य
 सत्यं विमर्श्य कर्णधारकैः परिजनेन च प्रबोध्य स्थापितः ।
 यानपात्रमपि प्रचलितम् । स रुद्रश्रेष्ठी अकामनिर्जरया जलधौ
 महामकरवदनकुहरदंष्ट्राक्रकचगोचरीभूतोऽवसानं प्राप्य रत्नप्रभा-
 पृथ्व्याः प्रथमे योजनसहस्रे व्यन्तरभवनेऽह्यैश्वर्यपरो गक्षस
 उत्पेदे । तत्र तेन विभङ्गज्ञानवशतो मकरेण गिलितमात्मकाय
 गच्छधानपात्रं च विलोक्य चिन्तितम्—‘अरे ! एतेन पापिना
 प्रक्षिप्तः । अहो ! दुराचारस्यास्य साहसम् ! ।

न गणितः खेदसम्बन्धः । न घृतमिच्छे परोपकारः । न कृतं सौजन्यम् ।
इति चिन्तयतस्तत्पानल्पः कोपानलो जज्वाल । एतेनेति
चिन्तितम्—'यदमुं व्यापाद्य सद्यः सर्वस्वार्थस्य भाजनं भविष्यामि ।
तद्यथा करिष्ये यथैतत्सापि नान्यस्य वा भवति' इति चिन्तयित्वा
राक्षसो मध्येसमुद्रमाययौ । तत्र बहित्रं विलोक्य कौण्यः
प्रतिकूलगुपसर्गं कर्तुमारब्धवान् ।

अथाभूच्छ्यामलं मैषमण्डलं मरुदध्वनि ।

रुद्राभिधानं वीक्ष्येव, श्रेष्ठिनं गतजीवितम् ॥ १ ॥

आम्यन्ति परितोऽप्यभ्रं, घना विद्युद्विलोचनाः ।

पश्यन्तः श्रेष्ठिनमिव, सार्द्राः खेहित्स्वभावतः ॥ २ ॥

वर्षन्त्यमोषधाराभिः, सैरं धाराभृतोऽम्बुधौ ।

निशातशररात्रीभिरिव वीरा रणाङ्गणे ॥ ३ ॥

विधमन्धीवृत्तं विधग्नुदितैर्धूमयोनिभिः ।

पुत्रा अनुहरन्ते हि, पितरं नितरामिह ॥ ४ ॥

लोलकङ्गोलमालाभिः, मेर्यमाणं मुहुर्मुहुः ।

प्रचण्डपवनोद्भूतं, प्राणिप्राणभयावहम् ॥ ५ ॥

तद्रोषवशतः पारावारान्तर्वहनं बहत् ।

अगण्यपप्यसङ्कीर्णं, त्वरितं स्फुटमस्फुटत् ॥ ६ ॥ शुम्भम् ॥

लोभदेवोऽम्बुधौ द्वीपमिव नीरं मराधिव ।

भवितश्चतया प्राप, फलकं तत्र चालगत् ॥ ७ ॥

सप्तभिरहोरात्रैः साराद्वीपमायातवान् । स तत्र समुद्रवेलावन
त्वनेन शीतलेन प्रसुञ्जीवित इव क्षणम् । ततस्तत्तीरवात्तिभिः
हृष्यकायकान्तिभिः शोणलोचनैर्यमदूतैरिव पुरुषैर्जगृहे । ततो

कियतापि कालेन वहनं रत्नद्वीपं ययौ । तस्मात्तावुचीर्याती-
 रम्यतमं प्राभृतं गृहीत्वा मूपचरणयुगलमभिगम्य नमश्चक्रतुः
 (ततः) लब्धप्रसादविशदमानसौ क्रयविक्रयं विरचय्य रत्नान्युपाङ्गं
 निजकुलाभिमुखमुत्सुकौ प्रचेलतुः । अनुकूलवायुना वहनं
 प्रैर्यमाणं समुद्रान्तः परिवीक्ष्य लोभदेवेन व्यचिन्ति—‘अहो ।
 प्राप्तो मनोरथादधिकतरो लाभः । संभृतं च रत्नैर्यानपात्रम् ।
 तावत्तटं प्राप्तस्य वहनस्यैव मम भागी भारीति न सुन्दरमेतत्’ त्वं
 इति चिंतयन् लोभदेवोऽवगणय्य दाक्षिण्यं समवलम्ब्य निष्कल्प-
 शरीरचिन्तायां समुपविष्टं रुद्रश्रेष्ठिनं जलधौ पातयामास । तस्मिन्
 यानपात्रे योजनत्रयमतिक्रान्ते लोभदेवेन महता शब्देन पूषके—
 ‘अये ! धावत धावत, मम वयस्यो दुरुवारे प्रचुरमकरघोरे सागरे
 पपातेति ।’ इत्याकर्ष्य निर्यामकलोकः परिजनश्च वीक्षितुं प्रवृत्तः ।
 तैरुक्तम्—‘कुत्र पपात ? ।’ तेन निगदितम्—‘अत्रैव पतितो
 मन्ये मकरेण गिलितश्च । मया जीवतापि किम् ? । अहमपि
 तद्वियोगं दुस्सहमसहमानः प्राणत्यागं विधास्ये ।’ एतन्निसम्य
 सत्यं विमर्श्य कर्णधारकैः परिजनेन च प्रबोध्य स्थापितः ।
 यानपात्रमपि प्रचलितम् । स रुद्रश्रेष्ठी अकामनिर्जरया जलधौ
 महामकरवदनदुहरदंष्ट्राककचगोचरीभूतोऽवसानं प्राप्य रत्नप्रभा-
 ष्टव्याः प्रथमे योजनमहस्ये व्यन्तरभवनेऽल्पैर्धर्यपरो राक्षस
 उत्पेदे । तत्र तेन विभङ्गज्ञानवशतो मकरेण गिलितमात्मकायं
 गच्छयानपात्रं च विलोक्य चिन्तितम्—‘अरे ! एतेन पापिना
 लोभदेवेनाहमत्र प्रक्षिप्तः । अहो ! दुरावारस्यास्य साहसम् ! ।

न गणितः श्रेयसाम्बन्धः । न भूतश्चित्ते परोपकारः । न कृतं सौजन्यम् ।
 इति चिन्तयतस्तस्मान्नस्यः षोडशलो जम्बाल । एतेनेति
 चिन्तितम्—‘यदमुं व्यापाय तद्यः सर्वस्यार्थस्य भाजनं भविष्यामि ।
 तद्यथा करिष्ये यथैतस्यापि नान्यस्य वा भवति’ इति चिन्तयित्वा
 राक्षसो मध्येसमुद्रमाययौ । तत्र षड्विंशं विलोचय कौणपः
 मतिशूलमुपसर्गं कर्तुमारब्धवान् ।

अथागृह्यामलं मेघमण्डलं मरुदध्वनि ।

रुद्राभिधानं धीश्चेव, श्रेष्ठिनं गतत्रीपितम् ॥ १ ॥

शाम्यन्ति परितोऽप्यम्रं, घना विद्युद्विलोचनाः ।

पश्यन्तः श्रेष्ठिनमिव, सार्द्राः श्रेहिस्त्रभावतः ॥ २ ॥

वर्षन्त्यमोपधाराभिः, सैरं धाराभृतोऽम्बुधौ ।

निशातशरराभीभिरिव धीरा रणाङ्गणे ॥ ३ ॥

विधगन्धीकृतं विधगुदितैर्धूमयोनिभिः ।

पुत्रा अनुदरन्ते हि, पितरं निवराभिद् ॥ ४ ॥

लोलकलोलमालाभिः, प्रेर्यमाणं शुद्धुर्मुहुः ।

प्रचण्डपवनोद्भूतं, प्राणिप्राणभयावहम् ॥ ५ ॥

तद्रोपवशतः पारावारान्तर्वहनं यदत् ।

अगण्यपप्यताद्दीर्णं, स्वरितं स्फुटमस्फुटत् ॥ ६ ॥ शुम्भम् ॥

लोमदेवोऽम्बुधौ द्वीपमिव नीरं मराविव ।

भवितथ्यतया प्राय, फलकं तत्र चालगतम् ॥ ७ ॥

सप्तभिरद्वोरात्रैः साराद्वीपमायातवान् । स तत्र समुद्रवेलावन
 पवनेन क्षीतलेन प्रसुञ्जीवित इव क्षणम् । ततस्त्रचीरवासिभिः
 कृष्णकायकान्तिभिः शोणलोचनैर्यगदूतैरिव पुरूपैर्जगृहे । ततो

यदश्रीयभुण्णक्षितिजेतनरेणा गविगपि,

अनज्योनियोस्मन् सुगतिरुगदानोदरुभैरे ।

प्रमसुर्वाङ्मन्य प्रतिपद्यममन्दे पनेग्ने

रहो ! नि श्वासानाम् तनि र्हेतु ना श्चेत्कमुनाम् ॥ ६ ॥

यस्य प्रयाणे पृथिव्या रम्य नि रमनादा र्हेतु ये प्रमसुः ।

त एव विद्वेषिमहीपताना, पत्यानोभाररुग वभवु ॥ ७ ॥

यद्यात्रास्यपि दुर्गलङ्घनलमन्नि तामनादे स्फुर

त्सैन्योद्भूतगजोभङ्गविग्रत प्रत्याथपु र्भुनाम् ।

वाधिर्यं श्रवणेष्वथान्ध्यमभवतेतेषु तस्य मूर्तिः,

कर्तुं न क्षमते महस्रमनोऽयुवाभृतो विक्रमे ॥ ८ ॥

अथ तस्य महीशक्रस्य मर्त्या जयन्त इव पर नाकुलीन , मित्र
इव विक्रमी न नवरायुध , मर्तिवैव प्रकाश तमे न कठोर , नन्द
इव सर्वाहादकरो न कलाङ्कित , तामलापि न मशमना
मुस्यस्तनूभव समभवन् । एवत्रिधात्रिभिधगुणमप्यपन तेनानशास्त्र
प्रसरेण निजनगर्या परिभ्रमता कदाचित्कस्यापि मन्तो नगरनाशो
हर्म्यरम्यगवाक्षविवरविनिर्गतं धाराधरपटलप्रकटीभूतपापिनातपुत्र
बान्धवमिव बालिकाया यदनकमल कुवलयदुःखापयेनाना
ददृशे । सापि तमालोन्म्य साक्षादिव मनोभवमुद्दामानुगमना
न्तर्निमगमानसा तदशत्वमेव समजायत । तद्दर्शनेन तस्यापि एव
पद्मशरेण परदारवलोकनेन जगितकोपेनेव तितउरिव पद्मम
शरैः शतच्छिद्र व्यभायि । ततस्तेन निर्दयनिपमशरप्रहारप्रयुक्तोः
नाविवशेनेव दक्षिणकरेण वक्षःस्थलं पश्येत्, यामेन नाभस्थ
तत्रग्यहुली चोर्द्धाङ्किता, तथा च तन्निरीक्षणपरवशया यामेतरपाणिना

शृणुष्यति कृतः मकटिता । ततः कुमारस्येष्टितमालोक्य सावासं
मति मचलितो म्बिन्तयदिति—

‘यस्या गुरोरेण लवण्यपुष्पेन द्विजनायकः ।

म्यष्टनोऽद्भुतलागुन्दे, विशेषेण कुरिकां निजे ॥ १ ॥

यदासेन्दुदयादुहत्यास लावण्यवारिधिः ।

यत्रामृतायितं वाचा, दृष्टिभ्यां शफरीयितम् ॥ २ ॥

प्रबालायितमोष्णाम्यां, मुक्तापद्मीयितं द्विजैः ।

कूर्मायितं कुचाम्यां च, दोर्म्यां घेत्रलतायितम् ॥ ३ ॥

इयं शृङ्गारसर्वस्वं, राजधानी मनोभुवः ।

उदामयौवनमाग्रदरा लावण्यदीर्घिका ॥ ४ ॥

अहो ! अस्या बालिकायाः सर्वरूपातिशायिरूपं, अहो ! अद्भुता
कापि सौभाग्यभाङ्गी, अहो ! विदग्धत्वम्, अहो ! निरुपमा लावण्य-
दृष्टीः’ इति ध्यायत्येव निजबासमासदत् । साधु क्रमेण स्वस्व-
पथातीतेऽपि तस्मिन्सराधीश्वरनन्दने इभ्यतनया विपमबाणबाणप्रहार-
प्रसरज्वररशरीरसर्वावयवा मुक्तदीर्घोष्पनिःश्वासधूमध्यामलीकृतश-
य्यागृदविचित्रचित्तभितिः शयनीये लुलोठ ।

इष्टं मन्त्रमिय खान्ते, सारन्ती तं नृपात्मजम् ।

सा तस्यौ सुकुमाराङ्गी, कुरङ्गीनयना चिरम् ॥ १ ॥

न शय्यायां न च ज्यायां, न जने न वने रतिः ।

तस्या न चन्द्रे नो चन्द्रे, वियोगिन्याः कदाप्यभूत् ॥ २ ॥

शीतांशुरपि धर्माशुश्वन्दनं च हुताशनः ।

निशापि वासरस्रस्ताः, वैपरीत्यं तदाभवत् ॥ ३ ॥

यतः—

“योगिनां चन्द्रनाद्यैर्धै , ग्रीने ग्रीति प्रजायते ।
तनुर्ज्वलति तैरेव, मतन विप्रयोगिणाम् ॥ ? ॥”

स कुमारो यावदन्यदा तस्या हृदयहारिण्या मङ्गमोपायतोयेन दुस्सहपिरहृदहनोत्तप्तदेहनिर्वापणमभिलषन्नमि तावन्पर्यन्तकिरणदण्डः चण्डकिरणः पश्चिमाचलचूलिकावलम्बी बभूव । तदाऽतिप्रसृते संतमसे कुमुमशरशरप्रसरव्यथितो ‘दुःखेन विना सौख्यं नास्ति’ इत्यवगम्य कुमारः समुदतिष्ठत् । ततस्तोमलो निजं वसनं गाढं नियन्व्य कुबलयदलश्यामलां यमजिह्वाकरालां क्षुरिकां कटीतटे बद्धा दक्षिणकरे वैरिवीरवारनिशुम्भनं कृपाणरत्नमंसावलम्बितं वसुनन्दकं च कृत्वा रचितनीलपटप्रावरणस्तत्सदनान्तिकमागत्य वियदुत्क्षिप्तकरणं दत्त्वा वातायनमाससाद । निर्मलप्रज्वलयष्टिप्रदीप-प्रघोतितावयवां पराङ्मुखीं शयनतले विनिविष्टां तामेणलोचनामा-लोकत । कुमारेण पृथिव्यां वसुनन्दकोपरि कृपाणं मुक्त्वा निभृतपदसञ्चारमुपगम्य तस्याः सुदृशो लोचने पाणिभ्यां पिहिते । ततस्तया सर्वाङ्गरोमाञ्चकञ्चुकमुद्गहन्त्या चिन्तितम्—‘यद्य सर्वतो ममाङ्गं पुलकितं बालमृणालिनीदलकोमलं करकिशल्यं तज्जाने सैप मत्त्वान्तसर्वस्वतस्करः ।’ इति विमृश्य तयाऽभाषि—‘अहो ! सौभाग्यनिधे ! मां मुञ्च ।’ कुमारेण हसता तन्नयनद्वयी शिथिलीचक्रे । तथा तस्य गृहागतस्य विनयवृत्त्याऽभ्युत्थानं विदधे । तथा दत्ते प्रधाने [विष्टरे] कुमारः समुपाविशत् । कुमारेणोक्तम्—‘तव सङ्गममिच्छामि ।’ तयोदितम्—‘देव ! युक्त-मेतत्परं कुलाङ्गनानां केवलं शीलपालनमेव हितम् ।’ इत्याकर्ण्य

कुमारेण जल्पितम्—‘यद्येवं भवती शीलवती ततो प्रजामि ।’
इत्युक्त्वा खन्नरत्नं वसुनन्दकं च स्वीकृत्य ससंभ्रममुपस्थी । तथा
तं वस्त्राञ्चले घृत्वा प्रोक्तम्—‘भद्र ! पारिपन्थिक इव मम हृदयं
मुपित्वा कुत्र भजसि ! यतस्त्वां बाहुलतापाशनियमितं करिष्ये ।’
इत्याकर्ष्य कुमारः सितः । तयोक्तम्—‘राजपुत्र ! यदत्र परमार्थस्तं
तावदाकर्षय पश्चाद्युक्तं तत्कुर्याः ।

अस्त्येतस्यामेव कोशलायां धेष्टी नन्दनामिधः । तस्य पत्नी
रत्नरेखाख्या । तत्कुशिसंभवा मुवर्णदेवामिधाना पित्रोरतीववहमा
कन्यकाऽसि । ततः पितृभ्यामहं विष्णुदत्तपुत्रस्य हरिदत्तस्य
पाणिपीडनाय प्रदत्ता । स च मामुपयम्य पाणिज्जाय यानपात्रमारघ
लद्वापुरीमभिजग्मिवान् । तस्य प्रोषितत्वाद्य द्वादशो वत्सरः
सातिरेकः । विपन्नो जीवति धेति न शायते । एतं यौवनमहासागर-
मपारं काममहावर्षगर्भदुस्तरं विषयमत्स्यकच्छपोत्कटमतिगहनं
निरपवादमुल्लङ्घयन्त्या ममेयन्ति दिनानि आतानि । दुर्जेयतया
विषयाणां चञ्चलतया वेन्द्रियप्रामस्यैकदा मम मानसे इति
विकल्पसङ्कल्पमाला भगव—‘अहो ! जरागृत्वरोगशोकक्लेशाद्युते संसारे
प्रियसंगमादपरं न किञ्चिच्छर्माऽस्ति, तद्य न विपते । ततोऽजागल-
स्तन इवाऽरुण्यमालतीकुमुमनिव बधिरकर्णजाप इव निरर्थकं ने
जीवितम् ।’ इति विचिन्त्य चिरं मरणकृताध्यवसाया ‘मुदष्टं
जीवलोकमप करोमि’ इति यावद्भवाक्षमारूढा तावद्यत्र भवितव्यतया
भवान्मम लोचनगोचरं गतः । त्वां दृष्ट्वा रागपरवशा तत्कालमेव
जाताऽसि । त्वया च परामृष्टं हृदयं, एकाहुलिरुद्धीकृत्या । मया
तदवगतं यदेतेन राजपुत्रेण मम संज्ञा कृता । हृदयपरिस्पर्धनेनेति

यतः—

“योगिनां चन्दनाद्यैर्यै , शीते प्रीतिः प्रजायते ।

तनुज्वलति तैरेव, सततं विप्रयोगिणाम् ॥ १ ॥”

स कुमारो यावदन्यदा तस्या हृदयहारिण्याः सङ्गमोपायतोयेन दुस्सहविरहदहनोत्पत्तेर्निर्वापणमभिलषन्नस्मि तावत्पर्यस्तकिरणदण्डः चण्डकिरणः पश्चिमाचलचूलिकाबलम्बी बभूव । तदाऽतिप्रसृते संतमसे कुमुमशरशरप्रसरव्यथितो ‘दुःखेन विना सौख्यं नास्ति’ इत्यवगम्य कुमारः समुदतिष्ठत् । ततस्तोसलो निजं वसनं गाढं नियन्त्र्य कुवलयदलश्यामलां यमजिह्वाकरालां क्षुरिकां फटीतटे चक्षा दक्षिणकरे वैरिवीरवारनिशुम्भनं कृपाणरत्नमंसावलम्बितं वसुनन्दकं च कृत्वा रचितनीलपटप्रावरणस्तत्सदनान्तिकमागत्य वियदुत्क्षिप्तकरणं दत्त्वा वातायनमाससाद । निर्मलप्रज्वलद्यष्टिप्रदीप-प्रघोतितावयवां पराङ्मुखीं शयनतले विनिविष्टां तामेणलोचनामालोकत । कुमारेण पृथिव्यां वसुनन्दकोपरि कृपाणं मुक्त्वा निभृतपदसञ्चारमुपगम्य तस्याः सुदृशो लोचने पाणिभ्यां पिहिते । ततस्तया सर्वाङ्गरोमाञ्चकञ्चुकमुद्वहन्त्या चिन्तितम्—‘यद्दद्य सर्वतो ममाङ्गं पुलकितं बालमृणालिनीदलकोमलं करकिशलयं तज्जाने सैप मत्त्वान्तसर्वस्वतस्करः ।’ इति विमृश्य तयाऽभाणि—‘अहो ! सौभाग्यनिधे ! मां मुञ्च ।’ कुमारेण हसता तन्नयनद्वयी शिथिलीचक्रे । तया तस्य गृहागतस्य विनयवृत्त्याऽभ्युत्थानं विदधे । तया दत्ते प्रधाने [विष्टरे] कुमारः समुपाविशत् । कुमारेणोक्तम्—‘तव सङ्गममिच्छामि ।’ तयोदितम्—‘देव ! युक्त-मेतत्परं कुंलाङ्गनानां केवलं शीलपालनमेव हितम् ।’ इत्याकर्ष्य

शुभारेण उल्लिखन्-‘यथेवं भवती धीन्वती ततो प्रजानि ।’
 इत्युक्त्वा गङ्गां पमुनन्दकं च मीकृत्य सप्तममगुणसौ । तथा
 सं पस्ताद्यले पृथ्वा मोक्षम्-‘भद्र ! पारिपन्थिक इय मम हृदयं
 मुदिता शुभ मजसि ? यतस्त्वां बाहुल्यतापापनियमितं करिष्ये ।’
 इत्याकर्ष्य शुभारः मितः । तथोक्तम्-‘राजपुत्र । यदत्र परमार्थं
 तावदाकर्णय पथाद्युक्तं शकुन्या ।

अन्त्येतम्पानेय कोशलायां धेष्टी नन्दनाभिषः । तस्य पत्नी
 रमरेरास्या । सत्पुत्रिणमया सुवर्णदेवाभिधाना पित्रोस्तीव्रवहमा
 वग्दद्यान्नि । सतः पितृभ्यामहं विष्णुदत्तपुत्रस्य हरिदत्तस्य
 पाणिपीडनाय प्रदद्या । स च मामुपयम्य षाणिज्याय यानपात्रमाह्वय
 रूद्रापुरीमभिजग्मिवान् । तस्य प्रोषितस्वाप द्वादशो घत्तरः
 सातिरेकः । विपन्नो जीवति धेति न शयते । एतं यौवनमहासागर-
 मपारं कामगद्वावर्षगर्षंदुश्चरं विषयमत्स्यकच्छपोत्कटमतिगहनं
 निरपवादमुत्कृष्टयन्त्या मनेयन्ति दिनानि जातानि । दुर्जेयतया
 विषयाणां चघटतया चेन्द्रियग्रामस्यैकदा मम मानसे इति
 विकल्पसहस्रमाला यभूव-‘अहो ! जरामृत्युरोगप्रोफ्लेशप्रचुरे संसारे
 प्रियसंगमादपरं न किञ्चिच्छर्माऽस्ति, तच्च न विद्यते । ततोऽज्ञापल-
 स्तान इवाऽऽप्यमालतीकुसुममिव षधिरकर्णजाप इव निरर्थकं मे
 जीमितम् ।’ इति विचिन्त्य चिरं मरणकृताध्यवसाया ‘सुदृष्टं
 जीवन्नोकमप करोमि’ इति यावद्गवाशमारूढा तावत्तत्र भवितव्यतया
 भवान्मम लोचनगोचरं गतः । त्वां दृष्ट्वा रामपरवशा तत्कालमेव
 जाताऽस्मि । त्वया च परागृष्टं हृदयं, एकाहुलिरूर्द्धीकृता । मया
 तदवगतं यदेतेन राजपुत्रेण मम संज्ञा कृता । हृदयपरिस्पर्शनेनेति

यतः—

“योगिनां चन्दनाचैर्यै , नीतैः प्रीतिः प्रजायते ।
तनुज्वलति तैरेव, सततं विप्रयोगिणाम् ॥ १ ॥”

स कुमारो यावदन्यदा तस्या हृदयहारिण्याः सङ्गमोपायतोयेन दुस्सहविरहदहनोत्तप्तदेहनिर्वापणमभिलषन्ति तावत्पर्यन्तकिरणदण्डः चण्डकिरणः पश्चिमाचलचूलिकावलम्बी बभूव । तदाऽतिप्रसृते संतमसे कुमुमशरशरप्रसरव्यथितो ‘दुःखेन विना सौख्यं नास्ति’ इत्यवगम्य कुमारः समुदतिष्ठत् । ततस्तोसलो निजं वसनं गाढं नियन्त्र्य कुवलयदलश्यामलां यमजिह्वाकरालां क्षुरिकां कटीतटे बद्ध्वा दक्षिणकरे वैरिवीरवारनिशुम्भनं कृपाणरत्नमंसावलम्बितं वसुनन्दकं च कृत्वा रचितनीलपटप्रावरणस्रात्सदनान्तिकमागत्य वियदुत्क्षिप्तकरणं दत्त्वा वातायनमाससाद् । निर्मलप्रज्वलयष्टिप्रदीप-प्रद्योतितावयवां पराङ्मुखीं शयनतले विनिविष्टां तामेणलोचनामालोकत । कुमारेण पृथिव्यां वसुनन्दकोपरि कृपाणं मुक्त्वा निभृतपदसञ्चारमुपगम्य तस्याः सुदृशो लोचने पाणिभ्यां पिहिते । ततस्तया सर्वाङ्गरोमाञ्चकञ्चुकमुद्गहन्त्या चिन्तितम्—‘यदद्य सर्घतो ममाङ्गं पुलकितं बालमृणालिनीदलकोमलं फरकिशल्यं तज्जाने सैष मत्त्वान्तसर्वस्वतस्करः ।’ इति विमृश्य तयाऽभाणि—‘अहो ! सौभाग्यनिधे ! मां मुञ्च ।’ कुमारेण हसता तन्नयनद्वयी शिथिलीचक्रे । तया तस्य गृहागतस्य विनयवृत्त्याऽभ्युत्थानं विदधे । तया दत्ते प्रधाने [विष्टरे] कुमारः समुपाविशत् । कुमारेणोक्तम्—‘तव सङ्गममिच्छामि ।’ तयोदितम्—‘देव ! युक्त-मेतत्परं कुलाङ्गनानां केवलं शीलपालनमेव हितम् ।’ इत्याकर्ष्य

मोहितेन मोहदत्तेनालिङ्ग यावत्तया सह रंस्यते तावदकस्मादेव दीर्घमधुरः स्वरस्तस्य कर्णातिथित्वं भेजे ।

जनकं मारयित्वाऽपि, जनन्याः पुरतोऽपि च ।

अरे ! रिरंससे मूढ !, स्वसारमपि सम्प्रति ॥ १ ॥

ततो मोहदत्तेन विलोकितोऽपि कापि कोऽपि न दृष्टः । एवं वारत्रयाकर्षणनजातशङ्कः कोपकौतूहलावद्भक्तित्तः सद्भ्ररत्नव्यमपाणिर्मोहदत्तः सर्वतः काननान्तर्विलोकितुं प्रारेभे । तावद्भ्रगवान् साक्षादिव धर्म एकोऽनगारचूडामणिसस्य दृग्गोचरमागतः । 'अमुना मुनिपतिना जल्पितम्' इति चिन्तयन्मोहदत्तः ध्रमणक्रमणयुगलमभिनम्य नातिदूरे निविष्टः सुवर्णदेवा वनदत्ता सखीजनश्च । ततो मोहदत्तेन विश्रुतम्—'भगवन् ! यत्त्वं कथयसि मातुः पुरतः पितरं व्यापाद्य स्वसारमभिरमसे तत्कथं ममायं पिता ! कथमियं माता ! कथं चैयं स्वसा ! इति ।' ततः स मुनिपतिः कोशलाया आरभ्य कृतं तोसलश्रुतिं यावत्तपुरः स्पष्टमाचष्टे । एकं तावददृश्यं कृतं यत्त्वया पूर्वं जनकस्तोसलो व्यापादितः, इदं तावद्द्वितीयं यत्त्वं भगिनीमभिवान्छसि । ततः सर्वथा धिग् महामोहविलसितम् ।' एतन्निशम्य सुवर्णदेवा वनदत्ताप्यधोगुली चमूव । मोहदत्तोऽपि निर्विण्णकामभोगो महाशुचिसमानं मानुषत्वं मन्यमानः प्रचुरतरवैराग्यमार्गमनुलभो जनल्पेदम्—

'अनन्तदुःखवृक्षाणां, मूलमज्ञानमेव च ।

अज्ञानमेव शृजिनं, भयमज्ञानमेव च ॥ १ ॥

ततो मुनीश ! मम कथय मया सर्वथैवाधन्येन किमाचरणीयम् ! येन सकलमपि पापं मूलादेव विनश्यति ।' भगवता समाख्यातम्—

विक्रमेण वाऽपरेण वाप्युपायेन परिणोऽयामि । मुन्दरममवयये(दि)या
 वास्योद्यानगुवं प्राप्ता । ततोऽहमपि तदनुमार्गल्लभो याम्यामि'
 इति विचिन्तयन् गन्तुं प्रवृत्त । सा च वनदत्ता करिणीव
 सुललितगमना क्रमेण यनान्तर्विचचार ।

इतश्च गुरुतरानुरागदत्तहृदयेन तोमलेन लोकापवादमनपेक्ष्य
 दूरतो व्रीडां विमुच्य जीविताशामपि परित्यज्य भयमवगम्य
 चिन्तितम्—'अयमत्रावसर इति ।' ततः कर्पितकरालकरवालो
 महामोहमूढमानसस्तोसलो यमाण—'भद्रे ! यदि जीवितेन ते
 कार्यं तदा मयैवसमं रमस्वेति । अन्यथा कृपाणलतयाऽनया
 भवतीं कथाशोपां करिष्ये ।' तणादृशं वृत्तं वीक्ष्य हाहारवमुखरेण
 सखीजनेन सुवर्णदेवया च पूचक्रे—'मो मो जनाः ! त्वरितं
 प्रधावत प्रधावत, अनेन मम पुत्री निरपराधैव कानने व्याधेन
 हरिणीव विनाश्यते ।'

इतश्च सहसा मोहदत्तः कदलीगेहतः कर्पितनिर्लिशो निःसृत्य
 प्रोवाच—'रे रे पुरुषाधम ! अप्राह्वनामधेय ! निस्वप ! स्त्रीषु प्रहरसि ?
 अहमस्या रक्षकस्तन्मम सम्मुखो भव ।' इति श्रुत्वा तोसलस्तदभिमुखं
 प्रत्यधावत । तोसलेन मोहदत्तस्य कृपाणप्रहारः प्रदत्तः । तेन
 च मोहदत्तेन करणकौशलेन तस्य प्रहारं वञ्चयित्वा प्रति प्रहारेण
 तोसलराजपुत्रः कृतान्तदन्तककचगोचरीकृतः । ततो मोहदत्तो
 वनदत्ताभिमुखं चलितः । तथा स जीवितदातेति प्रियः प्रतिपन्नः ।
 सुताजीवितेति हृष्टमानसा सुवर्णदेवा समभवत् । मोहदत्तेन भणि-
 तम्—'भद्रे ! विश्वस्ता भव, कम्पं मुञ्च, भयं मा कार्षीः ।' ततस्तेन

मोहितेन मोहदचेनालिङ्ग मावक्षया सह रंश्यते तावदकसादेव
दीर्घमधुरः स्वरस्य कर्णातिथित्वं भजे ।

जनकं मारयित्वाऽपि, जनन्याः पुरतोऽपि च ।

अरे ! रिरंससे मूढ !, स्वसारमपि सम्प्रति ॥ १ ॥

ततो मोहदचेन विलोकितोऽपि कापि कोऽपि न दृष्टः ।
एवं धारत्रयाकर्षणनत्रातशङ्कः कोपक्रीतूहलाबद्धचित्तः स्वप्नरत्नव्यमपा-
णिर्मोहदचः सर्वतः काननान्तर्विलोकितुं मारेभे । तावद्भगवान्
साक्षादिव धर्म एकोऽनगरचूडामणिस्तस्य दृग्गोचरमागतः । 'अ-
मुना मुनिपतिना जल्पितम्' इति चिन्तयन्मोहदचः क्षमणकमण-
शुगलमभिनम्य नातिदूरे निविष्टः सुवर्णदेवा वनदत्ता सखी-
जनश्च । ततो मोहदचेन विश्वम्—'भगवन् ! यत्त्वं कथयसि
मातुः पुरतः पितरं व्यापाद्य स्वसारमभिरमसे तत्कथं ममायं पिता ?
कथनियं माता ? कथं चयं स्वसा ? इति ।' ततः स मुनिपतिः
कोशलाया आरभ्य वृत्तं तोसलमूर्तिं यावत्तपुरः स्पष्टमाचष्टे ।
एकं तावदकृत्यं कृतं यत्त्वया पूर्वं जनकस्तोसलो व्यापादितः,
इदं तावद्वितीयं यत्त्वं भगिनीमभिवान्छसि । ततः सर्वथा धिग्
महामोहविलसितम् ।' एतन्निरम्य सुवर्णदेवा वनदत्ताप्यधोमुली
बभूव । मोहदचोऽपि निर्विण्णकामभोगो महाशुचिसमानं मानुषत्वं
मन्यमानः प्रचुरतरवैराम्यमार्गमनुलमो जजलेदम्—

'अनन्तदुःखवृक्षाणां, मूलमज्ञानमेव च ।

अज्ञानमेव वृजिनं, भयमज्ञानमेव च ॥ १ ॥

ततो मुनीश ! मम कथय मया सर्वयैवाधन्येन किमाचरणीयम् ?
येन सकलमपि पापं मूलादेव विनश्यति ।' भगवता समाख्यातम्—

‘कलत्रपुत्रमित्रादि, सर्वमुत्सृज्य सर्वथा ।

दीक्षां भज भवाम्भोधिमङ्गिनीमङ्गिनीमिव ॥ १ ॥’

मोहदत्तेनेति जल्पितम्—‘भगवन् ! मां प्रव्रज्यासङ्गतं
तनु ।’ मुनिनादिष्टम्—‘यदहं चारणश्रमणो न गच्छप्रतिबद्ध
तव व्रतं दातुमनीशः । तथा—

दशाष्ट यस्य पञ्चाशद्, योजनानि यथाक्रमम् ।

विस्तारे शिखरे मूले, प्रोचुः सिद्धान्तवेदिनः ॥ १ ॥

श्रीनाभिनन्दनो यत्र, पवित्रितजगन्नयः ।

अवस्थितिं स्वयं चक्रे, स शैलेषु शिरोमणिः ॥ २ ॥

कर्माण्यपि विजृम्भन्ते, यत्र तावद्बुधुष्मताम् ।

श्रीनाभिसूनुर्नाभ्येति, यावल्लोचनगोचरम् ॥ ३ ॥

कर्मेभपुण्डरीकश्रीः, पुण्डरीकमहामुनिः ।

यत्रावृतः शिवं प्राप, पद्मभिर्मुनिकोटिभिः ॥ ४ ॥

यस्मिन्नमिचिनम्यालयौ, विद्याधरपती तथा ।

मुनिकोटिद्वयीयुक्तौ, परमं पदमीयतुः ॥ ५ ॥

श्रीरामभरतौ वालिखिल्यानां दशकोटयः ।

प्रद्युम्नादिकुमाराणां सार्द्धास्तिष्ठथ कोटयः ॥ ६ ॥

नारदः पाण्डवाः पद्म, परेऽपि मुनिपुङ्गवाः ।

यत्रापुः क्षीणकर्माणः, सर्वेदुःखक्षयं पदम् ॥ ७ ॥ मुग्धम्

यत्रैकस्यापि सिद्धिः स्यात्, तत्तीर्थं जगदुत्तमम् ।

अस्य किं प्रोच्यते यत्र, निर्वृता मुनिकोटयः ॥ ८ ॥

यत्र भूमीरुहश्रेणीरमणीयमुमच्छलात् ।

जिनाङ्घ्रिस्पर्शरहितान्, हसत्यन्यमहीधरान् ॥ ९ ॥

पुराग्निसंज्ञात्कार्ये एवमिव जल्पति ।

जनाः किमन्यर्थाधिषु, भ्रमन्ते हा विहाय माम् ॥ १० ॥

अतीयगुप्ता यत्राग्नि, दाहे वस्त्यार्थमोषधी ।

तद्रूपोति स्वयं सिद्धिः, पक्वमं कामवर्जिता ॥ ११ ॥

तत्र श्रीशुश्रुष्ये मदातीर्थे मया गच्छता गगनतलेनाऽवधिज्ञानतः
परिज्ञातं त्वया निहतं जनकं, चिन्तितम्—'एकमकार्यं हृतमग्नेन याव-
द्वितीयं नाचरति तावताम्बोपयाम्येनम् ।' अयं तावद्भूयः परमग्नेन
मोहमोहितचेतसा विहितमहितम् ।

लक्षयोजनमानेन, कलितं काष्ठनाचलम् ।

निषेधयन्ति दण्डस्य, पदे ये रिकटेल्प्या ॥ १ ॥

स्वयंभूगमणामिष्यं, सागरं ये त्रिनेधराः ।

तरन्ति दुहारं बाहुदण्डाभ्यामपि लीलया ॥ २ ॥

एषेन भुजदण्डेन, धरामपि समुधराम् ।

आतपत्रमिव क्षिप्रं, लीलयैव धरन्ति ये ॥ ३ ॥

त्रिलोकीतिलकालेऽपि, पद्मादेशपरां वदाः ।

विमुष्यते पराकृत्स्न, भवतो मोहदत्त ! ही ॥ ४ ॥

अतो मया सम्प्रति प्रियतः समुदीर्यं त्वं मतिरोषितः ।' निरुद्धं
मोहदत्तेन—'भगवन् ! कथं पुनः प्रवक्ष्या माप्या' इति । मुनिना
मणितम्—'मत्र त्वं काशाभ्यां दक्षिणे पार्श्वे भूपतेः पुरन्दरदत्त-
दोषाने समवद्युतं भीषर्मेनन्दनं मुनिपथानं गणाधिपं द्रक्ष्यसि ।
अत्र स गणभूषणः स्वप्नेव तव वृषान्तमदगत्य दीक्ष्य दाम्पति'
ति वदन् शुबलयदलदत्तामलं गगनतलमुत्पतितः । भोः पुरन्दरदत्त-
तराव । तेष तद्रूपं श्रुत्वा गृह्यासि परित्यज्य मामन्वेषदक्षि-

‘कलत्रपुत्रमित्रादि, सर्वमुत्सृज्य सर्वथा ।

दीक्षां भज भवाम्भोधिमङ्गिनीमङ्गिनीमिव ॥ १ ॥’

मोहदत्तेनेति जल्पितम्—‘भगवन् ! मां प्रव्रज्यासङ्गतं तद्वि-
तनु ।’ मुनिनादिष्टम्—‘यदहं चारणश्रमणो न गच्छप्रतिबद्धस्तेन
तव व्रतं दातुमनीशः । तथा—

दशाष्ट यस्य पञ्चाशद्, योजनानि यथाक्रमम् ।

विस्तारे शिखरे मूले, प्रोचुः सिद्धान्तवेदिनः ॥ १ ॥

श्रीनाभिनन्दनो यत्र, पवित्रितजगत्रयः ।

अवस्थितिं स्वयं चक्रे, स शैलेषु शिरोमणिः ॥ २ ॥

कर्माण्यपि विनृम्भन्ते, यत्र तावद्दुष्पुष्पताम् ।

श्रीनाभिसूनुर्नाभ्येति, यावल्लोचनगोचरम् ॥ ३ ॥

कर्मभपुण्डरीकश्रीः, पुण्डरीकमहामुनिः ।

यत्रावृतः शिवं प्राप, पञ्चभिर्मुनिकोटिभिः ॥ ४ ॥

यस्मिन्मिचिनम्याल्यौ, विद्याधरपती तथा ।

मुनिकोटिद्वयीयुक्तौ, परमं पदमीयतुः ॥ ५ ॥

श्रीरामभरतौ बालिखिल्यानां दशकोटयः ।

प्रद्युम्नादिकुमाराणां सार्द्धास्तिस्रश्च कोटयः ॥ ६ ॥

नारदः पाण्डवाः पद्म, परेऽपि मुनिपुङ्गवाः ।

यत्रापुः क्षीणकर्माणः, सर्वदुःस्वक्षयं पदम् ॥ ७ ॥ युग्मम् ॥

यत्रैकस्यापि सिद्धिः स्यात्, तत्तीर्थे जगदुत्तमम् ।

अस्य किं प्रोच्यते यत्र, निर्वृता मुनिकोटयः ॥ ८ ॥

यत्र भूमीरुद्ध्येणीरमणीयमुमच्छलात् ।

हसत्यन्यमहीधरान् ॥ ९ ॥

॥ अस्ति समस्तपुरवरं पाटलीपुत्रं पुरम् । तत्र धनो धनेन धनद
 इव वणिगुत्तमः । सोऽन्यदा यानपात्रेण रत्नद्वीपं प्रति प्रचलितः ।
 तस्य संचरतः समुद्रान्तः प्रचण्डेन वायुना समुद्रसताऽअलिहृफहोल-
 मालाभिः प्रेर्यमाणं यानपात्रं पुस्फोट । स धनस्तदा क्षुधाशमकुशि-
 रादारमिव, हिमाचो वैश्वानरमिव, तृषाक्रान्तस्तोयमिव फलकमेकं
 प्राप्य सप्तभिर्वासैः कटुकफलसमाकुलपादपदातसंकुलं संसारमिवा-
 लब्धपारं विषमिव महाविषमं कुडङ्गद्वीपमाशिधाय । तत्र तेन
 सैरं परिभ्रमता सहसाऽपरः पुरुषो ददृशे । धनसं निरीक्ष्य हविं-
 तवदनो भव्यजीव इव जैनधर्म स्वप्नमना. पश्यच्छ-‘कुत्रत्यः ! केन
 हेतुनाऽत्र द्वीपं समायातः ! ’ तेन तद्वगम्य भणितम्-‘शुवर्षद्वीपं
 प्रति प्रचलतो मम भीषणे जलधापगाधे पूर्वभवार्जितदुष्कृतेनेव
 वायुना प्रेरितं त्वरितमेवागम्यपण्यसंभृतं पोतमस्फुटत् । ततोऽहं फल-
 कमेकं प्राप्य कुडङ्गद्वीपमाश्रितः । ’ ततो धनेनेति भणितम्-‘सममे-
 यात्र परिभ्रमावः । ’ अथ तत्रैव ताभ्यां परिभ्रमन्त्यां कदाचित्पृतीयं
 पुरुषं मिलितं विलोक्य पृष्टम्-‘भद्र ! कुत. पुरादत्र द्वीपे समायात-
 वान् ! ’ तेनेति जल्पितम्-‘मम मनतो लडापुरीं बाहनं भमं
 फलकप्राप्त्यात्र संघातः । ’ ताभ्यां निगदितम्-‘अतीवरम्यनरम-
 गूत्, यदस्माकं श्रयाणामपि समदु खानां महती मंत्री समद्वनि ।
 तावदत्र कस्मिन्नपि समुत्तते पादपे गिजयानपात्रनिहमूर्द्धाक्षित्यते । ’
 सथेति प्रतिपद्य सैर्वक्त्रकलमेकं तरनिरररे निबद्धम् । ततस्तृष्णा-
 क्षुधाश्रान्ताः सर्वत्र परिभ्रमन्तसं कमपि तादृशं द्वास्तिनं न पश्यन्ति ।
 एवं सैः सर्वत्र द्वीपे सैरं विपरद्विर्दुःखरातसनाकुलैः कृपमरि वेरमा-
 काराणि त्रीणि कुडङ्गानि दृष्टानि । ते एकैकं कुडङ्गमामित्य स्थिताः ।

ध्यानदत्तावधानाः केचिद्गुरुचरणशुश्रूषापरायणाः केचिद्विचाराचार-
परा विलोकिताः । ततो नृपतिर्दध्याविति—‘अहो ! यथाऽभिघायी
तथाविघायी । ‘भगवान् क पुनः ? स स्वयं किं करोति ?’ इति
विमृशंस्तद्दिनदीक्षितानां तेषां पञ्चानामपि मुनीनां पुरो धर्ममुपदि-
शन्तं निशम्य किं कथयत्येषामग्रे ?’ इति विचिन्त्य नरेश्वरस्तमाल-
तरुमूले निपण्ण इत्यश्रौषीत् ।

‘भो भो देवानांप्रियाः ! कथमपि जीवा इमे पृथिव्येतेजोवायुव-
नस्पतिष्वनन्तकालं भ्रान्त्वा द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियतामवाप्य
तिर्यक्पञ्चेन्द्रियत्वं च, ततश्चातीवदुर्लभं मनुष्यजन्म लभन्ते ।
तत्राप्यार्यदेशप्रशस्यजातिसुकुलसर्वेन्द्रियपदुत्वनीरोगताजीवितव्यमनो-
वासनासद्गुरुसमायोगतद्वचःश्रवणानि दुष्पापाणि । इयत्यां सामग्र्यां
संपन्नायामपि जिनप्रणीतबोधिरत्नमतीवदुर्लभम् । तच्च लब्ध्वा धर्म
प्रति संशयेन अन्यान्यधर्माभिलाषेण फलं प्रति संदेहेन कुतीर्थिक-
प्रशंसया तत्परिचयेन चतुर्भिः कपायैः पद्मभिर्विषयैर्व्यामूढा बृथा
निर्गमयन्ति सम्यक्त्वम् । एके च—‘ज्ञानमेव प्रधानम्’ इति वदन्तः
क्रियाहीनाः पद्भुवत् । अपरे च—‘क्रियैव प्रशस्या’ इति मन्यमाना
अन्धवद्भवद्वान्तर्विनश्यन्ति मोहमोहिताः ।’ इति कथयति भगवति
नृपतिर्ध्यातवान्—‘तावत्सर्वमपि सत्यमेतत् । किं पुनरिदं दुर्लभं
राज्यं महिलाप्रभवं शर्म परिजनमुखं चानुपाल्य पश्चाद्दर्गमा-
चरिष्यामि’ इति चिन्तयतस्तस्य महीमृतः श्रीधर्मनन्दनगुरुणा
ज्ञानेन भावगुणलक्ष्य तेषामेव पथानां पुरः प्रोचे—‘यदेतद्राज्य-
सौख्यं स्त्रियश्च लोके सर्वमेतदगित्यं तुच्छं चेति । पुनः सिद्धिभवं
सुखमनन्तमशयमव्यावाप्तं चेति ।’

* अस्ति समसापुरवरं पाटलीपुत्रं पुरम् । तत्र धनो धनेन धनद
 इव वणिगुचमः । सोऽन्यदा यानपात्रेण रत्नद्वीपं प्रति प्रचलितः ।
 तस्य संचरतः समुद्रान्तः प्रचण्डेन वायुना समुत्तसताऽभंलिहकसोल-
 मालाभिः प्रैर्यमाणं यानपात्रं पुस्फोट । स धनस्तदा क्षुधाक्षामकुशि-
 राहारमिव, हिमाशं वैश्वानरमिव, तृपाकान्तलोयमिव फलकमेकं
 प्राप्य सप्तभिर्वासैः कटुकफलसमापुलपादपशतसंकुलं संसारमिवा-
 लब्धपारं विपमिव महाविपमं कुडङ्गद्वीपमाशिष्याय । तत्र तेन
 स्वैरं परिभ्रमता सदसाऽपरः पुरुषो ददरो । धनस्त्वं निरीक्ष्य हर्षि-
 तवदनो भव्यजीव इव जैनधर्मं स्वच्छमनाः पमच्छ—‘कुत्रत्यः ? केन
 हेतुनाऽत्र द्वीपं समायातः ? ।’ तेन तदवगम्य भणितम्—‘सुवर्णद्वीपं
 प्रति प्रचलतो मम भीषणे जलपावगाधे पूर्वभवाङ्कितदुष्कृतेनेव
 वायुना प्रेरितं त्वरितमेवागम्यपम्यसंभृतेनं पौनसस्फुटत् । ततोऽहं फल-
 कमेकं प्राप्य कुडङ्गद्वीपमाधितः ।’ ततो धनेनेति भणितम्—‘समने-
 यात्र परिभ्रमायः ।’ अथ तत्रैव ताभ्यां परिभ्रमज्यां कदाचिचृतीयं
 पुरुषं मिलितं विलोच्य पृष्टम्—‘भद्र ! कुतः पुरादत्र द्वीपे समायात-
 वान् ? ।’ तेनेति जल्पितम्—‘मम मज्जतो लङ्गापुरीं वाहनं ममं
 फलकप्राप्त्यात्र संमाप्तः ।’ ताभ्या निगदितम्—‘अतीवरम्यतरम-
 भूत्, यदस्नाकं प्रयाणामपि समदुःखानां महती मैत्री समजनि ।
 तावदत्र कस्मिन्नपि समुत्तते पादपे भिन्नयानपात्रनिदमूर्द्धाक्रियते ।’
 तथेति प्रतिपद्य तैर्वैलकलमेकं तरुशिसरे निषदम् । ततस्तृप्या-
 क्षुधाश्रान्ताः सर्वत्र परिभ्रमन्तस्त्वं कमपि तादृशं शास्त्रिनं न पश्यन्ति ।
 एवं सैः सर्वत्र द्वीपे स्वैरं विचरद्विर्दुःखशतसमाकुलैः कथमपि वेश्मा-
 काराणि श्रीणि कुडङ्गानि दृष्टानि । ते एकैकं कुडङ्गमाधित्य स्थिताः ।

तेषु च काकोदुम्बरिकामेकैकां गिरीक्ष्य चातीयोच्छ्रुसितद्दृश्यैर्भणित-
 तन्-‘अहो ! साम्प्रतं प्राप्तव्यं प्राप्तम्, वयं निर्वृतचेतसः संजाता
 एतद्दर्शनमात्रेणापि ।’ तैः कुडञ्जेषु प्रविश्य काकोदुम्बरिकाफलानि
 विभोक्तानि, परमेकमपि फलं न ददशे । ततस्सयोऽप्यतीवदुर्म-
 नसो बभूवुः । कैश्चिरपि दिवसेन्दोषां मनोरभरतैः काकोदुम्बरिकाः
 फलाकुलास्तत्र जशिरे । ते काकानुपद्रवेभ्यो रक्षन्तस्तिष्ठन्ति ।

इतश्च केनापि सांयाधिकेण करुणारता भित्तरहनचिह्नमालोस्य
 कर्णधारद्वयं प्रैषि । ततस्त्राभ्यां सर्पाण्येवयज्यां पुरुषायं कुड-
 ङ्गन् काकोदुम्बरिकाफलबद्धजीविताशयं गिरीक्ष्य भणितान्-‘आसां
 पोषयिष्या मेविशौ भवतामानयताय । अत्र द्वीपे दुःखस्तत्रपुरे
 किं तिष्ठथ ।’ तत्रैकेन नरेणेत्युक्तम्-‘किमत्र द्वीपे कष्टम् !,
 यन् कुडञ्जं गृह्णन्त्यम्, एषा च काकोदुम्बरिका फलिना गृयोऽपि
 कश्चिन्निति, अहं महता गुणेनात्र तिष्ठामि, कथमपि पराटं
 न्यगच्छामि’ इति भणित्वा तत्रैकः पुण्यः भिनः । तत्रस्त्राभ्यां
 निर्वानद्याभ्यां द्वितीयो भगिनः-‘तमपि परतदमागच्छ ।’ तत्र-
 क्तव्यं तेन भगिनम्-‘अहं काकोदुम्बरिकाफलमेकमुपभुज्य वः
 कोऽपि पश्चात्तारिक्तः समेष्वपि तेन महतामिष्यामि’ इति भणित्वा
 दुर्लभोऽपि तत्र तन्वितान् । तत्रस्त्राभ्यां तृतीयो भगिनः-‘भो भद्र !
 त्विदं करोषि साम्प्रतं परतीरमागच्छ ।’ ‘भवतां शासनम्’ इति
 न्दिव्या तृतीयः पुनान् त्राभ्यां मम क्वाशमन्वीया मन्व्यामादयेत् ।
 तिरस्त्रमपि त्रिद्वैदं तदं प्रथ । तत्र पुनितिरस्त्रपनगन्त्या-
 त्रिद्वैदं त्रिद्वैदं तदं प्रथ । तत्र पुनितिरस्त्रपनगन्त्या-

अभास्योपनयः श्रूयताम्—

य एष जलपिपरिसंसारः स दुरुत्तरः ।

यः कुडङ्गो महाद्वीपः, स मानुष्यभवः स्मृतः ॥ १ ॥

ये कुडङ्गा निवासास्ते, ये तत्र पुरुपास्ययः ।

त्रिप्रकारा भवेमुस्ते, जीवाः संसारवर्तिनः ॥ २ ॥

फाफ्रोदुम्भरिका याम्बु, कान्तास्तास्तारलोचनाः ।

फलाणि यानि तत्र सुष्ठान्यपत्यानि भूरिदाः ॥ ३ ॥

वृथाकृताशापाशास्ते, ता एवात्यन्तमोषिदाः ।

दारिद्र्यदुःखरोगौषधकुनेभ्यो निरन्तरम् ॥ ४ ॥

यत्परत्र हितं स्वस्य, तदेवायाति विस्मृतिम् ।

वैधेयानां गृहानेककार्यव्यापृतचेतसाम् ॥ ५ ॥

यः पोतेशः स च गुरुर्निर्यामौ धर्मयोर्युगम् ।

या तरी तत्र दीक्षा सा, यतीरं सा च निर्वृतिः ॥ ६ ॥

संसारदुःखसंतप्तान्, जीवानुत्तारयन्ति ये ।

सर्वदेव महाराज्याः, सर्वतत्त्वावलोकिनः ॥ ७ ॥

गिन्य मनुष्यजन्नेदं, शोचनीयमनेकथा ।

मोक्षसौख्यं भजसेति, ते वदन्ति यतीधराः ॥ ८ ॥

अभव्यर्जावस्तत्रैको, द्वीपेऽत्र नृभये वदेत् ।

यत्सौख्यं स च मे मोक्षस्तत्तेन मम किं पुनः ? ॥ ९ ॥

ब्रूने द्वितीयः संसारी, दूरभव्यो मुनीधर ।

पुत्रमित्रफलत्रादममत्वं त्यक्तुमक्षमः ॥ १० ॥

भव्यस्तृतीयो वदति, श्रुत्वा सद्दर्शनानाम् ।

मनुष्यलोके कस्त्रिष्टेर्द्वारिष्ठे दुःखरापया ॥ ११ ॥

वर्षे वर्षे च वर्षासु, वापं वापं स्वहालिकैः ।

तथा कथञ्चनाधेयं, यान्ति वृद्धिं यथा पराम् ॥ ४२ ॥ युम्मम् ॥

ततस्तैर्वन्धुभिस्तस्याः, गिरा प्राप्ते घनागमे ।

उत्सा. शालिकणाः पञ्च, ते वप्रे वारिहारिणि ॥ ४३ ॥

स्तम्बीभूय गता वृद्धिं, शालयः कणशालिनः ।

प्रस्यस्तेषामभूदेकः, प्रथमे वत्सरे ततः ॥ ४४ ॥

द्वितीये त्वाढकोऽनेके, द्रोणा वर्षे तृतीयके ।

खारीशतानि तुर्ये तु, पत्यलक्षाणि पञ्चमे ॥ ४५ ॥

अथान्यस्मिन् दिने श्रेष्ठी, निमन्व्य स्वजनान् बहून् ।

महान्तमुत्सव चक्रे, पूर्वेरीत्या निकेतने ॥ ४६ ॥

समाह्वयोज्झिकां ज्येष्ठा, वधूमर्थयति स्म सः ।

वत्से ! समर्पय मम, तच्छालिकगपञ्चकम् ॥ ४७ ॥

तदाकर्ण्य गृहस्यान्तः, सहमापि प्रविश्य सा ।

पञ्च शालीनधानीय, तस्य हस्ते समार्पयत् ॥ ४८ ॥

तेनापि जल्पिता सर्वप्रत्यक्षं शपथैर्निजैः ।

त एव शालयो वत्से !, न वा सत्यं वदाधुना ॥ ४९ ॥

तथाथ जल्पितं तात !, प्रोज्झितास्ते मया कणाः ।

श्रुत्वेति लोकपुरतः, श्रेष्ठी रुष्टः स जल्पति ॥ ५० ॥

अयुक्तं कृतभेतेन, यूयमेतद्गणिष्यथ ।

अन्यथा पापया त्यक्ताः, शालयस्ते मदर्पिताः ॥ ५१ ॥

तस्मात्स्याः करिष्यामि, फलं तत्त्यागसंभवम् ।

छगणादिपरित्यागकारिणी भवतु ज्झिका ॥ ५२ ॥

द्वितीयां तामथाह्वय, भेष्टघूचे पुत्रि ! तान् कणान् ।
 समर्पय मनेदानीं, साऽब्रवीद्भक्षिता मया ॥ ५३ ॥
 स भेष्टिपुत्रबोऽवोचत्, सजनानां पुरस्ततः ।
 पचनादिषु कार्येषु, भवताद्भक्षिका वधूः ॥ ५४ ॥
 तृतीया श्वशुरेषोक्ता, सा शालिकपरक्षणम् ।
 निजं न्यवेदयत्पुष्टः, भेष्टिभेष्टस्ततोऽवदत् ॥ ५५ ॥
 मदीयमन्दिरे लोकाः, फोदो सर्वाधिकारिणी ।
 वधूटी रक्षिकानाम्नी, भवत्वेषा ममाशया ॥ ५६ ॥
 आचार्य्य अल्पिताऽनेन, चतुर्थी रोहिणी ततः ।
 समानय कणान् पद्य, वत्से ! त्वमपि साम्प्रतम् ॥ ५७ ॥
 प्रजल्पितं तथा तात !, शकटानि बहूनि मे ।
 अर्घ्वन्तां वृषभाः प्राज्याः, शालिरानीयते मया ॥ ५८ ॥
 अभाणि भेष्टिना तेन, वत्से ! पद्य कणाः कथम् ।
 जज्ञिरे यानवाद्यास्ते, स हेतुः कथ्यतां मम ॥ ५९ ॥
 यत्कृतं मूलतो वध्वा, कथितं तत्पुरस्तथा ।
 मुदितस्तत्तदाकर्ण्य, स भेष्टी समजायत ॥ ६० ॥
 स्तुपायाः सौर्ष्यामास, शकटान् वृषमांस्तथा ।
 अथानीतस्तथा वध्वा, शालिः सर्वः पितुर्गृहात् ॥ ६१ ॥
 प्राहाथ सजनो धन्यो, धनो यत्सेदशी वधूः ।
 निन्विरे कीदृशीं वृद्धिं, पद्य शालिकणा मया ॥ ६२ ॥
 ऊचे तथा ततस्तात !, गृह्णन्तां पद्य ते कणाः ।
 इति श्रुत्वा तदा भेष्टी, जनप्रत्यक्षमब्रवीत् ॥ ६३ ॥

वर्षे वर्षे च वर्षासु, वापं वापं सहालिकैः ।
 तथा कथञ्चनाधेयं, यान्ति वृद्धिं यथा पराम् ॥ ४२ ॥ युग्मम् ॥
 ततस्त्वैर्बन्धुभिस्त्रयाः, गिरा प्राप्ते घनागमे ।
 उप्ताः शालिकणाः पञ्च, ते वप्रे वारिहारिणि ॥ ४३ ॥
 स्वाम्भीभूय गता वृद्धिं, शालयः कणशालिनः ।
 प्रस्यस्तेषाममूदेकः, प्रथमे वत्सरे ततः ॥ ४४ ॥
 द्वितीये त्वाढकोऽनेके, द्रोणा वर्षे तृतीयके ।
 खारीशतानि तुर्ये तु, पल्यलक्षाणि पञ्चमे ॥ ४५ ॥
 अथान्यस्मिन् दिने श्रेष्ठी, निमन्त्र्य स्वजनान् बहून् ।
 महान्तमुत्सवं चक्रे, पूर्वरीत्या निकेतने ॥ ४६ ॥
 समाह्वयोज्झिकां ज्येष्ठां, बधूमर्धयति सा सः ।
 वत्से ! समर्पय मम, तच्छालिकणपञ्चकम् ॥ ४७ ॥
 तदाकर्ण्य गृहस्यान्तः, सहसापि प्रविश्य सा ।
 पञ्च शालीनथानीय, तस्य हस्ते समर्पयत् ॥ ४८ ॥
 तेनापि जल्पिता सर्वप्रत्यक्षं शपथैर्निजैः ।
 त एव शालयो वत्से !, न वा सत्यं वदाधुना ॥ ४९ ॥
 तयाथ जल्पितं तात !, प्रोज्झितास्ते मया कणाः ।
 श्रुत्वेति लोकपुरतः, श्रेष्ठी रुष्टः स जल्पति ॥ ५० ॥
 अयुक्तं कृतमेतेन, यूयमेतद्गणिष्यथ ।
 अन्यथा पापया त्यक्ताः, शालयस्ते मदर्पिताः ॥ ५१ ॥
 तस्मादस्याः करिष्यामि, फलं तत्त्यागसंभवम् ।
 श्रुत्वादिपरित्यागकारिणी भवतुज्झिका ॥ ५२ ॥

श्रीयां लाभयाह्वय, भेष्टघृत्ने पुत्रि ! तान् कणान् ।

शैव्य मनेदानी, साऽब्रवीद्भक्षिता नया ॥ ५३ ॥

३८ भेष्टिपुत्रयोऽबोचत्, सजनानां पुरस्त्रतः ।

तान्निष्ठु कार्येषु, भवताद्भक्षिका वधूः ॥ ५४ ॥

श्रीया भृशुरेणोक्ता, सा शालिकणरक्षणम् ।

तं न्यपेदयपुष्टः, भेष्टिभेष्टस्त्रतोऽबदत् ॥ ५५ ॥

दीयमन्दिरे लोकाः, कोटो सर्वाधिकारिणी ।

भूटी रक्षिकानाप्ती, भयत्वेया समाज्ञया ॥ ५६ ॥

शकार्यं अल्पिताऽनेन, चतुर्थी रोहिणी ततः ।

स्मानय कणान् पद्य, वस्ते ! त्वमपि साम्प्रतम् ॥ ५७ ॥

नदल्पितं तथा तात !, शकटानि बहूनि मे ।

अर्घ्यन्तां वृषभाः प्राज्याः, शालिरानीयते यया ॥ ५८ ॥

अमाणि भेष्टिना तेन, वस्ते ! पद्य कणाः कथम् ।

जज्ञिरे भानवाद्यास्ते, स हेतुः कथ्यतां मम ॥ ५९ ॥

मल्लतं मूलतो वध्वा, कथितं तत्पुरस्त्रया ।

मुदितस्त्रचदाकर्ष्य, स भेष्टी समजायत ॥ ६० ॥

स्नुपायाः सोऽर्जयामास, शकटान् वृषमांस्त्रया ।

अथानीतस्त्रया वध्वा, शालिः सर्वैः चित्तुर्गृह्यत् ॥ ६१ ॥

प्राहाय सन्नो धन्यो, धनो यत्सेदशी वधूः ।

निन्विरे कीदृशी वृद्धि, पद्य शालिकया वदा ॥ ६२ ॥

ऊचे तथा ततस्त्रात !, गृह्यन्तां पद्य ते वदः ।

इति श्रुत्वा तदा भेष्टी, जनप्रत्यक्षमवदत् ॥ ६३ ॥

तत्र क्षमापतिरभूत्, क्षमापतिकृतस्तुतिः ।

नभस्तले भानुरिव, भीमान् हर्षाभिधः सुधीः ॥ ३ ॥

गुणौघे विद्यमानेऽपि, लोभो यस्याधिकोऽभवत् ।

अभिरामं गुणप्रामं, महीतु गुणशालिनाम् ॥ ४ ॥

समुद्रकन्दर्पनाथनानां, सारं समादाय विधिर्व्याधायम् ।

न चेदिदं तत्कथमन्यथाभूदसौ गभीर सुभग पदाना ॥ ५ ॥

य धानूनगुणमगूनपटलमलुङ्गसत्सौरम-

व्यासाराधमक्षीतः शुभकलः श्रेयःप्रियामाश्रय ।

रत्नमूर्त्तीर्णिक्वापितानभिजसत्कन्दः सदानन्दभूः,

धोन्मीरुगुहोन्गुगो न विगुरो याच्याहृतां कुगनिर् ॥ ६ ॥

मायच्छापरकोटिकोटिकटिप्रस्तोटकण्ठीरव-

क्षाभ्यक्षीतिकतावक्षीकिशकनधोद्गमधाराधरः ।

यान्तिव्यां च शुचीकृते विमुग्नेऽथान्तं स्फुरन्त्याभितः,

सारंभोऽपि वगन्न वेनि नियतं कैत्रगभीर्क निजम् ॥ ७ ॥

चन्द्रदुमाद्या ददतीपित्तं यत्, सा प्राद्यसार्धं तित्तेन हृदया ।

प्रत्यक्षनेत्रं वगुभाविनाथं, तपन्मयं निर्मितसान् विधाना ॥ ८ ॥

दध श्रेष्ठिपदप्रष्टः, श्रेष्ठी क्षीर्मुष्यरोपनः ।

विपसाशय इति म्यानो, विपो वृषिजीवनः ॥ ९ ॥

अन्यदा मन्त्रमादाय, मयं कर्महना कृते ।

मन्त्रान् शून्ये ददर्श, शून्यं वाक्येऽहम् ॥ १० ॥

श्रेष्ठकृष्णमन्त्रादिद्वयः शिशुमातु तम् ।

मन्त्रः कर्त्तव्यः श्रेष्ठः, श्रेष्ठः श्रेष्ठमोऽहम् ॥ ११ ॥

त्यक्तः केनाप्ययं पाको, वराकस्तद्विपत्सते ।
 स्त्रीकृतेनैव तेनेति, श्रेष्ठी क्षेत्रं ययौ निजम् ॥ १२ ॥
 स स्ववेद्म समागत्यापत्यामावार्दितस्ततः ।
 दीनास्यायै वृद्धभिन्यै, तं मुदा हिम्बमार्पयत् ॥ १३ ॥
 खल्यमानस्तथा नित्यमात्मनात्मेव बालकः ।
 कलाभिः कलितः प्राप, कलाभृदिव यौवनम् ॥ १४ ॥
 दग्धं पितृगिरा लोक, स्वभाष्यैरमृतैरिव ।
 निर्वापयन्नभून्त्यात, संख्यावान् सर्वतोऽपि सः ॥ १५ ॥
 विनीत इति नाम्नाथ, सर्वत्र प्रथितोऽभवत् ।
 श्रेष्ठित्वं नृपतिमुष्टोऽदाण्णै तत्पितुः पदम् ॥ १६ ॥
 जिनशासनमादात्म्यसमुत्तारसनवासनः ।
 अभिरामगुणग्रामद्रुमारामोऽवनीतले ॥ १७ ॥
 योऽभवन्नयनानन्ददायी यायी सदध्वनि ।
 अबदावयशोजातसंपूरितदिगन्तर. ॥ १८ ॥
 ध्रमणक्रमणाम्भोजसेवाद्देवापरः सदा ।
 अर्थसंप्रीणितात्यर्थावनीतलवनीपकः ॥ १९ ॥
 पैतृकं च पदं प्राप्य, प्रसन्नमनसो नृपात् ।
 स विनीतः श्रियां पात्रं, भाग्यसौभाग्यमूर्तम् ॥ २० ॥
 अथ तत्रैव दुर्मिक्षं, भीषणं समुपस्थितम् ।
 यत्र धर्मक्रियालोपो, भव्यानामपि संभवेत् ॥ २१ ॥
 युतोऽपि खानतोऽम्पेत्य, नित्यदुर्मिक्षदुःखिताः ।
 पृद्धो वृद्धा युवा चैकोऽभवंस्तदनुजीविनः ॥ २२ ॥

तत्र क्षमापतिरभूत्, क्षमापतिकृतस्तुतिः ।

नभस्तले भानुरिव, श्रीमान् हर्षाभिघः सुधीः ॥ ३ ॥

गुणौघे विद्यमानेऽपि, लोभो यस्याधिकोऽभवत् ।

अभिरामं गुणभ्रामं. ग्रहीतुं गुणशालिनाम् ॥ ४ ॥

समुद्रकन्दर्पघनाघनाना, सारं समादाय विधिर्व्यधाद्यम् ।

न चेदिदं तत्कथमन्यथामूदसौ गभीर. सुभगः प्रदाता ॥ ५ ॥

यश्चानूनगुणप्रसूनपटलप्रत्युल्लसत्सौरभ-

व्यासाशेषमहीतलः शुभकलः श्रेयःश्रियामाश्रयः ।

स्फूर्जत्कीर्तिलतावितानविलसत्कन्दः सदानन्दमूः,

प्रोन्मीलत्सुकृतोन्मुखो न विमुखो याच्चाकृतां कुत्रचित् ॥ ६ ॥

भाद्यच्छात्रवक्रोटिकोटिकरटिप्रस्फोटकण्ठीरव-

स्ताम्यद्गीतिलतावलीकिशालनप्रोद्दामधाराधरः ।

यत्कीर्त्या च शुचीकृते त्रिभुवनेऽश्रान्तं स्फुरन्त्यामितः,

सर्वशोऽपि वसन्न वेत्ति नियतं कैलासशैलं निजम् ॥ ७ ॥

फलपद्ममाद्या ददतीप्सितं यत्, सा शास्त्रवार्त्ता किल तेन दृश्या ।

प्रत्यक्षमेतं वसुधाधिनाथं, तत्तन्मयं निर्मितवान् विधाता ॥ ८ ॥

तत्र श्रेष्ठिपदप्रष्टः, श्रेष्ठी दौर्भुग्यदोषतः ।

विषवाक्य इति ख्यातो, विद्यते कृपिजीवनः ॥ ९ ॥

जन्यदा भक्तमादाय, स्वयं कर्मकृतां कृते ।

गच्छन् शून्ये ददर्शैव, रदन्तं वाग्मेककम् ॥ १० ॥

श्रोद्यन्कृपामरमात्रिहृदयः शिशुमाशु तम् ।

कृत्वा स्वपाणिनारोप्य, कटीतटमभोजयन् ॥ ११ ॥

देवाद्यम्पेक्षसैन्यस्य, सुभटैः करटैरिव ।
 दिवान्धसैन्यवद्धर्षसैन्यं दैन्यमनीयत ॥ १४ ॥
 पताकिन्यपि निश्शेषा, तस्य हर्षमद्वीपतेः ।
 ननाद्य काकनार्शं सा, जीवमादाय सत्वरम् ॥ १५ ॥
 नदयद्भिः पदिकैर्मृत्युतो, विनीतोऽपि गते विभौ ।
 परं प्रेथ्यैर्न तैर्गुणभ्येतनं गुरुतेरिव ॥ १६ ॥
 पलायमानः प्रैक्षिष्ट, स विनीतः सरस्वतीम् ।
 सत्रं गत्वा पयः पीत्वा, तीरवृक्षमशिशयम् ॥ १७ ॥
 अत्रान्तरे कान्दिशीकमेकमायुधपाणिना ।
 धेनचित्तादिना हन्यमानं गृगमवेशत ॥ १८ ॥
 वृषासंपूरितस्नान्तं, स तयोरन्तरा स्थितः ।
 यतः प्राणिपरिश्रापं, स्वप्राणैः केऽपि कुर्वते ॥ १९ ॥
 ससिन्धुं सरज्जे सारज्जे, गते दूरं निरीक्ष्य स ।
 जगाद सादिनं रोषपोषिणं गृगरक्षणात् ॥ २० ॥
 सर्वप्राणिसारण्यानायुसतानां मदात्मनाम् ।
 स्वात्पदां न समीचीनं, दीनजन्तुपिनाशनम् ॥ २१ ॥
 मन्ये त्वं लक्ष्मणैरेभिः, कोऽप्यस्ति क्षत्रियोत्तमः ।
 शरस्यतो गृहीताग्ने, क्षत्रियानां मदात्मते ॥ २२ ॥
 इत्यादिपाशयैः पीड्यपेक्षसैः सत्वनः ।
 स भूयः पृथिवीपन्द्रः, मनुजं बोधयन् ॥ २३ ॥
 धर्मोपदेशदातास्मी, मन्मगूदिति तं सगरम् ।
 उपवारविधिः शनयः, पुरे शनान्तिलकेऽप्ययम् ॥ २४ ॥

कथमेवंविधो भूत्वाऽग्मावीनम्याग्निः पिता ।
 उच्यनीचादिगेहेषु, पर्यटत्येव दुर्बलः ॥ ५६ ॥
 ततस्त्रमपसद्गतपातिनं मतिनं शुदा ।
 कर्ममर्मच्छिदं कर्मवृत्त. रावे वषन्दिरे ॥ ५७ ॥
 सदृशमजपानाघमकल्प्यमिति धेतसि ।
 विचिन्त्य नामदीलगाधुर्ध्वावृत्त्योपाशयं गत. ॥ ५८ ॥
 आगतस्य नृपायासाद्विनीतस्य च तस्य ते ।
 प्रमोदनेदुरा कर्मकराम्लघ स्यवेदयन् ॥ ५९ ॥
 तथैव गुणिनीतात्मा, विनीतो मन्त्रिपुङ्गव ।
 तपःपात्रस्य क्षिप्त्वाय, गुणे विपुष्पाशयम् ॥ ६० ॥
 निरीक्ष्य विपदाचयस्य, गुनेरास्यसितपुतिम् ।
 विनीतसन्निवापीसन्निवाभ्योपिरवर्द्धत ॥ ६१ ॥
 शुशोच च स्वं यदयं, गम येरमागशोऽपि हि ।
 अशूरीताजपानीयो, गुनिर्द्धावृत्त्य जग्मिद्वान् ॥ ६२ ॥
 स विनीतस्तत शुद्धधत्तासंभारसंभुव ।
 अदन्दत गुरून् पूर्वं, तथा च जनक निजम् ॥ ६३ ॥
 सतो गुरुरभादिष्ट, एतद्यत्कन्त्रिजायक ! ।
 शृणु धर्मदचम्भार, शिव शिष्यसपत्रजम् ॥ ६४ ॥
 मा शुटस्ववं शुभाछेटेऽशुभिन् संसारकारिणि ।
 आदरे कुरु सद्गर्भे, शुवं तत्तारहातिनि ॥ ६५ ॥
 धर्मः विदेव मातेव, रितं यद्विदपादयद् ।
 विदते तत वेदादि, सिद्धलन्निष देहिनाम् ॥ ६६ ॥

तपः । आहारमंजा-भयमंजा-भैयुनमंजा-परिमृदमंजा [रूपाः ।
 चतस्रः संज्ञाः । ज्ञानावरणीय दर्शनावर्णीयं वेदनीयं मोहनीयमा
 युष्कं नाम गोत्रमन्नगय चेत्यष्टधा कर्म । मनोगुप्तिर्वचनगुप्ति
 कायगुप्तिरिति गुप्तित्रयं । अपायापगमानिग्रय ज्ञानातिग्रयः पूजा
 तिशयो वचनातिशयश्चेति चत्वारोऽतिशयाः ।

तथा च श्रीजिनेश्वराणां च चतुस्त्रिंशदतिशया यथा—

देहोऽद्भुतरूपगन्यो निरामयः स्वेदमलविवर्जित इति प्रथमः
 उच्छ्वासनिःश्वासौ कमलपरिमलोपमाविति द्वितीयः । रुधिरामि
 तु गोक्षीरधाराधवले अनामगन्धिके चेति तृतीयः । आहारनीहार
 विधी अदृश्यौ चेति चतुर्थः । अदृश्ये इति मांसचक्षुषा न पुनरव
 ध्यादिलोचनेन पुंसा । यदाहुः—

“पच्छन्ने आहारे अदिस्से मंसचक्षुणो ।” एष चतुर्थः ।

एते चत्वारोऽपि जगतोऽप्यतिशेस्ते तीर्थकरा एभिरित्यतिशयाः
 सहोत्थाः सहजन्मानः । अथ कर्मक्षयजा अतिशयाः—योजन
 प्रमाणेऽपि क्षेत्रे समवसरणभुवि नृणां देवानां तिरश्चां च कोटि-
 कोटिसहस्रमवस्थानमिति प्रथमः कर्मक्षयजोऽतिशयः । वाणी अर्द्ध
 मागधी नरतिर्यक्ष्मुरलोकभापया संवदति तद्भावाभावेन परिणमती-
 त्येवंशीला, योजनमेकं गच्छति व्यामोत्येवंशीला योजनगामी चेति
 द्वितीयः । भानां प्रमाणां मण्डलं भामण्डलं मौलिपृष्ठे शिरःपश्चिम-
 भागे तच्च विडम्बितदिनकरविन्चलक्ष्मीमनोहरमिति तृतीयः ।
 साम्ने पञ्चविंशतियोजनाधिके गव्यूतिः क्रोशद्वये गव्यूतीनां शतद्वये
 योजनशत इत्यर्थः, रोगो ज्वरादिर्न स्यादिति चतुर्थः । तथा वैरं

परस्परविरोधो न स्यादिति पञ्चमः । तथा ईतिः धान्योपद्रवकारी
 प्रचुरो मुषिकादिमाणिगणो न स्यादिति षष्ठः । तथा मारिरौत्यातिकं
 सर्वगतं मरणं न स्यादिति सप्तमः । तथा अतिवृष्टिर्निरन्तरं वर्षणं
 न स्यादित्यष्टमः । तथा अवृष्टिः सर्वथा वृष्टभावा न स्यादिति
 नवमः । दुर्भिक्षं भिक्षायामभावो न स्यादिति दशमः । तथा
 स्वराष्ट्रात्स्वराष्ट्राच्च भयं न स्यादित्येकादशः । एवमेकादशातिशयाः
 कर्मणां ज्ञानावरणीयादीनां चतुर्णां घातात् क्षयाज्जायन्ते इति ।
 तथा देवकृता अतिशयाः—खे आकाशे धर्मप्रकाशकं चक्रं
 भवतीति देवकृतः प्रथमोऽतिशयः । तथा खे चमरा इति द्वितीयः ।
 तथा खे पादपीठेन सह मृगेन्द्रासनं सिंहासनमुज्ज्वलं निर्मल-
 माकाशस्फटिकमयत्वादिति तृतीयः । तथा खे छत्रत्रयमिति
 चतुर्थः । तथा खे रत्नमयो ध्वज इति पञ्चमः । तथा पादन्यास-
 निमित्तं सुवर्णकमलानि नव भवन्तीति षष्ठः । तथा समवसरणे
 रत्नसुवर्णरूप्यमय प्राकारत्रय मनोज्ञं भवतीति सप्तमः । तथा
 चत्वारि मुखान्यह्नानि गात्राणि च यस्य स तथा तद्भावश्चतुर्मुखाहता
 भवतीत्यष्टमः । तथा चैत्याभिधानो हुमोऽशोकवृक्षः स्यादिति न-
 वमः । तथा अधोगुखाः फण्टका भवन्तीति दशमः । हुमाणां
 नम्रता स्यादित्येकादशः । तथा उधैर्भुवनव्यापी हुन्दुभिध्वानः स्या-
 दिति द्वादशः । तथा वातः सुसत्त्वादनुकूलो भवतीति त्रयोदशः ।
 तथा पक्षिणः प्रदक्षिणगतयः स्युरिति चतुर्दशः । तथा गन्धोदकवृ-
 ष्टिरिति पञ्चदशः । बहुवर्णानां पञ्चवर्णानां जानूत्सेधप्रमाणानां
 मणीचकानां वृष्टिः स्यादिति षोडशः । तथा कचानामुपलक्षणत्वा-
 श्चोषां च कूर्चस्य नरानां पाणिपादजानामवस्थितत्वस्वभावत्वमिति

अस्य गुणानुष्मन्निर्दुग्गे नस्यापनेऽप्याभिपते विपये गर्भे इति
सप्तदश, द्वेष - दुःस्वामिज्जम् दुःस्वानुष्मन्निर्दुग्गे तत्सापने वा
कोप इत्यष्टादश, इत्यष्टादशदोषादोषासम्भवादीनामर्था न भवन्तीति ।

अतीतानागतवर्तमानलक्षण कालत्रयम् । धर्माशिक्षायोऽधर्माशिक्षायः पुद्गलाशिक्षायो जीवाशिक्षाय आकाशाशिक्षाय ण्ते पद्याशिक्षायाः । एतत्सर्वमपि श्रीमैत्रेयनामनगृह्यं विवेकिना परिज्ञेयम् ।

विनीतो देवनामेनां, श्रुत्वा तत्त्वानुगामिनीम् ।

नमस्कृत्य गुरुन् गेहं, गुणधामगुरुनगात् ॥ ७४ ॥

एवं स नित्यमभ्येति, हित्वा व्यापारमात्मनः ।

धर्मागृतं धित्वेष, तृपाकान्त इव स्वयम् ॥ ७५ ॥

सोऽन्यदा चलितान् ज्ञात्वा, प्रगून् विनयतोऽवदत् ।

जनकोऽस्त्वत्र मे येन, प्रीतिरुत्पद्यतेऽमुत ॥ ७६ ॥

ततस्ते सूरयोऽवोचन्, ज्ञात्वा ज्ञानेन तत्त्वतः ।

नायं ते जनको मन्त्रिन्!, किन्तु ते पोषकः पिता ॥ ७७ ॥

विनीतः प्राह निर्माय(यः) निर्माय स्वं शिरोनतम् ।

कस्त्राहिं ते ततः प्रोचुः, सूरयस्त्वत्त्वकोविदाः ॥ ७८ ॥

पिता कर्मकरो वृद्धो, माता कर्मकरी च ते ।

युवा च कर्मकृद्भ्रातेत्यवगच्छ कुटुम्बकम् ॥ ७९ ॥

अन्यथाभाषिणो नामी, निश्चित्येति प्रणम्य तान् ।

स जगाम निजं धाम, वाष्पाविलविलोचनः ॥ ८० ॥

मपीमलिनवस्त्रायाः, धूमध्यामलचक्षुषः ।

कौतुकात्प्रश्यति जने, स किङ्कर्याः पदेऽपतत् ॥ ८१ ॥

त्वमत्रस्याऽपि न शता, हतकेन मया हहा ! ।

मातः । सिद्धिरेवेदानीं, गुरुभिः कथिताऽसि मे ॥ ८२ ॥

त्वयाहं पुत्रवन्नित्यमजानत्याऽपि लालितः ।

कृतमेन मया कर्मकृत्त्वे हाऽसि नियोजिता ॥ ८३ ॥

दुर्भिन्ने पोषितं हा ! पिह्, पिबयेव त्वामशक्तया ।

पापयाऽसि मया मार्गे, त्यक्तो धिम्मां कुमातरम् ॥ ८४ ॥

लब्धपक्षः स्वभागेन, वचोभिरमृतोपमैः ।

पिक्वल्मीणयन् लोकं, परां धियमशिधियः ॥ ८५ ॥

पितुर्भानुश्च चलनौ, नमस्यन् विनयादयम् ।

विनीतो वशसा ताम्भ्यामास्त्रिष्टः प्राप संमदम् ॥ ८६ ॥

यकेतरमतिश्चक्रे, सचक्रे प्रथमस्ततः ।

सर्वत्राधिष्टन्तानेतान्, विनीतः स्वनिकेतने ॥ ८७ ॥

यथोचितां वितन्वानोऽन्येषामप्येष माननाम् ।

सुवचोभिः क्रियाभिश्च, सर्वत्र प्रथितोऽभवत् ॥ ८८ ॥

धीमञ्जैनपदाम्भोजे, भजतश्चपरीकताम् ।

कदाचनास्य न स्वान्ते, ब्रूत्वं लभते स्थितिम् ॥ ८९ ॥

प्रवेष्टुं मानसे यस्य, रामसर्पारिराजिते ।

न क्षमाः प्राणभीत्येव, फषायाः पत्तगा इव ॥ ९० ॥

सर्वदा प्राज्यराज्यधीचिन्ताचान्तमना अपि ।

गार्हस्थ्ये वर्षमानोऽपि, सदाचारं ततान यः ॥ ९१ ॥

कदापि धमणस्थाने, वन्दनार्थं स यातवान् ।

मुनिमेकमतिगडानं, वीक्ष्य द्रष्टोद्गुरोऽब्रवीत् ॥ ९२ ॥

औषधं मद्बुद्धे सम्पगच्छि रोगनिर्तृप्तम् ।
 प्रामुक्तं चेति माधुष्यामानागयत सत्तरम् ॥ ९३ ॥
 इत्युत्वा स यगौ गेहे, साधुभ्यां सद् भीमनः ।
 तस्मात्तुम्ही बहिः साधू, स तु येदमान्तरात्रिणम् ॥ ९४ ॥

अथ च—

श्रेष्ठिष्ठन्याऽमुना कापि, वृतास्त्रि गुणशालिनी ।
 दत्तो मोहतिरिक्तैः सेव, दिवसाम्निवाहने ॥ ९५ ॥
 तद्विद्वत्सतया मन्त्री, विसत्तार तदौषधम् ।
 किञ्चित्तत्र मुनी स्तित्वा, जम्भुनिर्जमाश्रयम् ॥ ९६ ॥
 पाणिप्रदणसामग्री, समग्रामप्यकारयत् ।
 लभक्षणस्य प्राप्ती स, सत्तार च तदौषधम् ॥ ९७ ॥
 स त्रिधायोत्तरं तत्र, किञ्चिन्मित्रेण सङ्गतः ।
 पश्चात्तापकृदादायौषधं वसतिमागमत् ॥ ९८ ॥
 रोगार्तोऽपि मुनिर्गर्नो, विदधे नान्यदौषधम् ।
 ततः कष्टमुपारूढो, बभूवातीव निस्तहः ॥ ९९ ॥
 तं तथाविधमालोभ्य, विनीतः साधुलोचनः ।
 आत्मानमात्मना निन्दन्, पतितस्तस्य पादयोः ॥ १०० ॥
 त्रिधा क्षमयतस्तस्य, विनीतस्य च तं मुनिम् ।
 समलङ्कृतवीवाहोचितमण्डनशालिनः ॥ १०१ ॥
 ध्यायतो भावनां तस्य, भविनां भवनाशिनीम् ।
 केवलज्ञानमुत्पेदे, घातिकर्मक्षयात् क्षणात् ॥ १०२ ॥
 ज्ञानेन तेन विदितेन समुज्ज्वलेन,
 संपश्यतस्त्रिजगतीजनतामनन्ताम् ।

चारित्र्यविह्वलस्य तस्य मुनीश्वरस्य,
 क्षिप्रं समर्पितवती ननु नैनदेवी ॥ १०३ ॥
 नारी नितम्बजघनस्तनगूरिभारां,
 हित्वा भवोदधिनिमज्जनहेतुमेताम् ।
 तत्रैव लग्नसमये प्रवरे वराङ्गी,
 व्यूहे तपस्विषु वरः स चरित्रलक्ष्मीम् ॥ १०४ ॥
 एनां कथामवित्तथां विनयप्रधानां,
 सम्यग् निधाय हृदि मन्त्रिमुनीश्वरस्य ।
 यूपं यतध्वमधुना विनये निकामं,
 यस्मादयं दिशति निर्घृतिशर्मलक्ष्मीम् ॥ १०५ ॥ .

॥ इति विनये विनीतस्य कथा ॥

अत्रान्तरे चण्डसोमप्रभुसैः पञ्चभिर्मुनिभिर्विंशत्तमम्—‘यद्गवाना-
 ज्ञापयति तत्सर्वमपि प्रपत्स्यामहे । यत् पुनर्दुश्चरित्रं तच्छल्यमिव
 हृदये प्रतिभाति ।’ ततो भगवता श्रीधर्मनन्दनेन समादिष्टम्—
 ‘एतत् कदाऽपि चेतसि न चिन्तनीयं यत्किञ्चास्माभिः पापकर्म
 समाचरितम् । स केवलं पापकर्मा यः पश्चात्तापपरो न भवेत् ।’
 इति श्रुत्वा गूढतिर्मेनसैव श्रीधर्मनन्दनाचार्यं प्रणिपत्योद्यानान्निर्गत्य
 विद्युदुत्क्षिप्तकरणेन प्राकारमुल्लङ्घ्य वासवेश्म प्रविवेश, निर्विण्णः
 शयने सुष्याप च । साधवोऽपि स्वाध्यायदत्तावधानाः कृतावश्यकाः
 क्षणं निद्रामुपलभ्य प्राभातिककालमहृणप्रवणा यन्मुखः । अत्रावसरेऽ-
 रुणप्रभापाटलिते गगनतले क्रमेण विरोचने पूर्वाचलचूलाव-
 लम्बिनि प्राभातिकतूर्यारवाडम्बरं पन्दिजनमुसवर्णितं प्रभातावसरं

औषधं मद्बुहे सम्यगस्ति रोगनिवर्तकम् ।
 प्रामुकं चेति साधुभ्यामानाययत सत्वरम् ॥ ९३ ॥
 इत्युक्त्वा स ययौ गेहे, साधुभ्यां सह धीसतः ।
 तस्वतुलौ वहिः साधू, स तु वेद्मान्तराविशत् ॥ ९४ ॥

अथ च—

श्रेष्ठिकन्याऽमुना कापि, वृतास्ति गुणशालिनी ।
 दत्तो मौहृत्तिकैः सैव, दिवसस्तद्विवाहने ॥ ९५ ॥
 तद्विहस्ततया मन्त्री, विसन्मार तदौषधम् ।
 किञ्चित्तत्र मुनी स्थित्वा, जग्मतुर्निजमाश्रयम् ॥ ९६ ॥
 पाणिग्रहणसामग्रीं, समग्रामप्यकारयत् ।
 लम्बक्षणस्य प्राप्तौ स, सस्मार च तदौषधम् ॥ ९७ ॥
 स विधायोत्तरं तत्र, किञ्चिन्मित्रेण सहतः ।
 पश्चात्तापकृदादायौषधं वसतिमागमत् ॥ ९८ ॥
 रोगार्त्तोऽपि मुनिर्ग्लानो, विदधे नान्यदौषधम् ।
 सतः कष्टमुपारूढो, बभूवातीव निस्सहः ॥ ९९ ॥
 तं तथाविधमालोभ्य, विनीतः साधुलोचनः ।
 आत्मानमात्मना निन्दन्, पतितम्वस्य पादयोः ॥ १०० ॥
 त्रिधा क्षमयत्सस्य, विनीतस्य च तं मुनिम् ।
 समञ्जसतरीवाहोचितमण्डनशालिनः ॥ १०१ ॥
 ध्यायतो भावनां तस्य, भविनां भवनाशिनीम् ।
 केवलज्ञानमुत्पेदे, पातिङ्गंशयाग् क्षणात् ॥ १०२ ॥
 शानेन तेन प्रिदितेन समुच्चलेन,
 संपश्यन्नस्त्रिजगतीजनतामनन्ताम् ।

चारित्रचिह्नमथ तस्य मुनीश्वरस्य,

क्षिप्रं समर्पितवती ननु जैनदेवी ॥ १०३ ॥

नारीं नितम्बजपनस्तनभूरिभारां,

हित्वा भवोदधिनिमज्जनहेतुमेताम् ।

तत्रैव लग्नसमये प्रवरे वराङ्गी,

व्यूहे तपस्त्रिषु वरः स चरित्रलक्ष्मीम् ॥ १०४ ॥

एनां कथामवितथां विनयप्रधानां,

सम्यग् निधाय हृदि मञ्चिमुनीश्वरस्य ।

यूयं यतध्वमधुना विनये निकामं,

यस्मादयं दिशति निर्वृतिशर्मलक्ष्मीम् ॥ १०५ ॥ .

॥ इति विनये विनीतस्य कथा ॥

अत्रान्तरे षण्डसोमप्रमुखैः पद्यभिर्मुनिभिर्विशतम्—'यद्भगवाना-
शापयति तत्सर्वमपि क्षपत्स्यामहे । यत् पुनर्दुश्चरित्रं तच्छल्यमिव
हृदये प्रतिमाति ।' ततो भगवता श्रीधर्मनन्दनेन समादिष्टम्—
'एतत् कदाऽपि चेतसि न चिन्तनीयं यत्किलास्माभिः पापकर्म
समाचरितम् । स केवलं पापकर्मा यः पश्चात्तापरो न भवेत् ।'
इति श्रुत्वा भूपतिर्मनसैव श्रीधर्मनन्दनाचार्यं मणिपत्योद्यानात्निर्गत्य
विद्युदुत्क्षिप्तकरणेन प्राकारमुल्लाप्य वासवेश्म प्रविशेश, निर्विष्णः
शयने सुप्वाप च । सापवोऽपि स्नाध्यायदत्तावधानाः कृतावश्यक्याः
क्षणं निद्रामुपलभ्य प्राभातिककालग्रहणप्रवणा धमूवुः । अत्रावसरेऽ-
रुणप्रभापाटलिते गगनतले क्रमेण विरोचने पूर्वाचलचूलाव-
लम्बिनि प्राभातिकतूर्यारवाडम्बरं बन्दिजनमुखवर्णितं प्रमातापसर्ग-

च समाकर्ण्य निद्रावूर्णितताम्रनयनयुगलः पृथ्वीपालः शयनीया-
 दुत्तस्थौ । ततः स कृतावश्यककर्मा भूमिवासवः प्रभातकृत्यं विधाय
 च सचिववासवममेतश्चतुरङ्गवलकलितः शक्र इव चतुर्दन्तं कुञ्जर-
 मारुद्धोद्यानं समागम्य भगवन्त श्रीधर्मनन्दनविभुं साधूंश्च
 प्रणनाम । ततो भूपतिना जल्पितम्—‘भगवन् ! सर्वथैव पुत्रमित्र-
 कलत्रादिममत्वं त्यक्तु न क्षमः, परं गृह्णम्यावश्यमेव मम किञ्चित्सं-
 सारसागरतरण्डं देहि ।’ भगवता निवेदिनम्— यद्येव तावदेतानि
 पञ्चाणुव्रतानि त्रीणि गुणव्रतानि चत्वारि शिक्षाव्रतानीति सम्यक्त्व-
 मूलं द्वादशविधं श्रावकधर्मं प्रतिपालय’ इति । तेन नरेश्वरेण ‘यद्वा-
 ज्ञापयति प्रभुः’ इति वदता सम्यक्त्वमूलानि द्वादशव्रतान्यङ्गी-
 कृतानि । ततः सचिववासवः समुवाच—‘भगवन् ! किमपि भवतां
 पूर्ववृत्तान्तं वयं न जानीम ।’ भगवता जल्पितम्—‘अयमेव
 कथयिष्यति । अस्माक सूत्रपौरुषी व्यतिक्रमो भवति । अद्य
 तावदस्माभिर्विहारः कार्य एव ।’ एतदाकर्ण्य भूपतिर्वासवमचि-
 वान्वितो भगवच्चरणारविन्दयुगलमभिनम्य निजधवल्लभाम समुपाज-
 गाम । भगवान् सूत्रपौरुषीं निर्माय प्रधानेषु क्षेत्रेषु विहागम्
 प्रचचाल । तेऽपि चण्डमोमप्रमुखाः स्लोकेनापि कालेनाधीतज्ञा-
 स्वार्या द्विविधशिक्षाविचक्षणा जज्ञिरे । तेषां चैकदिवसममवमृतिप्र-
 मजितानां महान् धर्मानुरागो मिथः समजनि । अन्यद्वा तेषां
 पद्यानामपि परस्परं संलापः समभूत्—‘भो ! दुर्लभो जिनपणीतो
 धर्मः कथं पुनरन्यमधे प्रापयिष्यते’ इति, तावत्सर्वथा किमत्रा-
 चरणीयम्!’ इति भणित्वा परस्परं तै पद्यभिरप्यमेतन्मरोपरि
 प्रतिघोषसंकेतश्चक्रे । एवं च तेषां मुनीनां सिद्धान्ताभ्यासात्कालमाना

कालो व्यतिक्रामति । किन्तु चण्डसोमः समावेन कोपनो माया-
दित्योऽपि मनाग् मायापी वर्तते । अपरे पुनः संयमिनः प्रतिम-
द्गुर्वयकपायप्रसराः मन्त्रज्ञाननुपालयन्तः सन्ति । कालेन च स
लोमदेवो निजमायुः प्रपात्य कृतसंलेखनादिविधिर्ज्ञानदर्शनचारित्र-
तपोविहिताराधनः पूर्वबद्धदेवायुर्विषय सद्योऽनवधलक्ष्मीः सौधर्म-
देयलोके पद्मविमाने समयेनैकेन देवत्वमशिश्रियत् । स च
पद्मप्रभनामा तत्र त्रिदशः स्वैरं चिक्रीड । एवं मानमटोऽपि
स्वायुषि क्षयमीषुषि संसारलतालवित्रीं सुखसंपदां परित्रीं पद्म-
परमेष्ठिनमस्मृतिं स्मरंस्तेनैव क्रमेण तस्मितेव विमानेऽनेकयोजन-
विस्तृते पद्मसारनामेति देवः समुदपपत् । एवं मायादित्य-
चण्डसोममोहदृच्छाखयोऽपि कृतचतुर्विधाहारपरीहाराः पद्मपरमेष्ठी-
नमस्कारपरायणाः आराधनविधानाबद्धचेतसभ्यतुःशरणशरणाः परि-
हृताष्टादशपापस्थानाः यथासंयमविधिना प्राणितान्ते यथाक्रमेण पद्म-
वर-पद्मचन्द्र-पद्मकेसराभिधानाश्चस्मितेय विमाने सुमनसः सम-
भवन् । तत एवं तेषां पद्मविमाने समुत्पन्नानां समविभवपरि-
वारबलप्रभावपौरुषापुषामन्योन्यस्नेहलालितमनसां मिथः कृतसंकेतानां
कालो व्यतिक्रामति ।

अत्रान्तरे सुरसेनापतिताडितपण्डानिनादे समुच्छलिते सहसैव
तैर्वृन्दारकैः 'किमिति पण्डानादः ?' इति परिजनोऽप्रच्छि । ततः
प्रतीहारो व्यजिज्ञपत्—'देव ! जम्बूद्वीपे भरतक्षेत्रे मध्यमस्तण्डे श्री-
गतो धर्मतीर्थकृतः समुत्पन्नविमलकैवल्यज्ञानस्य समवसुतौ त्रिदशगृ-
न्दसहितेन सुरेश्वरेण गन्तव्यमस्ति ।' सदा तदाकर्ण्य तैः सुरैस्तत्र-
स्वैरेव भक्तिभरावनतोत्तमाङ्गैः श्रीधर्मनाथस्य भगवतः प्रणतिधके ।

रेजे रत्नमयो वमः, पताकाराजिराजितः ।
 खं संक्षिप्य वपुर्भक्त्या, रोहणाद्रिरिवागतः ॥ १० ॥
 जातरूपमयं वपं, द्वितीयं तद्बहिः सुरः ।
 स्वज्योतिषेव विदधे, भक्तिसंभारभाजनम् ॥ ११ ॥
 कपिशीर्षतती रेजे, तत्र रात्री विनिर्मिता ।
 राजीवबन्धुराजीव, बहुद्वीपेभ्य आगता ॥ १२ ॥
 तृतीयः पद्मसारेण, माकारस्तद्बहिः कृतः ।
 राजतः श्रीजिनं ननुं, वैतास्याद्रिरिवागमत् ॥ १३ ॥
 तत्रोच्चैर्जात्यरजतकपिशीर्षावलिर्दधौ ।
 स्वर्गापगाम्भसि स्वर्णमयनीरजविभ्रमम् ॥ १४ ॥
 रेजे वपत्रयी पृथ्व्यास्त्रिपट्टवलयाकृतिः ।
 माकाराम्बाली नानाविधिविच्छित्तिसङ्गता ॥ १५ ॥
 तोरणास्तत्र भान्ति स्म, नीलाश्मदलनिर्मिताः ।
 प्रतिवपं चतुर्द्वारे, चतुर्द्वारे शिवश्रियः ॥ १६ ॥
 शारदाभ्रमहाशुभास्तोरणेषु ध्वजप्रजाः ।
 रेजुः पुण्यश्रियः शस्ता, हस्ता विस्तारिता इव ॥ १७ ॥
 दक्षमानागुरुशोदधूपधूमसमाकुलाः ।
 धूपपट्यः प्रतिद्वारं, राजन्ते तस्युरस्तराः ॥ १८ ॥
 रेजुर्वाप्यः प्रतिद्वारं, स्वर्णाम्बुजमनोहराः ।
 श्रीङ्गनाथमिष स्फूर्जद्बहिर्भ्रमप्रतश्रियाम् ॥ १९ ॥
 प्राग्द्वारे मणिवप्रस्य, स्वर्णवर्णविराजितौ ।
 प्रतीदारौ स्युरद्वक्षस्तारदारौ स निर्ममे ॥ २० ॥

जग ते सुराः पद्मसारममुष्माभिन्द्गाणिपेन सार्धं माननाभितान-
 न्तःकृत्वाशङ्क्यापुर्वा श्रीधर्मजिनेभरम्य ममासरगमवापुः । पद्मसा-
 रेण मुमनसा मुमन पतिग्भाणि- 'यदि गूयं ममाज्ञां ददत ततोऽप्या-
 हमेक एव गोष्ठाभिन श्रीधर्मजिनेन्द्रस्य गमव्युक्तिं रचयामि' इति ।
 वस्त्रिणा 'तथा' इति प्रतिषेदे । तथाहि—

योजनोन्मानमेदिन्यां, पद्मसारः शुभाशयः ।
 प्रमार्जयन् रजो बाह्यं, स्वस्मान्तमदपाहरत् ॥ १ ॥
 ततः स एव गीर्वाणः, मुगन्बोदकशृष्टिभिः ।
 सिपिचे पुण्यबीजस्य, वापायेव महीतलम् ॥ २ ॥
 सुवर्णमणिमाणिक्यश्रेणिभिर्भक्तिभासुरः ।
 हर्षतः परित पद्मसारः पृथ्वीं बबन्ध सः ॥ ३ ॥
 जानुदधैरधोवृन्तैः, पद्मवर्णमणीचकैः ।
 भाविधर्माद्विसस्पर्शा, पृथिवीमार्चयन् स च ॥ ४ ॥
 द्विधा मुमनसा तेन, काष्ठासु चतसृष्वपि ।
 अकारि मुमनोहारि, तोरणानां चतुष्टयम् ॥ ५ ॥
 तस्याप्रतिमशोभस्य, वीक्षणार्थमिवागताः ।
 साक्षादिव बभुर्देव्यो, विविधाः शालभञ्जिकाः ॥ ६ ॥
 रेजे ध्वजत्रजो यत्र, चञ्चलस्तोरणोपरि ।
 आकारयन् भव्यलोकमिव धर्मजिनान्तिके ॥ ७ ॥
 अधस्तले तोरणानां, भूमिपीठेषु तेषु सः ।
 प्रत्येकं रचयाञ्चक्रे, मङ्गलान्यष्ट निर्जरः ॥ ८ ॥
 चक्रे वैमानिकसुरः, पद्मसारः प्रमोदभाक् ।
 वरं रत्नं पद्मवर्णमण्याद्व्यकपिशीर्षकैः ॥ ९ ॥

रेजे रत्नमयो वप्रः, पताकाराजिराजितः ।
 सं सक्षिप्य वपुर्भक्त्या, रोहणाद्रिरिवागतः ॥ १० ॥
 जातरूपमयं वप्रं, द्वितीयं सद्बहिः सुरः ।
 स्वज्योतिषेव विदधे, भक्तिसंभारभाजनम् ॥ ११ ॥
 कपिशीर्षतती रेजे, तत्र रात्री विनिर्मिता ।
 राजीवबन्धुराजीव, बहुद्वीपेभ्य आगता ॥ १२ ॥
 कृतीयः पद्मसारेण, प्राकारस्तद्बहिः कृतः ।
 राजतः भीञ्जिनं नन्तुं, वैताद्याद्रिरिवागमत् ॥ १३ ॥
 तत्रोद्यैर्जात्यरजतकपिशीर्षावलिर्दधौ ।
 सर्गापगाम्भसि स्वर्णमयनीरजविभ्रमम् ॥ १४ ॥
 रेजे वप्रप्रयी पृष्ठ्यास्त्रिपट्टवलयकृतिः ।
 प्राकाराम्बावली नानाविधिविच्छित्सद्गता ॥ १५ ॥
 तोरणास्तत्र भान्ति सः, नीलाश्मदलनिर्मिताः ।
 प्रतिवर्षं चतुर्दारे, चतुर्दारे शिवधियः ॥ १६ ॥
 शारदाभ्रमहाशुभास्तोरणेषु ध्वजप्रजाः ।
 रेजुः पुष्पधियः शस्ता, हस्ता विस्तारिता इव ॥ १७ ॥
 दक्षमानागुरुत्सोदधूपधूमसमाकुलाः ।
 धूपध्व्यः प्रतिद्वारं, राञ्जन्ते तत्पुरस्सराः ॥ १८ ॥
 रेजुर्षोप्यः प्रतिद्वारं, स्वर्णाम्बुजमनोहराः ।
 क्रीडनार्थमिव स्फूर्जद्बहिर्धर्ममठत्रियान् ॥ १९ ॥
 प्रागूद्वारे मणिवप्रस्य, स्वर्णवर्णविराजितौ ।
 प्रतीहारौ स्फुरद्दक्षस्तारदारौ स निर्ममे ॥ २० ॥

यतिश्रावणयोर्धर्माविव मूर्धित्वमागनी ।
 याम्यद्वारे द्वारपती, सिताङ्गी स चकार च ॥ २१ ॥
 निचोद्धृतेन सर्गजरागेणेवारुणशुती ।
 निर्मितावपरद्वारि, द्वारपालौ सुपर्वणा ॥ २२ ॥
 उदग्रद्वारेऽत्र दोषमनीलिकास्यासकाविव ।
 कृतौ कृष्णाङ्गकौ तेन, द्वारपौ दानवारिणा ॥ २३ ॥
 स निर्ममेऽप्रतिच्छन्दं, देवच्छन्दं जिनेशितुः ।
 विश्रामाय सुरः स्वर्णवप्रान्तर्मणिराशिभिः ॥ २४ ॥
 अन्तर्माणिवयवप्रस्य, त्रिदशश्चैत्यपादपम् ।
 चकार चत्वारिंशाम्रघनुष्यशतीमितम् ॥ २५ ॥
 पद्मसारः स तस्याधो, मणिपीठोपरि अध्वान् ।
 साङ्घिपीठं रत्नमयं, सिंहासनमनुत्तरम् ॥ २६ ॥
 नवहेमाम्बुजन्वस्तपदस्त्रिदशकोटियुक् ।
 विभुः समवसरणं, प्राच्यद्वारे विवेश सः ॥ २७ ॥
 ततः प्रदक्षिणीकृत्य, चैत्यद्रुं प्राञ्जुखः प्रभुः ।
 नमस्तीर्थायेति वदन्निविष्टः सिंहविष्टरे ॥ २८ ॥
 अपरास्वपि काष्ठासु, त्रिदशस्त्रिस्तपु व्यधात् ।
 रूपत्रयं प्रभोस्तुल्यं, स तस्यैव प्रभावतः ॥ २९ ॥
 चतुर्गतिगतान् जन्तुनुद्धर्तुं निखिलानपि ।
 चतुष्ककुम्भुस्रस्यायि, हर्तुं मोहमहाबलम् ॥ ३० ॥
 चतुष्टयं कषायाणां, निराकर्तुं विरोधिनाम् ।
 कर्तुं चतुर्विधं सङ्घमघसङ्घातघातिनम् ॥ ३१ ॥

दानशीलतपोभाषभेर्द्वैर्धर्म चतुर्विधम् ।

अथ चं निवेदितुं तद्य, ध्यानमार्गचतुष्टयम् ॥ १२ ॥

प्रपद्यितचतुर्गात्र, पवित्रितजगत्त्रय ।

ध्यास्याक्षणे प्रभुः धीमान्, धर्मनाथसदाशुभम् ॥ १३ ॥

चतुर्विं बलापकम् ॥

जगतीत्रितयैर्धर्यसूचकं शुभनप्रभो ।

उन्नत्रयं सुरक्षके, वक्तेतरमति स्वयम् ॥ १४ ॥

एतस्यां समवसृती, विभाषयुदिति क्रमात् ।

प्रविश्य पूर्वद्वारेण, दत्त्वा तिस्रः प्रदक्षिणाः ॥ १५ ॥

निविष्टा साधवः साध्व्यो, त्रिनं गत्वा तदन्तरे ।

प्रभोदगेदुरास्तापुस्तूर्द्धा, वैगानिषा भिय ॥ १६ ॥

दुष्कम् ॥

प्रविश्य साम्यद्वारेण, नैत्रते विधिना क्रमात् ।

उज्योतिष्कशुभनाधीराध्यन्तराणां भिय स्थिताः ॥ १७ ॥

आगत्य पश्चिमद्वारा, वायव्यां भुवनेधरा ।

उज्योतिष्का ध्यन्तराधैवमादधुर्विधिना स्थितिम् ॥ १८ ॥

प्रविद्याधोषरद्वारा, प्रणम्यानुत्तरं त्रिनम् ।

वैगानिषनरा मार्गः, ईसाग्यां वसतः स्थिताः ॥ १९ ॥

न भीमश्च न गालर्षे, न बाधा न च दुष्करा ।

नातीक्षिद्यन्त्या नादृष्टिः स्वादिप्रभावतः ॥ २० ॥

तत्र द्वितीयेवमान्तः, कृष्ठीरवगशादयः ।

वैरिणोऽपि भियः देवत्वस्यतः स्थितिमादधुः ॥ २१ ॥

तभ्युस्तृतीयवप्रान्तर्वाहनानि क्षमामृताम् ।
 सुराणामसुराणा च, विमानानि यथाक्रमम् ॥ ४२ ॥
 क्षेत्रे योजनमात्रेऽत्र, प्राणिन क्कोटिकोटिशः ।
 सम्मान्ति यदनायाध, पभाव पाभवो हि सः ॥ ४३ ॥
 धर्मनाथं जगन्नाथमथानभ्य त्रिनेश्वरम् ।
 स्तुतिं कर्तुं समारेभे, पद्मसारः सुधाशन ॥ ४४ ॥
 अवयमद्य सद्योऽपि, क्षीण मे क्षीणकल्मष ।
 त्वदाननविलोकेन, वायुनेव घनाधन ॥ ४५ ॥
 देव ! त्वदङ्घ्रिकल्पद्रुमेवाहेयाकिनोऽत्र ये ।
 भजन्ते ते न दारिद्र्यमुद्रामुद्रिनमाश्रयम् ॥ ४६ ॥
 नीरम तव यचित, तन्मिथ्या नाथ ! कथ्यते ।
 मुक्तिनागपगम्भजोऽसुभ कवमन्वया ॥ ४७ ॥
 गुणैस्त्ववातिनीरुधैर्धर्मनाथ ! मना मम ।
 तथा वदं यथा गन्तु, जोग्गहन्त्यर्देवो ॥ ४८ ॥
 श्रीधर्मनाथमगवन् !, मयिना म शरण कदा ।
 मयिनाभ्यो यदा स्व नाह नैकवाश्रये परे ॥ ४९ ॥
 तनोति न तथोत्कण्ठा मानस मे शिवश्रिये ।
 यथा तव पदाभ्योऽवःश्रवण्यार्गोरी शिरो ' ॥ ५० ॥
 त्वमनन्दमति शान्तिन् ' ध्रुवमश्रमर्ताभवम् ।
 अतो नदि मया कर्तुं, शस्यन्तु म गुणानव ॥ ५१ ॥
 त्रिदशैर्घां धृती नैरे, द्वे द्वे नाथ ! त्रिधियशान ।
 क्षयः कीर्तिं गुणान् रूप, वस्तु शेषु किमीदृशुम् ॥ ५२ ॥

एतमेवार्थयेऽत्यर्थमर्थमर्थवि तीर्थप ! ।

वीतराग ! परं वीतरागं मम मनः कुरु ॥ ५३ ॥

अमुप्रमुप्रतीक्ष्यं तं, श्रुत्वा तत्त्वावलोकदृक् ।

निपसाद यथास्थानं, पद्मसारः प्रमोदतः ॥ ५४ ॥

अथो सुधारसमुच्चं, समाचारप्रचारिकाम् ।

विधातुं देशनां घर्मचक्रवर्ती प्रचक्रमे ॥ ५५ ॥

असार एव संसारः, सर्वदा दुःसमन्दिरम् ।

घर्म एव मशस्यः स्यात्, तत्र स्वर्गापवर्गदः ॥ ५६ ॥

संसारसागरेऽपारे, भ्रमद्भिः प्राणिभिधिरात् ।

नृजन्म लभ्यते पुण्यैर्वसुधान्तनिधानवत् ॥ ५७ ॥

नृभवं दुर्लभं प्राप्य, यः प्राणी तनुते तनु ।

न हितं प्रान्तकाले हि, शोचत्यात्मानमेव सः ॥ ५८ ॥

करालज्वलनज्वालावलीढे मन्दिरे यथा ।

स्नातुं न युज्यते पुंसस्तथा दुःस्नाकुले भवे ॥ ५९ ॥

मानुष्यं दुर्लभं प्राप्य, चिन्तारत्नसहोदरम् ।

विधेकिभिर्विधातव्यः, प्रमादो न कदाचन ॥ ६० ॥

गृहाति फाकिणीं कोऽपि, मूढः कोटिं यथोद्भति ।

तथा पुमान् विषयजं, घर्मं धर्मं त्रिनोदितम् ॥ ६१ ॥

सागरान्तरफालोलमालालोलाः श्रियो नृणाम् ।

शुशाप्रस्यस्तुपाराम्भुविन्दुकम्पं हि लीपितम् ॥ ६२ ॥

रूपलक्ष्मीस्तडिदण्डसारदश्यं भवतेऽनिशम् ।

साम्यं समीपमं सन्ध्यामेपतेस्तासखं सुखम् ॥ ६३ ॥

ताभ्यां मणितम्—‘यदि भद्रे ! तव पुराम्यन्तरे कौऽप्युप-
 क्षितो नास्ति तत आवाभ्यां सह ममागच्छ ।’ ततो ‘महाननुग्रह
 इति तथा वदन्त्या ताभ्या सहागत्य महत्या भक्त्या प्रवर्तिनी प्रणतो-
 तां दृष्ट्वा चिन्तितं प्रवर्तिन्या—‘अहो ! एतस्या अतिकमनीयाकृति
 पुनरीदृश्यवस्था, तन्मन्ये काऽपीय राजवंश्या राजकलत्रं वा, असाव-
 त्यन्तसुन्दरः सल्लक्षणशाली पार्श्वे सुतश्च ।’ तत प्रवर्तिन्या सा तार-
 ससुता शय्यातरगृहे स्थापिता । शय्यातरेण च सा दुहितेव प्रति-
 पन्ना । स राजसूनुर्नित्यं विविधान्नवस्त्रपानादिभिरुपचर्यते । अन्यद-
 कियद्भिर्दिनैर्गतैस्तारा विगतश्रमा सुसोपविष्टा प्रवर्तिन्या मणिता-
 ‘वत्से ? साम्प्रतं त्वया किं कर्तव्यम् ?’ इति । तारया जल्पितम्-
 ‘भगवति ! यो मम प्रियतमः स समराज्ञेण विपन्नः । विन्ध्यावा-
 सपुरं कोशलराजेन भग्नम् । समग्रोऽपि परिजनः सर्वासु दिक्षु का-
 कनाशं ननाश । साम्प्रत कोशलनरेश्वरो मम पत्युर्वैरी प्रबलबल-
 कलितो मम पुत्रस्तु बलरहितः, अतो मम नाम्नि काऽपि स्वराज्य-
 लक्ष्मीप्रत्याशा । अहमत्र पुनः प्राप्तकाल तत्करिष्ये येन भूयोऽपि
 न ममेदृक्षा आपदः संपद्यन्ते । यद्भगवती मम समादेशं दास्यति
 तदेवावश्यं करिष्ये ।’ प्रवर्तिन्योक्तम्—‘वत्से ! यद्येवं तव निश्चयस्त-
 स्ताराचन्द्रं सुतं प्रव्रज्यार्थमसदाचार्याणां समीपे समर्पय । त्वं
 पुनरस्माकमन्तिके दीक्षां गृहाण । निगृहाण च निजं दुष्कर्म । एव कृते
 सर्वस्यापि जनस्य नमस्या भाविनी । संसारवासदुःखस्यापि पर्यन्तो
 भविष्यति’ इति तदाकर्ष्य तथाऽपि ‘तथा’ इति प्रतिपन्नम् । तथा
 तारया निर्मायया ताराचन्द्रस्तनुजः श्रीजनन्तजिननाथतीर्थे विच-
 रतो धर्मनन्दनाचार्यस्य व्रतायार्पितः । तेनापि यथाविधिना स

प्रमाजितः । ततः कियति काले व्यतीते यौवनमाभितो राजसुनुनिः
कर्मवशतोऽध्ययनालसो नित्यमेव कृपाणपनुर्गन्धर्वनृत्यतूर्यकृतविच-
प्रवृत्तिरेव समभवत् । ततः स स्वयमेवाचार्यैः सिद्धान्तानुयायिभिः
पेशलवचोमिस्त्रयोपाध्यायेन साधुजनेनापरैः धावकैश्च शिक्षितोऽपि
क्षेत्रो विलक्ष्मना बभूव न पुनस्ततः प्रत्यावृत्तः । यतः—

स्वभावो नोपदेशेन, शक्यते कर्तुमन्यथा ।

सुशिक्षितोऽपि कापेयं, कपित्त्यत्रति नो यतः ॥ १ ॥

अत्रान्तरे धर्मनन्दनसूरयो बाह्यभूमिकामुपाजन्तुः । स च
ताराचन्द्रोऽन्तेवासी गुरुमार्गानुगामी वनसल्यां क्षेत्रं मूपकान
क्रीडां कुर्वतो विलोक्य व्यचिन्तयदिति ।

‘क्रीडन्ति स्वेष्टया कस्यापि हि कुर्वन्ति नो नतिम् ।

न दुर्जनवचः शृण्वन्त्यहो ! धन्यतमा जमी ॥ १ ॥

अस्माकं पुनः परायणानां सदैव निविडनिगडवर्जितो बन्धन-
विधिः । अपर्वतपादपं पतनम् । सजीवं मरणम् । एकस्त्वावदिति
वदति ‘यदिदं विधेहि ।’ अन्यो जल्पति ‘यदिदं समाचरेः ।’
परः ‘चरणौ क्षालय ।’ अन्यो ‘बाराभूमिं प्रमार्जय ।’ इतरो
‘विष्णामणां कुरु ।’ एको ‘वन्दनकं ददस्व । प्रतिक्रमणं विरचय ।’
इत्यादिविधिवचनैरनारतं प्राञ्जनैरिव प्रेर्यमाणस्य मम नास्ति
निमेषमात्रमपि नारकस्येव सुखावकाशः । तदेतेऽस्मात्तः प्रभानाः
इति चिन्तयन् गुरुभिः सह वसतिमायातवान् । स च कियन्तमपि
कालं धामप्यमनुपाल्य तद् दुध्चिन्तितशल्यं गुरुभां पुरतोऽज्जालोच्चा-
कालमृत्युना ज्योतिष्केषु किञ्चिद्भूतपल्यायुः सुपर्वा बभूव । तत्र
भोगान् भुक्त्वा प्युत्वाऽस्ता एव नगर्याः पूर्वोत्तरदिग्दिग्भागे स

काननान्तरस्थल्यामुन्दरत्वं प्राप्य यौवनमित्तोऽनेकमूपिकाभिः समं
 क्रीडन् कदाचिद्विवराहहिरुपेतः सुरभिगन्धोदककुमुमवृष्टिगन्धमाघ्राय
 तदनुमार्गानुसारेणात्र समवसृतौ समागत्य धर्मं श्रोतुं प्रावर्तत ।
 अथामुप्य मद्बचः शृण्वतो जातिम्मृतिरुद्पद्यत—‘यदहं पूर्वमवे
 सशल्यं व्रतमापाल्य ज्योतिष्केषु देवत्वमवाप्य कान्तारान्तरचारी
 मूपकः संजातः ।’ एतत्समृत्वा ‘अहो ! कीदृशः कर्मपरिणामः ?
 धिग्विलसितं संसारस्य यद्देवत्वमुपलभ्य तिर्यक्जातौ मूपकः समुत्पन्नः ।
 अधुना तदासन्नं श्रीभगवत पादमूलमुपागत्य प्रणिपत्य च पृच्छामि
 किमहं मूपकभवादनन्तरं प्राप्स्यामि ?’ इति चिन्तयन् मन समी-
 पमुपससर्प । भक्तिभरनिभृतस्वान्तः स्वचेतसा स्तोत्रुमाररेभे—

‘तवाज्ञालोपिनो येऽत्र, लोकत्रयशिरोमणे ! ।

जायन्ते जन्तवो दूरं, दुर्गतौ ते अमन्ति ते ॥ १ ॥’

ततो जानता गणभृता लोकबोधार्थं प्रभुः पृष्ट —‘भगवन् !
 किमनेन निर्ममे, यदनुभावेनेदृश एष जातोऽस्मि’ इति । प्रभुः
 प्राह—‘प्राग्भवेऽनेन व्रतिना सता गच्छवासनियन्त्रणानिर्विण्णचेतसा
 यहिर्भूमिं गतेन स्वैरंविहारिणो मूपकान् दृष्ट्वेति चिन्तित यथा—
 ‘अरण्यमूपका धन्यतमा’ इति दुश्चिन्तनशल्ययुतव्रतपालनानुभावेन
 देवत्वमूपकत्वयोग्यमायुर्निबद्धम् ।’ अथ भूयोऽपि पृष्टं भगवत पार्श्वे
 गणधरेण—‘नाथ ! किं सम्यग्दृष्टिजीवोऽपि तिर्यगायुर्बध्नाति न वा ?’
 इति । स्वामिनोक्तम्—‘सम्यग्दृष्टिजीवस्तिर्यगायुरनुभवति । यतः—

भवेद्वैमानिकोऽवश्यं, जन्तुः सम्यक्त्ववासितः ।

यदि नोद्धान्तसम्यक्त्वो, बद्धायुर्न पुराथया ॥ १ ॥

तावदेतेन देवत्वे सम्यक्त्वं दान्त्वायुस्तिर्यक्त्वे निबद्धं’ इति ।

सखिददोशेन जल्पितम्—'भगवन् । अयं सम्प्रति दीपं कथं
 वेदिगामी !' इति । निवेदितं च भगवता—'इतथैव स्वयन्मत्यां
 जन् चिन्तयिष्यति—'अहो । दुरन्तः संसारः, कुशामभिन्दुवचघर्ल .
 वेदितव्यम्, वपला विषयताक्षर्याः, न परेष्वं निदानादिगल्यम्,
 घमा गूषकजातिः, दुष्यापः धीजिनमणीत. पन्थाः, ततो वर-
 त्र नमस्कारपरायणो भ्रिये, यथा विरतिप्रधानं जन्म शुभेयम् ।'
 ति चिन्तयन् सखित्सेव स्वाने भक्तं प्रत्याख्यायैतदेव महत्त्वोत्तीव-
 र्णं भवस्वरूपं च निरूपयत्तमस्कारपरो भावी । तत्रैतस्य तिष्ठतो
 पिक्वाम्बुलकोद्रवादिकं तत्पुरो मोक्षयन्ति । ततस्तत्रिरीक्ष्य गूषक-
 धन्तयिष्यति—

‘मेरोरधिकमाहारं, पयोधेरधिकं पयः ।

अनारतं भवं भ्राम्यजेव जन्तुरुपाददे ॥ १ ॥

सत्तेन चेत तृप्तोऽयं, भक्षितैस्तदिमैः कथै ।

का नाम प्राप्स्यते तृप्तिः, स्वास्वती’ति विचिन्तयन् ॥ २ ॥

ततस्तदभिगुप्तमीपदपि गूषको न पित्लोकयिष्यते, तद्य सादृशं
 त्देय ता गूषिकाधिन्तयिष्यन्ति—'कुतो हेतोःयमस्तपतिः कुपि-
 स्तदेनं प्रसादयामः' इति चिन्तयन्त्य एतत्समीपमुपेप्यन्ति ।
 तः काधिदुष्पगात्रं कण्डूयन्ति, अपरा अत्रं परिरष्टन्ति ।
 वगुपचर्च्यमाणस्ताभिरभित एव चिन्तयिता—'सदैव नरकनिग्ना
 ना रागाः संसारदुःसम्पत् ।' ततस्ताभिरेतन्ननो न कथमपि
 मापितः स्वर्गादिशुद्धदत्तासम्पदासोत्कृष्टाभिः क्षोभयिष्यते,
 सृष्टं सर्वथैव वृथा भाषि एतन्निन् ब्रह्मे नस्यितेऽस्यनदिब । तद-
 तीयदिन एव कुपाशमशुक्तिर्विष्व मिथिलानर्था मिथिलस

एवं वासव इवान्यैरपि त्रिदशेश्वरैर्दनुजनायैर्नृपशतैः करात्करतलं
संचार्यमाणः क्षितिपतिकुमारवदालिङ्ग्यमानः स्नेहपरवशया दृशा
'अयमस्माकमप्यधिको योऽनन्तरजन्मनि नि श्रेयसमाजनं न वृथा
श्रीजिनप्रणीतं वचः' इति स श्लाघितः ।

ततो विरचिताङ्गलिना पद्मप्रभदेवेन पृष्टम्—'भगवन् ! वयं
भव्याः किमभव्याः' इति । भगवानभ्यधान्—'भवन्तो भव्याः
मुलभबोधयः(श्च) ।' पद्मप्रभेण विज्ञप्तं पुन—'वयं पञ्चापि जनाः
कतिपयभवसिद्धिगाः !' निगदित श्रीमता धर्मतीर्थकृता—'इत-
श्चतुर्थे जन्मनि यूथं पञ्चापि सर्वदु खक्षयगामिनो भविष्यथ ।'
पद्मप्रभः समुवाच—'स्वामिन् ! इतो मृतानामस्माकं कुत्रोत्पत्तिर्मा-
विनी ।' स्वामिना जगदे—'इतश्च्युत्वा त्वं वणिक्पुत्रः, पद्मवरस्तु
राजसुता, पद्ममारस्तु नृपतितनय, पद्मचन्द्रः पुनर्विन्ध्यगिरौ
नखरायुधः, पद्मकेसरः पुना राजपुत्र ।' इति निवेद्य स्वयं
भगवान् श्रीधर्मनाथस्तस्यौ । देवा अपि समवसरण सहस्य स्वर्ग-
मार्गमगमन् । भगवानपि पीयूषरोचिरिव भव्यजनकुमुदप्रमोद-
संपादनाय विहर्तुं प्रवृत्तः । ततस्ते पञ्चापि सलाप कर्तुं प्रावर्तन्त ।
एकेनैकस्य सम्मुखं भणितम्—'यत् स्वयं भगवता गदितं तदा-
कर्णितम्, ततोऽत्रात्मभिः किं करणीयं सम्यक्त्वलाभार्थम् ' ।
परेण मग्नयित्वा प्रोचे—'यदिदं विपमं कार्यमुपस्थितम् । एको
वणिग्जन्मा । अन्यो राजतनुजा । अपर पारीन्द्र । अपरौ
राजपुत्राविति । ततो न शायते कथं पुनरस्माकं बोधिलाम !
पुनः संगमो भावी ! तदहो ! पद्मकेसर ! इति भगवताऽऽ-
यत्तव पश्चाच्च्युतिर्माविनी । त्वया त्ववधिना ज्ञान्वाऽऽस्माकं

श्रोतृभानां सम्भक्तं दातव्यमिति । न पुनः स्वर्गमुन्दरीव-
र्शेद्युखलालसेन विस्मृतसकलपूर्वजल्पितेन भवितव्यम् ।'

१- 'अहं सम्भक्तं दास्यामि, परं मोक्षोपहतचेतसां भवतां
तेभ्यस्यो न भविष्यति ततः क उपायः कर्तव्यः ? ।' तैश्चतु-
र्यम्- 'भयं निवेदितम्, तत एतदधुनैव क्रियते, यदास्त्री-
येयानि रत्नमयानि प्राग्भवमनुप्यरूपाणि कृत्वैकस्मिन् स्थाने
हप्यन्ते, तानि कालेन दर्शनीयानि यथा परस्परं दृष्ट्वा कदा-
दूर्वजन्मकारणसाभिज्ञानेन धर्मप्रतिपत्तिरसाकं भवेत् ।' इति मण-
ैर्भुवमागत्य तानि तत्र निक्षिप्तानि यत्र वने तस्य कण्ठीरवस्यो-
ः । विवरद्वारे च महती शिला प्रदचेति । ततस्ते सर्वेऽपि
गानलक्ष्मीमलयत्रुः । तत्र ते दिव्यसुखमनुभवन्तस्त्रिष्टयन्ति ।

ततः कुमारकुवलयचन्द्र ! तेषु पद्मप्रभदेवो विगलच्छरीर-
न्तः परिम्लानवदनः सुदीनमनाः पवनाहतमदीप इव झटिति
यातः । ततो जम्बूद्वीपे द्वीपे भरतक्षेत्रे—

प्रत्यर्धिपार्थिवप्रसक्तम्पा चम्पाभिधा पुरी ।

चम्पकैर्दृश्यते यत्र, दैवतोपानसौरभम् ॥ १ ॥

धनदत्ताभिधस्रत्र, पवित्रमतिरोत्तरः ।

श्रेष्ठी यस्तु श्रिया श्रीदलीलामालम्बते किल ॥ २ ॥

तस्य शीपतेरिव लक्ष्मीर्लक्ष्मीर्नाशा प्रियतमा । स पद्मप्रभजी-
श्लुशिसंभवः सागरदत्ताभिधमनुर्जातः । पद्मभिर्षोश्रीभिः प्रति-
श्यमानः स कान्त्वा गुणैः कलाकलापेन च प्रवर्धमानः क्रमतो
वनश्रियमाश्रितः । पित्रा समानसमाचारशीलस्य कस्यचिद्वाणिजस्य
म्यकां स श्रीसंज्ञां परिणायितः ।

मुखं वैपयिकं साकं, श्रेष्ठिसूनोस्तयाऽनिशम् ।

तस्यानुभवतः स्वैरं, शरलङ्कमीरवातरत् ॥ १ ॥

फलप्राग्भारमामाद्य, मद्य कलमशालयः ।

भजन्त्येव नतिं यत्र, नयवन्त इव श्रियम् ॥ २ ॥

भेजुर्जलानि नैर्मल्य, हृदयानि सतामिव ।

अयुगच्छदसौगन्ध्यवासिता हरितोऽभवन् ॥ ३ ॥

यत्र तीव्रकरस्तीत्रैः, करैश्च समतापयत् ।

कुभूपतिरिव स्वैरमखिल भूमिमण्डलम् ॥ ४ ॥

अभूज्जनः सुराज्ञीव, यत्र सन्मार्गजाह्निकः ।

सरोवतंसाः क्रीडन्ति, राजहंसाश्च सश्रियः ॥ ५ ॥

एवंविधायां शरदि स सागरदत्तः स्निग्धमुग्धवन्धुजनान्वितः
पुरीबाह्योद्देशमुपागतः । कौमुदीमहोत्सव दृष्ट्वा कर्मिश्चिच्चरे नट-
पेटकान्तः केनापि पठ्यमान कस्यापि कवेः काव्यमशृणोत् ।

यो धीमान् कुलजः क्षमी विनयवान् वीरः कृतज्ञः कृती,

रूपैश्वर्ययुतो दयालुरशठो दाता शुचिः सत्रपः ।

सद्भोगी दृढसौहृदोऽतिसरलः सत्यव्रतो नीतिमान्,

वन्धूनां निलयो नृजन्म सफलं तस्येह चामुत्र च ॥ १ ॥

ततस्त्रेण सुभाषितरसपूरितचेतसा भणितम्—‘भो भो भरत-
पुत्राः ! इदं लिखत यत्सागरदत्तेनामुप्य सुभाषितस्य लक्ष देयम् ।’

ततः कैश्चिन्नागरैरुपश्लोकितः—‘यदय सागरदत्तो महारसिको
विदग्धो दाता प्रस्तावविदहो ! सत्त्वश्च’ इति । अपरैश्च जल्पितम्—
‘अमुप्य किं स्तूयते यः पूर्वोपाजित त्रिचजातमर्थिभ्यो ददाति
स कथं प्रशस्यः ? । यः पुनर्निजमुजसमर्जितमर्थं व्ययति स एव

प्रशंसाभाजनम् ।' अहो ! 'एतैर्ममोपहासः कृतः' इति चिन्तयत-
स्तस्य तद्वचश्चेतसि शल्यमिव लग्नम् । ततोऽपत्रपापरो वीशापत्र
इव गृहमागत्य स शय्यायां निविष्टः ।' यतः—

विज्ञानामप्यविज्ञानां, मुदे मिथ्याऽपि हि मृतिः ।

निन्दा सत्याऽपि विज्ञानामपि दुःखाय जायते ॥ १ ॥

ततः धिया चेष्टिताकारपरिज्ञानकुशलया चिन्तितम्—'अथ
कथं मम पतिरुद्धिम इव लक्ष्यते ? । यतः—

जानन्ति जल्पितादपि, निःश्रसितादपि विलोकितादपि च ।

ते परमनांसि येषां, मनस्सु वैदग्ध्यमपि वसति ॥ १ ॥

ततस्तया भजितम्—'अथ नाथ ! कथं भवान् विलक्ष इव ? ।'
तेन चाकारसंवरणं कुर्वताऽभ्यधावि—'प्रियतमे ! नहि नहि, किन्तु
शरत्पूर्णिमायां कौमुदीमहोत्सवं प्रेक्ष्यमाणस्य मम महान् परिभ्रमः
सममन्यत ईदृश, न पुनरन्यो हेतु' इत्युक्त्वा स स्थितः । ततो
स्वप्यां शय्यागृहेऽलीकं प्रमुत्त. क्षणं किमपि दध्यौ च । ततः
सागरदक्षिणां धियं पान्तां प्रमुत्तां परिज्ञाय मन्दं मन्दगुथाय
वसनसण्डं परिधाय द्वितीयसण्डं च स्कन्धे शिखा खटिकासण्डेन
घासभुवनान्तरे स्वेनैव विरचितं श्लोकमेतं भारपट्टे लिखेत्—

'वर्षान्तरे न यद्यन्मि, सप्तकोटीः समर्जये ।

विरामि ज्वलनेऽथश्यं, ज्वालामालाकुले ततः ॥ १ ॥'

इदं लिखित्वा यामपेशमतो निःसृत्य नगरनीरनिर्गमद्वारेण
दक्षिणाशां प्रति अचाल । स च क्रमतः सर्वत्र जनसदस्यरूपं
निरूपयन् दक्षिणाभ्युपितीरविराजिनी जयधीनगरीमवाव । म
त्सुरीबाघोदेशे एकस्मिन् जीर्णोपानेऽशोकानोवदत्तने दूरमार्ग-
-

मव्यपगमाय नियण्णाश्चिन्तयामामेति - किमनुच्छ्रमत्स्यकच्छुपमंकीर्णित-
 ततुद्गतस्त्रसङ्गते मार्गरे यानपात्रमारुह्य परतीरं वजामि, किं
 वा चामुण्डाया पुग्म्नीक्षणक्षुरिकावेदाग्निोरुपुगलममुच्छ्रल्लोहित-
 पङ्किलभृतल मामखण्डैर्वालिं ददामि, किं वा गर्विदिव अपहस्ति-
 ताशेषव्यापारो रोहणपर्यवभुव स्वनामि, किं वा व्यपगतभयप्रचार-
 सत्पुरुषसङ्गतो धानुवाद वितनोमि । । इत्यनल्पविकल्पमकल्प-
 मालाकुलितस्वान्त एकस्मिन् स्थाने मार्गदत्तः श्रीकलपादपस्य
 प्रसृतं प्ररोहमेक ददर्श । त च विलोक्य सम्मृताभिनवशिक्षितस्वल्प-
 वादेन तेन 'नमो धग्णेन्द्राय नमो धनाय नमो धनपालाय'
 इति मन्त्रं पठता भूमितल खनित्वा निधिर्लेचनगोचरमानीत ।
 शवता स तं निधिं गृहीतु चिन्तयति स्म तावता व्योम्ने इति
 वाणी प्रससार- 'वन्म ! यद्यपि त्वया सकृदपि निधिर्वीजित पर
 स्त्रोकमञ्जलिमात्र मूलद्रव्याकृते गृह्यते इत्येव भुवा तेन श्रेष्ठि-
 सूनुना एक एवाञ्जली रूपकाणा जगृहे । निधिर्गपि नैवाद्दृश्य-
 तामगमच्च । तद्धन निबद्ध चानेन स्कन्धनिर्मिताभारितायवामम
 श्रान्ते । ततो वणिगुत्तमेन चिन्तितम्- अहो ! चापस्य द्वैरस्य ।

पूर्वं दत्तो निधिर्देव !, कथं पश्चाद्दत्तं कथम् ? ।

तव वृत्त्या परिज्ञान, सर्वथा ते गनिश्चला ॥ १ ॥

तथाप्येतावताऽपि वित्तेन द्रविणस्य मसकोटारं ज्ञेयत्वाऽऽगीप प-
 तिज्ञातमपितथ करिष्ये यदि देव स्वय माप्यम्यवृत्तामहो कस्मिन्को ।
 इति चिन्तयन् परितुष्टमनात्मस्यामेव नगर्या त्रिपाणमार्गं कर्माय व
 जिज्ञं परिणतवयस मारदवादिगुणोपेत स्वभावताऽपि सुशीलमद्रा
 धीत् । तं च निरीक्ष्य चिन्तितमनेन- 'अहो ! गमणीयतमाकृतार्ज्या-

यान् षणिङ्पुत्रवोऽयं दृश्यते, ततोऽमुष्य पादपतनं न्याम्यम्' इति ध्यात्वा तं नत्वा च सागरदत्तः पुरतो निविष्टः । तेन भेष्टिना महता संभ्रमेण 'सागतं भद्राय' इति भाषितः सः । तदा च तस्मिन्नगरे कस्मिन्नपि महोत्सवे प्रवृत्ते तस्य भेष्टिनो हृष्टे प्रत्यास-
 त्तप्रामीणवनोऽतीवसमुत्सुकचेताः समस्तपण्यमहणार्थमभ्येति, तं च भेष्टिनं अराजर्जरिततनुं पण्यानि दातुमक्षममवगम्य सागरदत्तः प्रोवाच—'तात ! त्वं विपणिमध्यतः क्रयाणकान्यानीय मम सम-
 र्पय यथैतानि तोलयित्वा युक्त्याऽस्मै जनाय ददामि' इत्युक्त्वा दातुं प्रवृत्तः । तत एवः 'क्षिप्रं ददाति' इत्यवगत्य सर्वोऽपि जनस्तदाप्य-
 भाषातवान् । तेन तत्क्षणमात्रेणापि पण्यान्वर्पयित्वा समप्रोऽपि जन-
 भेषितः । क्रयाणकैर्विक्रीतैर्महत्पर्यलाभे भेष्टिना चिन्तितम्—'यद्यं कोऽपि महाकुलसंभवः पुण्यवान् दारकोऽपि यद्ययं मम निलयः
 मलङ्करोति सदतीवमुन्दरं भवति' इति चिन्तयता जल्पितम्—'भो वत्स ! त्वं कुतः स्वानादागतोऽसि !' तेनोक्तम्—'तात ! चम्पा-
 पुरीतः ।' भेष्टिना जगदे—'वत्स ! त्वया मम गृहमलङ्करीयम् ।' स सागरदत्तः भेष्टिना समं निकेतमुपागतः । प्रीत्या स्वपुत्रव-
 दौशीरकशिपुक्रियया सम्मानितः । कियदिनानन्तरं तेन प्रवयसा तद्रूपगुणभामरमितचेतसाऽभिनवोद्भिन्नयौवना निर्मलमुखमृगाङ्का-
 न्तिकलापकलिता विक्लस्वरकुवलयदलदीर्घलोचना कुतुम्बानुप्रणयि-
 नीनिभा कनी सागरदत्ताय प्रदद्या, परं तेन तत्परिणयनं न मानितम् । तेनोक्तम्—'तात ! यत्किञ्चिद्दुष्कृत्यमस्ति [यदहं] केनापि हेतुना सवेदमतो निःसृतोऽसि, यदि तत्कार्यं प्रमाणकोटिनभ्यारूढं ततो यद् दूर्यं भणिष्यथ तदवश्यं करिष्ये । यदि तत्र निष्पत्तं

भनुष्यमचारोऽपि न कथं बालाया इव शब्दः ! । अहो ! अहमपि कुत्र प्राप्तोऽस्मि ! यत्तु कथास्यपि श्रूयते यत् स्वप्नेऽपि न हरमते तदैव दैवेन घट्यते' इति चिन्तयता यावन्निरूपितं तावत्कदली-तरुनिकुरुम्यान्तरे रक्ताशोकतरुतलेऽसामान्यरूपातिशया गुणमा-माभिरामा ष्याचित्प्रत्यक्षा वनदेवतेव वनिता दत्तकण्ठपाशा दृष्टा । ततस्तया मज्जल्पितम्—'भूयतां वनदेव्यः !, परसित्तपि जन्मान्तरे ममेदृशं मा भूयात्' इति भणन्त्या तयाऽऽत्मोद्भवन्वे । अत्रान्तरे तेन करुणाशरपेन सहसाऽगत्य तस्याः पाशधिच्छिदे, पतिता सा धरायां वायुनाऽऽधासिता च । चन्दनकिशलयरसेन विलिप्तं वेशःस्वल्पम् । तया लब्धसंज्ञया सागरदत्तो दहरो । तं वीक्ष्य ससाध्वसदृश्या सवासः सबरीतुमारेभे । तेन भणिता—

'पुष्पबाणमिया किं त्वं !, वनलक्ष्मीः किमत्र वा ! ।

त्रिमात्मा रोपितो दु रे !, निवेदय कृशोदरि ! ॥ १ ॥'

उवाच सा 'रतिर्नैव, नास्ति लक्ष्मीर्वनस्य च ।

समाकर्णय मद्भृत्तं, त्वमेकामभनाः पुनः ॥ २ ॥

अस्ति दक्षिणमकराफरतीरे जयतुङ्गा नाम नगरी । तत्रो-
त्तुङ्गाधिया वैधमण इव वैधमणः भेष्टी । तस्याहं दुहिताऽऽयन्तप्रा-
णमिया । अन्यदादिवसे स्वभवनकुट्टिमतले शय्यायां प्रमुक्ताऽनेक-
शकुनिधापदकलकलरयेण विबुद्धा यावच्चिन्तयामि तावदनन्तपाद-
पद्मदलावलिनिरुद्धतरणिकिरणजालं कान्तारमेव पश्यामि । तच्च वीक्ष्य भयावेशकम्पिततनुलता विलपितुं प्रवृत्ता ।

भविष्यामि कथं सात !, निराशा हा ! स्वयोद्धिता ।

इदानीं कानने भीमे, शरणं भावि कुत्र मे ! ॥ १ ॥

अत्रान्तरे 'तत्र शरणमस्मि' इति जल्पन् दिव्यरूपपारी कौप्री
पुमान् लतानिकेतनतः समुत्स्यौ । तमालोन्म्य द्विगुणतरं समुपजात
क्षोभा रोदितुमारम्भे, स च मत्समीपमुपागत्य वक्तुं प्रावर्तत-

'मुद्य माऽश्रूणि तन्वञ्चि ।, न करोमि तवाऽवमम् ।

त्वद्रूपाक्षिसचिचेनापहृतासि मयाऽधुना ॥ १ ॥'

माला जगाद् 'सा कस्त्वं, केन ते कथितामि च ।'

तन्निशम्य ततोऽवोचत्तर 'शृणु शुमानने ! ॥ २ ॥

अस्मि यैतादृशपयंत । तच्छिष्टपरनियासिना मया विद्यापरेण
महाप्रलयता त्रिदशवनितानामपि मानमे क्षोभकारिणा निशिक्ष्मती
क्षोणीतलं कलयतोपरितनकुट्टिमन्त्रे मलिने प्रगुप्ताऽमलिनोद्गी ति-
मुवनाधिकशास्त्रिणी इति कृत्वा भवती मम मनमि प्रवेश चके ।

पेमोलमति कर्म्याप्य कापि देववशात्तथा ।

विननु शक्यते यत्र, तत्रैवा वमज्जयन् ॥ १ ॥

ततो 'नापरोऽश्रोपाशोऽस्मि' इति त्रिंशन्न्याह सुता त्वामाह्वय
निजगुणशक्तिनी निजनगरं न गत, किन्त्वत्र द्वीपे विजने समापतो-
र्त्तमा, अनो मया मह भोगान् भुङ्क्ष्व, दुःख मा योह ।' अनो मया
विन्नितम - तावदह कन्या न कर्म्यापि दया, अन्वेनापि वणिता परि-
षेत्तया अनो वरमय मुन्दराहृता' शरणम् । तत्रगतीपूरीमनवत्तम-
शेऽमोर्त्तमना योह मन्कस्यह कर्म्यापि नरा मया किं न कर्म्यापि
इति विन्नितमन्या मयोक्तम मह तयाऽत्र ज्ञानने मन्वीप
यपुम्य रोचने तन्मयाचर । नत महपंगमुन्दरना समज्जयन् ।
अत्रान्तरे क्वी-कृत्वाऽवोचत्तत्रैवा विद्यापारं यत्क '२ २ मन्वीपे ।
कुच मन्वीपे' इति जल्पन् महपुमायान्वयन् । अनो मन्वीपे मन्वीपे ।

अत्रान्तरे 'तव शरणमस्मि' इति जल्पन् दिव्यरूपधारी कोऽपि पुमान् लतानिकेतनतः समुत्तस्थौ । तमालोक्य द्विगुणतरं समुपजात-क्षोमा रोदितुमारंभे, स च मत्समीपमुपागत्य वक्तुं प्रावर्तत—

‘मुञ्च माऽश्रूणि तन्वन्नि !, न करोमि तवाऽवमम् ।

त्वद्रूपाक्षिसचित्तेनापहृतासि मयाऽधुना ॥ १ ॥’

बाला जगाद 'सा कस्त्वं, केन ते कथितासि च ।'

तन्निशम्य ततोऽवोचन्नरः 'शृणु शुभानने । ॥ २ ॥

अस्ति वैताड्यपर्वतः । तच्छिखरनिवासिना मया विद्यापरेण महाबलवता त्रिदशवनितानामपि भानसे क्षोभकारिणा निसिलमपि क्षोणीतलं कलयतोपरितनकुट्टिमतले तलिने प्रमुस्ताऽमलिनोदरी वि-भुवनाधिकशालिनी इतिकृत्वा भवती मम मनसि प्रवेशं चक्रे ।

प्रेमोल्लसति कस्यापि, कापि दैववशात्तथा ।

विनेतुं शक्यते यत्न, विलग्न वज्रलेपवत् ॥ १ ॥

ततो 'नापरोऽत्रोपायोऽस्ति' इति विचिन्त्याहं सुतां त्वामपहृत्त-निजगुरुशङ्कितो निजनगरं न गतः, किन्त्वत्र द्वीपे विजने समागतोऽस्मि, अतो मया सह भोगान् भुङ्क्ष्व, दुःखं मा घेहि ।' अतो मया चिन्तितम्—'तावदहं कन्या न कस्यापि दत्ता, अन्येनापि यणिजा परि-णेत्तथा, ततो वरमयं मुन्दराकृतिर्विद्याधरः त्रिजगतीयुवतिजनवत्तमः श्रेहमोहितमना यदि मत्करग्रहं करोति तदा मया किं न लभ्यम्' इति चिन्तयन्त्या मयोक्तम्—'अहं स्वयाऽत्र कानने आनीत यत्पुम्यं रोचते तत्समाचरेः ।' ततः सार्धसंगृह्यवेताः समजायत । अत्रान्तरे कर्षितकरालकरबालभैरवो त्रिद्यापर एकः 'रे रे अनार्य ! कुत्र व्रजसि' इति जल्पन् प्रहर्तुमायातवान् । ततो मे दयितः समाहृत्-

रिष्टी 'रे रे दुष्ट ! मत्कलत्रापहारं कर्त्ता' इति वदन् तेन समं यो-
द्गुमारेभे । ततस्त्री युध्यमानौ निशितासिघातैः परस्परं वनशीर्षी
क्षितौ निपतितौ विलोक्य महद्दुःखाक्षिप्तचित्ता विलपितुं प्रवृत्ता ।

‘हा सौभाग्यनिधे नाथ !, रूपश्रीजितमन्मथ ! ।

मामेककां परित्यज्य, वने कुत्र गतो भवान् ? ॥ १ ॥

गृहादानीय मुक्त्वात्र, मामेकां काननान्तरे ।

जीवेश ! मा व्रज काऽप्यधवा नय निकेतने ॥ २ ॥’

तत एवं विलप्य मरणकृताध्यवसायया मया ‘यथा भूयो
भवदुःखानां पदं न भवामि’ इति चिन्तयन्त्या लतावेदमनि लतापाशं
विरचय्य सं च शोचन्ती स्त्रीजन्म गर्हमाणा कुलदेवी संस्मर्य
मातापितरौ प्रणम्य चात्मा ध्वन्ये । अतो न जाने किं वृत्तम् ?
केवलं भवान् बीज्यमानो दृष्टः ।’ ‘कुतस्त्वं कुत्रत्यः ? कथमत्र दुर्गमे
द्वीपे ? ।’ ततः सागरदत्तः स्ववृत्तान्तं प्रतिज्ञारोहणाद्यं यानपात्र-
विपटनान्तं निवेदयामास । ततस्त्रयोक्तम्—‘एवंविधे विषमे कार्ये
सम्प्रति त्वया किं करणीयम् ? ।’ सागरदत्तेनोक्तम्—‘सत्सुरुषाः
प्राणान्तेऽपि न प्रतिज्ञाभङ्गं विदधति ।’ तथा जल्पितम्—‘दैवायत्ते
प्रतिज्ञानिर्वाहे न किमपि भद्र ! तव दूषणम्, तर्हि त्वया सम्प्रति
विधेयम् ? ।’ स भूयोऽप्युवाच—‘ममैवं समुद्रान्तर्भ्रमत् एकादश
मासाः संजाताः । सम्प्रत्येष द्वादशो मासः प्रवृत्तः । अनेनैकेन
मासेन कथमहं सप्तकोटीः समुपार्जयामि ? । अथो समुपार्जिता-
ऽपि सप्तकोटीः कथं गृहं नेष्यामि ? । तेनाहं सुन्दरि ! अष्टप्रतिज्ञो-
ऽभवम् । न मम अष्टप्रतिज्ञस्य जीवितुं युक्तम् । ततो ज्वलनं मवि-
शामि ।’ [तयोचे—] ‘यद्येवं प्रतिज्ञाभङ्गे भवान् दुःखाग्ने मविशति

अत्रान्तरे 'तव शरणमस्मि' इति जल्पन् दिव्यरूपधारी कोऽपि
पुमान् लतानिकेतनतः समुत्तस्यौ । तमालोक्य द्विगुणतरं समुपजा-
क्षोमा रोदितुमारेभे, स च मत्समीपमुपागत्य वक्तुं प्रावर्तत-

'मुञ्च माऽश्रूणि तन्वञ्चि !, न करोमि तवाऽवमम् ।

त्वद्रूपाक्षिमचित्तेनापहृतासि मयाऽधुना ॥ १ ॥'

बाला जगाद 'सा कस्त्वं, केन ते कथितासि च ।'

तन्निशम्य ततोऽबोचत्तरः 'शृणु शुभानने ॥ २ ॥

अस्ति यैतादृश्यपर्वतः । तच्छिखरनिवासिना मया निरापरेण
महाचलवता त्रिदशवनितानामपि मानसे क्षोभकारिणा निलिङ्गमपि
क्षोणीतलं कलयतोपरितनकुट्टिमतले तलिने प्रयुक्ताऽमलिनीरोरी नि-
भुवनाधिकशालिनी इतिकृत्वा भवती मम मनसि प्रवेशं चके ।

प्रेमोत्ससति कस्यापि, कापि देववशात्तथा ।

विनेतु शक्यते यत्र, विलग्नं वज्रलेपवत् ॥ १ ॥

ततो 'नापरोऽश्रोषायोऽस्मि' इति विचिन्त्याहं सुतां स्तानपङ्क-
निजगुरुशक्तिं निजनगरं न गतः, चिन्त्वत्र द्वीपे निजने समागतौ
ऽस्मि, अतो मया सह भोगान् मुद्क्ष्य, दुःखं मा घेहि ।' अतो मम
विचिन्तितम्—'तावदहं कस्या न कस्यापि दत्ता, अन्येतापि यथिना परि-
णेनथ्या, ततो वरमयं सुन्दराकृतिर्विद्याधरः त्रिजगतीपुरातिवनवलय-
शेदमोहितमना यदि मत्करप्रदं करोति तदा मया किं न कल्पय-
इति चिन्तयन्त्या मयोक्तम्—'अहं त्वयाऽत्र कानने आनीत-
यत्तुम्यं रोचते तन्गमाचरेः ।' सतः सार्धर्षीमृत्तनेनाः समजापत-
अत्रान्तरे कर्पिनकरालकरवाज्रैर्यो विद्याधर षडः 'रे रे अकार्यः
कुत्र मत्रमि' इति जल्पन् प्रहर्षुमायानवान् । ततो मे दक्षितः सप्तः इद-

रिष्टी रे रे दुष्ट ! मत्कलत्रापहारं कर्षा' इति वदन् तेन समं यो-
दुमारेभे । ततस्त्री युध्यमानौ निशितासिपातैः परस्परं खनशीर्षं
क्षितौ निपतितौ विलोक्य महदुःखाक्षिप्तचिषा विलपितुं प्रवृत्ता ।

'हा सौभाग्यनिषे नाथ !, रूपश्रीवितमन्मथ ! ।

मामेककां परित्यज्य, वने कुत्र गतो भवान् ? ॥ १ ॥

गृहादानीय मुक्त्वात्र, मामेकां काननान्तरे ।

जीवेश ! मा मम काऽप्यथवा नय निवेतने ॥ २ ॥'

तत एवं विलप्य मरणकृताध्यवसायया मया 'यथा भूयो
भवदुःखानां पदं न भवामि' इति चिन्तयन्त्या लतावेरमनि लतापारशं
विरचय्य स्वं च शोचन्ती स्त्रीजन्म गर्हमाणा सुलदेवी संसर्ग्य
मातापितरौ प्रणम्य चात्मा वचन्धे । अतो न जाने किं वृत्तम् !
केवलं भवान् वीज्यमानो दृष्टः ।' 'कुतस्त्वं कुत्रत्यः ! कथमत्र दुर्गमे
ह्रीषे ! ।' ततः सागरदक्षः स्ववृष्टान्तं प्रतिशारोहणार्थं यानपात्र-
विषटनान्तं निवेदयामास । ततस्तयोक्तम्—'एवंविधे रिषमे कार्ये
सम्प्रति त्वया किं करणीयम् ! ।' सागरदक्षेनोक्तम्—'सत्सुरुपाः
माणान्तेऽपि न प्रतिशाभङ्गं विदपति ।' तया जल्पितम्—'दैवायत्ते
प्रतिशानिर्वाहे न किमपि भद्र ! तव दूषणम्, तत्किं त्वया सम्प्रति
विधेयम् ! ।' स भूयोऽप्युवाच—'मगैवं समुद्रान्तर्भ्रमत एकादश
मासाः संवाताः । सम्प्रत्येष द्वादशो मासः प्रवृत्तः । अनेनैकेन
मासेन कथमहं सप्तकोटीः समुपार्जयामि ! । अथो समुपार्जिता-
ऽपि सप्तकोटीः कथं गृहं नेष्यामि ! । तेनाहं सुन्दरि ! भ्रष्टप्रतिज्ञो-
ऽभवम् । न मम भ्रष्टप्रतिज्ञस्य जीवितुं युक्तम् । ततो ज्वलनं प्रवि-
शामि ।' [तयोचे—] 'यदेवं प्रतिशामहे भवान् हुताग्ने भविष्यति

महामतानि पथैव, ता एताः सप्त कोटयः ॥ १ ॥

अथ द्रव्याभिलाषी भवांस्रदा त्रिगुणाः सप्तकोटीः स्त्रीकुरु ।
मम विमानमारोह यथा त्वामदाय निलयं नयामि ।' एतदाकर्ण्य
देवादिं वीक्षमाणस्य तस्य सन्धगूहापोहं कुर्वतः पूर्वजातिस्मृति-
रुत्सैदे । ज्ञातं च यथा—'अहं स पद्मप्रमदस्युत्वाऽत्र समुत्पन्नः । एष
पुनः पद्मकेसराभिधानोऽग्निनेपः । तत्र मया पूर्वजन्मनि भणित
आसीत्, यथा 'त्वयासि धीमत्तो जिनेश्वरस्य शासने संबोध्यः'
तत्स्मरताऽनेनामुतो मृत्युतो रक्षितोऽसि । अहो ! दृढमतिशः, अहो !
परोपकारी, अहो ! श्रेष्ठपरः, अहो ! नित्रवात्सल्यम् । यतः—

मानुष्ये जीवितं सारं, ततोऽपि मेम सुन्दरम् ।

उपकारः परं मेमिन्, तत्रैवावसरो वरः ॥ १ ॥'

इति चिन्तयताऽनेन सुरः प्रगतः । तेन भणितम्—'सुष्ठु
स्मृतस्त्वया पूर्वभवः ।' सागरदत्तेनोक्तम्—'अहो ! त्वया परित्रातः
संसारपतनात् । तावत्त्वया वरेष्वं कृतम् । समादिश किं कर्तव्यम् ?'
इति । सुरेण अल्पितम्—'अद्यापि ते चारित्र्यावरणीयं कर्म समस्ति,
तद्भोगान् मुक्त्वा सप्तदशभेदभिन्नः संयमो विधेयः' इति ।
ततस्तेनासि विमाने समारोपितः । गृहीता च मया सा समं
बाला । क्षणेनैव जयध्रीनगरीं प्राप्तः । तत्र जीर्णधेष्टिवेदननि
समवतीर्षेण मया सा कन्या धेष्टिसुता च परिगिन्ये । ततो विना-
नारूढश्चम्पापुर्यान्गमम् । बन्दितो महामत्स्या गुरव्वनः । ततो
देवेनोक्तम्—'भद्र ! तव दशवर्षसहस्राभ्यामुः, तत्रस्त्रीनि गतानि,
पद्य सहस्राणि भोगान् भुङ्क्षेति, सहस्रद्वयं दामभ्यं पाठनीयम्'
इत्युक्त्वैकविरातिघनकोटीस्तद्गृहाङ्गणेऽभिवृष्ट गतः स सुरः । सोऽथ

निग्विग्विगिता परंप्रिया मभाय नाभिग्मोज्ज्वलि मह कीर्डा
 रचयन् प्रणयिजन मनयन् क्रमेण निर्दिणकामभोगोऽवगनपरमार्थः
 स्मृतपूर्वभवदंबवाक्य क्षीणभोगकल्कमा वैग्यमागमुपगत ।
 तनश्चैत्येप्वष्टादिका निर्माय कृतकृत्य पुण्यवता स्वत्रिगणामन्तिकेऽ-
 न्तेवामी जात । भो कुवलयचन्द्र ! सोऽहं मामगदन्तः । तत्र
 चाधीनमर्धशास्त्रस्य गृहीतद्विविप्रशिक्षस्याङ्गाकृतेकाक्वविहारप्रति-
 मस्य ममावधिज्ञान प्रादुर्भूत । 'अधो यावद्रघुप्रभया मय्यभगन्
 ऊर्ध्वं यावत्सौधर्मविमानचूलिका नियगु मानुषोत्तरगणवग्म' एत-
 त्प्रमाणे [अवधौ] जाने मया 'लोभदेवपद्मप्रभदेवी' इति निज
 प्राच्यं भवद्वय ददशे । एतद्विलोक्य चिन्तित मया अहो ! ये
 पुनस्तत्र चत्वारग्ने कथ सम्प्रति ।' इति चिन्तयन् यावदुपयुक्तोऽस्मि
 तावदान् दृष्टवान् । तथा यश्चण्डुमोमः स स्वगे पद्मचन्द्रस्तनश्च्युत्वा
 विन्ध्याटव्या कण्ठीश्वः । पुनमानभट्टोऽप्यः । मय्य पद्ममारः स्वर्गा,
 ततोऽयोध्यापुर्या भूपतेर्दृढवर्धमेणः सूनु कुवलयचन्द्र उति । तथा
 मायादित्यश्च्युत्वा त्रिदिवे पद्मवराभिम्योऽजन्मेषो भूवा दीऽणस्या
 दिशि विजयाभिधाया पुर्या मुधनश्रीमहा (विजय) मनस्य गृहेता
 कुवलयमाला । एतत्परिज्ञाय मया चिन्तित तदा तपास्वभवे
 मम समुखमेतैर्भणितमासीन्' यथा—'यत्र तत्रोत्पक्षानामस्माकं भवता
 सम्यक्त्व दातव्यम्' इति सा यावन्मम प्रायना स्मात्पयमागता
 तावदेव पद्मकेसरस्त्रिदश समागत्य मा प्रात लुतिमाततान ।

समुत्पन्नावधिज्ञान !, ज्ञातजन्नुभवान्तर ! ।

जय त्वं धमणाधीश !, धर्माचार्यस्त्वमेव मे ॥ ? ॥

तदाकर्ण्य तं निरीक्ष्य च मया जल्पितम्—'मद ! कथय कि

क्रियताम् ! ।' ततो जल्पितं नाकिना—'भगवन् । पूर्वं मया प्रतिपत्त-
मिति, यथा—सम्यक्त्वदानेन पञ्चसारपञ्चवरपञ्चचन्द्रजीवा अनु-
ग्राहाः । एते शुद्धौ मिथ्यादृष्टिकुललब्धजन्मानौ, एकः सिद्ध्य ।
तदेतेऽतिदुर्लेभे भीजिनेन्द्रनिगमे प्रतिबोधनीयाः । ततः समागच्छ
यथा गच्छावस्तसामयोध्यापुर्यां कुमारं कुवलयचन्द्रं प्रतिबोध-
यावः ।' मयाऽऽदिष्टम्—'न त्वयोपायः सुन्दरः समुपदिष्टः ।

यतः सुखनिमग्नानां, रतिर्धर्मे न जायते ।

नीरुजामौषधे न स्पादादरस्य लवोऽपि हि ॥ १ ॥

तस्य कुमारस्य राज्यदिग्धावितस्य पितृमातृभ्रातृभगिनीसजनवय-
स्यादिभ्योऽनतिदूरीकृतस्य च कुतो बोधावसरः ! । यदुक्तम्—

“जननीजनकभ्रातृवियोगेनातिदुःखिताः ।

यावत्त देहिनस्तावद्धर्मकर्म न तन्वते ॥ १ ॥”

कुमारानयनाय त्वं, भद्र ! गच्छापुना त्वहम् ।

चण्डसोमो हरिर्वत्र, तत्र गच्छामि कानने ॥ १ ॥

सत्रैकान्ते कुमारः पितृपान्धववियोगकलितः सुखं सम्यक्त्वं गृ-
हीष्यते' तदुक्त्वाऽऽभिहागतः । पञ्चकेसरः संभासोऽयोध्यायाम् ।
तत्र च तत्क्षणनिर्गतस्त्वमधारूढो बाहूकेलिगतो दृष्टः पञ्चकेसरेण ।
स सुरभ्रं प्रविष्टः । त्वां गृहीत्वा सुरग उत्पतितः । त्वया च सुरगः
प्रहतः । पञ्चकेसरेण च मायया गृतो दर्शितो न पुनर्गृतश्च, केवलं
तवाशाभङ्गः कृतः । ततः कुमार ! सम्यक्त्वलाभार्थमनेनाधेना-
क्षिप्य स्वमानायितः । एतानि तानि रत्नरूपाणि विलोकयेति ।
ततः कुवलयचन्द्रः स्वं माप्सररूपं तथा कुवलयमालायाध्यापरे-
षामपि पूर्वजन्मस्मृतिनिमिषानि तान्यपश्यत् । उत्पन्नं च तर्हनेन

वरजन्तुजातविरहिते स्वप्निदने गंगारागारतां चिन्तयन् पद्मनमस्कार-
परायणः परित्यजन् स्वजातिदुःशीलत्वमुत्तविसत् । 'कुमारेणोक्तम्-
'भगवन् ! सा कुवलयमाला कथं बोध्या ! ' भगवताऽऽदिष्टम्-
'भाऽपि तत्र विजयपुर्यां चारणधमनकथानयेन स्मृतूर्वजन्म-
वृत्तान्ता गाथाचतुर्थपादं रात्र्यगारे नर्तनरूपं करिष्यति । तत्र
गत्या गाथापूरणतस्त्वमेव तां परिणेष्यति । सा पुनश्चय मदादेवी
भविष्यति । तत्तन्तत्तुशिभूरेष पद्मकेतारम्बिदसः प्रथमः पुत्रो
भावीति । तत्त्वमपापीमभिगम्य कुवलयमालां प्रबोधय' इति
निवेद्य शयः धमणेश्वर गत्तार । सुपूर्वाऽपि—'अहं संबोध्यस्त्वया'
हस्तुषत्या गगने समुत्पथान । कुमारः—'भगवताऽऽदिष्टं कर्तव्यम्'
इति चिन्तयन् दक्षिणाभिमुखं चलितः पश्चात्सं विलोक्य चिन्तया-
गतोनि—'यदयं साधर्मिकोऽथवा पूर्वगद्गत विग्नयन्पुरेकगुरुदीशि-
तस्थानगानी च, अतो गयाऽयमुपचर्य । यद्यस्य कायपरियाणं न
करिष्ये तदाऽयं केनापि व्याधेन शरीरनिहतो रौद्रध्यानवशमानसः
श्रमतिर्यगदुःखभाजनं भावी' इति विचार्य भय्यरीत्या तेन प्रति-
ज्वागरितो भणितधेति—

'जनौ जनौ मृगेन्द्र ! त्वमबोधिर्वहुधा मृतः ।

तथा म्रियसेति यथा, भूयः स्वाप्त मृतिस्तव ॥ १ ॥

एवं धर्मकथां श्रुत्वा मृतीयदिने हर्षक्षः क्षुधाशामकुक्षि-
र्नमस्कारपरायणः समाधिना मृत्वा सौधर्मे द्विसागरोपमायुःसितिः
सुमनाः समुदपद्यत । ततः केशरिशरीरसंस्कारमाधाय कुमारः कुवलय-
पचन्द्रो दक्षिणाभिमुखमचालीत् । ततश्च—

गिरिनिर्झरशात्कारैर्वांचालितदिगन्तरम् ।

परिधमभागिनाऽपि देहिना तत्क्षणं पयो न पेयमिति । यस्मादेते
सप्तापि भातवः प्रकुप्यन्ति, वातपित्तश्लेष्मादयो दोषा उत्पद्यन्ते,
अतो मम भ्रान्तस्य सपः शरीरमक्षालनपानादिकं नैवोचितम्
इति विचिन्त्य तत्पीरतरोरेकस्य तले क्षणभेकं विश्रम्य ततः कुमारः
सरःसलिलायगाहनं पयःपानं च विदधे । ततः पुष्पफलस्पृहयालुः
सर्वतः परिभ्रमन् फलितपि प्रदेशे लतानिकेतनेऽप्रतिमां यक्षप्रतिमां
यावद्विरूपयति तावत्तत्र यक्षशिरोदेशे सकलत्रैलोक्यमन्थोर्भगवतोऽ-
र्हतो मूर्ध्निमुक्तामयी तल्लोचनगोचरमागता । कुमारस्वामालोक्य हर्ष-
पदापिकसल्लोचनः स्तुतिनाततान ।

जय त्रिभुवनाधीश !, जय निर्माय ! निर्मम ! ।

जय कारुण्यपाधोधे !, जय श्रेयःश्रियोनिधे ! ॥ १ ॥

ततः कुमारस्तां प्रतिमां जलेन प्रक्षाल्याहिमरुचिमरीचिवीचिपरि-
चयपेशलैः कमलैरभ्यर्च्य भक्तिभृतस्वान्तः पर्यष्टौदिति—

‘संसाराम्बुधिपापनीरलहरीमध्ये भूतं मञ्जल-

साता त्वं भुवनैकगूणमणे ! त्वं नायकस्त्वं गुरुः ।

किञ्चान्यञ्जनकस्त्वमेव जननी दीनत्वभाजो मम,

त्वं बन्धुस्त्वमिह त्वमेव शरणं त्वं जीयितं त्वं गतिः ॥१॥’

अत्रान्तरे निर्मितानुलज्जलक्षोभा सरोवरोदरतः काऽपि कानिनी
देव्यरूपधारिणी निःससार । तां च दृष्ट्वा चिन्तितं कुमारेण—

‘समुद्रनन्दिनी किं वा !, किं वा विद्याधरी वरा ! ।

किं वा सिद्धाङ्गना ! किं वा, देव्यसौ ध्यन्तरी किमु ! ॥ १॥’

तां चानु करकमलवृत्तजलभृतकनककलशा दिव्यसरोज्यादिपूजोप-
करणपूर्णपटलिकाविहस्तादृशा कुञ्जिका च निर्गता । ते च विलोक्य

एतच्चित्रं महच्चित्ते, मम सम्प्रति वर्तते ।

कुरङ्गनयने ! तावदेतदाशु निवेदय ॥ २ ॥'

हे कुमार ! भूयताम्—

‘समस्तीह भुवि ख्याता, पुरी स्वर्गपुरीनिभा ।

माकन्दी मूरिमाकन्दा, सदादीनजनसितिः ॥ १ ॥

अरिष्टशब्दो निम्बे स्वात्, फलिर्यत्र विभीतके ।

पलंकषो गुम्फुलौ च, जने नैव कदाचन ॥ २ ॥

तत्रास्ति यज्ञदत्ताभिः सूत्रकण्ठः घोत्रियः । स च कृष्णाङ्गः
कृशशरीरः स्वरस्पर्शः प्रदृश्यद्गमनिजालः सदा दारिद्र्यमुद्राविद्रुतः ।

तस्य सावित्री प्राणमिया । तत्कुक्षिभवान्यपत्यानि त्रयोदश ।

तेषु चरमः सोमनाभा तनूजः । तस्मिन् जातमात्र एव संवत्सराणा-

मधमा विंशिका प्रविष्टा । तदनुभावेन द्वादशवत्सरीमवृष्टिरजायत ।

यत्रौषध्यो न जायन्ते, न फलन्ति महीरुहः ।

निष्पद्यते न वा सम्यं, तृणान्येव प्ररोहति ॥ १ ॥

अतो देवार्चनं नैव, नैवातिथिषु सक्रिया ।

वितरन्ति न वा दानं, नार्चयन्ति जना गुरुन् ॥ २ ॥

एवंविधे महादुर्भिक्षे यज्ञदत्तकुटुम्बं समस्तमपि क्षयमियाय ।

केवलं स बटुः सोमः कनिष्ठपुत्रः कथमपि कर्मवशातः क्षुधाभारो-

परतप्तमभवन्पुर्वगः कदाचिद्राजमार्गो विपणिध्रेणिपतितैर्धान्यकपैः

कदाचिद्भोजनक्षणदत्तबलिपिण्डेन महता कष्टेन महदुष्कालकान्तारं

अतीयाय । तदनन्तरं प्रहृगत्या प्रजानां भाग्यवशातः प्रभूतं तोयं

निपतितं, सर्वत्र प्रमुदितानि जनमनांसि, सर्वत्रैवोत्सवः मवृत्तः ।

लङ्कता प्रमत्तदुर्दान्तमज्जन्मातङ्गमण्डलीगण्डस्थलगलितमदजलविन्दु-
संदौहसुरभितजला नर्मदा समुत्तीर्णा । तर्हीरे परिभ्रमन् कुमारो
[बहुलश्लिष्यतरुवरनिकरसंकुले एकस्मिन् प्रदेशे एकं भव्यमुत्तमं
दृष्ट्वाऽत्र 'कोऽपि महर्षेराश्रमो भविष्यति' इति मन्यमानस्तद्दिशाभिमुखं
यावच्चलितस्त्रावत्तरुष्यतमालपादपपङ्क्तिपरम्परापरिकलितं समन्ततः
युःसुमितचहुजातिजातिकुमुममकरन्दलुब्धभ्रमरनिकररणरणशब्दसङ्गीत-
मनोहरं राजीवराजितमुत्तजाङ्गणं ददर्श । तत्र च रुद्राक्षमालाबलयं
कमण्डलुं चावलोक्य चिन्तितमनेन राजतनयेन—'नूनमत्र कश्चिन्म-
हर्षिः प्रतिवसति' इति । ततस्तदग्रे पांसुले भूमिप्रदेशे प्रतिविम्बितां
मुलक्षणलक्षितां पदपद्धतिं विलोक्य चिन्तितमनेन—'नूनमयं कस्या-
श्चिद्विलासिन्याश्चरणप्रतिविम्बो न पुनः पुरुषस्य' इति । ततस्तदनु
यावदग्रे गम्यते] तावत्तेनोचरीयपिहितमरीयःपयोधरा जरचापसी-
पृष्ठगामिनी त्रैलोक्यातिशायिरूपा नवयौवना कामिनी दृष्टा । तयोः
पुरस्सर एको राजकीरध्व । तस्थानुपदीनः शुक्रसारिकागिकरध्व ।
एतद्विलोक्य कुमारेण चिन्तितम्—'अहो ! अस्मा महानुपशमः,
यदरण्यनिवासिनः पक्षिणोऽपि पार्श्वमस्मा नोज्झन्ति' इति चिन्ता-
परलया तरण्या कुमारोऽभ्युचिष्टत् । ततस्तं वीक्ष्य निर्मानुपवन-
जन्मतया भयेन चञ्चलदृशं तां पलायमानां चारुवदनां निरीक्ष्य
राजकीरो बभाषे—'स्वामिन्येणिके ! किं पलायनं भवती वृत्त-
वती ! ।' तयोक्तम्—'अयं पुनः क एतस्मिन् ममोदजे धनधापदः ! ।'
तेनोक्तम्—'एणिके ! मा भयभ्रान्तं मनः कुरु, यदयं पथिकः
पथध्वान्तः समागतः । तनः समागत्यामुष्य पुरुषोद्यमस्य सागतं
शृच्छ' इति निगदिते नृपशुकेन सा समीडं कम्पमानवशोऽह्वा

स्रत्यतिना तदात्वं साक्षागतेन तथेष्टितमालोक्य कोपपरवशमनसा मुनिर्निहतः । तया तत्वम्या 'भाता मम हतोऽनेन पापिना' इति घ्यात्वा पतिरपि काष्ठस्रण्डेन विनाशितः । तेन प्रियमाणेन तेनैव काष्ठस्रण्डेन प्रियाऽपि भिन्नशीर्षा व्यधायि । स च सिंहः स्वभावत एव क्रोधनो महामुनिघातसंजातापसहातेन रत्नप्रभायां रीरवे नरकावासे सागरोपमस्थितिर्नैरमिकः समुत्पेदे । साऽपि तस्य मुनेः स्वसा आतृषेहभूर्छिता तत्क्षणोत्पन्नक्रोधा निहतपतिजातप्रभूतपापा तत्रैव नरकप्रस्तरे समजनिष्ट । स पुनर्यतिर्निदयं कृपाणप्रहारव्यथितोऽपि समाधिना विपद्य सद्यः सागरोपमस्थितिः सौधर्मे त्रिदशः समभवत् । ततश्चपुत्याऽप्र भृगुकच्छे नृपतिर्जातः सोऽहं दृष्टव्यं भवद्भ्यामुत्पन्नकेवलः । स च सिंहो नरकादुद्गत्य नन्दिपुरे पुरे ब्राह्मणत्वमुपलभ्य वैराग्यादेकदण्डीभ्याधमानुरूपं तपः प्रपत्त्यापुषः क्षये ज्योतिष्केषु देवत्वं प्राप । तेन च कोऽपि केवली पृष्टः सपूर्वमयम् । तेन च तस्य ज्योतिष्कदेवस्य प्राग्भव उक्तः । तं भुत्वा समुत्पन्नानुच्छमत्सरप्रमत्तमतिरिति व्यचिन्तयदिति—'अहं तया निजप्रियतमया मारितः । सा च दुराचारा कुत्र !' इति चिन्तयता तेन सा ततो नरकादुद्गत्य पद्मपुरे पद्मस्य मूपतेः कल्पका ज्ञातमात्रा दृष्टा । तदालोकनतस्त्रदात्यपरिस्फुरदमर्षकम्पमानापरेण तेन तत्रागत्य विन्ध्यगिरिवनान्तराले सा शालिका ज्ञातमात्रा समुद्दिता । सा च कर्मवशातः कोमलकिमलयध्यामप्रदेशे पतिता पवनेनाधसिता च । तदानीं च भवितव्यतया तत्रैव गर्भभरवेदनार्ता वनगृमी समागता प्रसूता च । प्रसववेदनाविरामे तया गृम्या निरूपितं चिन्तितं च—'किं मनाधुना युगलकमभवत् । तव

(इन्द्रिय) ताश्चाः । बहवः खलाः । अतोऽत्रैव मन्मनसि समा-
धिर्न पुनरन्यत्र लोकाचारे ।' तदनन्तरं सा तत्रैव वने पतितप्रासुक-
कुसुमकन्दफलमूलपत्राशना दुग्धरं चिरं तपश्चरन्ती स्थितवती ।
ततो यत्त्वया पृष्टं—'का त्वं ! कुत आगता ! किं वनवासे वैराम्य-
हेतुः !' इत्यादिकमियं पृष्टा तत्रैव भोः कुमार ! मयोदितम् ।'
ततः कुमारेण सविनयगुत्थाय 'राजकीर ! त्वां साधर्मिकमभि-
वादये' इत्युक्तम् । एणिकया जल्पितम्—'फलितं ममाद्य वनवासेन,
दृष्टो यद्भवान् सभ्यक्त्वधारकः यावकः' इति । अतिक्रान्तो मध्याह्न-
समयः तत्त्वरितमुत्तिष्ठ यथा यानार्थं गच्छावः । ततः सा तस्याद्य-
मस्य प्रत्यासन्नजलाशयोद्गतगलितजलैः कृताङ्गप्रक्षालना प्रावृत्तपौतको-
मलपवलबल्फला कसिन्धिद्विरिकन्दराभोगे पूर्वं जलेन संस्पृश्य भगवतः
प्रयमतीर्थपतेः प्रतिमां जलस्वलजकुसुमैरभ्यर्च्य च प्रणतिं चकार ।
कुमारेण च स्नात्वा कृतपूजाविधानेन स्तुतिः कर्तुं समारेभे—

‘गुणैरमेय । नामेय !, भवच्छेदविधायक ! ।

अतो भव भवभ्रान्तिभीतिसंहतये मम ॥ १ ॥

श्रीशृपाङ्ग ! जगन्नाथ !, देवदेव ! मनोभवः ।

मम महर्ता संहर्ता, तस्य त्वं तत्त्ववृत्तितः ॥ २ ॥’

अथो कुमार एणिकया शुकेन च साकं तत्रैवोदजे समागत्य
सुखादुमुरभिसुपशानि फलान्यधसत् । तत्रस्वस्य कुमारस्य विदि-
धशास्त्रफलाफलापदेशमायाऽऽख्यायिकास्यानकभाषणमोदितैणिका-
राजकीरस्य एकदा श्यामलकायच्छायं शिसिपिच्छविनिर्मित-
कर्णावतंसं नानाविधतरराजीप्रसूताऽऽपूर्णपम्भिर्लं शवरनिधुनमेकं
समाजगाम । तद्याप्रती भूत्वा राजपुत्रस्य शालिकाया राजकीरस्य

नयनालोकमचारा एणिका कीरेण समं कियतीं भुवमनुगम्य
कुमारमापृच्छ च व्यावर्तत । कुमारोऽपि क्रमेण कामन् विन्ध्याटवीं
सद्यगिरिं निकषा कस्यचित्तरसस्तीरे सार्धमेकमावासितं समीक्ष्य
पुरुषमेकं पप्रच्छ—‘भद्र ! निवेदय कुतः सार्धः समागतः ? कुत्र
वा गमी ।’ तेनोक्तम्—‘विन्ध्यपुरादायातः, काञ्चीपुरीं गमि-
ष्यति ।’ कुमारेण भणितम्—‘विजयापुरी कियदूरे इति जानासि
त्वम् ? ।’ तेनोक्तम्—‘देव ! दूरे विजयापुरी परं दक्षिणमकराकर-
तीरस्था भवतीति श्रूयते ।’ कुमारेण चिन्तितम्—‘सार्धेनैतेन समं
गमनं कमनीयम् ।’ ततः कुमारः सार्धपतिं वधवणदत्ताभिषगु-
पगम्य वभाषे—‘हे सार्धपते ! त्वया सह समेष्यामि ।’ तेनोक्तम्—
‘भवत्विति महाननुग्रहः कृतः ।’ ततः सार्धपतिना प्रयाणकं चक्रे ।

अत्रान्तरे सहस्रकरः पश्चिमाचलचूलामाललम्बे । सर्वत्र तमः-
प्रसरः प्रससार । ततः फसिंधिद्विदेशे स सार्ध आवासं रचयाद्यक्रे ।
ततो भवितव्यतया सलद्वैर्भिह्लैः समाकृष्टनिष्कृपकृपाणैरारोपितचाप-
दण्डैः ‘गृहाण गृहाण’ इति वदद्भिः सार्धः सकलोऽपि लुण्ठितः ।
सदसमज्ञसमालोक्य लोकः पलायनं चकार ।

इतश्च सार्धपतिदुहिता घनवती मनष्टे परिजने व्यापादिते
पादातिक्रान्ते पलायिते सार्धपतौ किरातेर्गृहमाणा भयभ्रान्तलोचना
निःश्वासपोरणा मुखमाना धेपमानपीनपयोधराऽशरणा ‘शरणं शरणं’
इति प्रार्थयमाना कुमारकुवलयचन्द्रमुपससर्ष ।

• सतस्तयोचे ‘शौर्येण, दृश्यसे सिंहसंनिभः ।

रक्ष भिन्नजनत्रयामहाराह ! त्वमद्य भाम् ॥ १ ॥’

तेनोदितं ‘भयभ्रान्तलोचने ! चारुलोचने ! ।

दर्शितपरमरागौ प्रीतिस्यूतचेतसौ प्रसरद्वाप्सविन्दुदृष्टी यमूवतुः ।
 कुमारेणोक्तम्-‘यद्येतत्कथनेतत्’, अथैतत्किमपरेण ?’ एतदाकर्ष्य
 भिक्षुपतिरूचे-‘सर्वमपि जाने परं दुष्टैः कर्मवैरिभिर्लोभपरवशः
 कृतं परं त्वत्सङ्गत्या सम्भति तपोनियमध्यानयोगैरात्मानं साध-
 यिष्ये ।’ कुमारेणोक्तम्-‘न साम्भं तव चरित्रम् । ततः कथय
 कोऽस्ति !’ स पत्नीपतिर्वगाद्-‘नास्ति भिक्षाधिप’, एतच्च
 विस्तरेण कथयिष्ये । साम्भत पुन सार्धं भिक्षुजनेर्लुप्यमानं निवार-
 यामि ।’ ततः पत्नीपतिना सार्धः सर्वोऽपि भिक्षोभ्यो रक्षितः ।
 भिक्षु सर्वे पत्नीपतिभयतो दूरं नेशुः । यस्य सवन्धि वस्तुगत-
 मासीद् तदस्य पत्नीपतिरर्षमामास । भिक्षुः सार्धपतिर्नश्यन् श्रुत्वा
 सेनापतयेऽर्षितः । तेनोक्तं च-‘सार्धपते । मा भय भव, निर्ज-
 पन्व गृहाण’ इति वदन् सेनापतिरुभयैः कुमारेण समं सप्तशिरारि-
 गितारसध्वया महापत्नीमाटिबान् । कुमारेण च पत्नीं नगरीसामान-
 धिय तथा तन्मध्यस्य प्रासादं विषाद विलोक्य पृष्टम्-‘यद्गुप्स्य
 सतिवेशस्य किमभिधानम् ।’ तेनोक्तम्-‘एतस्याः पश्याधिन्वामपि-
 रित्पारुष्या ।’ एवमन्यान्यप्रभपरः कुमारसेन समं राजमन्दिरमात-
 साद । ततो ज्ञापयि मणिमयेषु भद्रासनेषु सेनिविष्टौ । ततश्च
 खानपीठमलङ्कृत्य विकसन्मालतीगन्धसनाथं लक्ष्मणकं तैलमुचमाङ्गे
 प्रक्षिप्य सवाट्कैः कमलकोमलकरतले, मुखेन संवाहितौ । ततश्चौ
 कोप्यैर्वैदेरह्ण प्रक्षाल्य शुचीभूय चन्द्रांगुनिचमव्यूते एव श्वेतयाससी
 परिधाय ततस्तदन्तर्पतिनि देवतायतने कनकमयकपाटसंपुटमुद्राव्य
 शिवधियो द्वारनिच भगवतां जिनानां कनकरत्ननिर्मिताः प्रतिमाः सम-
 भ्यर्च्य जिनमुक्तिचतुर्भिर्निष्ठां परामृश्य मणिपत्य च भोजनमण्डप-

धरासामाल्लामश्रीः, पुरी रत्नपुरी वरा ॥ १ ॥

सःपुरीयोमपन्वाद्या, व्योमश्रीवत्समद्रला ।

अलकावदसधनदा, या लक्ष्म्ये रादा वरा ॥ २ ॥

यनायनीच सनेश्रा, फलिता ललिताशाना ।

रापुस्तागा सानारद्रा, धीकलैः गुगनीरमा ॥ ३ ॥

तत्र रसमुकुटाद्द. महविश्वमदीपतिः ।

समधि पृथिवीपालः, पालितासिलगूतलः ॥ ४ ॥

तद्वज्रौ दर्पफालिको भुजफालिकश्च । एवं च सम्य रास्य
पालयत एकस्मिन्नमावास्यादिने मदीपे वासवेदम मधिष्ठस्य सिग्मवि
चिन्तयतः प्रदीपे पतन्न एकः समागतः । राशो महत्पुत्रुप्यिच्छदा
चिन्तितम्—'अयं वराको मर्तुवापस्तस्माद्गुप्य परिश्रापं करोमि'
इति चिन्तयता तेन करेण गृहीत्वा वारत्रय कपाटविषरेण बहिः
प्रक्षिप्तः । स पुनरपि दीपान्तिषमायातः । राशो चिन्तितम्—'उपाय-
रशितो जन्तुः शुचिरं बालं जीयति' इति ध्यात्वा मागुद्यादिते
समुद्रके राशो पतङ्गं प्रक्षिप्य विधानं च दत्त्वा स उपधाने समुद्रे ।
अथ भूपतिर्निद्रायुसमयाप्य मगे समुद्रके वासतिरूपयति तावत्त्र
गृहीत्वा मद्राशीत् । तेन समुद्रकं च पतङ्गस्य निरीक्ष्य चिन्ति-
तम्—'यदसौ निश्चिनं शुच्यगतस्येन भक्षितः । नास्ति कुत्रापि मोक्षो
विहितस्य कर्मणः ।

पूर्वजन्मार्जितं कर्म, वाचन्मात्रं शरीरिणा ।

शुभं वाऽप्यनुभवं वाऽपि, तावन्मात्रमवाप्यते ॥ १ ॥'

एति गृहीपतेः सहसा वैराग्यमार्गं श्रद्धिपत्य लतिम्बुत्वं पूर्वजन्मः
प्रच्छीयन्तु ।

शुतकेसलुघनः पात्ररजोदृतिमुखवस्त्रिकोपशोभितकरतलः पूर्वमेव
शय्यापालिकाभिर्ददृशे । पूषके चेति—‘भो भोः परिजनाः ! एतैत
त्वरितमस्नाकं स्वामी कामपि विडम्बनां प्राप्तः प्रयाति ।’ तदेवमा-
कर्ण्य ससंभ्रमवशस्त्रलक्ष्मणपुररसनारवमुसरस्त्वरितमेवान्तःपुरपुरन्धी-
जनो वाराङ्गनालोकः परिजनश्च तदा तत्रागतः श्रोवाचेति—
‘नाथ ! ऋषमस्नाग्निपराधांस्त्वक्त्वाऽऽत्मानं विडम्ब्य प्रचलितः ।
जनाभास्त्वां विना ययम् ।’ एवमन्तःपुर्यादिजनस्य च विलपतोऽ-
प्यदत्तसंलापो भगवान् गन्तुमारेभे ।

श्रुत्या विलपनं तस्य, श्रोचिवान् मग्निपुङ्गवः ।

‘किनेतदेव । ते शृचं !, मुनिवेषतधर्मणः ॥ १ ॥’

एवं सचिवान्तःपुरीपरिजनेन शृष्टलभेन समं भगवान् राजर्षिः
पुरीवाघोषानं संप्राप । तत्र च प्रसस्त्वावरजन्तुविरहिते स्थाने
प्ररोधाय प्रत्येकबुद्धः समुपाविशत् । ततो मग्निवर्गोऽन्तःपुरीजनश्च
निविष्टः । तौ च ह्वावपि दर्पफालिकभुजफालिकावत्रत्यौ पितुः
समीपमुपविष्टौ ।

ततो शोधविधानाय, भगवान् मुनिसत्तमः ।

पापाहिजाहुलीविषां, मारेभे धर्मदेशनाम् ॥ १ ॥

भयावदभवापाराकूपारान्तः परिभ्रमन् ।

चिराद्द्वीपमामोति, बहित्रभष्टवद्भवी ॥ २ ॥

सदध्वनि सदाध्वन्यभावं मज्जत देहिनः ।

विश्यन्ति चरणं येन, न तीक्ष्णा दुःखकण्टकाः ॥ ३ ॥

एकैकस्मिन् सप्त लशाः, भूजलानलवापुषु ।

प्रत्येकानन्तभेदे च, बने दश चतुर्दश ॥ ४ ॥

जनेनावां ज्ञानं फारितौ । अथो देवतायतने मया तेन समं
 भगवान् जिनः प्रणतः । तथा भोजनमण्डपे यथाहचि आवाभ्यां
 भोजनं विदधे । ततः सुतासीनेन तेन जल्पितम्—‘भो भद्र !
 निवेदय फेन हेतुनाऽमुष्यामटव्यां निर्मानुषायां भवत्समागमः ।
 पुतो जिनवचनप्राप्तिः !’ इति । मयोक्तम्—‘रत्नपुत्रो रत्नमुकुट-
 नरेन्द्रस्य सुनुर्दर्पफालिकनामाऽहम् । स च मम पिता प्रत्येकबुद्धोऽ-
 भवदिति । ततः स्वीकृतजिनधर्मोऽहमपि कर्मवशात् एतस्यां पत्न्या-
 भागतः ।’ तेनोक्तम्—‘यदि भवान् सौमवंशसंभवो रत्नमुकुटनरेन्द्र-
 पुत्रस्ततः सुन्दरभजायत, यत आवयोरेक एव वंशः । ततस्त्वं
 राज्यं स्वीकुरु ।’ ततस्त्रेण पत्नीपतिना सर्वपत्नीपतिप्रत्यक्षं सिंहा-
 सनेऽहं निवेशितः । सर्वेऽपि पत्नीपतयो भणिताः—‘यद्भवतामयमेव-
 नरेश्वरः । अहं पुनर्यन्मनोऽभिमतं तत्करिष्यामि’ इति भणित्वा पत्नी-
 पतिर्निर्गतः । तस्यानुगमनं विधाय सेवकाः पत्नीपतयो निवर्तिताः ।
 अहं पुनः स्लोकमपि भूमिभागमप्रतोऽगमम् । ध्यापुटमानस्य मे तेन
 शिक्षा प्रदत्ता—‘यद् वत्स ! जीववधो न विधेयः । भय्यरीत्या प्रजाः
 पालनीयाः । प्राणान्तेऽप्यकृत्यं नाचरणीयम् । धीजिनधर्मे कदाचन
 न प्रमादः कार्यः’ इत्युदित्वा पत्नीपतिः कुत्रापि गत इति न शायते ।
 अहमिति मन्ये कस्यचिद्गुरोरन्तिके प्रव्रज्यामभ्युपपन्नः । तद्दिनादारभ्यात्र
 कुमार ! न कोऽप्यसद्वाज्येऽर्नातिविधाता । अहमपि पुनः कियता
 कालेन कर्मवशातो महामोहप्रसक्तचित्तो विस्मृततत्त्वार्थशिक्षः सर्वान्या-
 यपरः समभवामिति जर्जरितकलशप्रक्षिप्तयोवज्जिनवचनरहस्यं सर्व-
 मपि मम गलितम् । शिक्षाऽशोषाऽपि दुर्जनप्रीतिरिव विलयं गता ।
 अतो मयैष पुरुषो निदेशितः, यज्ञोभेनाहमीदृशीमवस्माननीतम्-

[द्वे द्वे लक्षे समाख्याते, प्रत्येकं विकलेन्द्रिये ।

देवतासु चतुर्लक्षी, नारकेषु तथैव च ॥ ५ ॥

तिर्यक्पञ्चेन्द्रियेष्वेवं, मनुष्येषु चतुर्दश ।]

लक्षाश्चतुरशीतिः स्युर्जीवानामिति योनयः ॥ ६ ॥

एतदुत्पत्तितो जीवाः, बहुशो दुःखमाजिनः ।

भवन्ति यावत् सम्यक्त्वं, नामुवन्ति शिवप्रदम् ॥ ७ ॥

प्रत्येकबुद्धो भगवान्, देशनां क्लेशनाशिनीम् ।

अमायः स विनिर्माय, विचचार घरातले ॥ ८ ॥

तस्य राज्ञ [आवा] मुभौ पुत्रौ । अहं ज्येष्ठो दर्पफालिकनाम,
अपरो भुजफालिकः । ततः प्रभृत्यावां सम्यक्त्वमात्रश्रावकौ जातौ ।
तत्र मन्त्रिभिरयोध्यायामस्मत्पितृव्यस्य दृढव(ध)र्मणो भूपतेर्दूतपे-
णपूर्वं तद्विशापितम् । तेनेत्यादिष्टम्—‘यथा प्रथमसुनुर्दर्पफालिको रामो
नियेक्ष्य इति’ तथैव राजलोकेन प्रतिपन्नम्, परमेको मन्त्री स
कश्चिकित्सक एका भुजफालिकजननी तद्ब्रह्मो नामन्यन्त । तदभि-
भिरेकमत्याऽनपेक्ष्य परलोकमवगणय्य [विमाननां] मम किन्ती
तदौपधमदायि, येन तदैव मम ग्रहिलत्वमुत्पेदे । अहं च कश्चि-
दिग्यासाः कदाचिद्वावृत्ताङ्गः कदाचिद्दूलीधवलितदेहः कश्चि-
हीतकरकर्परस्वण्डः सर्वत्र परिभ्रममाणोऽत्र विन्ध्यगिरितिरि-
कुहरान्तराले क्षुधातृपाकान्तः पर्वतनदीषु सहस्रीहरीतकीतमाश-
मलकदलफलप्राग्मारकपायितं तोयं धारत्रयं पीत्वा सर्वत्र दोषरि-
प्रमुक्तः क्रमेण सावधानोऽभवमिति । ततः स्वस्वचेतसा मया
क्षुधार्तेन पुष्पफलेभ्यः स्पृह्यानुनाऽनेकभिन्नजनान्तस्तः प्रारस्ताः
पुरय षड्रो ददशे । तेनाहमिमां पत्नीमानीतः । सतो धारशक्ति-

जनेनायां खानं फारितौ । अथो देयतायतने मया तेन समं
 भगवान् जिनः प्रगतः । तथा भोजनमण्डपे यथारुचि आवाभ्यां
 भोजनं विदधे । ततः सुखासीनेन तेन जल्पितम्—'भो मद्र !
 निवेदय केन हेतुनाऽमुष्यामटव्यां निर्मानुपायां भवत्समागमः ?
 कुतो जिनवचनप्राप्तिः ?' इति । मयोक्तम्—'रत्नपुर्यां रत्नमुकुट-
 नरेन्द्रस्य एतुर्दर्पफलिफनामाऽहम् । स च मम पिता मत्प्रेकबुद्धोऽ-
 भवदिति । ततः स्वीकृतजिनधर्मोऽहमपि कर्मवशात् एतस्यां पत्या-
 मागतः ।' तेनोक्तम्—'यदि भवान् सोमवंशसंभवो रत्नमुकुटनरेन्द्र-
 पुत्रस्ततः सुन्दरमजायत, यत आचयोरेक एव वंशः । ततस्त्वं
 राज्यं स्वीकुरु ।' ततस्त्वेन पत्नीपतिना सर्वपत्नीपतिमत्यक्षं सिंहा-
 सनेऽहं निवेशितः । सर्वेऽपि पत्नीपतयो भणित्वा—'यद्भवतामयमेव-
 नरेश्वरः । अहं पुनर्यन्मनोऽभिमतं तत्करिष्यामि' इति भणित्वा पत्नी-
 पतिर्निर्गतः । तस्यानुगमनं विधाय सेवकाः पत्नीपतयो निवर्तिताः ।
 अहं पुनः लोकापि भूमिभागमप्रतोऽगमम् । व्याघ्रुटमानस्य मे तेन
 शिक्षा मदद्या—'यद् वत्स ! जीवयधो न विधेयः । भव्यरीत्या प्रजाः
 पालनीयाः । प्राणान्तेऽप्यकृत्वं नाचरणीयम् । श्रीजिनधर्मे कदाचन
 न प्रमादः कार्यः' इत्युदित्वा पत्नीपतिः गुत्रापि गत इति न शक्यते ।
 अहमिति मन्ये कस्यचिद्गुरोरन्तिके प्रमत्त्यामभ्युपपत्त । तदिनादारभ्यत्र
 गुणार ! न कोऽप्यस्मद्वाग्येऽर्नीतिविधाता । अहमपि पुनः विद्यता
 कृतेन कर्मवशातो महामोहप्रसृचिषो विस्मृततत्त्ववेदिषः कुर्यान्त्या-
 यपरः समभवमिति जर्जरितकलशप्रशिक्षपथोवज्जिनवचनरहस्यं सर्व-
 मपि मम गलितम् । शिक्षाऽशेषाऽपि दुर्जनपीतिरिव विद्वयं गता ।
 अतो मयैव पुरुषो निदेदित्तः, यतोभेनाहमोऽर्नीनपत्नानानीतरा-

नरा विरेजिरे यत्र, द्विधा विक्रमशालिनः ।

द्विधा सुवर्णसश्रीका, कलाकेलिप्रिया द्विधा ॥ ५ ॥

यत्र जन्यमजन्यं च, जनानां न कदाचन ।

अतस्तु मार्गणः कोऽपि, न वारे न च मन्दिरे ॥ ६ ॥

ततः कुमारस्तदुत्तरदिग्दिभागे चरणचङ्कमणाक्षमः क्षणं विभ्रम्य
व्यचिन्तयदिति—‘एषा सा विजयापुरी या साधुना निवेदिता, परं
पुनः केनोपायेनात्र कुवलयमाला द्रष्टव्या’ इति विचिन्त्य कुमारः
समुत्थाय नानाविधवर्णरत्नविन्यासोच्चचारुकाञ्चनघटितप्राकारमलयोप-
शोभमानविद्रुममयगोपुरकपाटसपुटां पुगीं स यावत्कियद्भूभागं व्रजति
स्त तावत्पयोहारिणीनामनेकशो वार्ताः शुश्रावेति । कयाचिदुक्तम्—
‘एषा कुवलयमाला कुमारिकैव क्षयं यास्यति न च कोऽपि परि-
णेप्यति ।’ अन्यथा भगिनम्—‘त्रिधिना विवाहरात्रिस्तस्या न वि-
हिता, यतो नाम रूपयौवनविलामसौभाग्यगर्विता कुलरूपनिभ
लावण्यसंपूर्णानपि नरनाथपुत्रान्नेच्छति ।’ तथाऽनेकदेशसमायात-
व्यवसायिनां विचित्रा भाषाः शृण्वन् विपणिश्रेणिमार्गे वणिजां वि-
विधानुल्लापानाकर्णयन् नागरवनिताधवलविमललोचनमालाभिरम्भ-
र्च्यमान. शिखण्डिपत्रनिर्मितातपवारणशतमङ्गलद्वारप्रदेशं अनेक-
सेवकलोकानवरतयातायातपाणिधमनिगम रत्नचुन्नुरत्ननिष्पुग्गुणु-
ष्णशोणितलं बन्दिवृन्दपट्यमाननृपगुणमाम्भुतिशतगुणरितदिगन्तरं
वैरिवारनिवारणवारणसंचरणकपोलपालिविगलद्धानजलजम्भाकटितल
विजयसेननरेश्वरस्य राजाङ्गणमाजगाम । तत्र च राजन्दीक सार्धमपि
चिन्तापरं करतलन्यस्तनुसकमलं प्रिलोक्य कुमारेण कोऽपि गङ्गु-
रुपश्चिन्ताकारणं पृष्टः । तेनोक्तम्—‘भो महामत्स्य ! नैषा दुःस-

चिन्ता, चिन्त्यत्र नृपतिपुत्र्या शुक्लयमालया पुरुषद्वेषिण्या राजद्वारे
 पत्रे लिखित्वा गाथायाः पाद एकोऽवलम्बितोऽस्ति । यः कोऽप्येनां
 गाथां संपूर्णां करोति स मां परिणयति न कश्चिदन्यः । ततस्त्वां
 सर्वोऽपि नृपतिलोकः स्वसमत्यनुसारेण चिन्तयन्नस्ति ।' कुमारेणो-
 क्तम्—'कीदृशः स पादः !' तेनोक्तम्—'एष ईदृशः ।' यथा—“पंच
 वि पउमे विमाणम्मि ।” कुमारेण भणितम्—'यदि तावदेनां गाथां
 कोऽपि पूरयति ततस्तस्याः पूरितायाः किमभिज्ञानम् ?' तेनोक्तम्—
 'ता पंच शुक्लयमाला तदभिज्ञानाभिज्ञा । यतः पूर्वमेवैतया पादत्रयं
 गाथायाः पत्रके लिखित्वा गोलके निक्षिप्य तदुपरि राजमुद्रां दत्त्वा
 कोशुभेदमणि निचिक्षिपे ।' कुमारेण चिन्तितम्—'अहो ! प्रकटी-
 गृता मायादित्यस्य माया ।'

अत्रान्तरे राजद्वारे जनस्य जलपित्रलगम्भीरः फलकलोऽभवत् ।
 तत्र सर्वमपि लोकं प्रलयकालवत्सुब्धहृदयं वीक्ष्य कुमारेण चिन्ति-
 तम्—'क एषोऽफाण्डोत्पातः ?' तत्सत्यमभूद्यत् 'शान्तिं कुर्वतां धैता-
 लोत्थानम्' इति श्रावत्कुमारो निरूपयति तावज्जयचारणवारणः प्रोन्मू-
 लित्ताडानसाम्भरष्टेदितनिविटनिगड. प्रोचन्मददुर्दमः संमुखमायातः ।

शिलोघय इव प्रोचैः, सितः प्रालेयशैलवत् ।

कम्पाद्गमपि वेगेन, यो जिगाय मतङ्गजः ॥ १ ॥

तं तादृशं कुपितं साक्षात्सन्तान्तिमिवायान्तं राजा शुक्लयमालया
 समं विलोकितुं शिरोगृहमाररोह । कुमारस्य पुरो गजं सविध एव
 वीक्ष्य नृपतिना समादेशितम्—'भो भद्र ! सत्वरमपसर यत्स्त्वं
 बालः ।' इति नृपवचो निशम्य रोषारुणलोचनः कुमारः सहसा
 भूयसा तेजसा ज्वलन् जयशुद्धारं वशीकृत्य दशनयोः पदद्वयं दत्त्वा

कुम्भस्यलमलञ्चकार । तत्रस्थेन तेन पठितम्—‘कोसंविद्यम्नन्दन-
मूले दिवखा तवं च काञ्चन । कयसंकेया जाया, पंच वि पउमे
विमाणंमि ॥ १ ॥’ तदाकर्ण्य पूरितेयममुना ‘समस्या’ इति वदन्त्या
कुवलयमालया मकरन्दगन्धलुब्ध्यागतालिमालारवमुखरितासितकु-
सुमवरमाला कुमारस्य योम्या प्रेपिता । तेन च कण्ठकन्दले सना-
रोपिता । रोमाञ्चकवचितेन नृपेणोक्तम्—‘वत्से ! कुवलयमाले ! साधु
साधु वृतम् ।’ तावत्तत्र पूरितायां समस्यायां राजलोकेन जयजया-
रावश्चक्रे । अहो ! मनुजोऽपि कोऽप्येव दिव्यप्रभावः । ततश्च—

तदुपरि परितः सुरैरदृश्यैः, सुरपथतो मुमुचे प्रसूनवृष्टिः ।

असमगुणगणप्रमोदपूर्णंभवति हि भाग्यभृतां किमूनमत्र ? ॥ १ ॥

अथ पूर्वोदितो दृढव(ध)र्मराजप्रतिपन्नमनुर्मालवराजपुत्रो महेन्द्र-
कुमारः सहसाऽऽगत्य जयकुञ्जरकरिणोऽन्तिके प्रोवाचेति—‘श्रीदृढ-
व(ध)र्मनरेन्द्रनन्दन ! शशिवंशमुक्ताफल ! कलाकुलगृह ! दानशौण्ड !
प्रणतजनवत्सल ! कुमार कुवलयचन्द्र ! जय जय’ इति । ततः
कुमारः समुपलक्ष्य महेन्द्रकुमारं ज्येष्ठं सहोदरमिव मन्यमानः प्रीति-
प्रमुदितमना जयकुञ्जरगजवरस्कन्धमारोप्य पितुर्देव्याश्च कुशलं
पप्रच्छ । भवानपि कुशलशाली । अथ नृपन्त्रागतः प्रोचे—‘अहो !
कियन्ति चित्राणि ? ।

एकं तावदसौ सुरूपसुभगः कुम्भी द्वितीयं वशी-

चक्रे दिव्यसुमप्रकामपतनं व्योम्नस्तृतीय तथा ।

सुर्ये यत्पदपूरणं स्वदुहितुः प्रीतिः पुन पञ्चमं

षष्ठं श्रीदृढव(ध)र्मजो निखिलमप्येतच्चमत्कारि मे ॥ १ ॥

यत्प्राप्यं तत्प्राप्तमेव वत्सया कुवलयमालया अस्य पुरुषसिंहस्य

प्राप्त्या । पुत्रि । त्वया कृत्रिममेव पुरुषद्वेषित्वं प्रकटीचके । 'इयं परिणेष्यति' इति जैनवचनमपि सध्यमासीत् । वत्स । त्वं कुञ्जरं समर्पय गजराजारोहकाणाम् । त्वं च सौधमध्यमागच्छ ।' इत्याकर्ष्य कुमारो महेन्द्रकुमारेण कुमारेण समं मध्ये गत्वा सिंहासनं नृपं नत्वा यथोचितासने निपत्तात् । ततः विगुरादेशेन कुवलयमाला कुमारं सखेह्या दृशा पश्यन्ती शुद्धान्तमध्ये गत्वती । राज्ञाऽऽदिष्टम्—'वत्स । कथ्यतां कथं भवानेकाकी कार्पटिकयेषधारी दूरदेशान्तरमायातः ? ।' कुमारेण प्रोचे—'देव एव जानाति । परमपैव कर्मवशातः परिभ्रमत्तत्र समायातः ।' राज्ञोक्तम्—'महेन्द्रकुमार । सैष दृढघर्मतनुजो यस्यात्रागमनं त्वयाऽन्नाकं पार्श्वे पृष्टम् ।' ततः सविनयं महेन्द्रेण विश्रुतम्—'देव । सत्यनेवैतत् ।' कुवलयचन्द्रेण प्रभाषे—'भवतः कुतः समागमः ? ।' महेन्द्रेणोक्तम्—'देव । श्रूयताम्—तदा भवान् बाह्येतिप्रवृष्टः रामुद्रकङ्घोलवाजिनाऽपजह्ने ।

पश्यतो राजलोकस्य, समुत्पत्य नभःस्थलं ।

सुरभ्रमः क्षणेनैवादृश्यन्मार्गमुपागतः ॥ १ ॥

ततो नृपतिना सेवकलोकेन साकं त्वत्पृष्ठतोऽतिदूरं गतेनापि काऽपि भवतः प्रवृत्तिर्न भुता । तत्रत्सपुरप्रदेशे सुरभ्रः पवनावर्तः पतितो मृतम् ।

राजाऽपि त्वद्वियोगेन, पवनावर्तमुत्सृतः ।

वत्यन्तं दुःखितः क्षिप्रं, मूर्छितः पतितः स्थितौ ॥ १ ॥

अस्माभिः बदलीपत्रवातेराधत्तितो नृपः ।

विषाकं कर्मणो जनस्यपि बलप्रदहृषत् ॥ २ ॥

‘कुमार ! विक्रमाधार !, स्फाराकार ! गुणाकर ! ।

अनाथ मा परित्यज्य, गतस्य केन कर्मणा ’ ॥ २ ॥’

एव बद्धा विष्णुन् मत्सिद्धनेन नृपतिर्बोधित इति । कथं-‘पूर्व
सगरनक्षत्रार्थेन वाष्ट्रमहामणिषा युवा उज्वलनप्रभजातक्षीरिणी
द्विदत्तवन्द्यसप्तवतीभिः शुभमायेवापि भवाम्ना-कृत्वा परं सेवति
भोगसि शोकस्य नाशकाशोऽर्हायि । तन्नाथ ’ कुमार केनापि देवे-
नापद्रुतोऽस्मि, तस्यापश्य पशुनिरेक्यतो । ततो देव ! काश्य
गुणान् स र्भिना भीष्मामंभव उभयम्’ इति । ततो आर्य्य तपती
बोधितः प्रितिपति पाशादमाम्ब ॥ ।

सजीवमपि निर्जीवं, सचैतन्यमपि स्फुटम् ।
 चैतन्यरहितं चक्रे, स्वद्वियोगः पुरीजनं ॥ ८ ॥
 स प्रदेशो न कोऽप्यस्ति, यत्र त्वं न गचेदितः ।
 पुरुषैः पौरुषाधीनैर्न लेभे किंचदन्त्यपि ॥ ९ ॥
 राजापि स्वद्वियोगेन, जातः कान्त्या भृशं वृद्धः ।
 भीष्मामीष्मनियोगेन, साकार इव धारिणा ॥ १० ॥

सतः कुमार ! एवंविधे काले कियत्यपि भ्यर्ताते मतीहार्थं
 विशसम्—‘भदेव ! कीर एषो भवदर्शनाभिलाषी ।’ राक्षोक्तम्—‘कथं
 कीरोऽपि तद्वृत्त्यभिज्ञः ? ।’ सतो राजादेशेन मतीहार्थं समं
 शुक्रः क्षमापतिपदान्तिके समागत्य विशपयामास—‘देव ! अवधारय,
 कुमारः कुवलयचन्द्रः कुशलशाली ।’ ततो नृपतिः कीरं निश्चतनू-
 जमिव क्रोडमारोप्य जगाद—‘यत्स ! कुमारनिर्बिशेषदर्शनो भवान् ।
 कुत्र स्वया दृष्टः ? कियत्कालान्तरं कुमारस्य दृष्टस्य समञ्जसि !’
 सतः कीरेण तेन स्पष्टाक्षरं संदेशहारकेणैव ‘दयापहारादारभ्य कुवलय-
 यमालालङ्कृतविजयापुरीगमनान्तस्तव वृत्तान्तो भूपत्य पुरो म्यरेदि ।’
 इत्याकर्ष्य मदीपतिः परिलसद्गोमात्रवर्माधित ।

भोहासिप्रमदाब्धिमध्यपतितं स्वं मन्यमानस्ततः ।

प्रोथे हासिकराजकाधनिबट्टैः प्रीवस्तथा नो यथा

कीरोद्गीर्णतनूत्रकायकुशलद्रुत्या सया सम्मति ॥ १ ॥

सतो हन्धसादुसहकारादिफलाहारप्रसादः शुक्रो गतो निजनेव
 निवासवनं राशं समादिष्टः, मां मतिं च प्रोथे—‘महेन्द्र !
 विजयापुरीं मतिं सम्मतिं गन्तुनिष्पत्तिं ।’ सतो मया विशुद्ध-
 ‘देव ! मनैवादेशं ददस, न पुनस्तत्र मार्गद्वैरम्यतस्तत्रभवतां भवतां

गमनं साम्प्रतम् ।' ततो देवेन तव प्रवृत्तिनिमित्तमपरै राजपुत्रैः समं
 प्रेषितस्य ममात्र प्रीष्मकालम्यैको मामस्त्रयो वर्षाकालस्य च सम-
 भवन् । एकदा त्रिभुं विजयमेनमेव प्रणम्य मया विजतम्—'देव !
 नरेन्द्रदृढव(ध)र्मपुत्र कुवलयचन्द्रो मन्यमीपमुपागत किं वान !'
 ततोऽनेन स्वामिनादिष्टम्—'मम्यग् न जानाम , परं महेन्द्र ! तवा-
 त्रैव तिष्ठतः कियद्विदिनेर्यदि पुन कुवलयचन्द्रो मिलिष्यति ।'
 ततो भूपवचोऽङ्गीकृत्य त्रिकचतुष्कचत्वरदेवकुलमठप्रपागमविहारेषु
 भवतः शुद्धिं वितन्वन्नियत्कालं यावत्स्मिन्मावदद्य दक्षिणलोचनेन
 स्फुरता वामेतरभुजेन च भवद्दर्शन सर्वेन्द्रियप्रीतिकारि ममजायत ।'
 राजोक्तम्—'सुन्दरमेतज्जातं यदत्र प्राप्त कुमारकुवलयचन्द्रो भवता ।
 सर्वथा घन्यानामुपरि वयमेव स्थिता । अधुना व्यूमावासं व्रजत,
 यथा दैवज्ञमाकार्य कुवलयमालायाः पाणिपीडनलम् निर्णयि भवद-
 न्तिके प्रेषयामि' इतिवदन्नराधिपतिरुत्तम्यौ । ततः कुमारो महेन्द्रेण
 समं भूपतिसमर्पितनिकेतनमुपाजगाम । ततस्तौ विहितस्नानभोजनौ
 यावत्सुखासीनौ तिष्ठतस्तावन्महाराजप्रेषिता राजप्रतिहारिका समा-
 गत्य जगाद—'यद्देवः स्वयं भवन्तमित्यादिशति, अद्य कुवलय-
 मालायाः पाणिग्रहणकृते गणकेन लम्भशुद्धिर्विलोकिता, परं सर्व-
 ग्रहवलोपेताऽद्यापि न वर्चते, अतः कुमारेणात्यन्तोत्सुकमनसा न
 भाव्यम्, साम्प्रतं स्वमन्दिर इवात्रैव क्रीडामुत्समनुभवतु कुमारः'
 इति निवेद्य सा निर्ययौ । महेन्द्रेणोक्तम्—'अद्यापि लम्भं दूरतरम्, ततः
 श्रीदृढव(ध)र्ममहीपतेः पुरस्तवागमप्रवृत्तिर्विशप्तिकया ज्ञाप्यते' इति
 भणित्वा निष्क्रान्तो महेन्द्रः । ततश्च कुमारो व्यचिन्तयदिति—'यदि
 विषमं मार्गमुल्लङ्घनात्त्रायातेन मया मुनिनिवेदितं गाथापूरणं चके, परं

तथाऽपि विधिवशस्तस्याः सङ्गमः । इयन्ति भाग्यानि न मे सन्ति,
 येरिमां परिणेष्यामि । भूयोऽपि केनोपायेन तद्दर्शनं भविष्यति ! ।
 यदि स्त्रिया चेपं विरचय्य कन्यान्तःपुरे कयाचिद्देश्यया सह यामि ।
 ततः सत्पुरुषचरितविमुखं राजविरुद्धं च । यस्योद्दण्डमुजप्रकाण्डेऽ-
 तिशाधिनी शक्तिव्यक्तिः स फथं लोकनिन्द्यं महिलावेपमातनोति ! ।
 स्वधवा तस्याः सत्तीजनस्य सद्भेतं वितीर्य तामपहृत्य गच्छामि,
 तदपि कुलीनत्वानुचितम्' इति चिन्तयतस्तस्य बहिरागतो महेन्द्रो
 यमाण—'अद्य मया त्वदिहावस्थानोदन्तः सर्वोऽपि तातस्य विज्ञा-
 पितोऽस्ति । कुमार ! तत्किमस्वस्वचित्त इव लक्ष्यते भवान् ! ।'
 कुमारेणोक्तम्—'सुन्दरतरमाचरितमेतद्भवता । वयमेतावतीं भुव-
 मागताः, परं भूपतिर्निजां तनुजां दास्यति न वा ! इत्यतो मे मनसि
 विषादः ।' महेन्द्रेणोक्तम्—'त्वया यदनुध्यातं तन्मिथ्या, कुलशौर्य-
 लावप्यनिरुपमरूपयौवनविज्ञानकलाकलापेन न यतः कोऽपि तव
 समः पुमान् यस्येमां दास्यति । अतोऽनुध्यास्त्वमेव परिणेता ।'
 यावदित्यनल्पपिकल्पोर्मिमालाकुलहृदम्बुधिं कुमारं स धीरयति ताव-
 दागत्य चेटिकया विश्रम्—'यदद्य कुमार ! मत्स्वामिन्या कुवलय-
 मालया स्वकरतलमुष्किता कुसुममाला भेषिताऽस्ति, एष कृत्रिमसु-
 कर्णपूरः ।' ततः कुमारोऽपि मुखसदोहमहोदधिमन्यनोद्भूतं पीयूषमिव
 तद्य जग्राह । ततः कुमारेण कर्णपूरानाले म्रियोत्कण्ठितामिव राज-
 मरालिकागेकां विलोक्य तस्या विज्ञानप्रशंसनेन मुचिरं स्तित्वा सा
 मणिता—'भद्रे ! इदानीं घर्नाशुरयमस्ताचलचूलावल्मी जातम्राद्वयं
 सान्ध्यं विधिं विदध्मः । त्वमपि गत्वा तत्पुरः सर्वमपि सुन्दरं
 निवेदये, यतस्त्वमुचितभाषणे सयमपि निपुणाऽसि ।' तदङ्गीकृत्य

सा निःसृता । कुमारमु कृतसान्ध्यसवनः प्रावृतधौतसितवसनः
समुच्चरितजिननमस्कारचतुर्विंशिकः समवसरणस्यं जगज्जीववान्धवं
श्रीनाभिसंभवमवन्दत । अथ महेन्द्रेण समं निद्रामुसुप्तमनुभूय
शयनीयादुत्स्ये । ततश्च पूर्णपर्वनमन्तकमहर्षतिरारुरोह । अथो एका
महिला मध्यमवया भोगवत्यभिधेयया वृद्धयाऽनुचर्यया समं तत्रा-
गमत् । सा वृद्धा किञ्चिदग्रतो भूत्वा तं व्यजिज्ञपत्—‘कुमार !
कुवलयचन्द्र ! कुवलयमालाया एषा जननी । ततः कुमारेण
ससंभ्रममासनदानप्रतिपत्त्याऽभिनन्दिता । ततः सा वृद्धा योपित्तया
प्रतिपत्त्या रञ्जिताऽभ्यधादिति—‘वत्स ! कुमार ! तव परपीडाऽ-
भिज्ञस्य पुरः किञ्चिन्निवेद्यते, आकर्ष्यताम्—

अस्त्यमुप्यामेव विजयापुर्या विजयसेनो नामाऽयं नरेश्वरः ।
इयमेव तस्य सहचरी रूपेणोपहसितत्रिदशयुवती भानुमती महा-
देवी । न चास्याः सन्ततिः । ततोऽस्या निरपत्यायाः सजातमहा-
दुःखाया अनेकैर्देवताराधनैरनन्तैर्मनोरथशतै स्वमदृष्टकुवलयमालाऽ-
नुसारेण कुवलयमालाभिधानाऽसामान्यगुणकलाऽवती कनी सम-
जनि । सा च मया प्रतिपच्चन्द्रलेखेव वृद्धिमानीता यौवनश्रियमा-
शिष्याय । पित्रैतदर्धमनेकरूपलावण्यगुणशालिनो नृपपुत्रा विलो-
किताः परमेया पुरुषद्वेषिणी न कमप्यभिलपति । मया पुनर्बहुधा
शिक्षिताऽप्यसौ मनागपि पुरुषेषु प्रीतिं न दधाति । अतः पितरौ
व्यथितचेतसावभूतां मन्त्रिजनो राजलोकश्च । अन्यदा प्रतीहारेण
निवेदितम्—‘देव ! बाह्योद्याने कोऽपि दिव्यज्ञानी विद्याधरः ध्रमणः
समायातः’ इत्याकर्ष्य नरेश्वरः कुवलयमालया समं सपरिच्छदः
समागत्य तसौ मुनये नमश्चक्रे । स च प्रदत्तधर्मलाभाशीर्वादः

सकलमपि संसारस्वरूपमनित्यतादिकं देशनाद्वारेण प्रकटीचकार । तस्मिन्प्रथमं प्रणिपत्य च भूपतिः पप्रच्छ—‘भगवन् ! मम दुहिता कुवलयमाला कथमेवा परिणेतव्या ! केन वा ! कस्मिन् वा कालान्तरे !, यदियं पुरुषद्वेषिणी ।’ ततः स भगवान् ज्ञानातिशयेन कौशाम्भ्यां पूर्वभवकृतमायादित्यमायाबोधसङ्केतकुवलयमाला-जन्मराजद्वारावलम्बितगाथापूर्णाभिज्ञानजयकुञ्जरवशीकरणकुवलय-चन्द्रपाणिमदणमभृति सर्वमपि निवेद्य नभसालमुत्पपात । ततो भूपतिः प्रमोदमाससाद् । त्वयाऽपि जयकुञ्जराधिपं वशीकृत्य गाथां प्रपूर्वात्मा प्रकटीकृतः । तद्दिनादारभ्य कुमार ! कुवलयमालया भवद्दुःसहविरहतसया कुसुमशरजर्जरिताङ्गया वचनागोचरां नवमी-मयसामनुभवन्त्या भवदन्तिके देव्या समं प्रेषिताऽस्मि ।’ कुमारेणो-क्तम्—‘समादिश किं कृत्यम् !’ इति । तयोक्तम्—‘यदि कुमार ! मां पृच्छसि सदतिक्रान्तः सर्वोऽपि वाचामवसरः । यदि पुनर्युयं नृपमुवनोदानमागच्छथ तदा केनैवोपायेन भवदर्शनपाथसा बालि-कायाः कुवलयमालायाः क्षणमेकं विरहतापोपशान्तिर्जायेत । महेन्द्रेणोक्तम्—‘कोऽत्र दोषो भवत्वेवं’ एवमभिधाय भोगवती भानुमत्या समं निर्गतवती । ततः कुमारो महेन्द्रेण समं नृपा-श्रीडकोडं विचचार । महेन्द्रेणोक्तम्—‘यथा मञ्जुमञ्जीररवः श्रूयते तथा मन्येऽभिनवमदनमहान्वरविनाशमूलिका कुवलयमाला समा-गतैव मन्यते । कुमारेण भणितम्—‘न सन्तीयन्ति भाग्यानि ।’ महे-न्द्रेण निगदितम्—‘कुमार ! धीरो भव ।’ ततः क्षणान्तरेण कुमारेण बहुललतान्तरितेन सखीनां मध्यगतां हंसीनामिव राजमरालिकां तारकाणामिव मृगाङ्कुरेतां अप्सरसामिव रम्भां कुवलयमालामाया-

न्तीमालोक्य मणितम्—‘सर्वथैव धन्यो विधिर्येनेपा नि...
र्यदायिनी विदधे ।’ तयोक्तम्—

‘विधे ! यदि त्वं तुष्टोऽसि, तदद्यैव तथा कुरु ।

ते नवं येन पश्यामि, स च पश्यतु मामिह ॥ १ ॥’

इति निशम्य कुमारेणोक्तम्—‘महेन्द्र ! अग्रतो भूत्वा चोष्टितमस्मा
निरीक्षे’ इत्यभिधाय कुमारो लतागृहं प्रविवेश । महेन्द्रस्तु क्रीडार्थ-
मितस्ततोऽग्रमत् । [इतः] भोगवत्योदितम्—‘वत्से ! त्रिपादपरवर्त
मानसं मा कुरु । स युवाऽत्र समागत एव विभाव्यते यथा शङ्ख-
चक्राङ्किता चरणप्रतिकृतिः ।’ ततस्तदादेशवचनान्ते सर्वा अपि
चेटिकास्तद्दीशायि प्रससुः, परं कुत्रापि ताभिर्न दृष्टः । भोगवत्या
मणितम्—‘स्वयं गत्वाऽहं विलोकयिष्ये । त्वया पुनरत्र स्यात्तन्मम्’
इतिवदन्ती भोगवती गता । कुवलयमालया चिन्तितम्—‘एत-
त्सर्वमपि कपटं मन्ये यत्तेन यूनाऽजोधाने मङ्केत प्रदत्तः । अन्यस्य
कस्यचिदयं चरणप्रतिबिम्बः । स युवा देवानामपि दुर्लभो मया
कथं प्राप्यः ! । यावता कालेन तानो मां परिणायिष्यति तावन्तं
हो जीविष्यति ! साम्प्रतं तरकरोमि यथा दुःखानां माञ्जनं न
भवामि’ इति विचिन्त्य कुवलयमाला पाशरचनायैकं लवलीलतागृहं
गति चलिता यत्र कुमारः स्वयमेवाप्तो । तेन च सा ममागच्छन्ती
प्रसिक्ता । ततः क्षण कुमारो लज्जित इव भीत इव त्रिलस इव
विभित इव सर्वथैवानारत्येयमवस्थान्तरमवाप । सा च तं समीक्ष्य
एकाङ्किनी’ इति भीता, ‘स एवायम्’ इति प्रमुदिता, ‘स्वयमागता’
नि लज्जिता, ‘मया पूर्वमेव वृतः’ इति त्रिधम्ना चतुर्दिशु भ्रमि-
रत्तरतारदृष्टिः समाध्वत्ता सद्यम्भा सत्रिलया सम्भेदा सरोमाया

न्तीमालोक्य भणितम्—‘सर्वथैव धन्यो विधियेनेया त्रिगुणान्
र्यदायिनी विदधे ।’ तयोक्तम्—

‘विधे ! यदि त्वं तुष्टोऽसि, तदथैव तथा कुरु ।

तं नवं येन पश्यामि, स च पश्यतु मामिह ॥ १ ॥’

इति निशम्य कुमारेणोक्तम्—‘महेन्द्र ! अमृतो भूत्वा चेष्टितमस्या
निरीक्षे’ इत्यभिधाय कुमारो लतागृहं प्रविवेश । महेन्द्रस्तु क्रीडार्य-
मितस्ततोऽभ्रमत् । [इतः] भोगवत्योदितम्—‘वत्से ! विषादपरवशं
मानसं मा कुरु । स युवाऽत्र समागत एव विभाव्यते यथा शङ्ख-
चक्राङ्किता चरणप्रतिकृतिः ।’ ततस्तदादेशवचनान्ते सर्वा अपि
चेटिकास्तद्वीक्षायै प्रससुः, परं कुत्रापि तामिर्न दृष्टः । भोगवत्या
भणितम्—‘स्वयं गत्वाऽहं विलोकयिष्ये । त्वया पुनरत्र स्वातव्यम्’
इतिवदन्ती भोगवती गता । कुवलयमालया चिन्तितम्—‘एत-
त्सर्वमपि कपटं मन्ये यत्नेन यूनाऽत्रोचाने सङ्केतः प्रदत्तः । अन्यत्र
कस्यचिदयं चरणप्रतिबिम्बः । स युवा देवानामपि दुर्लभो मया
कथं प्राप्यः ? । यावता कालेन तातो मां परिणायिष्यति तावन्तं
को जीविष्यति ? साम्प्रतं तत्करोमि यथा दुःखानां भाजनं न
भवामि’ इति विचिन्त्य कुवलयमाला पाशरचनायैकं लवलीलतागृहं
प्रति चलिता यत्र कुमारः स्वयमेवास्ते । तेन च सा समागच्छन्ती
वोक्षिता । ततः क्षणं कुमारो लज्जित इव भीत इव विलक्ष इव
जीवित इव सर्वथैवानाख्येयमवस्थान्तरमवाप । सा च तं समीक्ष्य
‘एकाकिनी’ इति भीता, ‘स एवायम्’ इति प्रमुदिता, ‘स्वयमागता’
इति लज्जिता, ‘मया पूर्वमेष वृतः’ इति विधस्ता चतुर्दिक्षु प्रेषित-
तरणतरतारकदृष्टिः ससाध्वसा सखम्भा सविरुद्धा सखेदा सरोमाद्या

समभवत् । तदा तयोः परस्परं निरीक्षणेनापि तल्लुसमजायत यत्क-
विवाचामप्यगोचरम् । दिव्यज्ञानिभिरप्यनुपलक्ष्यम् । ततः कुमारेण
साहसमवलम्ब्य धीरत्यमशीकृत्य कामशास्त्रोपदेशं सृत्वा सनुत्सृज्य
लज्जा परित्यज्य साध्वसं 'मुन्दरि ! भवत्यै स्वागतम्' इति वदता
प्रसारितोभयभुजादण्डेनांसस्त्रलयोः कुवलयमाला जगृहे । ततः
सा प्रोवाच—'कुमार ! मां मुघ मुघ सर्वथा न कार्यमनेन जनेन ।'
कुमारः प्रोवाच—'सुतनु ! मसीद मा कुप्यस्य त्यदर्थमेवाहमेतावतीं
भुवमायातः, परमेतदपि त्वं न जानासि !' तयोक्तम्—'यानामि
यद्भवान् पृथिवीमण्डलदर्शनकौतुकी ।' कुमारेण प्रोचे—'एवं मा
वादीः किं तत्कारसि न सुतनो ! मायादित्यस्य जन्मनि भवत्योक्तं
'यन्मम भवता दातव्यं बोधिरलम्'[इति] सृत्वा तन्मुनिवचसा प्राप्नोष्टं
लोभदेवजीवस्त्वाम् । मुग्धे ! बुध्यस्व ततो मम दाता मोहमुत्सृज्य' ।
कुमारो यावदिदं जल्पन्सति तावद्भोगवती समागत्य प्रोचे—'वत्से !
षड्भुलाख्यः कन्यान्तःपुररक्षक इति वदन्सति यद्—रात्रा कथयति
यदप कुवलयमाला इदमस्वल्पनारीरा काननान्तः परिभ्रमन्ती त्वया
स्वरितमेवैषा समानेया ।' ततः सा सकलककुम्भण्डलदण्डतरललोचना
कथमपि चलिषुमारेभे । कुमारः प्रोवाच—

'उत्तेज बहुना किं वा, किं कृतैः शपथैर्दिवैः ? ।

वदामि रात्यमेवैउत्तमेव मम जीवितम् ॥ १ ॥'

कुवलयमालाऽपि 'महाप्रसादः' इति वदन्ती लवलीलदागृहो
निःसृता । दृशुकी जगद्—'वत्से ! भवतीपतीमित्र देव्यां कथं न्दिवा !
केनात्राघारिता ! अथ तव वनान्तधिरे स्तानुं नो दुष्टं सत्परं
त्वमप्रतो भव' इति । ततः सा सद्गुणः कर्षणकार्यं तेन कर्तुमिच्छ

॥ अथ चतुर्थः प्रस्तावः ॥

अथ श्रीदृढव(ध)र्मणो नृपनेत्रेणवाच प्रीहार्गनिवेदितः प्रविश्य
 कुमार प्रणिपत्य लेख पुरो विमुच्य विजययामामेति—'देव! मी-
 तातपादा भवन्तमाकाश्यान्ति ।' तत्र कुमार परं देव प्रणम्योन्मुच्य
 च स्वयं वाचयामाम—'स्वम्यगो-यापुरीतो भगवताभिमाजश्रीदृढ-
 व(ध)र्मदेवो विजयापुर्या पुत्रा दत्तापुत्र कुलपचन्द्रकुमारं महे-
 न्द्रसमन्वित मात्रम माडभा'कज्ञस समादिशति, यथा 'अत्र तावत्तर
 दु सहविरहेण मम सद्वर्ति तिमन न्यन्त्रेण तणमात्मपि न सुगान-
 काश , तथा तत्र मातु पुत्रा तत्र नाना वया वरितमागत्य नि-
 जदर्शनपाथमा पाथोदेनेव पा'दा 'व'दा 'प'दा 'निवा'य' इति ।
 कुमारेण जगदे 'प्रिये ! अस्माकनय एतानय'मना'क कतेथम्' ।
 तयोक्तम्—'यत्तुभ्यं रोचने तदाचरामी' इति । तत्र कुमार समुवाच
 महेन्द्रेण साकं श्रीविजयमेनामा । तत्रजयमाय इव' ममाया
 तस्य महवो दिवगा अमवन्, उन्काप'नी न इव, अत्र पमाई
 विधाय मां प्रेषयत ।' ततो नृपतिना त्रयथ मा'क'म'प'न'न'दी
 कुमारेण कुमारः कृतमङ्गल्यविधिर्दृष्टासिकादनाप'न'न'न'न'न'न'
 त्रिजयकुञ्जरं गजमाकृशानेकगोवकलोक्ष्य'क'क'क'क'क'क'क'क'क'क'क'
 २ प्रसुदिनचित्तः पुगीतो निर्गल्य बाधमुनि मथ्यानमङ्ग' २३३ ।

साऽप्यथो मानरं नरां, तत्राथेकनमङ्गली ।

पूर्णा हर्षविषादाभ्यां, भोगव नृतोः सुता ॥ १ ॥

देहच्छायेव देहेन, पत्या यास्याम्यहं सह ।
 मातस्त्वदंघ्रिसेवायाः, वियोगस्तु मुदुःसहः ॥ २ ॥
 मद्रोपिता लता मातर्विना जलनिषेचनम् ।
 पाण्डिमानमुपेप्यन्ति, यथा प्रोपितयोपितः ॥ ३ ॥
 मातर्मदीयविरहे, कलापकलितः किल ।
 कलापी तालमुभगं, केनायं नर्चयिष्यते ॥ ४ ॥
 जनन्सुवाच किं वत्से !, घत्से खेदं सचेतसि ।
 नरेभरसुता यत्त्वं दृढव(ध)र्ममुतमिया ॥ ५ ॥
 तत्सुत्रि ! मा कृपाः खेदं, हर्षस्थानेऽस्य कः क्षणः ? ।
 सर्धुनीघ्नानसंप्राप्तौ, को हि पद्मे निमज्जति ! ॥ ६ ॥
 ह्युवत्वा तनुजां क्रोडं, स्वमारोप्य सत्राप्यदृक् ।
 पुम्बित्वा च शिरोदेशे, जनन्येवमशिक्षयत् ॥ ७ ॥
 वत्से ! चेत्त्वं गुणधेणिमीदृसे स्वस्य सर्वदा ।
 तद्गर्भमन्दिरप्राप्ता, म्रूयाः प्रियमसंशयम् ॥ ८ ॥
 कार्यं श्वधूमभृतिषु, गौरवाहेषु गौरवम् ।
 त्वयानुकूलया भाष्यं, सपत्नीष्वपि सन्ततम् ॥ ९ ॥
 तदपत्यानि दृश्यानि, निजानीवाधितेषु च ।
 कृपा कार्या न तु क्वापि, गर्वः सर्वपतीपकः ॥ १० ॥
 भुक्ते भर्षरि भोक्तव्यं, स्वप्यं च दायिते सति ।
 नीचैर्लोचनया स्वयं, नीरङ्गीस्वगितास्वया ॥ ११ ॥
 दुःखिते दुःखिता पत्न्यौ, सुखिते सुखिता भवेः ।
 कोपवत्सपि मा कोपं, विदधीथाः कदाचन ॥ १२ ॥
 कदापि पतिपादारविन्दद्वयविलोकनम् ।

॥ अथ चतुर्थः प्रस्तावः ॥

अथ श्रीदृढव(ध)र्मणो नृपतेर्लेखवाहः प्रतीदारनिवेदितः प्रसिष्य
 कुमारं प्रणिपत्य लेखं पुरो विमुच्य विज्ञपयामासेति—‘देव ! धी-
 तातपादा भवन्तमाकारयन्ति ।’ ततः कुमारः पूर्वं लेखं प्रणम्योन्मुच्य
 च स्वयं वाचयामास—‘स्वस्त्ययोध्यापुरीतो महाराजाधिराजधीदृढ-
 व(ध)र्मदेवो विजयापुर्यां पुत्रं दीर्घायुषं कुवलयचन्द्रकुमारं महे-
 न्द्रसमन्वितं साञ्जासं गाढमालिङ्ग्य समादिशति, यथा—‘अत्र तावत्तव
 दुःसहविरहेण मम जलव्रहिःशिममत्स्यस्येन क्षणमात्रमपि न सुखाव-
 काशः, तथा तव मातुः पुरीजनस्य च । अतस्त्वया त्वरितमागत्य नि-
 जदर्शनपाथसा पाथोदनेव पादपो वियोगतप्तोऽहं निर्वाप्यः’ इति ।
 कुमारेण जगदे—‘प्रिये ! अस्माक्रमेण गुरुनियोगस्तत् किं कर्तव्यम् !’
 तयोक्तम्—‘यत्तुभ्यं रोचते तदाचरणीयमेव ।’ ततः कुमारः सगुत्साय
 महेन्द्रेण साकं धीविजयसेनमिति विज्ञपयामास—‘देव ! गमापा-
 तस्य बहवो दिवसा अभवन्, उत्कण्ठितो च पितरो, अतः प्रसारं
 विधाय मां प्रेषयत ।’ ततो नृपतिना प्रियष्टः साञ्जमरेण निवेदिने
 मुहूर्ते कुमारः कृतमङ्गलविधिर्निहन्नासिक्कादृषामपादो निर्बिडजिन-
 नमस्कृतित्रैपट्टुडारं गजमारुद्यानेक्रमेयकनोकरिकरिभो महेन्द्रेण
 एह प्रमुदिनचितः पुरीतो निर्गल्य बाघमुनि प्रन्मानमङ्गलं निरथे ।

साऽप्यथो मानरे मत्वा, तत्त्राजोहनवदधीः ।

पूर्णां दर्पविपादाभ्यां, प्रोक्षाय नृपतेः सुखा ॥ १ ॥

देरुप्रायेव देरेन, पत्न्या यास्ताम्पदं सह ।
 मातस्त्वदंद्दिसेवायाः, विभोगन्तु मुदुःसाहः ॥ २ ॥
 मद्रोपिता कृता मातर्विना जलनिपेचनम् ।
 पाण्डिमानमुपेप्यन्ति, यथा प्रोपितयोपितः ॥ ३ ॥
 मातर्मदीयविरहे, कलापकलितः किल ।
 कलापी सालमुभगं, येनायं नर्तयिष्यते ॥ ४ ॥
 जनन्दुशाच किं बत्से ।, पत्ने रोदं स्वचेतसि ।
 नरेभरमुता यत्त्वं दृढव(ध)र्ममुतमिया ॥ ५ ॥
 सत्सुरि । मा कृथाः रोदं, हर्षस्थानेऽस्स कः क्षणः ? ।
 स्वर्धुनीयानसंभासौ, को हि पदे निमज्जति ? ॥ ६ ॥
 रत्नवत्त्वा तनुजां क्रोडं, स्वनारोप्य सनाप्पदह् ।
 बुम्बित्वा च शिरोदेशे, जनन्येवमशिक्षयत् ॥ ७ ॥
 बत्से । चेत्त्वं गुणभेजिमीदृसे स्वस्य सर्वदा ।
 उद्भर्तुमन्दिरप्राप्ता, भूयाः विपमसंशयम् ॥ ८ ॥
 कार्यं भ्रष्टभृतिषु, गौरवार्हेषु गौरवम् ।
 स्वयानुकूलया भाष्यं, सपत्नीष्वपि सन्ततम् ॥ ९ ॥
 तदपत्यानि दृश्यानि, निजानीवाभितेषु च ।
 कृथा कार्या न तु कापि, गर्वः सर्वप्रतीपकः ॥ १० ॥
 मुक्ते भर्त्सरि भोक्तव्यं, स्वप्यं च दायिते सति ।
 नीचैर्लोचनया स्त्र्यं, नीरञ्जीस्यगितास्त्रया ॥ ११ ॥
 दुःखिते दुःखिता पत्न्यौ, मुखिते मुखिता भवेः ।
 कोपवत्यपि मा कोपं, विदधीयाः कदाचन ॥ १२ ॥
 कदापि पतिपादारविन्दद्वयविलोकनम् ।

॥ अथ चतुर्थः प्रस्तावः ॥

अथ श्रीदृढव(ध)र्मणो नृपतेर्लेखवाहः प्रतीहारनिवेदितः प्रविश्य कुमारं प्रणिपत्य लेखं पुरो विमुच्य विज्ञपयामासेति—‘देव ! श्री-
तातपादा भवन्तमाकारयन्ति ।’ ततः कुमारः पूर्वं लेखं प्रणम्योन्मुद्य
च स्वयं वाचयामास—‘स्वस्त्ययोध्यापुरीतो महाराजाधिराजश्रीदृढ-
व(ध)र्मदेवो विजयापुर्यां पुत्रं दीर्घायुषं कुवलयचन्द्रकुमारं महे-
न्द्रसमन्वितं साजसं गाढमालिङ्गव समादिशति, यथा—‘अत्र तावत्तव
दुःसहविरहेण मम जलबहिःक्षिप्तमत्स्यस्येव क्षणमात्रमपि न सुखाव-
काशः, तथा तव भ्रातुः पुरीजनस्य च । अतस्त्वया त्वरितमागत्य नि-
जदर्शनपाथसा पाथोदेनेव पादपो वियोगतप्तोऽहं निर्वाप्यः’ इति ।
कुमारेण जगदे—‘प्रिये ! अस्माकमेव गुरुनियोगस्तत् किं कर्तव्यम् !’
योक्तम्—‘यत्तुभ्यं रोचते तदाचरणीयमेव ।’ ततः कुमारः समुत्थाय
हिन्द्रेण साकं श्रीविजयसेनमिति विज्ञपयामास—‘देव ! ममाया-
स्य बहवो दिवसा अभवन्, उत्कण्ठितौ च पितरौ, अतः प्रसादं
प्रेषाय मां प्रेषयत ।’ ततो नृपतिना विस्मृतः साँवत्सरेण निवेदिते
हूर्ते कुमारः कृतमङ्गल्यविधिर्वह्नासिकादत्ताप्रपादो निर्मितजिन-
मस्त्रुतिर्जयकुञ्जरं गजमारुद्धानेकसेवकलोकपरिकलितो महेन्द्रेण
ह प्रमुदितचित्तः पुरीतो निर्गत्य बाह्यमुवि प्रस्थानमङ्गलं विदधे ।

साऽप्यथो मातरं नत्वा, तत्त्रालोकनवद्धधीः ।

पूर्णा हर्षनिपादाभ्यां, प्रोवाच नृपतेः सुता ॥ १ ॥

देहच्छायेव देहेन, पत्या यास्याम्यहं सह ।
 मातस्त्वदंघ्रिसेवायाः, वियोगस्तु मुदुःसहः ॥ २ ॥
 मद्रोपिता लता मातर्विना जलनिपेचनम् ।
 पाण्डिमानमुपेप्यन्ति, यथा प्रोपितयोपितः ॥ ३ ॥
 मातर्मदीयविरहे, कलापफलितः किल ।
 कलापी तालमुभगं, केनायं नर्तयिष्यते ॥ ४ ॥
 जनन्धुवाच किं वत्से !, धत्से खेदं स्वचेतसि ।
 नरेभ्ररमुता यत्त्वं दृढव(ध)र्ममुत्तमिया ॥ ५ ॥
 तत्सुत्रि ! मा कृप्याः खेदं, हर्षस्थानेऽस्य कः क्षणः ? ।
 स्वर्धुनीयानसंप्राप्तौ, को हि पद्मे निमज्जति ? ॥ ६ ॥
 ह्युवत्वा तनुजां क्रोडं, समारोप्य सवाप्पदम् ।
 जुम्भित्वा च शिरोदेशे, जनन्येवमशिक्षयत् ॥ ७ ॥
 वत्से ! चेत्त्वं गुणभ्रेणिमीहसे स्वस्य सर्वदा ।
 तद्गर्वमन्दिरप्राप्ता, म्र्याः मियमसंशयम् ॥ ८ ॥
 कार्यं शश्रूप्रभृतिषु, गौरवाहेषु गौरवम् ।
 त्वयानुकूलया भाष्यं, सपत्नीष्वपि सन्ततम् ॥ ९ ॥
 सदपत्यानि दृश्यानि, निजानीवाक्षितेषु च ।
 कृपा कार्यो न तु क्वापि, गर्वः सर्वपतीपकः ॥ १० ॥
 मुक्ते भर्षरि भोक्तव्यं, स्वप्यं च शयिते सति ।
 नीपैर्लोचनया स्पेयं, नीरञ्जीस्यगितास्यया ॥ ११ ॥
 दुःखिते दुःखिता पत्यौ, मुखिते मुखिता भवेः ।
 कोपवत्यापि मा कोपं, विदधीयाः कशावन ॥ १२ ॥
 कदापि पतिपादारविन्दद्वयविलोकनम् ।

‘समस्ति लाटदेशान्तः, पारापुर्या नरेधरः ।

सिंहः माज्यतमस्वामा, भानुनामास्ति तत्सुतः ॥ १ ॥

चित्रकर्मप्रियः प्रायः, सोऽष्टं क्रीडनकौतुकी ।

अन्यदा तत्पुरीवाप्रोधानगुमिमुपागतः ॥ २ ॥

तत्र च विचरता मया कलाचार्य एको दृष्टः । तेनोक्तम्—
‘कुमार ! चित्रपटममुं मल्लिसितं निरीक्ष्य निवेद्यतां यदयं रम्यो न वा’
[ति । ततस्तदालोकनेन मया चिन्तितम्—‘तस्मिन्मपि पृथिव्यां नास्ति
इदत्र न लिखितमस्ति’ इति विश्वामहोरमानसं मां निरीक्ष्य तेनो-
क्तम्—‘कुमार ! मयाऽत्र सकलमपि संसारविस्तारस्वरूपं चित्रितमस्ति,
न्मनुष्यजन्मनि यत्पर्यन्तमेव यत्पर्यन्तमेव यत्पर्यन्तमेव विविधं दुःखं सुखं
गानुभूतं तत्सर्वमप्यस्ति, अत्र तावन्मोक्षोऽपि, यत्र न जरा न
मृत्युर्न व्याधिर्न चाधिः ।’ एवं कुमार ! तेन निवेदिते तस्मिन्लाटदेशे

‘इति मया तत्संकेतान् पार्श्वेऽपरं चित्रपटं दृष्ट्वा प्रोक्तम्—‘अहो
प्राप्याय ! पुनरेव ततः संसारचक्रतो व्यतिरिक्तधिवरगटोऽयम्,
ते मयाऽयमपि प्रत्यक्षीक्रियताम् ।’ इदमाकर्ण्य कलाचार्येण भवि-
—‘कुमार ! सर्वत्र लिखितमेतद्दुर्बोधिजोधारितं विभक्तस्वरूपं

प्रोक्तम्—‘शुबयोः किं वैराग्यकारणम् ? ।’ ताम्ब्यामुक्तम्—‘भगवन् !
 आदयोर्देरिद्वैव वैराग्यहेतुर्नान्यत् ।’ साधुनाऽप्यभ्यधायि—‘भो षण्णा-
 जीवी ! भवन्तौ निर्वेदं कृत्वा मा प्राणत्यागं तनुताम् ।’ ताम्ब्यामुदि-
 तम्—‘भो यतीरा ! कथय कथं जन्मान्तरेऽपि न दारिद्र्यं पुनरा-
 दयोः !’ भगवता भणितम्—‘यदि भवन्तौ दीक्षामशीकृत्य तपः
 समाचरतस्त्रदेवविधदुःसमाजनं गृयोऽपि न भवतः ।’ ताम्ब्यामु-
 क्तम्—‘एवं प्रसादः क्रियताम् ।’ ततस्तेन मुनिना जैनविधिना कुमार ।
 तयोः प्रमज्ज्या दत्ता । इमौ तौ प्रव्रजितौ मया चित्रपटे लिखितौ ।
 ततस्त्रौ दुग्धरितं सपद्मत्वा समाधिना मृत्वा देषभवमुपाजम्भतुः ।
 तयोः पुनरेक आधुषि क्षयमीशुषि, सर्गैतश्च्युत्वा पाराशुर्या सिंह-
 भूपतेः मुतो भानुनामा संजातः । स चात्रोचाने त्वम् । यः पुन-
 र्द्वितीयो षण्णिग्धीवः स चाहम् । इमं चित्रपटं समालिख्य भवतः
 प्रतिबोधार्थमिहागतः । तावद्गौ भानुकुमार ! प्रतिबुध्यस्व मा मुहः,
 भीम एष भवान्बुधिः, तरला कमला, हस्तप्राप्या विपत्तयः, दुःसहं
 दारिद्र्यम् इदमाकर्ष्य उद्घापोहं कुर्वाणः सहसैव मूर्च्छितो भानु-
 कुमारः । स्मृता जातिः । परिवर्जनेन वयस्यैश्च शीतलजलकदलीदलपव-
 नादिभिः समाधासितः । ततः संजातसस्त्रचेतसा भानुनाऽजुगृतं
 पूर्ववृष्टं विलोक्य भणितम्—

‘सर्वथा त्वं गुरुर्नाथ !, त्वमेव शरणं मम ।

येन त्वयाऽधुना जैनाध्वनि प्रीत्याऽसि रोपितः ॥ १ ॥’

एवं यदंस्तत्परणशुभ्रूपापरायणः क्षणमेकं यावदभवं तावदुपाध्यायः
 ताकाराजिराजिते विविधासपत्नरत्ननिर्मिते विमाने मणिकुण्डलगलस-
 समुच्छलदतुच्छदेहदीत्या दश दिशः मकाशयन्तं वरमुकूटविराजमानं

पश्यतु भवान् । एषा चम्पापुरीति लिखिता ।
 महारथः । अत्र च धनी धनमित्रो नाम वणिग् ।
 देवीति । तयोस्तनुजौ द्वौ धनमित्रकुलमित्रौ । तत्र
 त्वमेव पिता पञ्चत्वमुपागतः । सर्वोऽप्यर्थो नि
 मात्रा कष्टेन वृद्धिमानीनौ यौवनमवापतुः । जनन्या
 'भवन्तौ व्यवसाय कुरुताम् ।' ततस्तौ
 दिष्टमश्रसाधनप्रभृतिभि प्रकारैर्भनोपार्जनार्थं ताम्यतः
 काया अपि नोत्पतिः । ततोऽतीवदु सितौ ताविति
 यमूवतु - 'धिग् धिग् जीवितमस्माकम् । यः कोऽप्युपायः
 स सर्वोऽपि पूरेकृतदुःकृतवशेन वातुक्कापिण्डक[व]लना
 प्रीतिभाग्भा इवाञ्जलिहृतमन्त्रमहान इव समीरे
 विलयमायानि । कथमनेन देवेनावभेवाभाभ्यभाजनं
 मपि देवं सर्वेषामप्यन्येषामनवमम्, परमावयोरवममेव ।
 शैवालममुना जीवितेन सर्वथा दुःखनिकरमन्दिरेण । अथ
 दुःखशिलोचयशिक्षरमारुखाऽऽत्मानं मुञ्चाव ।' इत्यालोच्य तौ
 सरगारुष्टैव षोचतु - 'भो पथंत । तव सि
 तनमवे दारिद्र्यदुःखमाजनं न भयाव ।' इत्युदित्वा तौ
 यावच्छान्तं मुञ्चतस्मावसथोः 'मा साहसं मा साहसं' इति
 अक्षणाध्वनिं पठन् । तं निशम्य ताभ्यां सर्वतो दिशः
 सानुं कायोन्मर्गं शिरं निरीक्ष्य भक्त्या मज्जित्य शोभे-
 मुनीश्वर । भक्त्याऽऽवा मृत्युनः कथं निषेधितौ ।' मुनिवदन्ति

प्रोक्तम्—पुराणो हि वैतन्त्र्यात् । सम्प्रोक्तम्—अत्र ।
 काव्योदीर्यैव वैतन्त्र्येऽर्थात् । सम्प्रोक्तम्—अत्र ।
 इति । अन्ते सिद्धं इत्या ना मयात्वं ह्युक्तम् । सम्प्रोक्ति-
 त्वम्—‘नो बलीह । इतर इदं अन्तरेऽपि न शक्तिं पुरा-
 णोः ।’ मयात्वं मयात्वं—अपि अन्तरेऽपि दीक्षन्तीह्यत्र तदा
 तदायावत्तदेवंविधुःसमाप्तं हुतेऽपि न अत्रः । सम्प्रो-
 क्तम्—‘एवं मत्तः शिवताम् । तदन्ते हुतेऽपि वैतन्त्र्येण कुम्भ ।
 लोः मयात्वं दत्ता । इत्यै तौ प्रशिक्षेयुः मया पिबते शिविते ।
 तदन्ते दुश्चरितं कथयता समाधिना इत्या देवमनुजान्पुः ।
 लोः पुनरेकं शत्रुनि हवनोऽपि सर्गतापुत्रा पारापूर्वा निह-
 वृत्तेः हुते भातुवता संश्रुतः । स चाबोलने तत्त्वं । सः पुन-
 र्द्वितीया शक्तिः स चाहम् । एवं पिबते तन्नाशित्वं अत्रः
 प्रतिशोधार्थनिदानतः । तदन्ते भातुकुम्भ ! प्रतिश्रुत्वा न हुते,
 नीन एव मयात्वं, तदा इतर, ह्यद्यत्वा पिबता, हुत्वं
 शक्तिम् । इत्यात्वं अत्रोऽपि कुम्भः तदन्ते हुते भातु-
 पुनातः । स्वया शक्तिः । परिवर्त्तेन वन्तेऽपि हीतव्यत्वं तदन्ते-
 तदिनिः समाधातितः । ततः संश्रुतसत्त्वचेतना भातुनाऽपि
 पूर्ववत् विद्येत्तन्म भवितुम्—

‘सर्वदा त्वं गुरुर्नाथ !, तदेव दायं मम ।

येन त्वनाशुना वैनाभनि प्रीत्याऽस्ति रोदितः ॥ १ ॥’

एवं सर्वदा त्वं गुरुर्नाथ ! तदेव दायं मम ।
 येन त्वनाशुना वैनाभनि प्रीत्याऽस्ति रोदितः ॥ १ ॥
 एवं सर्वदा त्वं गुरुर्नाथ ! तदेव दायं मम ।
 येन त्वनाशुना वैनाभनि प्रीत्याऽस्ति रोदितः ॥ १ ॥

पश्यतु भवान् । एषा चम्पापुरीति लिखिता । अत्रैष
 महारथः । अत्र च धनी धनमित्रो नाम वणिग् । तस्य
 देवीति । तयोस्तनुजौ द्वौ धनमित्रकुलमित्रौ ।
 त्वमेव पिता पद्यत्वमुपागतः । सर्वोऽप्यर्थो निधनमियाय ।
 मात्रा कष्टेन वृद्धिमानीतौ यौवनमवापतुः । जनन्या
 'भवन्तौ व्यवसायं कुरुताम् ।' ततस्तौ
 दिष्टमन्त्रसाधनप्रभृतिभिः प्रकारैर्धनोपार्जनार्थं ताम्यतः, परं
 काया अपि नोत्पत्तिः । ततोऽतीवदुःसितौ ताविति
 बभूवतुः—'धिग् धिग् जीवितमसाकम् । यः कोऽप्युपायः
 स सर्वोऽपि पूर्वकृतदुष्टतवशेन बालुकापिण्डक
 प्रीतिप्राग्मार इवाञ्जलिकृतजलसङ्घात इव
 विलयमायाति । कथमनेन दैवेनावामेवाभाग्यभाजनं विहितौ
 मपि दैवं सर्वेषामप्यन्येषामनयमम्, परमाययोरवममेव ।

गुणमगुना क्षीयितेन सर्वथा दुःखानिकरमन्दिरेण । अथ
 श्लोचयशिसरमारुह्याऽऽत्मानं मुञ्चावः' इत्यालोप्य धी
 वनदक्षुनाः श्लोचं धोचतुः—'भोः पर्वत ! तव
 दृश्यन्त दारिद्र्यदुःखमाजनं न भयावः ।' इत्युदित्वा ती
 सम्यग् । नं मुञ्चतस्मावपयोः 'मा सादसं मा सादसं' इति
 भिन्नित्यः ॥ पयत्र । तं निशम्य ताम्यां सर्वतो दिशः
 गिने गुमां । गोलिर्न गिरीश्व भक्त्या प्रणितय मोवे—'परं
 मादरिधान् वयाः स्वनाऽऽयां मृत्युतः कथं निवेदित्री ।।' गुणिनाऽपि
 वादसार्थं वितन्वतः ॥

ज्ञेन ।' राज्ञा शृष्टम्—'तदा सुरगेणापहतः कुत्र गतः ? कुत्र सितः ? इत्येतत्सर्वमपि स्वरूपमावेदय ।' एतदाकर्ण्य कुमारेण यत्र यत्र भ्रान्तं यत्र यत्र यद्यदृष्टमनुभूतं च तदस्त्रिलमपि विश्रुत् । इत्यथ मध्याह्नवसरे भागधेन निवेदिते तत्रैव विहितमञ्जनमोजनी एदव-
(घ)र्मकुवलयचन्द्रो मुखं समासीनो क्षणं म्यिती । ततः—

एदव(घ)र्मसुतः शस्त्रे, मुहूर्ते गणकोदिते ।
गजशृष्टप्रतिष्ठेन, भूमिमन्त्रांश्मयायिना ॥ १ ॥
दुर्वारैर्वारणैरध्वारैर्वारितवैरिभिः ।
मनोरमैः स्यन्दनैर्धैः, सलद्वैः सुभटैः समम् ॥ २ ॥
प्रवाचमाननिःस्नानस्तानहम्बरिताम्बरः ।
विधीयमानमङ्गल्योपचारश्चतुरामिमैः ॥ ३ ॥
आकर्ण्यसुमाकर्णिवन्दिवृन्दमवां स्तुतिम् ।
वनीपकानां दीनानां, दददानं पदे पदे ॥ ४ ॥
अयत्कुञ्जरमारूढः पश्यन् मघान् प्रपथितान् ।
शुक्लायधूलसध्रीकपिचित्रोलोचरोचितान् ॥ ५ ॥
शृङ्गाङ्गनाशिपो गृह्णन्, मतीच्छलक्षताशतान् ।
समाससाद भासादं, विशदं सप्तभूमिकम् ॥ ६ ॥

शङ्किः कुलकम् ॥

सस्त्रिसेव मुहूर्ते श्रीएदव(घ)र्मणा कनकनशासने निवेद्य कुमारस्य अयत्रयशदपूर्वभाणनमस्तलं चारुचामीकरविरचितैः कलद्वैः सलीधै-
समानीतोदकसंभृतैः सर्वलोच्यप्रत्यक्षं सुषराभयदाभिप्रेक्यके । तत-
स्तेन राजलोचनेन नमस्तुतः कुमारः । राज्ञा मोक्षम्—'इत्स ! कुमार ! पुष्पवानसि, यस्य भयादसस्तनुवः । अदैव विरसंचितो मनोरथरथः

देवगुरुबान्धवकार्याणि क्रियन्ते' इतिवदन् कुमारो निर्मल-
तवदनकमलः श्रीमति गृहचैत्ये प्रविश्य दे विदे . . . सोऽ

'सुप्रभातं जिनेन्द्राणां, धर्मबोधविधायिनाम् ।

सुप्रभातं च सिद्धानां, कर्मोपधनघातिनाम् ॥ १ ॥

सुप्रभातं गुरुणा तु, धर्मव्याख्याविधायिनाम् ।

सुप्रभातं पुनस्तेषां, जिनस्तव प्रदर्शिनान् ॥ २ ॥

सुप्रभातं तु सर्वेषां, साधूनां साधुसंमतम् ।

सुप्रभातं पुनस्तेषां, येषां हृदि जिनोत्तमः ॥ ३ ॥'

एवंविधां स्मृतिं विधाय कुमार करिवरारूढः सुलासग

कुवलयमालया समं वि . . . वतुरगपुरपुरादि . . .

लक्ष्मि . . . कलदि . . . गिरि . . .

जातदुर्दिनशङ्कासहर्षशिस्रण्डिताण्डवितकलापभाजमानेन

सद्यचार । ततोऽनवरतदत्तप्रयाणकः . . .

शकार । तमायान्तं ध्रुत्वा तदा . . .

चितः क्षितिपतिः सपरिजनः सान्तःपुरः . . .

सतः स्वदर्शनमात्रेणैव दृढव(ध)र्ममहीपतिः कमलबन्धुरिव

कैरवबन्धुरिव कैरवसद्यं धनाधन इव पनशुद्धसङ्घातं मधुरिव ।

निकरं सं कुमारं मृशं प्रमुदितमानसमातत । ततो क्षापपि

परवशमानसौ बान्धाविललोचनौ बगूषनुः । सतः कुमारेण

त्रिनयशादिना पितृमामृचरणद्वन्द्वमद्वन्द्वमकन्या प्रणतम् । . . .

कम्- 'वत्स ! अतीवदृढकठिनहृदयो भवान् बगूष । शाश्व

स्वत्येहनिर्भरप्रमृतदुःमहनिरहृम्यालावलीदुःसिनी . . .

मृतमिव मस्यमानौ सिनी । ततो वत्स ! चिरं जीवासाकं

त्तेन ।' राज्ञा पृष्टम्—'तदा सुरगोणापहतः कुत्र गतः ? कुत्र स्थितः ? हृत्पेतत्सर्वमपि स्वरूपमावेदय ।' एतदाकर्ष्य कुमारेण यत्र यत्र भ्रान्तं यत्र यत्र यद्यद्दृष्टमनुभूतं च तदसिलमपि विज्ञप्तम् । इतश्च मध्याह्नावसरे नागधेन निवेदिते तत्रैव विहितमञ्चनभोजनौ दृढव-
(घ)र्मकृवलयचन्द्रौ सुखं समासीनौ क्षणं स्थितौ । ततः—

दृढव(घ)र्मसुतः शस्त्रे, मुहूर्ते गणकोदिते ।

गञ्जपृष्ठप्रतिष्ठेन, भूमिमर्त्राऽप्रयायिना ॥ १ ॥

दुर्वारैर्वारधैरश्वारैर्वारितवैरिभिः ।

मनोरमैः स्यन्दनौषैः, सन्नद्धैः सुभटैः समम् ॥ २ ॥

प्रवाद्यमाननिःस्नानस्नानडम्बरिताम्बरः ।

विधीयमानमङ्गल्योपचारश्चतुरामिमैः ॥ ३ ॥

आकर्णयन्नुभाकर्णिवन्दिबृन्दभवां स्तुतिम् ।

वनीपकानां दीनानां, ददद्दानं पदे पदे ॥ ४ ॥

अयत्तुङ्गरमारूढः परयन् मघान् प्रपञ्चितान् ।

मुक्तावचूलसम्प्रीकविचित्रोल्लोचरोचितान् ॥ ५ ॥

शृद्धाङ्गनाशिपो गृह्णन्, प्रतीच्छन्नक्षताक्षतान् ।

समाससाद प्रासादं, विशदं सप्तभूमिकम् ॥ ६ ॥

पद्भिः कुलकम् ॥

तस्मिन्नेव मुहूर्ते श्रीदृढव(घ)र्मणा कनकमयासने निवेश्य कुमारस्य अयत्रयशब्दपूर्वमाणनमस्तलं चारुचामीकरविरचितैः फलशैः सतीर्थ-
समानीतोदकसंभृतैः सर्वलोकप्रत्यक्षं सुवराजपदाभिषेकशक्रे । तत-
श्चैन राजलोकेन नमस्तृतः कुमारः । राज्ञा प्रोक्तम्—'वत्स ! कुमार !
पुण्यवानसि, मस्य भवादृशस्तनुजः । अथैव चिरसंचितो मनोरथरथः

परां प्रमाणकोटिमधिरूढः । अतः प्रमृति त्वमेव ॥ १ ॥

ततः प्रीतिप्रकर्षेण, रोमहर्षयुतो नृपः ।

राज्यप्रधानप्रत्यक्षं, तनूजं समशिक्षयत् ॥ १ ॥

राज्यभारधुराधुर्ये, वर्ये वत्स ! गुणैस्त्वयि ।

अद्यापि न परं लोकं, साधये तेन मे त्रपा ॥ २ ॥

विश्वम्भरायास्त्वय्यद्याऽवनं कलितयौवने ।

मयि वत्स ! पुनर्युक्तं, वनं गलितयौवने ॥ ३ ॥

परं भोगफलस्यास्य, कर्मणः शेषमस्ति मे ।

यावत्तावत्त्वया राज्ये, भूयतां सहकारिणा ॥ ४ ॥

कुमारोऽपि पादौ प्रणम्य प्रोवाच—‘यत्किञ्चित्तातः सयमां
तदवश्यं मया विधेयम्’ इति । ततः कुवलयमालया ५-

प्रणतिश्चक्रे । गुरुजनेनाप्यभिनन्दिनाऽऽशीर्विचोभिः । ७

यौवराज्यपदं पालयन् स्वगुणैः सर्वमम्भतो बभूव । अपि च

स्मितैर्निरीक्षितैस्तस्य, चरितैर्जल्पितैर्यम् ।

राजलोकः समग्रोऽपि, सर्वदानन्दमूरभूत् ॥ १ ॥

धिनोत्यमण्डभागभिर्धरा धागधरो यथा ।

तथाऽयमधमज्ञानैरन्यथं साधेगार्थिनाम् ॥ २ ॥

ततश्च क्रियत्यपि गते काठे मुग्धमन्दर्भमये व्यतीते राज्ञा
तम्—‘वत्स ! कुवलयचन्द्र ! एष कालो मम धर्मम्यारार्थने

करोमि ।’ कुमारेण प्रोक्तम् ‘मत्स्यत ! कुण्डमुक्तम्, परमेकं

विज्ञाप्ये धर्म-कुलोचितं एव कृतम् ।’ राजोक्तम् ‘वदसौ

पाया’, कोऽयं कुलोचितः ।’ कुमारेणोक्तम् ‘य इवाहुः

पूर्वजैः कृतं न एवोचितं ।’ तदाकथ्य राज्ञा धर्मपरीक्षार्थं ५५ ।

कुलदेवतां श्रियमाराधयामास । ततस्तस्य राज्ञः कुसुमसुन्दरे स्तितस्य
 पद्मामा ध्यतीताः । अथ निशीथे गगनतले वाणी समुल्लास-
 'भो नरेश ! यदि भवतो धर्मसारेण कार्यं तत इक्ष्वाकुवंश्यकुलधर्म-
 गृहाण ।' इति वदन्त्या कुलदेवतया श्रिया प्रत्यक्षीभूय हेमपट्टिका-
 स्रष्टुं ब्राह्मीलिपिसनाथं समर्प्यान्तर्धानं विदधे । तन्निरीक्ष्य नरेश्वरः
 प्रमुदितः प्रणे कुमारमाकार्यं सर्वमपि निशावृत्तं निवेदयामास । ततः
 कुमारः पित्रादेशेन तत्र लिपिं वाचयितुं प्रवृत्त इति ।

‘ज्ञानदर्शनचारित्ररत्नत्रयमनुत्तरम् ।

साधनं मोक्षमार्गस्य, निधानं शिवशर्मणाम् ॥ १ ॥

न हिंसा यत्र नासत्यं, न स्त्रियं ब्रह्मपालनम् ।

परिमृद्दप्रमाणं च, रात्रिभोजननिर्वृतिः ॥ २ ॥

सर्वदोषविनिर्मुक्तो, यत्र देवो जिनेश्वरः ।

महाव्रतधरो धीरो, गुरुधर्मोपदेशकः ॥ ३ ॥

पूर्वापराविरुद्धध्यागमः श्रीशिवसङ्गमः ।

मुक्तये धर्म एवायं, प्रतीपस्तु भवभ्रमौ ॥ ४ ॥

एवं वाचिते धर्मस्वरूपे राज्ञोक्तम्—‘अहो ! अनुगृहीता वयं
 भगवत्या कुलदेवतया । एतत्पुनर्न ज्ञायते, के ते धर्मपुरुषाः ! येषा-
 मेष धर्मः ।’ कुमारैणोक्तम्—‘दर्शनान्याकार्यं धर्मपृच्छा विधीयते,
 यस्य कस्यचिद्धर्म एतलिपिसंवादी भवति स एव साध्यते ।’ ततो
 गुपतिर्दर्शनप्रधानपुरुषानाकार्यं यथास्थानं निवेदय धर्मं पप्रच्छ ।
 तर्धैरपि निजनिजागमानुसारेण धर्मो निवेदितः परं तस्य चेतसि
 स्थितिं न बबन्ध । ततो राज्ञा जैनमुनयः पृष्टाः—‘युयं निजं धर्मं
 निवेदयत ।’ ततो गुरुणा ‘यो धर्मः कुलदेवतया निवेदितः स एव धर्मो

धर्मसारः' इति प्ररूपितः । ततो मूपः कुमारं विलोक्य .
 'सन्धगेवैष मोक्षमार्गक्षम इति । सर्वेषामपि धर्माणामेष एव
 एष एव कुलदेवतया दत्तः । इक्ष्वाकूणामयमेव कुलधर्मः ।'
 विज्ञप्तम्—'यदाऽहं तुरङ्गमाविष्टस्तदैतस्यैव धर्मस्य बोधार्थं
 हृतः । मयाऽरण्ये मुनिर्सिंहदेवा विलोकिताः पूर्वभवसङ्गताः
 ऽप्यमुमेव धर्ममाराध्य ते स्वर्गं गतवन्तः । तैरप्येनं धर्मं
 कुवलयमालाबोधार्थमस्मि प्रेषितः । येन च शुकेन तं देशं
 मस्माकं प्रवृत्तिर्भवतां पुरो निवेदिता तेनाप्ययमेव सार्वज्ञो धर्मो

रजोहृतिः कराम्भोजं, भेजे यस्य नरेश्वरः ।

पुरन्दरोऽपि तं स्तौति, सादरं विगतावरम् ॥ १ ॥

स्वयं स्वामी जगन्नाथ !, पाथोनाथः कृपाम्बुनः ।

सभायामादिशद्धर्मममुमेव जिनेश्वर. ॥ २ ॥

साधवोऽपि मया दृष्टाः, धर्मेऽत्र स्थितिशालिनः ।

उत्पाद्य केवलज्ञानं, महोदयपदं ययु ॥ ३ ॥

तेन विशुष्यसे तात !, जैनधर्मं मुशर्मदः ।

सर्वेषामेव धर्माणामयमेव मनोरमः ॥ ४ ॥

दुर्वारवारणाकीर्णं, रङ्गचुङ्गतुरङ्गमम् ।

भवेद्राज्यमपि प्राज्यं, न धर्मस्तु जिनोदितः ॥ ५ ॥

तावद्देव भवता भवतापहारी दुर्लभो जिनधर्मः प्राप्तस्ततो निपुणेन
 स्वयाऽयं विधेयः ।' राजा 'तथा' इति प्रतिपद्य प्रोवाच—'अहो !
 सत्यमेतद्यदेव धर्ममार्गो दुर्लभः । तथा वयं पलितकलितशिरसाः
 संजाताः परं धर्माणामन्तरं नावगतम्' । 'मोक्षपोषणा । तत्रभवता
 भवतां स्थानं न वयं जानीमः ।' शुल्गोक्तम्—'राभन् ! बाधोपाने

कुसुमगृहचैत्येऽस्ति ।' राज्ञोक्तम्—'श्रजत यूयं स्वानं गुरुरन कर्तव्यामि,
प्रभाते समेष्यामि' इतिवदन् कुमारमहेन्द्राभ्यां समं ह्मापति-
रुचसौ साधवोऽपि खं स्नानमलयक्षुः । ततो दृढव(ध)र्माश्रयोपमपि
भवस्वरूपं मायागोलकमिव इन्द्रजालमिव आदर्शप्रतिबिम्बमिव नेत्र-
रोगिविभावरौचरयुगलाबलोकनमिव मरमरीचिकानिचयावभासनमिव
गन्धर्वपुरनिरूपणमिव अविचारितरामणीयकमिवादिधित्कारमनुदादेयं
विचिन्त्य संजातवैराग्यः कुवलयचन्द्राय एसाह राज्यं ददौ, इति
च शिक्षां सं प्रति जगाद—'वत्स ! कुवलयचन्द्र ! शातपुष्पापुष्प-
पठितसर्वशास्त्रसार्थस्य तव धयलितधवलनमिव पिष्टपेषणमिव विमू-
षितविभूषणमिव शिक्षाप्रदानं, परं पुत्रप्रीतिर्मां कुसरत्यति—

दुरन्ता दुरिसोपायाध्यपलाचपल्यसुधा ।

स्त्रियः भियध्य तत् कापि, ना भूषालद्वयसंबदः ॥ १ ॥

उद्येस्तरं पदं प्राप्य, त्वया कामवेदिता सदा ।

गुरवो न लघुत्वेन, दर्शनीयाः कदाचन ॥ २ ॥

त्वया वद्वानुरागेण, बालनीया निज्याः प्रजाः ।

यतः प्रजाकृता नीतिनीरसिक्ताः फलन्त्यमूः ॥ ३ ॥

अन्तर्ज्वारिषडुर्मज्जयाय भवताऽऽदरः ।

साधे दक्षे च कर्तव्यो, बहिरज्वारिरान्तरे ॥ ४ ॥

व्याराध्या सर्वदा विष्णोऽनवप्यः स्वविराम्बदा ।

मम्यतां व्यसनाम्भोजौ, वृद्धसेवा हि मङ्गिनी ॥ ५ ॥

राज्यधीः काममादेयी, व्यापरोभक्तपोषिता ।

निधामं कामदुग्धानि, प्रसूते वसुधाभुजाम् ॥ ६ ॥

इति शिक्षां दत्त्वा दक्षदीनयनराजः सम्पत्तिव्ययवदः इत्ये-

धर्मसारः' इति प्ररूपितः । ततो मूपः कुमारं विलोक्य ...
 'सम्यगेवैष मोक्षमार्गक्षम इति । सर्वेषामपि धर्माणामेव एव ...
 एष एव कुलदेवतया दत्तः । इक्ष्वाकूणामयमेव कुलधर्मः ।'
 विश्वम्—'यदाऽहं तुरङ्गमाविष्टस्तदैतस्यैव धर्मस्य बोधार्थं ...
 हृतः । मयाऽरप्ये मुनिसिंहदेवा विलोकिताः पूर्वमवसङ्गताः ...
 ऽप्यमुमेव धर्ममाराध्य ते स्वर्गं गतवन्तः । तैरप्येनं धर्मं ...
 कुवलयमालाबोधार्थमस्मि प्रेषितः । येन च शुकेन तं देशं ...
 मस्माकं प्रवृत्तिर्भवतां पुरो निवेदिता तेनाप्ययमेव सार्वज्ञो धर्मो ...

रजोहृतिः कराम्भोजं, भेजे यस्य नरेश्वरः ।

पुरन्दरोऽपि तं स्तौति, सादरं विगतादरम् ॥ १ ॥

स्वयं स्वामी जगन्नाथ !, पाथोनाथः कृपाम्बुनः ।

सभायामादिशद्धर्मममुमेव जिनेश्वरः ॥ २ ॥

साधवोऽपि मया दृष्टाः, धर्मेऽत्र स्थितिशालिनः ।

उत्पाद्य केवलज्ञानं, महोदयपदं ययुः ॥ ३ ॥

तेन विज्ञप्यसे तात !, जैनधर्मः सुशर्मदः ।

सर्वेषामेव धर्माणामयमेव मनोरमः ॥ ४ ॥

दुर्बारवारणाकीर्णं, रङ्गचुङ्गतुरङ्गमम् ।

भवेद्राज्यमपि प्राज्यं, न धर्मस्तु जिनोदितः ॥ ५ ॥

तावदेव भवता भवतापहारी दुर्लभो जिनधर्मः प्राप्तस्ततो जिपुणेन
 स्वयाऽयं विधेयः ।' राजा 'तथा' इति प्रतिपद्य प्रोवाच—'अहो !
 सत्यमेतद्यदेश धर्ममार्गो दुर्लभः । तथा वयं पलितकलितशिरसः
 संजाताः परं धर्माणामन्तरं नावगतम्' । 'मोक्षपोषणाः ! तत्रभवता
 भवतां स्थानं न वयं जानीमः ।' गुरुणोक्तम्—'तजन् ! बाधोपाने

शुभमगृहचैत्येऽस्ति ।' राज्ञोक्तम्—'व्रजत यूयं स्नानं कुरुत कर्तव्यानि,
प्रभाते समेभ्यामि' इतिवदन् कुमारभेन्द्राभ्यां समं क्ष्मापति-
रुचस्यौ साधवोऽपि सं स्नानमलघक्रुः । ततो दृढव(घ)र्माश्वशेषमपि
भवस्वरूपं मायागोलकमिव इन्द्रजालमिव आदर्शप्रतिबिम्बमिव नेत्र-
रोगिविभावरिवरयुगलावलोकनमिव महमरीचिकानिचयावभासनमिव
गन्धर्वपुरनिरूपणमिव अविचारितरामणीयकमिवाकिञ्चित्करमनुपादेयं
विचिन्त्य संजातवैराम्यः कुवलयचन्द्राय सप्ताङ्गं राज्यं ददौ, इति
च शिक्षां तं प्रति जगाद—'वत्स ! कुवलयचन्द्र ! शातयुक्तायुक्तस्य
पठितसर्वशास्त्रसार्थस्य तव धवलितपवलनमिव पिष्टपेषणमिव विभू-
षितविभूषणमिव शिक्षाप्रदानं, परं पुत्रमीतिर्मा सुखरथति—

दुरन्ता दुरितोभायाद्यपलाचपलास्रया ।

स्त्रियः श्रियश्च तत् क्वपि, मा भूयाच्छद्वसंवदः ॥ १ ॥

उधैस्तरं पदं प्राप्य, त्वया कार्यविदा सदा ।

गुरवो न लघुत्वेन, दर्शनीयाः कदाचन ॥ २ ॥

त्वया बद्धानुरागेण, पालनीया निजाः प्रजाः ।

मृतः प्रजालता नीतिनीरसिकाः फलन्त्यम् ॥ ३ ॥

अन्तरङ्गारिपद्मगर्जयाय भवताऽऽदरः ।

शास्त्रे शास्त्रे च कर्तव्यो, बहिरङ्गारिशान्तये ॥ ४ ॥

भाराभ्या सर्वदा विद्याऽनवघाः स्वविरास्त्वया ।

मञ्जतां व्यसनाम्भोषौ, वृद्धसेवा हि मङ्गिनी ॥ ५ ॥

राज्यधीः कामभाक्षेपी, न्यायगीभक्तपोषिता ।

निकामं कामदुम्भानि, प्रसूते वसुधामुजाम् ॥ ६ ॥'

इति शिक्षां दत्त्वा दत्तदीनव्रतदानः सम्मानितस्त्वजनः कृतवै-

त्याथाहिकामहः सुतकारितां शिबिकामारुह्य नृपो गत्वा
 चैत्ये तस्यैव गुरोरन्तिके प्राप्ताजीत् । तदग्रे करुणावता
 मनुष्यभवोपरि युगसमिलापरमाणुदृष्टान्तौ प्ररूपितौ । तथाहि

समप्रद्वीपवार्दीनां, पर्यन्तेऽस्मि महोदधिः ।

स्वयमूरमणो नाम, वलयाकारता गतः ॥ १ ॥

देवः क्रीडपि युगं प्राच्या, प्रतीच्या समिलां पुनः ।

स्थापयेदय सा म्रष्टा, जले तत्रातलमृष्टि ॥ २ ॥

अपारे चानिवारे च, परितोऽपि चञ्चला ।

युगे चलाचले योग, लभते न कथञ्चन ॥ ३ ॥ युग्मम्

मनष्टवाततीचीभि, धेरिता सा कथञ्चन ।

युगे न लभते योगं, जन्तुर्न तु जनुर्गुणाम् ॥ ४ ॥

[युगमभि ...

तथाहि त्रिदश ऋश्चिरागमनदृष्टमयम् ।

मन्म महान्तमाचूर्य, द्वाप्रशेषमिभ श्वात् ॥ ५ ॥

तन्मूर्णं स समादाय, तूर्णं गत्वा गुगन्तटे ।

चूळिद्यायामवन्नाय, नलिका शक्रेऽङ्करोत् ॥ ६ ॥

तत्रान्वितेन क्लृप्त्य, तथा ते मनुगीतमा ।

तेश्चः पातिता सर्वे, दिशासु नतमृत्वापि ॥ ७ ॥

कस्यान्तकालप्रोन्मी कद्रुक्षाममस्या दना ।

सर्वेऽपि पश्यन्मभ्यादृश्याभे जगिरे क्षणात् ॥ ८ ॥

सुपर्वात्पर्वतमष्टौरेव परमाणुमि ।

स सुपर्वाऽपि नो क्तुं, समयेन पुनर्वेवा ॥ ९ ॥

दुष्कर्मजनो म्रष्टया मानुषवन्मनि ।

निसृपं मानुषं जन्म, जन्मी न लभते पुनः ॥ १० ॥

परमाणुदधान्तः ॥

ततः स राजर्षिर्द्विविधशिक्षाविचक्षणः चारुचारिर्ब्रह्म समाचरन्
गुरुणा सह विजहार । कुवलयचन्द्रस्यापि निरिन्दगूपान्मण्डली-
मुकुटफोटिनिपृष्टचरणारण्डस्य विपुल्यामासमुद्रमेरुर्जा पालयत । मभूत्वा
यासरा अतीयुः ।

अत्रान्तरे पद्मकेसरसुरः स्थानि अवनचिह्नानि परिशय दुर्मेना-
श्विन्तयामास—

‘स्तेदं मा मज्ज जीव ! स्वं, दीनत्वं हृदि मा व्यथाः ।

सावदेव हि मुज्येत, यावदानुरुपाश्रितम् ॥ १ ॥’

ततः सम्प्रति कालोचित श्रियत इत्यागत्यायोध्यायां सुरः कुव-
लयचन्द्र-कुवलयमालयोः पुर कथयामासेति—‘वधाऽशुक्लामेऽ-
मुकदिवसे युवयोः सुनुर्भविष्यामि सावदिमानि पद्मकेसरनामादि-
तानि कटफकुण्डलहारार्पहारदीनि भूषणानि स्वीकृत्यन्ताम् । तानि
च मयुतबुद्धिविस्तरस्य मम तनौ निवेदयामि, देवैतानि विरपति-
चितानि मेक्षमाणस्य मम जातिस्मृतिरूपयते’ इत्युदित्वाऽर्पित्वा च
प्रिदद्याः स्वस्थानमागतः । ततः विद्यद्भिर्दिनैः सुरभ्युत्था कुवलय-
मालाया गर्भे सुतरयेनोदपतत । ततः साऽपि समये परिचं पुरं
प्रागुत् । पित्रा मध्ये पुरं विरचय्य वर्षावनकमहोत्सवे संश्रुते द्वादशे
दिवसे तस्य मुनिना पूर्वशुदित्तमभिधानं ‘वृष्णीसारः’ इति निदधे ।
स कुमारः कलाकलापेन शैबनेन च स्वीचके । तस्य निरुम्णां तान्दा-
भरणानि सम्पत्तानि । तानि परत्यत एव तस्य प्राग्निं वानि दद्या-
म्येतानीत्युदापोद्वतो मूर्धाऽश्रयि, जातिं च सत्तर । ततः दीनेन

तोयेन वायुना चाध्यामितो ऋष्यचैतन्यो दृष्याविति—‘अहो !
 तानि भुग्वान्धनुभय पुनरीदृशानि पुच्छानि पुत्रजन्मजातानि
 जीवोऽभिरुपति, इति विग्मोऽपि न ममाराकाम यत्र निरु-
 माधिव्याविर्वाथितो जन, नन्दन ममाराकामपरागपराभवनि-
 प्रव्रज्या गृहीत्वाऽऽन्मान मानावप्ये’ इति चिन्तयन् म वयस्यैर्भणित
 ‘कुमार ! तव स्वस्यशरीरस्य किमेवदयार्थिनम् ।’ तेनोक्तम्—
 जीर्णविकारेणैषा भ्रमिरुत्पन्ना तेन तं पुनरात्मभावो निवेदिन
 एवं व्रजन्तु दिनेषु कुचलयचन्द्रेणोक्तम् कुमार ! राज्यं तु
 अहं प्रव्रज्या गृहीत्वा । कुचलेणोक्तम् ममाराकाम ! गोव-
 प्रतिपालय, अहं पुनर्दात्रा न्याकरिषे । राजाऽऽदिष्टम् अद्या-
 बालस्त्व राज्यमुत्तमनुभव, इति पुनरात्मयोगा इति च यदीयाम
 इति कुमारं प्रतिशो व गृणा गनोऽपि । याममेव । पर प्रायःणमन
 कस्यापि गुणोऽगमनमनि । याममेव । इति पुनरात्मयोगा इति च यदीयाम
 निताशेषपरिजन कुचलयमालया याम । याममेव । इति पुनरात्मयोगा
 धन. मुखा पाध्याययामिनायामे । याममेव । इति पुनरात्मयोगा

‘कुम्भाप प्राप्य मानुष्य, यी १०१ ॥ १ ॥ १ ॥

विचारचतुर्गैधिन्या, हेयो ॥ १०१ ॥ १ ॥ १ ॥

मानुषत्वमतिश्रेष्ठ, कुचले जन्म ॥ १०१ ॥ १ ॥

धर्म. कृपामयो जैनभयमेवदि इति मन् ॥ १०१ ॥ १ ॥

धन्यास्रो पुष्यगाजमे, निन्नीर्णैर्गवाणव ।

ये सङ्गमपरित्यागनिगमाध्यगता ययुः ॥ १०१ ॥ १ ॥

त एव कृतिने, भुवनधीरिदोपद्यः ।

धन्यानि तानि क्षेत्राणि, यत्र जैनमुनीधराः ।

भ्रमन्ति विभ्रमत्यक्ता, मुक्ताहाराः शुभाशयाः ॥ ५ ॥

पुण्यातिथिस्तिथिः सा का, स वारोऽपि कः स च ।

तन्मुहूर्त्तं च किं भाविः, ममामोदममोददृष्ट् ॥ ६ ॥

यस्मिन् पवित्रचारिश्चित्रभागुममोदयात् ।

मन्मनःसरसीजन्म, स्मेरतामुपयास्यति ॥ ७ ॥ सुमम् ॥

प्रधानधान्यतो येन, दीक्षाशिखाशिलोपरि ।

क्षालयिष्ये मनोवासः, कुवासमलिनं कदा ॥ ८ ॥

इति चिन्तयतस्तस्य भूपतेः प्राभातिकमङ्गलपाठकः पपाठ—

‘दृतसंतमसानीकः, पातितनक्षत्रगुमटसद्गतः ।

मद्युतप्रतापनिकरः, शूरः पृथिवीपतिरुदेति ॥ १ ॥’

एतदाकर्ण्य राज्ञा चिन्तितम्—‘अहो! सुन्दरोपश्रुतिः सुतराज्याय ।

नमस्ते लोकनिर्मुक्त !, नमस्ते द्वेषवर्जित ! ।

नमस्ते जितमोहेन्द्र !, नमस्ते ज्ञानभास्कर ! ॥ १ ॥’

इतिवदन् भूपतिः शम्भनीपादुत्सो । ततो ‘नमो त्रिनेत्रेभ्यः’

इतिवदन्ती संभ्रमपरा त्रिदशजटिनीपुलिनश्लवाचस्वादुत्थाय कुव-

लयमाला पतिं प्रति प्रोवाच—‘एतावतीं वेलां यावद्गोस्नानिदा किं

चिन्तितम् ! ।’ राज्ञा बलितम्—‘पृथ्वीसारं कुमारं राज्ये निवेदय

प्रत्यज्यामहमेनात्मानं साधयिष्ये’ इति । तथा प्रोक्तम्—‘इदा विज-

यापुर्यां आवां नि.सुतौ तदा प्रियेन भवचनदेवता विश्वा यदि

भगवति । जीवन्तं तार्तं परिपरयानि राज्यभिषेकं च प्राप्नोमि ततः

पश्चात्तनुत्रं राज्ये निवेदय मत्तं गृह्णामि ततो देवि ! राजुनोत्तमं

विषेहि, रक्षदिते केनचित्तरेणानपत्रदुपदौकिउम् । ततः स्नानिदा

पन्थानि तानि क्षेत्राणि, यत्र जिनमुनीधराः ।

भ्रमन्ति विभ्रमत्वन्ता, मुष्काराः शुभाशयाः ॥ ५ ॥

पुष्पातिभिर्मिभिः सा का, स पारोऽपिक. स च ।

सन्मुर्ध्वं च किं भावि !, ममामोदममोदहृत् ॥ ६ ॥

यस्मिन् पवित्रचारिश्चित्रभानुमभोदयान् ।

मन्मनःमरसीजन्म, स्मेरतामुपयास्यति ॥ ७ ॥ दुग्मम् ॥

प्रपानपान्यतो येन, दीक्षाशिक्षाशिलोपरि ।

शल्यविष्ये मनोवासाः, युयासमलिनं कदा ॥ ८ ॥

इति चिन्तयतस्म्य भूपते. प्राभातिकमङ्गलपाठकः पपाठ—

‘दत्तसंतमरानीक., पातितनक्षत्रमुभटसद्वात ।

प्रयूनप्रतापनिकरः, शूरः पृथिवीपतिरुदेति ॥ १ ॥’

एतदाकर्ष्य राज्ञा चिन्तितम्—‘अहो ! सुन्दरोपश्रुतिः सुतराज्याय ।

नमस्ते लोकनिर्मुक्त !, नमस्ते द्वेषवर्जित ! ।

नमस्ते त्रितमोद्रेन्द्र !, नमस्ते ज्ञानभास्कर ! ॥ १ ॥’

इतिवदन् भूपतिः शयनीयादुरस्यौ । ततो ‘नमो जिनेन्द्रेभ्यः’

इतिवदन्ती संभ्रमपरा त्रिदशतटिनीपुलिनकल्याणतस्यादुत्थाय कुव-

लयमाला पतिं प्रति प्रोवाच—‘पृतावतीं पैलां यावद्गोक्षामिना किं

चिन्तितम् ! ।’ राज्ञा जल्पितम्—‘पृथ्वीसारं कुमारं राज्ये निवेश्य

प्रमथ्यामदृष्टेनात्मानं स्थापयिष्ये’ इति । तथा प्रोक्तम्—‘यदा विज्ज-

यापुर्या आयां निःसृतौ तदा प्रियेण प्रवचनदेवता विशस्ता यदि

भगवति ! जीवन्तं तातं परिपद्यामि राज्याभिषेकं च प्राप्नोमि ततः

पश्चात्तुत्रं राज्ये निवेश्य मंत्रं गृह्णामि ततो देवि ! शकुनोत्तमं

विधेहि, इत्युदिते केनचित्तरेणातपत्रमुपदौकितम् । ततः स्वामिना

जल्पितम्-दयिते । प्रकृष्टमेतच्छकुनं सर्वाऽपि संपत्तिः सन्ततिश्चा-
स्माकं भाविनी' इति तत्सत्यं जातम् । साम्प्रतं प्रव्रज्यापालनस्यानु-
ध्यानं ततो युक्तमेव । ततस्तयाऽभ्यधाधि-“धर्मस्य त्वरिता गतिः”
अतो देव ! कथं विलम्बः ? त्वरितमेवात्महितं वितन्यते ।' राज्ञो-
क्तम्-‘देवि ! यद्येवं ततः कुत्रचिद्गुरवो विलोक्या येन यथा
चिन्तितं प्रमाणपदवीमध्यारोहति ।' ततः प्राभातिकं कृत्यं विधाय
मूनायकस्तत्रैव दिने पृथ्वीसारं कुमारं राज्येऽभिषिच्य द्वितीयदिवसे
शिरोगृहासनस्थौ नभोमध्यमध्यासीने नभोमणौ साधुयुगलं भिक्षार्थं
अमन्तं रथ्यामुखे वीक्ष्य प्रासादादुत्तीर्य मुखासनाधिरूढः कियज्जना-
वृत्तो गत्वा प्रणिपत्य प्रोवाच-‘युवयोर्निरामय. कायः ? ।' साधुभ्या-
मुक्तम्-‘कुशलमावयोर्गुरूणां चरणस्मरणप्रवीणान्त.करणयोः ।' राज्ञो-
क्तम्-‘गुरूणां किमभिधानम् ? ।' ताभ्यामुक्तम्-‘इक्ष्वाकुवंश्यः प्राष्ठ-
गुरुविनयसकलशास्त्रार्थ. कन्दर्पदर्पसर्पसर्पारिर्दर्पफालिकाख्यो गुरुः ।'
राज्ञोक्तम्-‘भगवन् ! किमु स असात्सबन्धी रत्नमुकुटस्य राजर्षेः
पुत्रो दर्पफालिकः ? किं वाऽपरः ?' इति । साधुभ्यामुक्तम्-‘स
एव ।' राज्ञा भणितम्-‘कस्मिन् स्वाने तिष्ठन्ति ? ।' ताभ्यामुक्तम्-
‘राजन् ! संसारमरुतरवस्ते गुरवः प्रधाने मनोरमोद्याने समवष्टताः
सन्ति' इत्युदित्वा मुनियुगलं विचर्य स्वस्वानमाजगाम । नृपतिरपि
प्रासादमासाद्य कुवलयमालाया महेन्द्रस्य च पुरो वृत्तान्तं सर्वमपि
निवेदयामास । अद्य स चैवासाज्जाता दर्पफालिकः संपत्ताचार्यपदः
समवष्टतः । ततः कुवलयचन्द्रः कुवलयमालया महेन्द्रेण च सर्व
मनोरमोद्याने समागत्य भगवन्तं दर्पफालिकं प्रणिपत्य पप्रच्छ-‘तत्र
भगवन् ! भवन्तधिन्तामणिपत्नीतो निःशृत्य कस्य गुरोरन्तिके प्रव-

पिता । ।' ततो भगवानुवाच—'महाराव । तदा ततो निर्गत्य मया
 श्रीभृगुवृषट् गतेन मुनिरेषो ददशे । तेन मुनिना प्रोक्तम्—'भो
 दर्पकालिक । राजपुत्र । मामभिजानासि ! ।' मयोक्तम्—'भवन्तं
 राज्यं नोपलक्षये ।' तेनोक्तम्—'केन त्वय उचिन्तामभिपत्नीराज्यं
 ददम् ? ।' मयोक्तम्—'भगवन् । किं भवान् सः ? ।' तेनोक्तम्—
 'दृबनेव ।' मयोक्तम्—'यथा तदा स्वया राज्यं दत्तं तथा सम्प्रति
 शयमराज्यदानेन मसादं तनु ।' तेनोक्तम्—'यथेवं ततः कथं वि-
 लम्बः ? ।' तदा तेन मुनिना मतं ददम् । तेन सह विदारं कुर्या-
 ल्लोश्योध्यायामागतवान् । तत्र च तय पिता दृढव(ध)र्मा तदन्तिके
 निष्पान्तः । स च मम गुरुराव जनकभ्योत्पत्तकेवलज्ञानौ सम्भेत्तौ-
 लोपरि द्वावपि सिद्धिपदनीयतुः । अहं पुनर्भवेत्यतिबोधाय समाग-
 मम् ।' तत एवं पिशुनसङ्गतिमिष लीलावतीलोचनमान्तमिष महा-
 बलान्दोलितकदलीदलमिव शरत्समयपनापनपटलमिष सुरेधरशरास-
 नमिव चपलसभावं पदार्धजातं परिज्ञाय तत्पदान्ते कुवलयचन्द्रः
 कुवलयमालया महेन्द्रेण च समं मतं जमाह । कुवलयमालाप्या-
 गमानुगारेण तपस्यत्वा सौधर्मे नाके सागरोपमद्वयसित्यायुस्त्रिदशः
 सगमवत् । कुवलयचन्द्रोऽपि समाधिना विषय तत्रैव विमाने तत्र-
 मायायुः सगुदपयत । सिंहोऽप्यनशनकर्मणा तत्रैव देवो जातो-
 ऽस्ति । स च भगवानवधिशानी सागरदक्षमुनिर्भूत्वा तस्मिन्नेव
 स्थाने गुरः समजायत ।

अथ पृथ्वीसारः कियत्कालान्तरं राज्यसुखमनुभूय विरचितम-
 नोरथादित्यनामतनुजराज्याभिषेकः संसारमहाराक्षसमयभ्रान्तस्वान्तः
 परिश्रय भोगान् भोगिभोगोपमान् गुरूणां चरणमूले मज्ज्य कृत-

श्रामण्यः प्रदत्तमिथ्यादुष्कृतः पञ्चत्वमवाप्य तत्रैव विमाने मुधाश-
नोऽजनिष्ट । एवं ते पश्चापि तत्रैव वरविमाने कृतमुकृताः समु-
त्पन्नाः । परस्परं ते विज्ञातपूर्वनिर्मितसङ्केता जल्पितुं प्रवृत्ताः—दुस्तरं
संसारसागरमवगम्य यथा पूर्वं तथाऽधुनाऽपि सकलसुरासुरनरसि-
द्धिसुखदायिनि भगवत्प्रणीते सम्यक्त्वे यत्न एव कार्यः । इतोऽपि
च्युतैरात्मभिः पूर्ववत्प्रतिबोधपरै परस्परमेव भाव्यम्, तथेति प्रति-
पत्ते तैस्तेषां कालो व्यतिक्रामति ।

अथो जम्बूद्वीपे दक्षिणभरतेऽस्यामेवावर्मापिण्ड्या युगादिजिनादि-
तीर्थनाथेषु मोक्षं गतेषु सत्सु तत्र. समुत्पत्ते चरमजिने श्रीमहावीरे
पूर्वं कुबलयचन्द्रदेवः स्वमायुः परिपाल्य स्वर्गतश्च्युत्वा काकन्दी-
पुर्या प्रणतजनकुमुदामन्दप्रमोदकौमुदीशस्य शत्रुजनकुञ्जरकण्ठीरवस्य
सत्पथजाह्निकस्य काञ्चनरथस्य पृथ्वीपनेरिन्दीवरलोचनाभिधान-
प्रणयिनीकुक्षिभवो मणिरथकुमारस्तनयः समभवत् । स च क्रमेण
प्राप्तयौवनो गुरुजनैः प्रतिपिद्धोऽपि वयस्यैर्निवारितोऽपि सद्भिर्निन्द्य-
मानोऽपि कर्मोदयेन नक्तंदिवा पापार्द्धिं कुर्वन्न विरमति । अन्यदा च
तत्स्थारण्ये प्रविष्टस्य श्रीवर्धमानजिनः केवलज्ञानशाली जगन्नयपतिः
पवित्रितत्रिभुवनतलः काकन्धां समवसृतः । ततश्चतुर्विधदेवनि-
कायैः समवसरणं चक्रे । तत्र च श्रीमहावीरः स्वयं गौतमादीनां
गणभृतां सौधर्माधिपतेरपरस्य च सुरासुरनिकरस्य सपरिजनस्य काञ्च-
नरथस्य नरेशितुः पुरः सम्यक्त्वमूलं धर्मं द्विविधं निवेदितुमारभे ।

शङ्कादिवोपरहितं, सैर्यादिगुणभूपितम् ।

पश्चभिर्लक्षणैर्लक्ष्यं, सम्यक्त्वं शिवशर्मणे ॥ १ ॥

आर्जवं मार्दवं क्षान्तिः, सत्यं शौचं तपो यमः ।

इण्डविचनता दुर्निर्मितिधर्मः प्रकीर्तितः ॥ ३ ॥

अदिगादीनि पद्यानुक्तानि च गुणत्रयम् ।

विद्यापदानि चाकारि, गृहीधर्मः शुद्धमहर् ॥ ३ ॥

एतद्वशात्सर्वं कदा तादातुगामिता मग्नजन्नुपशान्तानकासा-
 दिना कृताञ्जलिता वारधनरथेन गता दृष्टम् -'नाथ ! मणिरयकु-
 मारो मय्य दिग्मभ्यध ' इति । भगवतादिष्टम् -'अयं मय्यभारम-
 टीभ्यः' इति । गुरोरेण दिश्याम् -'भगवन् ! मय्यमन्त्रिततनुमत-
 वधमोषया निषिध्यमानोऽप्याग्रेष्टक्यमनतो न निवर्तेते । कदा
 पुनस्तत्र विनयधर्मो कोपि ।' तीर्थेऽङ्गोक्तम् -'भद्र ! त्वत्पुत्रः मबुद्धः
 सागरादेभरङ्ग इदं च मन्त्रित-' इति । गुरोर्लोक्तम् -'नाथ ! केन
 कृष्णतोत्रेण तस्य वैराग्यमजायते ।' जगताधेन समादिष्टम् -'इतोऽग्नि
 योऽन्यत्रसाधे गृणिभागे षोडशाम्बं नाम पनम् । तत्र च बहवः
 शुभ्ररूपरसानकमदाता परिसमन्तीति मत्वा कुमारः पापद्विनि-
 गितमागत । तत्र च तेन भमता एकानि प्रदेशे सारङ्गयूथमा-
 लोचय कोदण्डमारोप्य यादप्यत्र सञ्जीवितस्नायत्सर्वमपि गृगकुलं
 वारवनाशं ननाश । परं सदैवार्दिनी गृणी कुमारं चिरमभितीक्ष्य
 दीर्घं निःश्वस्य निष्पन्दलोचना संजातहृदयविभ्रम्भा निःशहा
 म्बिता । तां च सथाऽवम्बिता दृष्ट्वा कुमारेण चिन्तितम् -'अहो !
 महर्षीशुक्रम्, एतस्मिन् हरिणयूथे मनष्टेऽपि परमियं गृणी मदभि-
 सुम् परयन्ती सधैव तिष्ठति' इति चिन्तयत्सत्साम्यासं सा समु-
 पेक्षुषी । ततः साऽनेकधापरजीवान्तकरमर्षचन्द्रमालोऽयापि येहनिर्म-
 रद्दयेव म्बिता । ततः कुमारेण शरासनं शरध्याभाजि । 'योऽपराधर-
 हितान् जन्नुजिहन्ति स महापापी' इत्येवंचिन्तयता मादुर्भूतजन्नु-

गेन नन्दिरतो नि मृत्यु सुन्दरी विष्णाय कृष्णाभीमन्महाभ्यरमवशेन
 जने दृश्यमाना श्मशानमुपाजगाम । तत्र पापुनरणीयगात्रा रेणु-
 दूनेनङ्गंग कृतोद्धकेशा महाभैरवतन्त्राभङ्गी । भशामानोप
 बन्धुकेन्दुन्दरं तत्तदप्रे मुक्त्वा, इति वदति 'अथ यत्न' यत्कृषि-
 दून्दरं तत्त्व गृहाण पाश्चात्य यत्किष्ठाः ॥ १०० ॥ १००० ॥ इति
 गेन सुहे । एवं सा दिने दिने कृताहाग क रण ॥ १०० ॥ १००० ॥
 एवं निजापीव सिता । तदा नत्पिवा 'अथामरम' 'पुष्पामी
 विदुः-येन । मम मुता मद्रगृहीतेव वर्तते । तदा पाः कोष्ठी
 कृन्नेक्रेते तस्य यथाप्रार्थितमहं वदामि' इति दाय्य ॥ १०० ॥ १००० ॥
 इति । इत्येन विज्ञाप्यमानं कुमारेण धृतं विन्निन न- ॥ १०० ॥
 इति वदती प्रया प्रेमविशाचेन न पुनरग्येन । तदह पुष्पा ॥ १०० ॥
 प्रतिवेचनाने' इति चिन्तयता तेन विज्ञप्तो राजा -'तान' ॥ १०० ॥
 सुन्दिरते तरेता यथिजः सुता संशोधयामि ।' एव । ॥ १०० ॥
 नोव मन्विन्-'वत्स । यदि सत्यां कर्तुं शक्तीषि ततो युक्तमेव
 चिद्वदन्त वगिव उवाचारः ।' ततो राजपुत्रः कमपि नार्थो भव
 स्वानं वत्सः समीपे मुमुचे । न च सा तेन जक्षिता न च
 ह्यतः । यत्किष्ठा दाय्य करोति तदयमपि कर्गेति । अत्यत
 त्व मन्विन्-'क एव वृत्तान्तः ।' तेनोक्तम्- 'एवा मय विवाहा
 कृतं वत्स विधिद्वयवशात्ता जाता ।' ततो लोको वदति-
 'इति वत्स स्वकार्ण' । मया विन्निनम्- 'यद्यं कोकोइतीक-
 मने इति वत्स वत्स समर्थायानिन् श्मशाने मुक्ता ।' यथोक्तम्-
 'इति वत्स, वत्सो गनानममावयोर्भे ही ममभवत् ।' वत्स
 'समर्थायानिन् स्वयम् ।' तेन मन्विनम्- 'त्वं मम शया

आता । परस्परं लोकेऽपि विरहे तन्मिथुनं सोऽसुक्कचिचं भवति । अन्यदा च भवितव्यतयाऽप्यदुतरशरीरे प्रियङ्करे सा सुन्दरी बहु-तरशोकशङ्कुव्यथिता न मुनक्ति न स्नाति न जल्पति न गृहकृत्यं करोति, केवलं संभावितदयितपद्यताधिकाभ्यन्तरतापलोचनप्रवर्तमान-माप्यजललवा विपीदन्ती स्थिता । ततस्तथाविधकर्मसंयोगेन क्षीणे प्राणिते प्रियङ्करः परलोकमियाय । ततस्त्वं मृतं विलोक्य परिज-नोऽस्तीवविपण्णमनाः पिता प्रलपितुमारेभे—

‘हा वत्स ! हा गुणावास !, हा सौभाग्यनिधे ! भवान् ।

प्रियङ्कर ! गतः शुत्र देहि प्रतिवचो मम ॥ १ ॥

स्वजनैस्तच्छुभं संस्कारार्थं गृहान्निष्कासितुमारेभे, परं सा सुन्दरी येदमोहितमानसा तत्संस्कारं कर्तुं न ददाति । ततः सा पित्रा मात्रा स्वजनेन च वयस्याभिर्विविधाभिः शिक्षाभिः शिक्षिताऽपि तत्कुणपं न मुद्यति । केवलं विलपन्ती अराजकमिति वदन्ती सुन्दरी तन्मृतकलेवरमालिङ्ग्य स्थिता ।

पतिं पश्यति निर्जीवमपि जीवन्तमेव सा ।

येदे नैव विचारः स्वान्मोहान्धितदृशां यतः ॥ १ ॥

ततो विपण्णमनसा स्वजनेन मात्रिकास्ताप्रिकाश्च समाकारिताः । तैरपि विशेषः कोऽपि न समजनि । स्वजनेन ‘इयमयोग्या’ इति विचिन्त्य मुक्तास्तथैव तद्दिनं स्थिता । द्वितीयदियसे तदेदं शययुना ध्यातं ततो विगन्धः प्रससार । तथाऽपि सा प्रेमपरवशा गृतकमालि-ङ्गन्ती परिजनेन निन्द्यमानाऽपि सस्तीभिर्वार्यमाणाऽप्येवं चिन्तयामास—‘अयं स्वजन इति जल्पति—‘यद्यं गृत इयं च महिला’ ततस्तत्र गन्तव्यं यत्र न कोऽपि स्वजनः’ इति ध्यात्वा तच्छुभं शिरसि समा-

रोप्य मन्दिरतो निःसृत्य सुन्दरी विस्मयकरुणात्रीमत्सहास्वरसवरोन
जनेन दृश्यमाना श्मशानमुपाजगाम । तत्र प्रावृतजरञ्जीवरगात्रा रेणु-
धूसरितशरीरा कृतोर्द्धकेशा महाभैरवव्रतमिवाचरन्ती भिक्षामानीय
यत्किञ्चित्सुन्दरं तत्तदग्रे मुक्त्वा, इति वदति—‘प्रियतम ! यत्किञ्चि-
द्ब्रह्म्यतरं तत्त्व गृहाण पाश्चात्यं यत्किञ्चिद्विरूपतरं तन्मम देहि’ इति
प्रोच्य भुङ्क्ते । एवं सा दिने दिने कृताद्वारा कापालिकबालिकेष राक्ष-
सीव पिशाचीव स्थिता । तदा तत्पित्रा प्रियमित्रेण पुरस्वामी
विज्ञप्तः—‘यद्देव ! मम सुता अद्गृहीतेव वर्तते । तत्रां यदि कोऽपि
सकलीकरोति तस्य यथाप्रार्थितमहं ददामि’ इति दाप्यतां मध्ये पुरं
पटहः । एतत्तेन विज्ञप्यमानं कुमारेण श्रुतं चिन्तितं च—‘अहो !
मूढा वराकी अस्ता प्रेमपिशाचेन न पुनरन्येन । तदहं बुद्ध्या एतां
प्रतिबोधयामि’ इति चिन्तयता तेन विज्ञप्तो राजा—‘तात ! त्वं यदि
समादिशसि तदेता वणिजः सुतां सबोधयामि ।’ एवं विज्ञप्ते
नृपेण भणितम्—‘वत्स ! यदि स्वस्यां कर्तुं शक्नोषि ततो युक्तमेत-
त्क्रियतामस्य वणिज उपकारः ।’ ततो राजपुत्रः कमपि नार्याः शवं
समानीय तस्याः समीपे मुमुचे । न च सा तेन जल्पिता न च
क्षया सः । यत्किञ्चित्सा शवस्य करोति तदयमपि करोति । अन्यदा
तया भणितम्—‘क एष वृत्तान्तः ?’ तेनोक्तम्—‘एषा मम प्रियतमा
सुरूपा मुभगा किञ्चिदस्वस्थशरीरा जाता ।’ ततो लोको वदति—
‘यदियं मृता संस्कारार्हा ।’ मया चिन्तितम्—‘यदयं लोकोऽलीक-
भापी ततो मया ततः समानीयासिन् श्मशाने मुक्ता ।’ तयोक्तम्—
‘सुन्दरं कृतम्, आवयोः समानस्वभावयोर्भैत्री समभवत् ।’ यतः
“समानशीलव्यसनेषु सख्यम् ।” तेन भणितम्—‘त्वं मम स्वसा,

एष मम भावुकः । किमभिधानममुष्य ! ।' तथा जल्पितम्—'मम पतिः प्रियङ्कराभिधः ।' तयोक्तम्—'तव प्रियायाः किं नाम ! ।' तेन निवेदितम्—'मम प्रिया मायादेवीतिनाम ।' एवं परस्परसमुत्पन्न-संबन्धौ तौ वर्तेते । यदा साऽऽवश्यककृत्यकृते प्रयाति तदा तद-भिमुखं वदति—'भदयं महपितो द्रष्टव्यः ।' यदा स कुत्रापि याति तदा तत्प्राप्तं शवं समर्प्य याति । अन्यदा तेनोक्तम्—'भगिनि ! तव पत्या मम प्रिया किञ्चिद्भगिता तन्मया सम्यग् नावगतम् ।' तयोक्तम्—'हे जीवेश ! त्वत्कृते मया सर्वमपि कुलगृहपितृमातृप्रभृ-तिकं तृणवत्परित्यक्तं त्वं पुनरीदृशः, यदन्यामङ्गनामभिलपति' इत्युक्त्वा किञ्चित्कोपपरा संजाता । पुनरन्यदिवसे सा शवं तस्य समर्प्य नित्यकृते गता । तत्पुनस्तेन शवद्वयमपि कूपे निक्षिप्तम् । ततश्चदनुसार्गमनुसरण्यं तथा भाषितः—'कस्य त्वया तन्मानुषद्वय-मर्षितम् ।' तेनापि गदितम्—'मायादेवी प्रियङ्करस्य रक्षानिमिच-मर्षिता, प्रियङ्करो मायादेव्याश्च । तदावामपि तत्रैव प्रजावः' इत्युदित्वा तत्र तौ समागतौ प्रियङ्करं मायादेवीं च न ददृशतुः । ततः सा दुःखमुपागता । सोऽपि च्छभ्रना मूर्छितः । ततो लब्धचैत-न्येन तेनादिष्टम्—'भगिनि ! किं कर्तव्यम् ! यत्तव मियो मम महेला-मादाय कुत्रापि गतः, तत्सुन्दरं तेन नाचरितम् । मदीयमिदमाचरि-तम् ।' ततः सुन्दरी शुग्धस्वभावा चिरं चिन्तयति स यत्किञ्च तेन मम स्वामिनाऽमुष्य प्रिया हृताऽन्यत्र नीता च । तत ईदृशोऽनार्यो निष्कृपो निर्भूणः कृतमध्य, येनेदृशमाचरितम् । ततस्तेन भणितम्—'भद्रे ! एवंविधे विधेये किं विधेयम् ।' तयोक्तम्—'नास्मि जानामि भवानेव जानाति किमत्र कर्तव्यम् ! । तेनोक्तम्—'भद्रे ! सत्यं ततः

शृणु । सर्वदैक एव जीवः संसारे परिभ्रमन्नस्ति, कः प्रियः ? का प्रिया च ? , सर्वमपि संसारस्वरूपं सौदामिनीव क्षणदृष्टनष्टम् । सर्वथैवानित्यतादिभावनाः समाश्रय । वियोगान्ताः संयोगाः । पतनान्ताः समुच्छ्रयाः । महारोगा इव भोगाः । एष जीवः संसारे चतुरशीतिलक्षसंख्ययोनिषु नट इव विविधरूपभाग्भवतीति ज्ञात्वा सम्यक्त्वमङ्गीकुरु ।' एवं च भो मणिरथकुमार ! या सुन्दरी प्रबोधिता तेन गृहमुपागता च । तत्पित्रा महोत्सवो रचयाश्चक्रे । सर्वत्र मध्ये पुरं प्रवृत्तः साबुवादो यदियं सुन्दरी कुमारेण बोधिता । तावद्भो मणिरथकुमार ! यः सुन्दरीजीवः स त्वं तदा कृतसम्यक्त्वरत्नयत्नः पञ्चत्वमवाप्य मानभटः संजातः । ततः पद्मसारनामा । ततः कुवलयचन्द्रः । ततो वैडूर्यनामा देवः । ततस्त्वं मणिरथकुमार इति । यः पुनर्वणिक्तनूजः स संसारं परिभ्रम्यास्मिन् वने मृगी समुदपद्यत । त्वां दृष्ट्वापोहवत्या अस्या प्राग्भवस्मरणेन त्वयि स्नेहः समुल्लस ।' एवं च भगवता निवेदिते मणिरथकुमारेण विज्ञप्तम्— 'एवं ममानेन दुःखावासेन संसारवासेनालं, भगवन् ! प्रसादं विधाय मयि प्रब्रज्यारलं देहि' इतिवदन् कुमारः श्रीभगवता दीक्षितः ।

अत्रान्तरे गौतमेन गणभृता विज्ञप्तम्—'भगवन् ! अस्मिन् संसारे जीवानां मध्ये को जीवो दुःखितः ?' इति । भगवता समादिष्टम्—'सम्यग्दृष्टिर्जीवोऽविरतो नित्यं दुःखित एव ।' गौतमेन भणितम्—'केन हेतुना ?' भगवता निवेदितम्—'यः सम्यग्दृष्टिर्भवति स नरकतिर्यग्मनुष्यवेदनां जानाति । ततः पुरतः संसारभावं प्रेक्षते । न च विरतिभावं करोति । अनुभवति, वर्धमानसंतापो नरकदुःखमिति । अत एव स दुःखितानामपि दुःखी ।' पुनर्गौतमेन पृष्टम्—

‘स्वामिन् ! कः सुखी !’ भगवतादिष्टम्—‘सम्यग्दृष्टिर्जावो विरतः
स एव सुखितः । यतः—

• देवलोकसमं सौख्यं, दुःखं च नरकोपमम् ।

रतानामरतानां च, महानरकसंनिभम् ॥ १ ॥’

एवमनेकधा भगवान् विविधजनपृष्टसन्देहसन्दोदमङ्गं वितत्य
समुचसौ । ततस्त्रिदशशृन्दमपि स्वस्वस्थानं जगाम । भगवानपि
ध्रावस्तीं पुरीं प्रति जगाम । सुरैः समवसरणे कृते प्रैलोषयाधिपतिः
सिंहासनमलघकार । गौतमादयो गणभृतो यथास्थानं निविष्टाः ।
तत्रत्यो नृपती रत्नाङ्गदो भगवन्तं प्रणिपत्य निपसाद् । भगवता
संसाराशर्मनाशिनी देशना निर्ममे । अश्रान्तरे गौतमस्वामिना सर्व-
मपि जानताप्यबोधजनबोधार्थं तीर्थनाथः पप्रच्छे—‘नाथ ! जीव-
स्वरूपं निवेदय ।’ ततो भगवता यथाऽवस्त्वं सर्वमपि जीवस्वरूपं
प्ररूपितम् । अथ तत्र बालगृणालकोमलभुजो शुजान्तरराजमानदार-
सारः कपोलपालिविलसन्मणिकुण्डलः कोऽपि नरस्त्रिदशबुमार एव
प्रविश्य जय जयेति षदन् त्रिजगदभिवन्द्य । बभाषेति—‘नाथ !
यन्मया दृष्टं श्रुतमनुभूतं रजनीमध्ये तदधुना निवेदय, त्रिमिन्द्र-
जालम् ! किं स्वप्नः ! सत्यं वा !’ भगवता भणितम्—‘देवानुपिय !
यत्त्वया दृष्टं तदवितथमेव ।’ एतदाकर्ण्य तत्क्षणमेव स्वरितपदं
समवसरणातिःपुनः । ततो गौतमेन पृष्टम्—‘स्वामिन् ! त्रिमित् !
अस्माकमपि महत्कौतुकम् ।’ ततस्तीर्थकृतादिष्टम्—‘इतोऽस्ति नाति
दूरेऽरुणार्भं नाम नगरम् । तत्र रत्नगजेन्द्रो नाम गृपतिः । तत्तनुवः
कामगजेन्द्रः । स चान्यत्र त्रियङ्गुमत्सा विद्या सह महदरणे
निविष्टः । ततो नगरगतं विभवदिलासान् भेषितुं प्रवृत्तः । ततः

कस्मिंश्चिद्वणिग्मन्दिरोपरि कुट्टिमतले कन्यकामेकां कन्दुककेलिं कुर्व-
तीमद्राक्षीत् । तस्य तदुपरि महानुरागः समुत्पन्नः ।

सुरूपेऽपि कुरूपेऽपि, भवति प्रेम कुत्रचित् ।

रूपं खेहस्य नो हेतुर्वृथा रूपं ततोऽङ्गिषु ॥ १ ॥

तेन पार्श्वस्थितायाः कान्ताया भयेनाकारसंवरणमेव चक्रे । तथा
तु तत्सर्वमपि लक्षितम् । तस्य राजपुत्रस्य तामेव ध्यायतो महत्सुद्वेगे
जाते तथा चिन्तितम्—‘किं पुनरस्योद्वेगकारणम्, अथवा ज्ञातं सैव
वणिक्पुत्री मत्पत्युश्चेतसि स्थिता ।’ ततस्तया तां याचयित्वा प्रियः
परिणायितः । ततस्तुष्टेन तेनोक्तम्—‘प्रिये ! साधु त्वया तदा मम
मनोभाव उपलक्षितः । ततस्त्वं ब्रूहि कान्ते ! कं ते वरं ददामि !’
तयोक्तम्—

‘यत्किञ्चित्त्वं पश्यसि, शृणोपि यद्वाऽनुभवसि यद्वयित ! ।

तत्सर्वमपि निवेद्यं, मह्यं देयस्त्वयैष वरः ॥ १ ॥’

तेनोक्तम्—‘भवत्वेवम् ।’ ततोऽन्यदा तत्र चित्रकृता तस्मै कुमाराय
चित्रपटः समर्पितः । तत्र च चित्ताहादविधायिनीं चित्रितां कनी-
मेकां विलोक्य विस्मयस्मेरमनाः कुमारः पप्रच्छ—‘भोश्चित्रकर !
कुमारीरूपं प्रतिकृत्याः कस्याश्चित्त्वया लिखितम् ? किमुत स्वमत्या !’
तेन विश्रुतम्—‘देव ! उज्जयिन्यां महापुर्यामवन्तीनृपतेः सुतायाः
प्रतिच्छन्दः ।’ ततः कुमारः सादरं तां निद्रामिव नयनमनो-
हारिणीं, शक्तिमिव हृदयदारणनिपुणां, शुद्धपक्षेन्दुकलामिव मृशं
विमलां, महाराजराज्यस्थितिमिव सुविभक्तवर्णोपशोभितां, जिनश्रुति-
मिव सुप्रतिष्ठिताङ्गोपाङ्गसुभगां विलोक्य क्षणं स्तम्भित इव, ध्यान-
गत इव, दृष्यनिर्मित इव, लेप्यमय इव स्थितः । ततः कृतकृत्य इव

कुमारस्तं चित्रपटं देव्यै प्रदर्श्य जजल्पेति—‘देवि । सुन्दरमुत्पद्यते यद्येषा कन्या लभ्यते ।’ तथा प्रत्युक्तम्—‘देव । निजरूपं चित्रपटे लेखयित्वाऽयमेव व्यावृत्त्य प्रेष्यतां, यथाऽवन्तीपतिसादृष्ट्वा स्वयमेव दुहितरं ददाति ।’ कुमारैणोक्तम्—‘प्रमाणमेतत् ।’ ततस्तेन चित्रकृता चित्रपटः कामगजेन्द्ररूपसमन्वितोऽवन्तीभर्तुः पुरो दर्शितः । तेनापि सुतायै दर्शितः । तमालोक्य जात्तानुरागां तां विशाय राजा जगाद—‘युक्तमेतद्यदियं पुरुषद्वेषिणी ततोऽन्यं कुमारं नाभ्यलपत् । साम्प्रतं तु विधिप्रज्ञाप्रकर्षकशपट्टायमानेऽस्मिन् कुमाररूपे मृशमनुरक्ता । ततोऽस्मा अयमेव वरो युक्तः ।’ इति ध्यात्वा राज्ञा तस्मै कुमाराय दुहिता दत्ता । ततः पित्रादेशेन कुमारो बह्वभया समं स्कन्धावारेण च चलितः । ततोऽस्त्रपर्यस्तकिरणदण्डे चण्डरोचिपि निशाप्रथमयामार्धे प्रियया समं सुप्वाप । एवं द्वितीये यामे कस्याप्यपूर्वकोमलकरतलस्पर्शेन विबुद्धः सन् कुमारो ध्वचिन्तयदिति—‘यदीदृशः स्पर्शो नानुभूतपूर्व इति । सर्वथाऽयं मनुष्यस्पर्शो न भवति’ इति चिन्तयता कुमारेण पुरस्त्रिभुवनाध्वर्युकारि रूपद्वारि कन्याद्वयं निरीक्ष्य भणितम्—‘यद्भवत्यै मानुष्यै ! किं वा देव्यै ! ममात्र महत्कौतुकम् ।’ ताभ्यामुक्तम्—‘आवां विद्याधर्या भवतः पार्श्वे केनापि हेतुना समायाते स्मः, परमावयोर्भवता परोपकारिणा प्रार्थना कृथा न कार्या ।’ कुमारेणोक्तम्—‘निवेद्यतामहं दुस्साध्यमपि भवत्कार्यं साधयिष्ये ।’ ताभ्यामुक्तम्—‘देव । शृणु—अस्ति कुबेर-दिग्भागे वैताह्यः पर्वतः । सत्रोत्तरदक्षिणधेष्यौ विद्येते । उत्तरधेष्यां सुन्दरमानन्दमन्दिरं नाम नगरम् । यत्कीदृशं बहुसौवर्णमन्दिरं बहुपुरुषसेवितं बहुजलाशयपरिगतं बहुकुमुदोपवनम् । तत्र पृथ्वी-

सुन्दरः क्षमानेता । तस्य देवी मेखलाभिधा । तत्कुक्षिसंभवा
 चिन्दुमती कन्या । सा च सुन्दरावयवाऽमङ्गलाम्यसौभाग्यभूमिका
 चारुचातुर्यकरण्डिका पुरुषद्वेषिणी । सा च वयोविभवकलाकलाप-
 परिकलितेभ्योऽपि विद्याधरकुमारेभ्यः कदाऽपि न स्पृहयति । ततः
 सा यौवनस्या गुरुजनेन जल्पितेति—‘वत्से ! स्वयंवरं वरं गृहाण ।’
 तदाकर्ण्य तयावां मणिते—‘यदि सख्यौ युवां मणयस्तादैकदा दक्षिण-
 श्रेण्यां भवतीम्यां सह परिभ्रमामि’ इति । आवाभ्यामप्युक्तम्—‘एवं
 भरतु’ इत्युदित्वा गगनतलमुत्पत्य गिरिवरकाननान्तरे ययमवतीर्णाः ।
 तत्र श्रीङ्गन्तीभिरस्त्राभिः किन्नरभिधुनभेकं कामगजेन्द्रकुमारस्य
 गुणमामगानं कुर्याणं समाकर्णितम् । प्रियसख्योक्तम्—‘सखि ! पवन-
 वेगे ? अमतो मूढेदं पृच्छ, क एष कुत्रत्यो वा कामगजेन्द्रकुमारः ?
 यस्माधुना गीतमुद्धीतम् ।’ ततश्चाया किन्नर्या निधेदितम्—‘विद्याधर-
 बाले ! कामगजेन्द्रः स कदापि न दृष्टः श्रुतश्च न । तर्हि यदि तेन
 कार्यं तदमुं किन्नरं पृच्छ ।’ तेन भवद्गुणान्तः सर्वोऽपि कथितः ।
 तदिदं श्रुत्वा तया चिन्दुमत्याः पुरो गदितम् । तदाकर्णेन तदि-
 नादारम्य चिन्दुमती तुहिनक्रिष्टा कमलिनीव प्रियप्रियुक्ता राजदंशि-
 केव मन्त्राहता मुत्रप्रीत नि थीक्षा निर्वचना नि प्रसारा तनोत्या-
 टेभ्यम्, न शृणोति गीतं न वादयति वीणा केयत्र मधेव मद्गृहीतेव
 मृतेव खान्ता । सखीनिर्मापिताऽपि सा किमपि नोत्तरं ददाति । मया
 शतं यदेतस्याः कामगजेन्द्र एव व्यापिनिदानम् । अनोऽगुन्याश-
 ल्यत्रम एव मद्गौप्यम् । यतोऽभिदग्धानामभिरेवौषध विपद्गान्तानां
 विपदेव । इति सिद्धिन्तयन्त्या मया मणित्वा मानरेणा—‘वयस्ये !
 अमुष्याः कामगजेन्द्र एव विहितगच्छः ।’ तत्र आशाम्यां मणितम्—

‘प्रियससि । विघ्नस्ता भव तथा करिष्यावः, यथा तं कुमारमानीय तव व्याधिमपनेष्यावः ।’ तयोक्तम्—‘तदानयनाय युवां प्रवचः ।’ तथेत्यावां प्रतिपद्य फलित्वापि गिरिकुहरशिलातले कमलकोमल-दलविरचिते सस्यरे तां विन्दुमतीं विषादं कुर्वन्तीं निवेश्य प्रचलिते, परं न जानीवः कुत्र सा पुरी यत्र त्वं भवसि कुत्र भवान् प्राप्यः ? इति । एतदर्थपरिज्ञानाय भगवती प्रज्ञप्ती समारापिता । ततस्तथा प्ररूपितम्—‘यथैष कुमार उञ्जयिन्यां गच्छन् वनान्तरे रचितशिविरसलिवेशः साम्प्रतं तिष्ठति ।’ एतन्मत्वावां भयदन्तिके समायाते । अतः परं साम्प्रतं देव । तवायत्तं प्रियसस्य्या जीवित-मिति मा विलम्बस्व त्वरितमेवोचिष्ठ यदि जीवन्ती विन्दुमती कथं-चिद्भूयते ।’ कुमारेणोक्तम्—‘यद्यप्यवश्यं गन्तव्यं तथाऽपि देव्याः पुरो निवेदयिष्ये ।’ ताभ्यामुक्तम्—‘त्वमीदृशः स्वामी सर्वनीतिपरायणः कथं स्त्रीणां रहस्यं कथयसि ? किं न सुतस्त्वया जनैर्वक्ष्यमाणः श्लोकः—

“नीयमानः सुपर्णेन, नागराजोऽञ्जवीदिदम् ।

यः स्त्रीणां गुह्यमाख्याति, तदन्तं तस्य जीवितम् ॥ १ ॥”

ततो न कथ्यं नारीणां रहस्यम् ।’ कुमारेणोक्तम्—‘किमपि कारणमत्रास्ते, एकदा मया तस्या वरोऽदायि, यत्किञ्चिद्भुतं दृष्टम-नुभूतं तत्सर्वमपि निवेदयिष्ये ।’ ततः कुमारः प्रोवाच—‘प्रिये ! साम्प्रति प्रवामि ।’ तयोदितम्—‘यत्किञ्चिद्देवाम रोचते देवस्य उ-नोतु ।’ ततो देव्या विहिताञ्जलिपुटया विषाधर्यो विश्लेषे—‘अयं पतिर्मया भवत्योर्न्यासीकृत इत्यहाय इहानीय मोक्षयः ।’ ततश्चे तं कुमारं विमानमारोप्य गगनतलमुत्पतिते । ततस्तस्य प्रिया ‘माया काऽप्यत्र ! किं स्वप्नो वा ! हन एताभ्यां मम पतिरेष्यतीति किं वा

न ?' इति ध्यायन्ती यावद्विषण्णा तिष्ठति तावत्स्तोकावशेषक्षणदायां विमानं प्राप्तमेव । ततस्तद्दृष्ट्वा तद्धार्या नलिनीवनविलोकनेनेव मरालिकाऽभिनवजलददर्शनेनेव शिखण्डिनी प्रमुदिता जाता । ततस्तथा दृष्टे विद्याधर्यां कामगजेन्द्रोऽपि । अथ विमानादवतीर्य वीर्यशाली शयनीये निविष्टः । प्रोचतुस्ते—'भद्रे ! स्वपतिन्यासीकृतस्त्वयावयोर्यः स चेदानीं समानीय समर्पितोऽस्ति' इत्युदित्वा ते समुत्पत्य गते । ततोऽसौ पादपतनमातत्य पप्रच्छ—'देव ! भवान् क गतः? कुतो वा प्राप्तः ? किं त्वया दृष्टम् ? किमनुभूतम् ? किमवस्था सा विद्याधरी माता ? । एतन्नसद्य सद्य कथयस्व ।' कुमारः समाख्यातु प्रवृत्ते । इतो विमानाधिरूढेन मया व्योम्नि वैताल्यपर्वतकन्दरोदरे मणिप्रदीपप्रज्वलनप्रद्योतितदिककं नवीन भुवनमेकमदर्शि तत्र नलिनीदलसन्दारे विद्याधरकुमारी च । ततस्ते मृणालकोमलत्रलयया चन्दनरुपूररेणुप्रवलां कुरङ्गीदृशमिमा कुमारीं जीवन्तीमभिनीः य प्रमुदिते ऊचतुः—'प्रियसखि ! प्रमोदं भज, एष तव मनोऽभिरुचिनो दयित प्राप्तः, यत्कृत्यं तदाचर' इति वदन्तीभ्यां सखीभ्या तदङ्गतो नलिनीदलाप्यपनीतानि । इति यावचे सम्यक्परयतन्नावतम्याहोपाह्वानि शिथिलीभूतानि । ततो दयिते ! ताभ्या तद्दृष्ट्वा पूकृत 'यदियमावयोः क्षामिनी मरिष्यति ततोऽहमपि ।' 'किमेतत् ?' इति ध्यायन् विलोकितुं प्रवृत्तो यावत्तावत्सा विनिमीलितलोचना निश्चलाहोपाह्वाना रघतामुपागता । मया भणितम्—

'भवतो न दैव ! रचितुं, युक्तमिदं गगनगामितनुजा यत् ।

मम विरहदुःगहानलसंज्ञता मृत्युमुपनीता ॥ १ ॥'

इति जल्पन्नहं मोहमुपागतः क्षणेन विबुद्धस्तयोः प्रलापान् शृणोमि ।

प्रियससि ! कुपिता किं त्वं !, प्रतिवचनं नो ददासि को हेतुः ! ।
किं कृतमभियमेतत् !, यदयं दयितः समानीतः ॥ १ ॥

मयोक्तम्—‘यदस्यै कालयोग्यं तत्कार्यम् ।’ ततश्चाभ्यामुदयाचल-
शबलम्बिनि किरणमालिनि चन्दनदारूप्यानीय प्रपञ्चितायां
तायां तदङ्गं निक्षिप्तम् । तदृषो हुताशनः प्रसूतः । ‘एतां विना-
ज्ययोर्जीवितेन किम् !’ इति गदित्वा चिरं विलप्य च तत्रैव
ऽपि प्रविष्टे । एवं त्रितयेऽप्यस्मिन्नेपीभूते क्षणमेकमहमपि मुद्गरेण
इत इव महाशोककुन्तेन प्रभिन्न इव व्यचिन्तयमिति—‘पश्य विधि-
लसितम्, यदियं विन्दुमती मदनुरागेण विपत्ता तद्दुःखेन एते
। ततः किं ममेतेन स्त्रीवधकलङ्कफलुपितेन जीवितेन । ततोऽ-
मेव चितानलं प्रविश्य स्वस्य कलङ्कमुचारयामि’ यावदिति प्रिये !
न्तयससि तावद्विद्याधरमिधुनमध्ये विद्याधरोक्तम्—‘विलोक्य
इयं कीदृशो निर्दयः कुमारः, इयं वराकी मृता, अयं पुनरद्यापि
ष्यति ।’ विद्याधरेणोक्तम्—‘मैवं वादीः, यतः स्त्रियः पत्यौ मृते
ऱतायां प्रविशन्ति पुनः सत्पुरुषेण महिलाविनाशे स्वधो न
ऱधेयः ।’ एतदाकर्ण्य मया चिन्तितम्—‘यदनेन युक्तमुक्तम् । तत
तस्यां विन्दुमत्यनुकारिष्यां वाप्यां नीरलावण्यपरिपूर्णायां विकसि-
नीलेन्द्रीवरलोचनायां चलद्भ्रमणालवलयकलितायां विकसितश-
शतपत्रवरवक्रायां तरलजलतरङ्गरङ्गद्विकटाक्षच्छटायां विकटकन-
तटनितम्बफलकायामहमवतीर्येतासां तिष्ठणां जलाञ्जलिं ददामि’ इति
न्तयित्वाऽवतीर्णो दयिते । तां वापीं यावन्मज्जनोन्मज्जनं कृत्वा
र्गतस्त्वावत्त्र सर्वमप्यपूर्वं पश्यामि—व्योमतलस्पर्शिनः शासिनः ।
हाममाणा औषध्यः । उच्छ्रिताह्लात्पुराः । पद्यचापशतमाना

मानुषा । महादेहा पक्षिण । मया चिन्तितम्—'सर्वथा नाशः
 स्थानम्, तत्र मत्तदस्त्रवपुष पुरुषाः, सर्वथाऽयमन्यो द्वीपः'
 यावद्विचिन्तयामि तावद्व्यति । सा वापी विमानत्वमभवत् ।
 कमपि पुरुष पृच्छामि क एव द्वीप " इति चिन्तयता मया ५
 पुगल विजोस्य पृष्टम्—'कोऽय द्वीप ' । ततो मां कृमिभिर उ
 भिर गिरीठिकापोतभिर विजोस्य ताभ्यां विस्वायस्मेरमनोम्यां वि
 दितम्—'वयस्य । तदिरमपूर्वविदेहमहाशेरम् ।' मया चिन्तिता ।
 'अदो ! अतिश्रेष्ठं संजान, इदमपि द्रष्टव्यमभूत् ।' यावदिति वि
 यत्तमि तावताभ्यामह कृमिभिर कौतुकाकरतकेन संगृहीतः ।
 श्रीगीमन्तरभाभिगमवमर्यान्तमुक्त । ततो मया भगवान् वि
 नयः प्रणयः । तत्रभाष्येन कनोचक्रुण पन्नावमासाद्य पृष्टम्—
 प्य ।' ततो भगवता निरादिनुमासने 'अक्षि जम्पूरीये भा
 दोये मध्यमभाषण्डक्यामे नाम नगरम् । तत्र राजगजेन्द्रो न
 राजा । तद्वज्रज, कामगजेन्द्र प्य कुमार । एताभ्यां देशः
 'श्रीरम्पटः' इति मना स्वीत्य तत्रावापहत्य वैराज्यचन्द्र
 रानीतः । तत्रा दीकनवने 'वयाभरवालेका तत्र विद्योमेन वृ
 इति ते उच्यता ता विनासागेप्य नामनु विजयन्ती भेनाति प्र
 तौह वस्ये च । साऽति साया । तत्राभगवतपुत्रता । मनुष्यो क
 समानः । ततो वापीयाः तत्र जयचन्द्रान्तवानना साभ्यामातीपै ।
 चिन्दे मध्यकन्दराभाषनवपर मुक्त ।' साऽति पृष्टम्—'मया
 पृष्टतोऽन्यथायने वि चामतम ।' मना तत्राऽऽऽष्टम्—'यथैने
 वृत्तये महेतः कृते महेतनेह्य वाप्या मभ्यस्ये साऽत्यनी
 पूर्व श्रीरम्पटः १ तत्र भाषी २ तत्र, कृत्वीपाराः ३ पुन ४

पुनरेष चरमदेहः कामगजेन्द्रः ५ समुत्पन्नः । तत्त्वं बुध्यस्व
 भा मुष्ट, यथाशक्त्या विरतिं पृहाण' इति स्वामिनोक्तम्—'ततः
 प्रेये ! राज्ञा पुनः पृष्टम्—'प्रभो ! अयं लघुः कथं वयमुचैस्तराः !'
 भगवता भणितम्—'इदमपूर्वमहाविदेहक्षेत्रं, अत्र तु सुपमा कालः
 नैष शाश्वतः, महादेहा देहिनः । तत्र पुनर्भरतक्षेत्रं, दुःपमा
 त्तमयः, स अशाश्वतः, अतस्तुच्छतनवो जनाः ।' ततोऽपि राज्ञा
 पृष्टम्—'कावेतौ देवौ !' जिनेनोचे—'धैः पद्यभिः सङ्केतः कृतः,
 नेषां मध्ये एतौ द्वौ देवौ ।' एवं भगवता निवेदिते यावन्मया
 मस्तकमुलामितं तावदहं समिहैव कटके पद्यामि, एतदेव शयनं,
 रूपा भवती देवी' इति । तथा भणितम्—'देवो यदाशापयति तद-
 चेतथमेव, परं किमपि विज्ञपयामि—एतद्दृचं त्वया कथितं, अत्रोद्ग-
 षोऽरुणोऽपि महद्दृचं निवेदितं परमेष् कालः स्तोकः ।' कुमारेण
 भणितम्—'यतो मनसा देवानां वाचा पार्थिवानां, यो मया भगवान्
 श्रीसीमन्धरस्वामी दृष्टः सोऽप्यापि मम हृदयामत एवावतिष्ठते ।
 प्रथवा किमत्र विचारेण ! भगवान् श्रीमहावीर एतस्मिन् प्रदेशे
 समवस्यतः श्रूयते तमेव गत्वा पृच्छामि सत्यमसत्यं वैतत् । यदि
 भगवान् समादेक्ष्यति तत्सत्यमन्यथा माया' इतिवदन् समुत्थाय
 कामगजेन्द्रः प्रस्थितः । प्रियया पृष्टम्—'यदिदं सत्यं तदा किं
 र्त्तव्यम् !' तेनोक्तम्—'सत्ये जाते षतं प्राणम् ।' तयोक्तम्—'यदि
 देवो दीक्षां प्रहीष्यते तदाऽहमपि' । 'एवं भवतु' इतिवदन् कुमार
 ष प्राप्नो मम समवसरणम् । अमुना प्रणम्य पृष्टोऽहम्—'किमिन्द्र-
 क्षालं ! किमु सत्यम् !' मयोक्तम्—'सत्यमेतत् ।' एतन्निशम्य समु-
 त्तवैराग्यः कटकनिवेशं गतः ।' गौतमस्वामिना पृष्टम्—'भगवन् !

इतो गतेन तेन किं कृतम् ? सम्प्रति च किं तनोति ? कुत्र वा वर्तते ? ।' भगवताऽऽदिष्टम्—'इतो गत्वा देव्याः पुरः सत्यमिदमिति निवेद्य पितरौ दिग्गजेन्द्राख्यं खं सुतं चापृच्छद्य सम्मानितबन्धुजन एष सम्प्रति समवसरणब्राह्मणप्राकारगोपुरस्याग्रमागतो वर्तते' इति भगवति वदत्येव सत्वरं समागतः । ततो भगवता कामगजेन्द्रकुमारो बालुकाकवलनमिव निस्वादं, क्षुद्रबीजकोशाभक्षणमिवावृत्तिजनकं, क्षारनीरपानमिव तृष्णावर्धकं, बन्धनहेतुः (!) मिथ्यात्वमिव भववर्धकं, उपहासपदं, विद्वज्जननिन्दनीयं, विषयसुखसेवनं मन्यमानो बल्लभया तथा परिजनेन च समं प्रव्राजितः । तेनान्यदा भगवान् पृष्टः—'कुत्र ते पञ्च जनाः प्रवर्तन्ते ? ।' भगवतोदितम्—'द्वौ देवस्तः, सावप्यल्पायुषौ । शेषाः पुनर्मनुष्यलोके । ततो दर्शितो भगवता भणिरथकुमारमहर्षि । एष मानभटजीवः । तत्र भवे भवान् मोहदत्त इति, तस्य जीवो भवान् कामगजेन्द्रः । एको लोमदेवजीवः, सोऽपि मर्त्यभवेऽवतीर्णोऽस्मि, तस्य वैरिगुप्त इति नाम । सर्वेषामस्मिन् भवे सिद्धिः' इत्यादिशन् भगवान् श्रीमहायीरः सप्रस्थितवान् । अन्यदिने भव्यकुमुदमृगाङ्गमिभुवनभवनप्रदीपः श्रीवर्धमानः कारुन्दीपुर्यां बाक्षोद्याने समवसन् । सदसि जीवाजीवपुष्पापासवसंवरनिर्जराबन्धमोक्षस्वरूपगान्धर्व्यौ । ततो गौतमेन पृष्टम्—'भगवन् ! कथं जीवाः कर्म बध्नान्ति ।' भगवतोक्तम्—'जीवाः शुभाशुभं कर्माज्जयन्ति । अत्र जम्बूफलभक्षणदृष्टान्त —

एकदा कस्माद्दामात् पद् पुरुषाः परशुविह्वलहस्ताः सगुह्यतनुरक्षानान्तः प्रविष्टाः । तैरेकस्मिन् शाश्विनि भक्तं स्थापितम् । तत्र भक्त्यादपे समाख्य केचिद्दानराम्नात्सर्वमपि भक्तं

यित्वा तद्गतजनमपि भङ्क्त्वा प्रतिनिवृषाः । ते वनच्छेदका अपि मध्याद्दे
 बुमुशाशामकुक्षयस्तृपातरलितचेतसस्यत्र तद्गतं न पश्यन्ति, भाजन-
 मपि भग्नालोक्तयन्ति । ततस्तैरिति परिज्ञातम्—‘यत्नवगयूथेन सर्व-
 मपि भक्तमास्तादितम्, तावदस्माकं बुमुशितानां का गतिः?’ इति
 ध्यात्वा समुत्थाय फलान्वेषणाय प्रवृत्तास्ते एकं जम्बूपादपं फलितं
 दृष्ट्वा परस्परं मग्नयन्ति कथयत कथं जम्बूफलभक्षणं करिष्यामः ? ।
 ततो जम्बूफलानि दृष्ट्वा तत्र तेषां मध्यादेकेनोक्तम्—‘सर्वेषामपि
 पञ्चशाखाः परधधायुधध्वमा वर्तन्ते, ततो मूलादप्येनं छित्त्वा फल-
 भक्षणं कुर्मः ।’ तत्रिशम्य द्वितीयेनोक्तम्—‘अस्मिन् पादपे मूलादपि
 च्छेदिते भवतां को गुणो भविष्यति ? केवलमस्य शाखा एव
 च्छिद्यन्ते ।’ तृतीयेन भणितम्—‘न शाखाः केवलं फलिता एव प्रति-
 शाखा गृह्यन्ते ।’ चतुर्थेनोक्तम्—‘न प्रतिशाखाः केवलं स्यका
 एव पात्यन्ते ।’ पञ्चमेनोक्तम्—‘ममैव बुद्धिरिह विधीयताम्, लकुटे-
 नाहस्य पक्वजम्बूफलानि पातयत ।’ ततः किञ्चिद्विहस्य षष्ठेनोक्तम्—
 ‘भो नराः । भवतां महदज्ञानम्, महान् पापारम्भः, लोको लाभः,
 किमत्र प्रारब्धम् ?, यदि जम्बूफलभक्षणेन वः कार्यं तदैतानि
 पश्यानि शुक्रसारिकादिभिः पातितानि स्वभावतः पतितानि जम्बू-
 फलानि स्वीरं भक्षयत, नो वाञ्छ्यत्र मज्जत’ इति ते सर्वेऽपि तैर्परा-
 पतितैरेव फलैः सौहित्यसुखिता जशिरै । सर्वेषामपि फलोपभोगः
 सदृश एव, परं पुनस्तत्र बहुविधं पापं येनेत्युक्तम्—‘अयं पादपो
 मूलादपि च्छिद्यते’ स मूला वृष्णादेक्ष्ययाऽवश्यं नरकातिथिरेव ।
 द्वितीयेनोक्तम्—‘यच्छाखा एव च्छेयाः’ स नीलदेक्ष्यया विपद्य
 नरकं तिर्यक्त्वं वा प्राप्नोति । तृतीयेनोक्तम्—‘यत्प्रतिशाखा एव

प्राञ्छाः' स कापोतलेश्यया तिर्यग्योनावुत्पद्यते । चतुर्थेनोक्तम्-
 'यत्केवलं स्तत्रका एव संगृह्यन्ते स तेजोलेश्यया नरो भवति ।'
 पञ्चमेनोक्तम्- 'यत्पक्वानि पक्वानि फलानि पाल्यन्ते स पद्मलेश्यया
 देवत्वं लभते ।' षष्ठेनोक्तम्- 'यत्केवलं भूमिपतितान्येवास्त्राद्यन्ते' स
 शुक्लेश्यया सिद्धिमुत्सभाग् । ततो गौतम ! पश्य त्वं, यदेकस्मिन्
 भक्षणकार्ये पण्णामपि लेस्याभेदः पृथग् भिन्नश्च कर्मबन्धः ।
 यद्विच्छिन्नं भिन्दीत्यादिकं कर्कशं वचो जल्पति, यस्य न दया न
 सत्यं स कृष्णलेश्यः । यः पद्यकार्याण्यनार्याणि समाचरति षष्ठं पुन-
 र्धर्मार्थे स नीललेश्यः । यश्चत्वारि कार्याणि पापमयानि तनोति
 द्वयं धर्मनिमित्तं स कापोतलेश्यः । यस्त्रीणि कार्याणि पापार्थं त्रीणि
 च धर्महेतवे स तेजोलेश्यः । यः कार्यद्वयं पापार्थं चत्वारि धर्म-
 कारणे स पद्मलेश्यः । य एकं कार्यं पापहेतवे पद्य धर्मार्थं च स
 शुक्लेश्यः । तथा जिनत्वमाप्नोति ।' तद्गद्यतो भणितं सर्वैरपि
 सुरामुरनरेधरैस्तथेति प्रतिपन्नम् ।

अत्रान्तरे राजपुत्र एकः प्रलम्बभुजदण्डः सुवेपो वशःसलनिल-
 राद्धनमालः समवसरणे भगवन्तं प्रणिपत्य मोवाच- 'भगवन् ! किं
 तत्सत्यम् ? यद्विद्येन वन्दिना तत्र मम निधेदितं तन्मङ्गलममङ्गलं
 वा !' भगवतोक्तम्- 'भद्र ! सत्सर्वमपि तथ्यमेव ।' तदाङ्घ्र्यं
 'भगवदादेशः प्रमाणम्' इति गदित्वा समवसरणतत्त्वमिभिर्गति
 गौतमेनाभ्यधापि- 'नाथ ! कोऽयं पुमान् ! किमेतेन पृष्टम् !'
 ततो भगवताऽनेकलोकप्रतिबोधाय समाचवशे—

'समन्त्रि जम्बूद्वीपे भरतक्षेत्रे मध्यममण्डे ऋषमपुरं नाम
 नगरम् । तत्र चन्द्रमण्डलकरनिर्करनिर्मलकीर्तिःशुद्धिंशाली चन्द्रगुप्तः

क्षितिपतिः । तत्समुत्तमपुत्रो वैरिगुप्तः । तस्यान्यदिने मेदिनी-
 स्वामिनः समासीनस्य समागत्य प्रणिपत्य च प्रतीदारी व्यञ्जि-
 दिति—‘देव ! द्वारे नगरमधाननरा गवधरणदर्शनमभिलषन्ति ।’
 तदाकर्ण्य राज्ञोक्तम्—‘त्वरितमेव प्रेष्यन्ताम् ।’ ततस्तथा सह तेनैरेः
 प्रविश्य किमप्यपूर्वं च यस्तु प्रागृतीकृत्य राजानं प्रणम्य विश्वम्—
 “दुर्बलानां बलं राजा” इति परिभाषयतु देवः । सर्वमपि नगरं
 पेनापि मुपितम् । यदिकचिच्छारु तदस्त्रिमपि गिषि द्वियते ।’
 राज्ञोक्तम्—‘युयं प्रजत स परिमोषी विलोभयते ह्यमः ।’ सतो राज्ञा
 पुरारक्षमाकार्यं समादिष्टम्—‘अहो ! मध्ये पुरं महान्धौरोपद्रवः’
 इति । तेनापि विश्वम्—‘न दृश्यन्ते द्वियमाणाः पदार्थाः, न धौरो-
 ऽपि लोचनगोचरः । फेचलमेतदेव सर्वथापि मातः परिभूयते यत्पुरं
 मुपितम् । अहं देवादेशेन पुरपरिश्राणं करोमि, परं पेनाप्सुपायेन
 न मलिम्बुचोपलब्धिः । ततः स्वामी कस्याप्यन्यत्सादेशं ददातु ।’
 तस्मिन्नेवमुक्तवति नरेधरेण सकलमप्यास्थानमण्डलमाहुल्लोके । सतो
 वैरिगुप्तेन विरचिताङ्गलिना विश्वम्—‘यदि देव ! सप्तरात्रमध्ये तं
 स्तेनं देवान्तिकं नानयामि सतोऽहं ष्वालाकुलं ज्वलनमाविशामि’
 इति । सतो राजादेशमासाय वैरिगुप्तस्य गुगुप्तविधिना प्रभोष्ठनि-
 शिसरोटफस्य करतलकलितकरालकरबालस्य पत्वररध्यामुन्वगोपुरा-
 रामसरोवरवापीदेवकुलपानीयशालामठेषु विचरतः ५६ दिवसा
 व्यतिचक्रयुः, न पुनस्तेन स धौरुमानुपलब्धः । ततः सप्तमे दिवसे
 वैरिगुप्तेन चिन्तितम्—‘सर्वत्र मयान्वेषितं पुरं परं न धौरः प्राप्तः,
 तदत्र कोऽयमुपायो विधेयः !, मम च मत्सूत्रे मतिशः परिपूर्णा
 तावदागता ममापूर्वसन्धस्य पद्यता, सदय क्षणशयां स्मराने मदा-

ब्राह्मः' स कापोतलेश्यया तिर्यग्योनावुत्पद्यते । चतुर्थेनोक्तम्-
 'यत्केवलं स्रक्का एव संगृह्यन्ते स तेजोलेश्यया नरो भवति ।'
 पञ्चमेनोक्तम्- 'यत्पशूनि पशूनि फलानि पात्यन्ते स पद्मलेश्यया
 देवत्वं लभते ।' षष्ठेनोक्तम्- 'यत्केवलं भूमिपतितान्येवास्तापन्ते' स
 शुक्ललेश्यया सिद्धिसुस्तभाग् । ततो गौतम ! पश्य त्वं, यदेकस्मिन्
 भक्षणकार्ये षण्णामपि लेश्याभेदः पृथग् भिन्नश्च कर्मबन्धः ।
 यद्विठन्दि भिन्दीत्यादिकं कर्कशं वचो जल्पति, यस्य न दया न
 सत्यं स कृष्णलेश्यः । यः पद्मकार्याण्यनार्याणि समाचरति षष्ठं पुन-
 र्धर्मार्थं स नीललेश्यः । यश्चत्वारि कार्याणि पापमयानि नरोति
 द्वयं धर्मनिमित्तं स कापोतलेश्यः । यस्त्रीणि कार्याणि पापार्थं प्रीणि
 च धर्मद्वैतने स तेजोलेश्यः । यः कार्यद्वयं पापार्थं चत्वारि धर्म-
 कारणे स पद्मलेश्यः । य एकं कार्यं पापद्वैतने पद्म धर्मार्थं च स
 शुक्ललेश्य । तथा जिनत्वमाप्नोति ।' तद्गणयतो भणितं सर्वैरपि
 मुगमुनरेधरेन्द्राथेति प्रतिपन्नम् ।

ध्वजान्तरे राजपुत्र एकः प्रथम्यमुत्तदण्डः सुयेषो वपुःशालरि-
 सद्भनमालः समवसरणे भगवन्तं प्रणिपत्य प्रोसाच- 'भगवन् । किं
 तन्मन्दम् ! यद्विद्येन बन्दिना तत्र मम निवेदितं तन्मन्त्रमगच्छं
 वा ! ।' भगवन्नोक्तम्- 'भद्र ! तत्तस्मिन्नि तद्यमेव ।' तदाकथ्यं
 'भगवन्नादेशः प्रमाणम्' इति गदित्वा समवसरणतन्त्राभिनिगीतो
 गौतमेनाभ्युपायि- 'नाथ ! कोऽयं पुमान् ! किमेतेन पृष्टम् !'
 ततो भगवन्नाज्ञेच्छ्लोक्तप्रतिबोधाय समाचवधे-

'ममन्त्रि जम्पूरीये मातृऽप्रे मध्यमगण्डे श्यामपूरं नाम
 नगरम् । तत्र चन्द्रपण्डितहरनिहरनिर्मन्त्रिर्निष्कृतिनाथी चन्द्रगुप्तः

क्षितिपतिः । तत्सुनुरनूलविक्रमो वैरिगुप्तः । तस्मान्यदिने मेदिनी-
 स्वामिनः समासीनस्य समागत्य प्रणिपत्य च प्रतीहारी व्यजिज्ञप-
 दिति—‘देव ! द्वारे नगरप्रधाननरा भवद्यरणदर्शनमभिलषन्ति ।’
 तदाकर्ण्य राजोक्तम्—‘ध्वरितमेव प्रेष्यन्ताम् ।’ ततस्त्वया सह तेनैरैः
 प्रविश्य किमप्यपूर्व च वस्तु मामृतीकृत्य राजानं प्रणम्य विज्ञप्तम्—
 “दुर्वलानां बलं राजा” इति परिभावयतु देवः । सर्वमपि नगरं
 केनापि मुपितम् । यत्किञ्चिच्छाह तदस्त्रिलमपि निशि ह्रियते ।’
 राजोक्तम्—‘यूयं प्रज्जत स परिमोपी विलोकयते लमः ।’ ततो राज्ञा
 पुरारक्षमाकार्य समादिष्टम्—‘अहो ! मध्ये पुरं महांश्चौरोपद्रवः’
 इति । तेनापि विज्ञप्तम्—‘न दृश्यन्ते ह्रियमाणाः पदार्थाः, न चौरो-
 ऽपि लोचनगोचरः । केवलमेतदेव सर्वत्रापि प्रातः परिधूयते यत्पुरं
 मुपितम् । अहं देवादेशेन पुरपरित्राणं करोमि, परं केनाप्युपायेन
 न मलिम्बुचोपलब्धिः । ततः स्वामी कस्याप्यन्यस्यादेशं ददातु ।’
 तस्मिन्नेवमुक्तयति नरेश्वरेण सकलमप्यास्नानमण्डलमाल्लोके । ततो
 वैरिगुप्तेन विरचिताञ्जलिना विज्ञप्तम्—‘यदि देव ! सप्तरात्रमध्ये तं
 स्त्रेण देवान्तिकं नानयामि ततोऽहं ज्वालाकुलं ज्वलनमाविशामि’
 इति । ततो राजादेशमासाद्य वैरिगुप्तस्य सुगुप्तविधिना प्रकोष्ठनि-
 क्षिप्तस्त्रेटकस्य करतलकलितकरालकरवालस्य चत्वररथ्यामुस्रगोपुरा-
 रामसरोवरवापीदेवकुलपानीयशालामटेपु विचरतः पद् दिवसा
 व्यतिचक्रमुः, न पुनस्त्रेण स चौरपुमानुपलब्धः । ततः सप्तमे दिवसे
 वैरिगुप्तेन चिन्तितम्—‘सर्वत्र मयान्वेषितं पुरं परं न चौरः प्राप्तः,
 तदत्र कोऽयमुपायो विधेयः !, मम च मत्पूषे प्रतिज्ञा परिपूर्णा
 तावदागता ममापूर्णसन्धस्य पद्यता, तदद्य क्षणदाया स्मशाने महा-

कम्-‘कामपुरा ।’ तयोक्तम्-‘यदि तं कामपुरात्तम्
 [त्] किं जानासि चन्द्रगुप्तनरेभरं ! वैरिगुप्तं पुत्रं च ! ।’ तेने-
 चे-‘भद्रे ! त्वं कथं जानासि तयोर्द्वयोरप्यभिधे ! ।’ तयोक्तम्-
 ‘यत्तान्ने दिग्मा ।’ तेन मणितम्-‘कथय स्फुटं तयोः किं मतसि !
 कथनमिजानासि हो ! केन पथाऽत्र प्राप्ताऽसि ! ।’ तया मथियाम्-
 ‘भातस्त्रीपुत्री गुणेन्द्रस्य गृप्तोर्दुहिता वाप्यादेव तेन विना तत्र
 वैरिगुप्तस्य परिवे । पराणाऽग्रम् । अत्रान्तरे विद्यासिद्धेनायुनाऽ-
 पदयत्त पथाऽत्रे मथिया च । जानामि तेन सञ्जाती । केनै
 तद्दोहाऽत्रात्ता अत्र बभूवस मदेव्य अय्या अपि ।’ तेन विनि-
 मम्-‘अहो ! मथिया शम्भुस्यमात्ता मरुताऽऽसीत् , ततः पथारिया-
 मंथभुता समातीता ।’ तेनोक्तम्-‘भद्रे ! कथय म कुत्र विद्याया-
 चय ! कथं इत्यप्य म मया । अहं म एव वैरिगुप्तः, वैरि
 मनेर्गर्ह मयाऽत्र श्रे ।’ तयोक्तम्-‘यदि भवान् वैरिगुप्तपदरेण्य-
 र्जन ! तया मितादेवम्-‘कुमार ! इत्यत्र शुभ्र मया पापी मायी ।
 अत्र देवतायत्तनेऽत्र गेऽकं विद्वद्गुणयत्र चानि मधुपान ।’ तत्र
 युो लेऽत्र अत्राऽत्रे । कथय कथं कथं वर्तने म विद्यानिदः ! ।
 तयोक्तम्-‘तत्राऽत्राऽत्रे दिग्मानी बभूवत्यत्राऽत्राऽत्रा विद्यायां मंथ-
 वा पथिऽत्राऽत्रे, मथियाऽत्रे वीर्धीऽत्राऽत्रे सारे बभूव साऽत्रे
 मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे । दिग्मानी मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे ।
 मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे ।’ कुमार-
 येऽत्रे मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे ।’ तयोक्तम्-‘मथियाऽत्रे
 मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे ।’
 मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे मथियाऽत्रे ।’

सतलया प्रोचे-‘भद्र ! एतास्तेन विना प्रसुदिताः पठन्ति गायन्ति च । पुनरन्या रुदन्ति च । कुमारेणोक्तम्-‘भद्रे ! मम तस्य च द्वयो-
र्मध्ये एतासां हृदयङ्गमः को भावी!’ इति । सित्वा तया प्रोचे यतः—

‘त्यजन्ति शूरमप्येताः, सद्येहमपि योषितः ।

कातरं विगतघेहं, चापि गृह्णन्ति काश्चन ॥ १ ॥

षातोद्भूतध्वजपट इव विद्युदिवास्त्रिणम् ।

मनो मनस्विनीनां हि, कः परिच्छेत्तुमर्हति ॥ २ ॥

तथाऽप्येतावन्मात्रं जानामि यद्येता भवन्तं विलोकयिष्यन्ति ततोऽवश्यमेवैतासां स्वयि खेहो भावीति । एताः सर्वा अपि भव-
त्पुरसंबन्धिन्य एव भवन्तं दृष्ट्वा प्रत्यभिज्ञास्यन्ति । ततो दर्शनमेतासां देयमेव ।’ कुमारेणोक्तम्-‘तावदस्य विद्यासिद्धस्य सिद्धकृपाणं खेटकं च समानय, पश्चादपि तासां दर्शनं दास्यामि ।’ तयोचे-
‘अत्रैव कुमार ! स्नातथ्यं त्वया यावदसि सिद्धखेटकं सिद्धखड्गं च समानयामि’ इत्युदित्वा सा गता । ततः कुमारश्चिन्तितयान्-‘कदा-
चिदियं मम मृत्युहेतवे कमप्युपायमन्यं चिन्तयति ततो न युक्तं स्थातुमत्रैव’ इति कुमारः प्रविचार्य गृहीतखेटकः स्वीकृतखड्गरत्नः पश्चाद्यापुत्र्य स्थितः । ततः सा स्वीकृतखड्गखेटका तत्र प्रदेशे कुमारमपश्यन्ती विपण्यमानसा कुमारेण भगिता-‘भद्रे ! त्वरितं समागच्छ, अत्राहमवतिष्ठामि ।’ इति समाकर्ष्य तया प्रोक्तम्-‘अतः स्नानात्कथमन्यत्र भयान् सम्प्राप्तः !’ तेनोक्तम्-‘यतो धीमता ‘घ्नीणां कदापि न विश्वसनीयम्’ इति शास्त्रोक्तिः । ततः पश्चाद्या-
पुत्र्य स्थितः । ‘कुमार ! राज्यपदवीयोग्यस्त्वमसि, यो महेलानां न विश्वसिति’ इत्युदित्वा सा तत्पुरो ग्मौ कौश्लेयकं खेटकं च मुमो-

च । राजतनयः सौत्रं निम्निशं खेटकं च तत्करेऽर्पयामास । कुमारेण
 प्रदक्षिणीकृत्य तद्वयमद्वयरूपं स्वीचके । तयोक्तम्—‘कुमारस्य विक्र-
 याय भवत्विदं सत्त्वरत्नम् ।’ कुमारेणोक्तम्—‘मद्रे ! कथय कुत्र
 सम्प्रति स दुष्टविद्यासिद्धः ? ।’ तयोक्तम्—‘कुमार ! केन निगमेनात्र
 प्रविष्टो भवान् ? ।’ तेन प्रोक्तम्—‘बटपादपकोटरच्छिद्रेण ।’ तयो-
 क्तम्—‘नाहं द्वारं जानामि, एतत्पुनर्जाने येन द्वारेण त्वमागतः, सोऽपि
 तेनैव समागमिष्यति ततस्त्वया सज्जीभूयामुना दिव्यखत्रेण शिर-
 श्छेदनीयं तस्य । अन्यथा स पुनस्तव दुःसाध्यः’ इत्यवगम्य कुमारः
 कृपाणपाणिश्छिद्रद्वारि स्थितः ।

अत्रान्तरे स विद्याधराधमः प्रमातकालमाकलय्य घवलगृहोपरि
 शयनीयप्रमुष्णामेकाकिर्णी तस्यैव राजसूनुः पत्नीमपहृत्यागतः । तत्रैव
 विले तं प्रविशन्तं निरीक्ष्य राजपुत्र्या पृच्छके—

‘हा वैरिगुप्त ! हा वीर !, त्वत्प्रियाऽसि हताऽमुना ।

चम्पावत्यभिधानेन तस्मात्त्रायस्त मामिह ॥ १ ॥’

एवं तत्प्रलपितमाकर्ण्य विद्यासिद्धेनोक्तम्—‘तेन तव किं कार्यम् ?
 यदि तं दयितं प्राप्नोमि तदा तमेवाक्षामि’ इति श्रुत्वा कुमारेण
 चिन्तितम्—‘अहो ! दुराचारः समागत एव परं मम प्राणप्रियां
 गृहीत्वा, तदेतत्सुन्दरं जातमिति मत्सलोप्त्रोऽयं चौरः’ इति
 चिन्तयता कुमारेण बिलद्वारे विद्यासिद्धस्योत्तमाङ्गं प्रविशदृष्टम् ।
 ततः कुमारेण चिन्तितम्—‘एतस्य शिरश्छिनन्नि, अथवा नहि नहि
 किं सत्पुरुषाश्छलान्वेषिणः, सर्वथा न युक्तमेतत्तावदस्य शक्तिमालो-
 ऽपि’ इति ध्यायतः कुमारस्य विद्यासिद्धश्छिद्रेण प्रविष्टः ।
 ततो भणितः कुमारेण—‘अरे ! विद्यासिद्धो यदि भवान् तस्तीतिपथे

मत्र, यदन्वयं गुरुपे तन्नोचितम् । यदि सत्येन चैरोऽसि तेन
निग्रहयोग्यस्त्वं तत्सञ्जीभव युद्धाय ।' तं रावतनयं प्रेष्य 'अहो !
कथमेव वैरिगुप्तः संमाप्तः ? तद्विनष्टं कार्यम्, तावत्किमनेन बाले-
न !' इति चिन्तयता विद्यासिद्धेन प्रोचे—

'कृतान्तयदनभाषे, क्षिप्तः केन बिले भवान् ? ।

कथं वा रूपसौभाग्यशाली निघनमिच्छति ? ॥ १ ॥

ततः 'रूपाणः कृपाणः' इतिषदन् स देवापतने रावतनयसं-
वन्धिने सन्नं खेटकं च गृहीत्वा दध्यौ—'अहो ! मदीयं न सन्नरत्नं
न च खेटकमपि' इति चिन्तयन् कुमारमूलभागव्य वभाष—

'मदीयान्तःपुरे केन, प्रेषितो भातृशासितः ।

शातं वा कुपितः प्रेतपतिरेव तवोपरि ॥ १ ॥

इदानीं ते न निस्तारो, विघते बिलतोऽप्युतः ।

सूपकारकरायातः, शशवत्त्वं विनोऽप्यसि ॥ २ ॥'

कुमारः प्रोचे 'किं रे रे !, सैरचासि मम प्रियाम् ।

हृत्वाप भाषसि प्राप्त, एवासि त्वं यमान्तिरुम् ॥ ३ ॥'

इति षट्ता कुमारेण तदभिमुखं सन्नप्रहारुः प्रदत्तः । तेनापि
कलाकौशलशालिना वक्षयित्वा तं प्रहारं कुमारं प्रति महारो मुक्तः ।
कुमारेणापि स वधितः । ततस्तयोर्धनमहिषयोरिव महानाहवः प्र-
वृत्तः, परमेतयोर्मध्ये न कस्यापि त्रयोऽभूत्, तथाऽप्ययं विद्यासिद्धः
'कैतवी' इति विचिन्त्य चम्पकमालया प्रोचे—'कुमार ! सन्नरत्न-
मिदं स्मर' । 'रम्यमुक्तमनया' इति विचिन्त्य कुमारे निजगाद—

'यदि सिद्ध्यसि सिद्धानां, चक्रिणां वासिरत्न ! भोः ।

तत्त्वं मम करामसं, हृनीषस्व शिरोऽप्युना ॥ १ ॥'

केवलं शब्द एव श्रूयते ।' एवं बन्दिना सप्त दिनानि यावज्जय
जयेति शब्दपूर्वं संसारवैराग्यजननानि यथास्युधरता तस्य चेतो विस-
यस्तेरमतन्यत । ततो राजपुत्रेणोक्तम्—'अयं तावदवश्यमेति तदेन-
मेव पृच्छामि' इति वदतस्तस्य कुमारस्य स दिव्यवन्दी प्रत्यक्षीमूय
'कुमार ! जय जय' इत्युवाच । कुमारेणोचे—

'भो दिव्य ! कथय क्षिप्रमायातः केन हेतुना ? ।

प्रत्यहं किमु वैराग्यबचो जल्पसि मत्पुरः ? ॥ १ ॥'

दिव्येनोचे 'तव स्वान्ते, किञ्चित्कौतुकमस्ति चेत् ।

पृच्छ तद्गतम् ! निर्गत्यामुतः पातालवेदमनः ॥ २ ॥'

स भोचे 'किन्तु पातालमिदं कालः कियान् गतः ।

वसतो मेऽत्र केनेतो, निर्गच्छामि पथा ननु ! ॥ ३ ॥

सोऽप्यूचे 'स्वप्नमेवेदं, द्वादशात्र समाः सितः ।

त्वं ततो विवरद्वारानया निर्गच्छ सत्वरम् ॥ ४ ॥'

एवमाकर्ष्य कुमारः समुत्थितः । तिरोहितो बन्दी । ताभिः स्त्रीभि-
र्नत्वा ततो विज्ञप्तः कुमारः—'अतः परं देवः किं कर्तुं कामः ?' कुमा-
रेणोक्तम्—'अहं भगवन्तं दिव्यज्ञानिनं कथमपि गत्वा प्रक्ष्यामि यदेष
किञ्चिज्जल्पति तत्सत्यं तत्क्रियते न वा ?' इति । ततस्त्राभिर्मणितम्—
'यं मार्गं त्वमङ्गीकरिष्यसि कथमपि तमेवानुसरिष्यामः ।' एवं प्रतिपद्य
सद्यः कुमारः समुत्थाय तेनैव विवरद्वारेण निर्गत्येह स्थितान्मान्
मत्वाऽऽगत्य सन्देहं पप्रच्छ, निर्गतश्च सोऽयं चन्द्रगुप्तपुत्रो वैरिगुप्तः
प्राग्मयसंबन्धिसङ्केतितदेवकृतवन्दिप्रयोगेण प्रतिबुद्धः ।' ततो मौ-
ढ्यगणधारिणा विज्ञप्तम्—'भगवन् ! साम्प्रतं स कुत्रोपगतः ?'
इति । भगवता निवेदितम्—'तं कामिनीजनं पातालादाकृष्य सम्प्रति

अथ विद्यासिद्धेन चिन्तितम्—‘अये ! अनयैव वनितया स्वप्न-
मिदमस्मार्षितम्, आः पापे ! कुत्र ब्रजसि !’ इतिवदन् तामेव
दिशं विद्यासिद्धः प्रत्यधावत ।

यावन्नामोति वनितामिमामेष नराधमः ।

तावत्त्वरितमेवास्य, शिरश्चिच्छेद राजसूः ॥ १ ॥

उक्तं चम्पकमालया—

‘कुमारेतस्य वक्रान्तः, समस्ति गुटिका किल ।

विदार्यास्य मुखं तत्त्वं, तां गृहाण महाशय ! ॥ १ ॥’

स श्रुत्वेति मुस्तात्तस्य, दारिताद्गुटिकां ततः ।

ख्यात्वा प्रक्षाल्य चात्मीयमुखे चिक्षेप तत्क्षणम् ॥ २ ॥

कुमारः सुगुणाधारः, पारावारस्तरौर्णसः ।

तयाधिकं समुदीप्य, दर्पणैः सममूषदा ॥ ३ ॥

ततश्चस्य कुमारस्य तेनैव ललितविलासिनीजनेन सह विषय-
सुप्तमनुभवतो विस्मृतसकलगुरुवचनस्य निजशक्तिविजितसिद्धलज्जा-
र्यानेकप्रणयिनीजनसनाथपातालभुवनस्य तत्रैव वसत एकदिनमिष
द्वादश वरसराणि व्यतीयुः । द्वादशसंवत्सरपान्तेऽस्य प्रसुप्तस्य तस्य
निशायाः पश्चिमे यामेऽदृश्यमानो मङ्गलपाठकः पपाठ—

‘प्रभातमगमे निद्रामोहं त्यज नरेश्वर ! ।

श्वलम्बस्य सदमं, कर्मनिर्गलनक्षमम् ॥ १ ॥

संसारसागरं धोरमवगम्य दुरुत्तरम् ।

त्यक्त्वा क्षीमङ्गलं धर्मपोतमेतमङ्गलम् ॥ २ ॥’

एतदाकर्ण्य राजमनुने चिन्तितम्—‘अहो ! कुत्रैव मन्दि-
ष्वनिः ! ।’ ताभिर्भङ्गितम्—‘देव ! न जानीमः, रा ध न इरयते,

केवलं शब्द एव श्रूयते ।' एवं बन्दिना सह दिनानि यावज्जय
जयेति शब्दपूर्वं संसारवैराग्यजननानि यथाऽस्युधारता तस्य चेतो विस्त-
यलोऽरमतन्वत । ततो राजपुत्रेणोक्तम्—'अयं तावदवश्यमेति तदेन-
मेव पृच्छामि' इति बद्धस्तस्य शुमारस्य स दिव्यवन्दी प्रत्यक्षीभ्य
'शुमार ! जय जय' इत्युवाच । शुमारेणोचे—

'ओ दिव्य ! कथय शिममापातः केन हेतुना ! ।
मत्पदं विभु वैराग्यवचो अक्षति मत्पुः ! ॥ १ ॥'
दिव्येणोचे 'तव स्थान्ते, दिवित्कौतुकमस्ति चेत् ।
पृच्छ तद्भक्त ! निर्गत्यामुतः पातालनेरमनः ॥ २ ॥'
स प्रोचे 'किन्तु पातालमिदं कालः शिमान् गतः ।
वसतो मेऽत्र केनेतो, निर्गच्छामि पथा ननु ! ॥ ३ ॥'
सोऽप्युचे 'सममेयेदं, द्वादशात्र समा. त्वितः ।
त्वं ततो निरहरागमया निर्गच्छ सत्परम् ॥ ४ ॥'

एवमाकर्ण्य शुमारः समुत्थितः । तिरोहितो बन्दी । साभिः क्रीमि-
र्नत्वा ततो विश्रुतः कुमारः—'अतः परं देवः किं कर्तुंशक्यः ?' । शुमा-
रेणोक्तम्—'अहं भगवन्तं दिव्यज्ञानिनं कथमपि गत्वा मद्दयानि वदेव
विधिञ्जयति सत्सत्त्वं सत्क्रियते न वा !' इति । ततस्तदाभिर्भक्तितम्—
'यं मार्गं स्वमहतीकरिष्यति वदमपि समेवानुसरिष्यामः ।' एवं प्रतिपद्य
सद्यः शुमारः समुत्थाय तेनैव विपर्ययारेण विगतेह स्थितारकान्
मत्वाऽऽगत्य सन्देहं पश्यन्, निर्गतश्च सोऽयं चन्द्रगुह्यप्रो धैरियुक्तः
मागमवसंभ्रसहेतिउदेवृत्तवन्दिप्रयोगेन प्रतिबुद्धः । ततो शौच-
मन्यभारिणा विश्रुतम्—'भगवन् ! साम्बं स शुभोत्पत्तः ।'
इति । भगवता निषेदितम्—'तं कतिनीजवं पातालशङ्खं सम्पत्ति

समवसरणतृतीयतोरणासन्न एष संप्राप्तः' यावद्भगवानिति कथयति तावदागत्य कुमारसैणेन समं भगवन्तं प्रदक्षिणीकृत्य प्रणिपत्य च सुखासनस्थः पप्रच्छ—'भगवन् ! केन हेतुना क एष दिव्यः स्तुति-जतः प्रतिबोधयति ? कुत्र वा स साम्प्रतम्' इति । ततो भगवता पञ्चानां जनानां भवपरंपरा विस्तारिता तावद्भावन्मणिरथकुमारः कामगजेन्द्रः स च तृतीयो वैरिगुप्तः स्वर्गतश्च्युत्वा मवान् लोम-देवजीवोऽत्र समुत्पन्नः प्रमत्तश्च । ततो मायादित्यचण्डसोमाम्या-मनेकप्राभातिकमङ्गलपठनच्छब्दना प्रतिबोधितः' इति । तन्निशम्य कुमारेणोक्तम्—'भगवन् ! सम्प्रति किं विलम्बं करोषि ? दीक्षादा-नेन प्रसद्यताम् ।' ततो भगवता युवतीजनेन सह वैरिगुप्तः प्रवा-जितः । ततः सकलत्रैलोक्यसरोवरालङ्कारपुण्डरीकः पुण्डरीकधवल-महिमा श्रीवर्धमानो हस्तिनापुरमागत्य समवसृतः । भगवताऽपि स्वयं सरागनीरागदेवतास्वरूपं व्याख्यातम् । स्कन्दरुद्रचतुर्मुख-व्यन्तरगणाधिपप्रभृतयो देवाः सरागाः समाराध्यमाना जनानां जना-धिपा इव सन्तुष्टा राज्यश्रियं यच्छन्ति । रुष्टाः सन्तोऽपहरन्ति च । पुनस्तीर्थकराः सिद्धा निर्दग्धकर्मेन्धनाः केवलिनो रजोमदमोहपरि-हृता एते नीरागाः स्वर्गापवर्गश्रियं ददति ।

अत्रान्तरे ब्राह्मणदारकः श्यामलवक्षःस्थलविलसद्ब्रह्मसूत्रसिः प्रद-क्षिणीकृत्य भगवन्तं प्रणम्य पप्रच्छ—'भगवन् ! क एष पक्षी मनुष्य-भाषया भाषते ? यत्तेनोक्तं तद्युक्तमयुक्तं वा ? ।' भगवताऽऽदिष्टम्—'भद्र ! स पक्षी वने दिव्यो यत्तेनोक्तं तत्सर्वमपि युक्तमेव ।' एत-दवगम्य समवसरणतः स निष्क्रान्तः । ततो ज्ञानवताऽपि श्रीगीत-मेन पृष्टम्—'भगवन् ! क एष सुखसंभवो दारकः ? किमेतेन पृष्टम् ? ।' एवं पृष्टो भगवान्निवेदयामास—

अथ नातिदूरे सरलपुरं ब्राह्मणानां स्थानम् । तत्र यज्ञदेवो
महेभ्यः सूत्रकण्ठः । तत्पुत्रः स्वयंभुदेवः । स च यज्ञदेवः काल-
कृत्नेन परलोकमियाय । तत्रास्त्रमिते द्विजपती सर्वमपि वसुजालं
विलित्ये । पूर्वकर्मपरिणामेन दिनयोग्यमप्यस्य नास्त्यशनम् । तत
एवं क्षीणे विभवे न भवन्ति लोकयात्राः, विसंबदन्त्यतिथिसत्काराः,
वसुवुः शिथिला बन्धुक्रियाः, गलहृत्तितानि दानानि ।

गुरुणा बान्धवानां च, महिमाभाजनं जनः ।

सायदेव प्रजायेत, मन्दिरे यावदिन्दिरा ॥ १ ॥

पुरः शिताः समुत्तुङ्गाः, अपि लक्ष्मीवतां नराः ।

भजन्ति न दृगातिष्यं, दारिद्र्याञ्जनभाजिनः ॥ २ ॥

मानवानां भवेदान्ध्यं, चाधिर्यं च धिया सह ।

अतो दीनं न पश्यन्ति, न शृण्वन्ति च तद्भवः ॥ ३ ॥

एतत्परिज्ञाय जनन्या स्वयंभुदेवो भणितः—

'सर्वोऽपि शोभते लक्ष्म्या, वत्स ! वत्सलमानस ! ।

तथा विना भवानत्र, जीवन्नपि मृतायते ॥ १ ॥

स पिता तव पुण्यवानसामितोऽतः कुटुम्बपोषणं त्वदायत्तमेव'
इति श्रुत्वा स्वयंभुदेवो मातुश्चरणनमस्फरणपूर्वं रचिताञ्जलिः मोवा-
च—'जननि ! रोदपरं मनो न विधेयम्, अहं बहुभिरपि दिनैरनु-
पार्जितार्थो गृहं न विशामि' इत्युक्त्वा मन्दिरतो निःसृत्य विप्रमूनु-
र्गामाकरनगरसेटाकुलां विपुला विलोकयन् सर्वैरप्युपायैरर्थमन्वेपयन्
धम्पापुरीमवाप । तत्र चासन्नते दिनपती स्वयंभुदेवः पुर्यन्तः
प्रवेशमलभमानो जीर्णोद्याने मविश्य कथा रीत्या विभावरीनिर्गम-
नापायं करोमीति विचिन्तयन् तमालपादपमारुह्य व्यचिन्तयदिति—

रुणीभूतो नयने गमाद्य सफलीभूते, कर्णावपि कृतार्थी जातौ, एन-
 त्पशियुगलमपि सार्धं जातम्, अघात्मानं गरुत्मतौऽपि गुरुतरं
 मन्ये ।' एतदाकर्ण्य जीर्णपक्षिणा भणितम्—'सम्प्रति भवानतीवाम-
 न्दानन्दसन्दोहमेदुरमना इव लक्ष्यते, [अतो] यत्न । भयना भ्रमता
 किमपि यद्दृष्टं क्षुतमनुभूतं वा तत्सर्वमपि निवेदय ।' तेनोक्तम्—
 'तात ! शृणु, अद्याहं भवत्प्रणीपतः समुत्पत्य गगनतले किञ्चिदाहार-
 मन्येषयन् यावद्गगनतले भ्रमामि तावदहं हस्तिनापुरे प्राकारत्रितय-
 मध्यगतं मनुष्यलोकं विलोक्य 'अहो ! किं पुनरेतत्पश्यामि' इति
 ध्यात्वा द्वितीयप्राकारान्तरे पक्षिगणमध्ये गत्वाऽहमुपविष्टः सन्
 शोणाशोकपादपस्थापः सिंहासनासीनं भगवन्तं कमपि दिप्यज्ञानिनं
 शाल्या व्यचिन्तयामिति—'अहो ! दृष्टं यद्दृष्ट्यं मया त्रिभुवनाधर्ष-
 कारि । ततश्चात ! तेन भगवता सकलसंसारस्वरूपं प्ररूपितम् ।
 तथाहि—'प्रवर्धितः प्राणिगणविचारः । विस्तारितः कर्ममृत्यु-
 विशेषः । विशेषिनो बन्धनिर्जराभावः । भावितः संसाराध्ववि-
 फल्पः । विकल्पित उत्पत्तिस्त्रितिनिपत्तिविशेषविस्तरः । प्ररूपितो
 यथारितो मोक्षमार्गः' इति । ततो मया भगवान् पृष्टः—'दे नाथ !
 अलाटशः पक्षिणः प्राप्तैराग्या अपि तिर्यग्योनित्वात्परायणः किं
 कुर्वन्तु !' ततो भगवता ममाभिप्रायं परिश्रय समाख्यातम्—'दे
 देवानुमिय ! भवान् संज्ञी पथेन्द्रियः पर्याप्ततिर्यग्योनिरपि सम्पत्त्वं
 लभते ।' गणधारिणोदितम्—'के प्राणिनो गरुडगामिनः !' भगवता
 निवेदितम्—'ये पथेन्द्रियरूपधारिणो मांसाहारिणश्च ते सर्वेऽपि
 देहिनः क्षमयादिनः । ये च सम्पत्त्वं भजन्ते ते नरकातिर्यग्य-
 द्वारविधायिनः ।' मथोक्तम्—'देव ! पक्षिणः पथेन्द्रियरूपधारिणो

मांसाहारिणश्च कथं सम्यक्त्वधारिणः ? अस्माकं जीवितं पापपरमेव ।
एवं व्यवस्थिते मया किं कर्तव्यम् ! ।' ततो भगवान्निजगाद—

‘किल यः खेहं छित्वा, नियन्त्र्य सौवं तथा च करणगणम् ।
विधिना मुञ्चति देहं, स प्राणी सुगतिमुपयाति ॥ १ ॥

पक्षिणोऽपि शुद्धमनसः सम्यक्त्वं दधति’ इति निषेध समुत्पाद्य
भगवाननन्यत्र विजहार । अहमपि तं भगवदुपदेशं निशम्य जातवै-
राग्योऽकृताहारस्तात ! तत्र समीपगुणागतः । अधुना प्रसारं विधाय
मां प्रेषय । ममापराधं सर्वमपि क्षमसेति यथा स्वार्थपरो भवामि ।’
ततः स पक्षी खेहनिगडान् छित्वा स्पर्शनेन्द्रियादितुरगच्छन्दमिदं
नियन्त्र्य च मातरं ज्येष्ठं कनिष्ठं च भ्रातरं तथा महतीं लघ्वीं सप्तारं
भार्यां शिशून् मित्राणि चापृच्छ्य च गगनतलमुत्पथात् ।

इतश्च विभातायां विभावर्था सर्वोऽपि पक्षिगणो वटपादपतः प्र-
ययौ । तं विहङ्गगणं समुत्पतितं निरीक्ष्य स्वयं सुदेवोऽपि प्रिसायमोरम-
नाश्चिन्तितुं प्रवृत्तः—‘अहो ! महदाश्चर्यं यद्यत्र वने पक्षिणोऽपि मनुज-
मायाभाषिणः सद्गमपरायणाश्चेति । अश्चर्यमेते दिव्यपक्षिणः । स
च पक्षी कुटुम्बं परित्यज्यात्मनो हितं धर्मगोचारीनकार । यदि पक्षि-
णोऽपि धर्ममार्गमनुसरन्ति तदहं परम्य रत्नानि गृहीत्वा कुटुम्बपोषणं
कथं करोमि ! । ततः माभ्यन्तरेण देव मे कर्णाय यद्य समीपेऽगुना
धर्मः श्रुतमेव गत्वा पृच्छामि, ‘वद्वगवन् ! के पक्षिणः ? किं वा
तैर्मन्त्रितम् ?’ इत्यापृच्छ्य वन्वृत्य तन्पश्चादापरिव्यामि । यद्युना
पक्षिणा कृतम्’ इति ध्यात्वा वटपादपादवर्णीयं हस्मिनापूरगिरं गमा-
स्तः । भो गौतम ! मम ममवगणे गैव प्रसिद्धः, पृष्टधाश्चमेतेन,
स पक्षी वने क. !, कथितो मया यथैव दिव्यपक्षी । इदं निशम्य

सद्युत्पन्नवैराग्यो निर्गतः । ततो निर्दिग्गकामभोगः संज्ञातविवेकं
 विगलितचारित्रावरणीयकर्मा तयो रत्नानि मत्सर्प्य ममैव सकाशम-
 पुना समागच्छसन्नि' इति । यावदिदं स भगवान् महापीरो निवे-
 दयति शान्तमादीनां पुरन्नायव्याप्तः स्वयंभुदेवः प्रदक्षिणीकृत्य
 भगवन्तं प्रोवाच च- 'देव । प्रयुद्योऽष्टं वने पशिवचनमाकर्ण्य ततो
 मम दीशा देहि ।' ततो भगवता यथाविधि स्वयंभुदेवो दीक्षितः ।
 पण्डसोमजीवः स्वयंभुदेवः पूर्वभवसद्भूतितदेवेन पक्षिमयोगेण
 मतिबोधितः । ततो भगवान् सर्वज्ञः धीमहावीरदेवो मगधदेश-
 मण्डले क्षियोगृह राजगृहं लगाम । तत्र रचिते सर्वदेवैः समवसरणे
 श्रीधोषिकः क्षोणिनायकः सपरिवारः परया भक्त्या भगवन्तं नत्वा
 यथास्नानसमासीनः सादरं पप्रच्छ- 'भगवन् ! श्रुतज्ञानं किम् !'
 ततो भगवता श्रुतज्ञान साग्नोपाह्वं समादिष्ट निदिष्टम् । तथा च-
 'अ-इ-ऊ-च-ट-त-प-य-श-एते शोभनवर्णा विज्ञेयाः ।
 आ-ई-स-ए-उ-प-फ-र-य-अशोभनास्ते पुनर्भणिताः ॥ १ ॥
 ए-उ-ग-ज-ड-द-व-ल-स-सुभगाः संभवन्ति सर्वकार्येषु ।
 ऐ-औ-य-श-र-य-व-ह-न सुन्दराः कचन कार्येषु ॥ २ ॥
 ओ-औ-ह-अ-ग-न-म-अं-अः मिथस्वरूपा भवन्ति कार्येषु ।
 सम्प्रति फलमपि वक्ष्ये, वर्णानामीदृशां सर्वम् ॥ ३ ॥
 शोभनमशोभनं वा, सुखदुःखं सन्धिनिग्रहे चैव ।
 एति च नैति च लामालाभौ न जयत्यथा च जयः ॥ ४ ॥
 भवति च न भवति कार्यं, क्षेम न क्षेममस्ति नैवास्ति ।
 संपत्तिश्च विपत्तिर्भृष्टिश्च जीवितं मृत्युः ॥ ५ ॥
 अभयचनेऽपि प्रथमाः, शुभवर्णाः संभवेपुरय बहवः ।

जानीहि कार्यसिद्धिं, सिध्यति कार्यं न चाप्यशुभैः ॥ ६ ॥

अथवा पृच्छावचनं, प्रथमं लात्या च तत्रिरीक्षेत ।

विधिवचने भवति शुभं, न शुभं प्रतिषेधवाक्ये च ॥ ७ ॥

अथवा—फलकुसुमाक्षतपत्रं, रूपक्रमन्यच्च पुरुपरूपं च ।

अष्टविधभागलब्धं, तेन फलविद्धि चैतद्धि ॥ ८ ॥

ध्वजे तु सफलं सर्वं, धूम उद्वेगकारकः ।

राज्यं श्रीविजयं सिंहे, स्वल्पलाभश्च मण्डले ॥ ९ ॥

वृषे तुष्टिश्च पुष्टिश्च, स्वरे तु गमनं कलिः ।

पूजा गजे भवत्येव, ध्वांक्षे नित्यं परिभ्रमः ॥ १० ॥

अत्रान्तरे श्रेणिकभूपस्य तनयोऽष्टवर्षदेशीयो महारथकुमारः
स्वामिनमानस्य व्यजिज्ञपत्—‘अद्य भगवन् ! मया स्वमान्तः कालायसं
सुवर्णमिश्रितं दृष्टम् । ततो ज्वलनज्वालावलीपरितप्तं तद्विरिसारं
परिक्षीणं, तच्च सुवर्णमेव केवलं स्थितम्, तस्य कोऽयं फल-
विशेषः ? ।’ भगवताऽऽज्ञप्तम्—‘भद्र ! शोभनः स्वप्न एषः, सम्य-
क्त्वचारित्रकेवलज्ञानसमृद्धिं प्राप्ते शाश्वतसुखसङ्गमं च निवेद-
यति । शिलासारसदृशं कर्म । जीवस्तु कनकसमानः । तत्र ध्याना-
नलेन तद्गध्वा त्वयाऽऽत्मा निर्मलीकृतः । अन्यच्च चरमदेहः संजा-
तस्त्वमसि भद्र ! नृपगेहे कुवलयमालाजीवो देवः स्वर्गतश्च्युत्वा ।
सर्वमपि तस्य कथितं मायादित्यादिदेवपर्यन्तम् । ते सर्वे प्र-
जिताः, पश्यैतान् सुकृतिनस्त्वम् ।’ तदेतदाकर्ण्य महारथकुमारेण
भणितम्—‘भगवन् ! यद्येव तावद्विषमश्चित्ततुरङ्गमः, किं विलम्बसे !,
मम दीक्षां ददस्व’ इति भणिते तेन भगवता श्रीवर्धमानेन यथा-
विधि महारथकुमारो दीक्षितः ।’ इति ते पश्चापि जना मिलिताः

परस्परं जानते, यथा—'श्रुतपूर्वस्तद्धेताः सम्भवत्वलाभे धयम्' इति
 एवं तेषां भगवता धीरर्षिमानजिनस्तामिना साकं विचरतां बहूनि
 वर्षाणि व्यतीतुः । कथितं च धीजिनेधरेण मणिरथकुमारादिसाधू-
 नान्, यथा 'लोकमाधुर्भवताम्' इति परिश्राय ते यथाऽपि यतयोऽ-
 नदानं मप्य रागद्वेषवन्धनद्वयपरहिता. शल्पत्रयदण्डत्रितयविवर्जिताः
 क्षीणकपायचतुष्काः चतुःसंज्ञारहिताः विकथाचतुष्टयपरित्यक्ताः चतु-
 र्विधधर्मकर्मपरायणा. पद्यसु मतेषु तद्युक्ताः पद्यसु विषयाभिलाषेषु
 द्वेषिणः पञ्चमकारसाध्यायप्रसक्तचेतसः पद्यसमितीर्विभाणाः पद्ये-
 न्द्रियशत्रूणां जेतारः पदर्जावनिष्कायपरिपालकाः सप्तभयस्वानम-
 गुक्ताः अष्टविधमदस्नानविवर्जिता नवसु प्रसंगुप्तिषु रताः दशवि-
 पसाधुधर्ममतिपालनोपता एकादशाह्नधारिणो द्वादशविधं दुस्तरं
 तपस्यमानाः मतिमाद्वादशकपद्मरुचयो दुस्तरपरीपहरादिष्णवः
 सदेहेऽपि निरीहा आमूलतोऽपि धामर्ष्यं निष्कलङ्कं प्रतिपालयन्तः
 पर्यन्तसमये समाधिनाऽऽराधना व्यपुरिति । तथाहि—ज्ञानाचारोऽ-
 ष्ठा कालविनयादिक., दर्शनाचारोऽष्टधा निसंहितादिकस्तात्र यः
 सोऽप्यतिचारः सर्वथैव सं त्यजामः । एकेन्द्रियाणां भूम्यसेत्रोवायु-
 स्पत्यादीनां द्वीन्द्रियाणां शृंगिराह्नगुत्तिगण्डूपदजलौकःपभृतीनां
 त्रियाणां सूक्ष्मत्कुण्ठमत्कोटिलिशादीनां चतुरिन्द्रियाणां पतङ्गम-
 त्मृहदंशादीनां पञ्चेन्द्रियाणां जलचरसलचरसचरमानवादीनाम-
 र्यां हिता शृन्ता शृङ्गा बादरा वा मोदतो लोभतो वा तां धृत्यु-
 । हास्येन भयेन क्रोधेन लोभेन वा यत्किमपि वृथा प्रोक्तं
 अपि निन्दामः प्रायश्चित्तं च चरामः । यदल्पं धनमपि कापि
 दध्यमवत् शृदीतं रागतो द्वेषतो वा तत्सर्वमपि त्यजामः ।

तैरक्षयं मानुषं दिव्यं मैयुनं यत्पुराऽस्माभिः कृतं तत्रिविधं त्रिविधे-
 नापि परित्यजामः । यन्तु धनधान्यपश्वादीनां परिग्रहो लोमतः
 कृतस्तं परिहरामः । पुत्रकलत्रमित्रवान्धनधान्यगृहादिष्वन्येषु
 यन्ममत्वं कृतं तत्सर्वमपि निन्दामः । इन्द्रियपक्षे परामृतैरस्माभि-
 श्वनुर्विधोऽप्याहारो रात्रौ मुक्तस्तं त्रिधापि निन्दामः । क्रोधमान-
 मायालोभरागद्वेषकालोपशून्यपरपरिवादाभ्याख्यानादिभिश्चारित्रविषये
 यद्दुष्टमाचरितं तत्रिविधेन व्युत्सृजामः । यद्विधवाह्याभ्यन्तरे तपसि
 यः क्रोऽप्यतिचारस्तं निन्दामः । वन्दनकप्रतिक्रमणकायोत्सर्गनम-
 स्कारपरिवर्तनादिषु वीर्याचारे यद्वीर्यं गोपितं तत्रिधा निन्दामः ।
 यत्कस्यापि किञ्चन वस्त्वपहृतं प्रहारः प्रदत्तो वा कर्कशं वचो
 जल्पितं चापराधश्च कृतो भवति सोऽखिलोऽप्यस्माकं क्षाम्यतु । यच्च
 मित्रममित्रं वा स्वजनोऽप्यरिजनोऽपि च स सर्वोऽप्यस्माकं क्षाम्यतु
 तेषु सर्वेष्वपि समा एव । तिर्यक्त्वे तिर्यञ्चो नारकत्वे नारकाः
 स्वर्गित्वे स्वर्गिणो मानुपत्वे मानुषा येऽस्माभिर्दुःखे स्थापितास्ते सर्वेऽपि
 क्षाम्यन्तु वयमपि तान् क्षामयामः । तेषु सर्वेष्वस्माकं मैत्री भवतु ।
 जीवितं यौवनं लक्ष्मीर्लावण्यं प्रियसङ्गमा एतत्सर्वमपि बाल्या नर्तित-
 समुद्रकङ्गोलवल्लोलं व्याधिजन्मजरामृत्युप्रस्तानां देहिनां जिनप्रणीतं
 धर्मं विना न कोऽप्यपरः शरणम् । एते सर्वेऽपि जीवाः स्वजनाः
 परजनाश्च जातास्तेषु मनागपि वयं सुधियः कथं प्रतिबन्धं विद-
 धमः ? । एक एव जन्तुरुत्पद्यते, एक एव विपत्तिमाप्नोति, एक
 एव सुखान्यनुभवति, एक एव दुःखान्यपि । अन्यच्छरीरमपरं धन-
 धान्यादिकमन्ये बान्धवोऽन्यो जीवस्तेषु कथं वृथा मुह्यामः ? । रसा-
 सृग्मांसमेदोऽस्त्रिमज्जाशुक्रयक्षुच्छकृतादिभिः पूरितेऽशुचिनिलये वपुषि

मूर्छा न कुर्मः । इदं देहं नित्यशः पालितं लालितमप्यवकन्यगृहीत-
गृहमिवास्त्रिरमचिरेणापि मोक्षव्यमेवेति । धीरा अपि कातरा अपि
सल्लु देहिनो मृत्युमाहवन्ति । वयं तथा मरिष्यामो यथा न पुनर-
स्नाफं मृत्युकदर्शना । साम्प्रतमर्हन्तः सिद्धाः साधवः केवल्लिभापितो
धर्मः शरणमस्नाफमिति । जिनोपदिष्टं कृपामयो धर्मो माता धर्मा-
चार्यस्नातः सोदर. साधर्मिको बन्धुध । अन्यत्सर्वमपीन्द्रजालमिव ।
भरतैरावतमहापिदेहेषु धीशृपभनाधादीन् जिनान् सिद्धानाचार्या-
नुपाध्यायान् माधून् नमामः । सावधयोगमुषधि तथा बाह्यमाभ्यन्तरं
यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन व्युत्सृजामः । यावज्जीवं चतुर्विधाहार-
मप्युच्छ्रुसे चरमे च देहमपि त्यजामः । दुष्कर्मगर्हणा १ जन्तु-
जातज्ञामणा २ तथा भावना ३ चतु.शरणं ४ नमस्कार ५ तदाऽ-
नशर्नं च ६ एवमारोपना षोडश मिहिता । ततः—

दग्धा ध्यानधनजयेन निखिलं कर्मेन्धनौष क्षणा-
दुन्मीलकलकेबलोदयपरिशातविलोकीतशः ।

ते पद्यापि मुनीधरा समभवन् व्युत्सृष्टदेहास्ततः ।

धीमन्मुक्तिनितम्भिनीस्तनतटालहारदारधियः ॥ १ ॥

एवाचार्यधीपरमानन्दसुरिक्षिप्पधीरसप्रभवसुरिदिरचिने भीतुर-
लयमालाकथामंशेषे धीप्रपुससुरिशोभिते कुवलयचन्द्र-
पितृसंगमराज्यनिरेताधृधीसारबुभारसकुलतिमउम-
एवमभृतिकधनुर्धः प्रस्तावः ॥ ४ ॥

॥ इति श्रीकुवलयमालाकथा समाप्ता ॥

॥ एवं मन्थलज्ज ३८९४ ॥

तैरक्षयं मानुषं दिव्यं मैथुनं यत्पुराऽस्माभिः कृतं तत्रिविधं त्रिविधे-
 नापि परित्यजामः । यस्तु धनधान्यपश्वादीनां परिग्रहो लोभतः
 कृतस्तं परिहरामः । पुत्रकलत्रमित्रबान्धवधनधान्यगृहादिव्यन्येव्यपि
 यन्ममत्वं कृतं तत्सर्वमपि निन्दामः । इन्द्रियपक्षे परामूर्तेरस्माभि-
 श्चतुर्विधोऽप्याहारो रात्रौ मुक्तस्तं त्रिधापि निन्दामः । क्रोधमान-
 मायालोभरागद्वेषकालोपशून्यपरपरिवादाभ्याख्यानादिभिश्चारित्र्यमिषये
 यद्दुष्टमाचरितं तत्रिविधेन व्युत्सृजामः । पद्भिश्चाद्याभ्यन्तरे सरसि
 यः कोऽप्यतिचारस्तं निन्दामः । वन्दनकप्रतिक्रमणकायेत्सर्गनम-
 स्कारपरिवर्तनादियु वीर्याचारे यद्दीर्यं गोपितं तत्रिधा निन्दामः ।
 यत्कस्यापि किञ्चन यस्त्वपहृतं प्रहारः प्रदत्तो वा कर्कशं वचो
 जल्पितं चापराधश्च कृतो भवति सोऽशिलोऽप्यस्माकं क्षाम्यतु । यच्च
 मित्रममित्र वा स्वजनोऽप्यरिजनोऽपि च सा सर्वोऽप्यस्माकं क्षाम्यतु
 तेषु सर्वेष्वपि समा एव । तिर्यक्त्वे तिर्यग्यो नारकत्वे नारका-
 र्गन्धे र्गन्धो मानुषत्वे मानुषा येऽस्माभिर्दुःखो स्थापितान्ते सर्वोऽपि
 क्षाम्यन्तु वयमपि तान् क्षामयामः । तेषु सर्वेष्वस्माकं मैत्री भवतु ।
 जीवितं योवनं लक्ष्मीर्लावण्यं प्रियसत्प्रमा एतन्मर्ममपि यात्या गर्हित-
 मनुद्रकशोक्वलीकं व्याधित्रन्मजरागृह्युमन्तानां देहिनां जिगन्शी
 धने रिना न कोऽप्यपर शरणम् । एते सर्वोऽपि जीवाः स्वजनाः
 परजनाश्च ज्ञानाम्नेषु मनामपि ययं सुधियः कथं प्रद्विरयं विद-
 ध्वः । एक एव अन्तुह्यवने, एक एव विपत्तिमाप्नोति, एक
 एव सुमान्यनुभाति, एक एव दुःखान्ति । धन्यस्तु गिरमपरे धन-
 वन्तर्दिकमन्ये बान्धवोऽप्यो जीवन्तेषु कथं वृथा मुखावः । सा-
 म्यमन्येदोऽस्मिन् ज्ञानुश्च हृष्टहृन्तर्दिकं पुत्रिनेऽप्युर्विदोरे वपुषि

मूर्छा न कुर्मः । इदं देहं नित्यशः पालितं स्फुटितमप्यवक्यगृहीत-
 गृहमिवास्मिन्मचिरेणापि मोक्षयमेवेति । धीरा अपि कातरा अपि
 खलु देहिनो गृह्युमाहवन्ति । वयं तथा मरिष्यामो यथा न पुनर-
 स्मार्कं गृह्युःकदर्धना । साम्प्रतमर्हन्तः सिद्धाः साधवः केवलिभाषितो
 धर्मः शरणमस्माकमिति । त्रिनोपदिष्टः कृपामयो धर्मो माता धर्मा-
 चार्मन्नातः सौदरः साधार्मिको बन्धुश्च । अन्यत्सर्वमपीन्द्रजालमिव ।
 भरतवरावतमहाविदेहेषु श्रीकृष्णमनायादीन् जिनान् सिद्धानाचार्या-
 नुपाध्यायान् साधून् नमामः । सावययोगमुपधि तथा भासमाभ्यन्तरं
 यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन व्युत्पन्नजामः । यावज्जीवं चतुर्विधाहार-
 मप्युच्छ्रासे चरमे च देहमपि त्यजामः । दुष्कर्मगर्हणा १ जन्तु-
 जातक्षामणा २ तथा भावना ३ चतुःशरणं ४ नमस्कारः ५ तथाऽ-
 नशनं च ६ एवमाराधना षोडा विहिता । नतः—

दग्धा ध्यानधनअयेन निखिलं कर्मेन्धनौषं क्षणा-

दुन्मीलकलकेवलोदयपरिशातधिलोकीतलाः ।

ते पद्यापि मुनीश्वराः सममयन् व्युत्पाद्यदेहास्ततः ।

भीमन्मुक्तिनितम्बिनीमननतालहारहारश्रियः ॥ १ ॥

इत्याचार्यधीपरमानन्दसुरिशिष्यश्रीरत्नप्रमसुरिविरचिते श्रीकृष्ण-

लयमालाकथासंक्षेपे श्रीप्रद्युम्नसुरिसोषिते कुवलयचन्द्र-

पितृसंगमराज्यनिवेनपृथ्वीसारकुमारगमुत्पत्तिप्रतम-

हणप्रभृतिफथतुर्थः प्रस्तावः ॥ ४ ॥

॥ इति श्रीकृष्णलयमालाकथा समाप्ता ॥

॥ एवं मन्थसद्व्या ३८९४ ॥

तैरश्व्यं मानुषं दिव्यं मैयुनं यत्पुराऽस्माभिः कृतं तत्रिविधं त्रिविधे-
 नापि परित्यजामः । यस्तु धनधान्यपश्वादीनां परिग्रहो लोमतः
 कृतस्तं परिहरामः । पुत्रकलत्रमित्रवान्धवधनधान्यगृहादिष्वन्येष्वपि
 यन्ममत्वं कृतं तत्सर्वमपि निन्दामः । इन्द्रियपक्षे परामृतैरस्माभि-
 श्चतुर्विधोऽप्याहारो रात्रौ मुक्तस्तं त्रिधापि निन्दामः । क्रोधमान-
 मायालोभरागद्वेषकालोपशून्यपरपरिवादाम्याख्यानादिभिश्चारित्रविषये
 यद्दुष्टमाचरितं तत्रिविधेन व्युत्सृजामः । पङ्क्तिवाद्याभ्यन्तरे तपसि
 यः कोऽप्यतिचारस्तं निन्दामः । वन्दनकप्रतिक्रमणक्रायोत्सर्गनम-
 स्कारपरिवर्चनादिषु वीर्याचारे यद्वीर्यं गोपितं तत्रिधा निन्दामः ।
 यत्कस्यापि किञ्चन वस्त्वपहृतं प्रहारः प्रदत्तो वा फर्कशं वचो
 जल्पितं चापराधश्च कृतो भवति सोऽखिलोऽप्यस्माकं क्षाम्यतु । यच्च
 मित्रममित्रं वा स्वजनोऽप्यरिजनोऽपि च स सर्वोऽप्यस्माकं क्षाम्यतु
 तेषु सर्वेष्वपि समा एव । तिर्यक्त्वे तिर्यञ्चो नारकत्वे नारकाः
 स्वर्गित्वे स्वर्गिणो मानुपत्वे मानुषा येऽस्माभिर्दुःखे स्थापितास्ते सर्वेऽपि
 क्षाम्यन्तु वयमपि तान् क्षामयामः । तेषु सर्वेष्वस्माकं मैत्री भवतु ।
 जीवितं यौवनं लक्ष्मीर्लावण्यं प्रियसङ्गमा एतत्सर्वमपि वात्या नर्तित-
 समुद्रकल्लोलवल्लोलं व्याधिजन्मजरामृत्युप्रस्तानां देहिनां जिनप्रणीतं
 धर्मं विना न कोऽप्यपरः शरणम् । एते सर्वेऽपि जीवाः स्वजनाः
 परजनाश्च जातास्तेषु मनागपि वयं सुधियः कथं प्रतिबन्धं विद-
 धमः ? । एक एव जन्तुरुत्पद्यते, एक एव विपत्तिमाप्नोति, एक
 एव सुखान्यनुभवति, एक एव दुःखान्यपि । अन्यच्छरीरमपरं धन-
 धान्यादिकमन्ये भान्धवोऽन्यो जीवस्तेषु कथं वृथा मुह्यामः ? । रसा-
 रग्मांसमेदोऽस्थिमज्जाशुक्रयकृच्छकृतादिभिः पूरितेऽशुचिगिलये वपुषि

मूर्धा न कुर्मः । इदं देहं नित्यतः पालितं लालितमप्यवश्यमृहीन-
 गृहमिवास्तिरमचिरेणापि भोक्तव्यमेवेति । धीरा अपि कातरा अपि
 स्वल्प देहिनो मृत्युमाहुवन्ति । वयं तथा मरिष्यामो यथा न पुनर-
 स्ताकं मृत्युकदर्शना । साम्प्रतमर्हन्तः सिद्धा साधवः केचनभिभारितो
 धर्मः क्षरणमस्ताकमिति । जिनोपदिष्टः शृणामयो धर्मो माता धर्मा-
 चार्येस्तातः सोदरः साधर्मिको बन्धुश्च । अन्यत्वर्षमपीन्द्रजालमिव ।
 भरतैरावतमहाविदेहेषु भीष्टप्रभनाधादीन् जिनान् सिद्धानाचार्या-
 नुपाध्यायान् साधून् नमाम । साधवयोगशुपथि तथा शास्त्रनाभ्यन्तरं
 यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन व्युत्पन्नम् । यावज्जीवं चतुर्विधाहार-
 मप्युच्छ्रासे चरमे च देहमपि त्यजामः । दुष्कर्मगर्हणा १ अन्तु-
 जातक्षामणा २ तथा भावना ३ चतुःक्षरणं ४ नमस्कारः ५ तथाऽऽ-
 नदानं च ६ एवमाराधना षोडश विहिता । ततः—

दग्धा ध्यानधनज्ञानेन निक्षिप्तं कर्मेन्धनौषं क्षणा-

दुन्मीलत्फलकेवलोदयपरिक्षातत्रिलोकीतलाः ।

तै पयापि मुनीश्वराः समभवन् व्युत्पद्यदेहानतः ।

भीमन्मुक्तिनिजम्बिनीमनतयालहारहारशिवः ॥ १ ॥

इत्याचार्यधीपरमानन्दस्वरिशिन्धभीरद्वप्रभमूरिपिरचिते श्रीशुक्-
 लयजामालाकथासंक्षेपे भीप्रपुस्तकमूरिसोपिते शुक्लयजुसाम-
 लिङ्गसंगमराग्यनिवेनाष्टधीस्तारकुमारसमुत्पदिषुत-
 एणवभूतीकथयुषः प्रस्तावः ॥ ४ ॥

॥ इति श्रीशुक्लयजुसामालाकथा समाप्ता ॥

॥ एवं प्रत्यमहता ३८९४ ॥

तैरश्चयं मानुषं दिव्यं मैथुनं यत्पुराऽऽत्माभिः कृतं तत्रिविधं त्रिविधे-
 नापि परित्यजामः । यस्तु धनधान्यपश्वादीनां परिमदो लोमतः
 कृतस्तं परिहरामः । पुत्रकलत्रमित्रवान्धवधनधान्यगृहादिष्वन्वेषि-
 यन्ममलं कृतं तत्सर्वमपि निन्दामः । इन्द्रियपक्षे परामूर्तेरत्माभि-
 श्चतुर्विधोऽप्याहारो रात्रौ भुक्तस्तं त्रिधापि निन्दामः । क्रोपमान-
 मायालोभरागद्वेषकालोपशून्यपरपरिवादाभ्याख्यानादिमिथ्यारित्रनिपये
 यद्दुष्टमाचरितं तत्रिविधेन व्युत्सृजामः । पद्भिर्वाद्याभ्यन्तरे तपसि
 यः कोऽप्यतिचारस्तं निन्दामः । यन्दनकप्रतिक्रमणकापोत्सर्गनम-
 स्कारपरिवर्चनादिषु वीर्याचारे यद्दीर्यं गोपितं तत्रिधा निन्दामः ।
 यःकस्यापि किञ्चन यस्त्वपहृतं प्रहारः प्रदणो वा कर्कसं वचो
 जल्पितं चापराधश्च कृतो भवति सोऽन्विलोऽप्यस्माकं क्षाम्यतु । यद्य
 मित्रममित्रं वा स्वजनोऽप्यरिजनोऽपि च स सर्वोऽप्यस्माकं क्षाम्यतु
 तेषु सर्वेष्वपि समा एव । तिर्यक्त्वे तिर्यगो नारकत्वे नारकाः
 स्वर्गिन्वे स्वर्गिणो मानुषत्वे मानुषा येऽस्माभिर्दुःखेभ्यः स्थापितान्ते सर्वेऽपि
 क्षाम्यन्तु वयमपि तान् क्षामयामः । तेषु सर्वेष्वस्माकं गैरी मनु ।
 जीवितं यौवनं लक्ष्मीर्लाभ्यं प्रियमङ्गमा एतत्सर्वमपि यात्या नर्तित-
 ममुद्रकलोऽवहोऽलं व्याधितन्मज्जरागृन्थुमन्तानां देहिनां त्रिनयनीं
 धनं विना न कोऽप्यरः क्षणम् । एते सर्वेऽपि जीवाः सत्रताः
 पञ्चनाथ जलाम्बुषु मनागपि वयं सुधियः कथं प्रतिबन्धं विर-
 ध्नः । । एक एव जन्तुग्नययो, एक एव विपतिमात्रोऽपि, एक
 एव सुखान्यनुभवि, एक एव दुःखान्यपि । अन्वष्टमिगपरं धन-
 धान्यदिदमन्ते वान्परोऽन्यः जीवन्तेषु कथं वृथा गुणामः । । ग्ना-
 न्त्वमनेदोऽभिभवामुदयहृष्टऽहृतादिभिः पृथिवेऽनुचिनिदयेषु ।

न कुर्मः । इदं देहं नित्यशः पालितं काल्पितनप्परकमरुहीन-
निवास्तिरमचिरेणापि मोक्षव्यमेवेति । धीरा अत्र कान्तरा अत्र
३ देहिना मृत्युनामुवन्ति । वयं तथा मरिष्यामो यथा न पुनर-
र्कं मृत्युकदर्येना । साम्प्रतमर्हन्तः सिद्धाः साधवः केवलिनारिणो
र्षः शरणमलाकमिति । जिनोपदिष्टः कृपामयो धर्मो माता धर्मो-
र्षिस्तातः सोदरः साधर्मिको बन्धुश्च । अन्यत्तर्षमर्षान्द्रवात्मिव ।
रतैरावतमहाविदेहेषु धीशृपमनापादीन् जिनान् सिद्धानाचार्यो-
पाध्यायान् साधून् नमामः । साधययोगनुषधि तथा साधनाम्यन्तर्-
भावजीवं त्रिविधं त्रिविधेन व्युत्सृजानः । भावजीवं चतुर्विधाहार-
म्पुच्छासे चरमे च देहमपि त्यजामः । दुष्कर्मगर्हणा १ वन्दु-
शतज्ञामणा २ तथा भावना ३ चतुःशरणं ४ नमस्कारः ५ तथाऽ-
नशनं च ६ एवमाराधना षोडा विहिता । ततः—

दग्धा ध्यानधनउत्पेन निसिलं कर्मेन्पनौपं क्षणा-

दुन्मीलकलकेवलोदयपरिशातत्रिलोकीतडाः ।

ते पद्यापि मुनीधराः समभवन् व्युत्सृष्टदेहास्ततः ।

धीमन्मुक्तिनितम्बिनीस्तनराजहस्तहारधियः ॥ १ ॥

इत्याचार्यधीपरमानन्दसुरिशिष्यभीरत्नप्रमसुरिविरचिते धीकुव-

लयमालाकथामंशेधे धीप्रद्युम्नसुरिशोभिते कुवलयचन्द्र-

पितृसंगमराज्यनिवेशपृथ्वीसारकुमारसमुत्पत्तिप्रतप्र-

हणप्रभृतिकथतुर्थः प्रस्तावः ॥ ४ ॥

॥ इति श्रीकुवलयमालाकथा समाप्ता ॥

॥ एवं प्रन्थसङ्गता ३८९४ ॥

तैरश्व्यं मानुषं दिव्यं मैथुनं यत्पुराऽस्माभिः कृतं तत्रिविधं त्रिविधे-
 नापि परित्यजामः । यस्तु धनधान्यपश्वादीनां परिग्रहो लोभतः
 कृतस्तं परिहरामः । पुत्रकलत्रमित्रवान्यवधनधान्यगृहादिष्वन्येष्वपि
 यन्ममत्वं कृतं तत्सर्वमपि निन्दामः । इन्द्रियपक्षे परामूर्तैरस्माभि-
 श्वतुर्विधोऽप्याहारो रात्रौ मुक्तस्तं त्रिधापि निन्दामः । क्रोधमान-
 मायालोभरागद्वेषकालोपशून्यपरपरिवादाभ्याख्यानादिभिश्चारित्रविषये
 यद्दुष्टमाचरितं तत्रिविधेन व्युत्सृजामः । षड्विधवाद्याभ्यन्तरे तपसि
 यः कोऽप्यतिचारस्तं निन्दामः । वन्दनकप्रतिकमणकायोत्सर्गनम-
 स्कारपरिवर्तनादिषु वीर्याचारे यद्दीर्यं गोपितं तत्रिधा निन्दामः ।
 यत्कस्यापि किञ्चन वस्त्वपहृतं प्रहारः प्रदत्तो वा कर्कशं वचो
 जल्पितं चापराधश्च कृतो भवति सोऽखिलोऽप्यस्माकं क्षाम्यतु । यच्च
 मित्रममित्रं वा स्वजनोऽप्यरिजनोऽपि च स सर्वोऽप्यस्माकं क्षाम्यतु
 तेषु सर्वेष्वपि समा एव । तिर्यक्त्वे तिर्यञ्चो नारकत्वे नारकाः
 स्वर्गित्वे स्वर्गिणो मानुषत्वे मानुषा येऽस्माभिर्दुःखे स्थापितास्ते सर्वेऽपि
 क्षाम्यन्तु वयमपि तान् क्षामयामः । तेषु सर्वेष्वस्माकं मैत्री भवतु ।
 जीवितं यौवनं लक्ष्मीर्लावण्यं प्रियसङ्गमा एतत्सर्वमपि वात्या नर्तित-
 समुद्रकल्लोलवल्लोलं व्याधिजन्मजरामृत्युग्रस्तानां देहिनां जिनप्रणीतं
 धर्मं विना न कोऽप्यपरः शरणम् । एते सर्वेऽपि जीवाः स्वजनाः
 परजनाश्च जातान्तेषु मनागपि वयं मुधियः कथं प्रतिबन्धं विद-
 ध्यः ? । एक एव जन्तुरुत्पद्यते, एक एव विपत्तिमाप्नोति, एक
 एव सुखान्यनुभवति, एक एव दुःखान्यपि । अन्यच्छरीरमपरं धन-
 धान्यादिकमन्ये बान्धवोऽन्यो जीवस्येपु कथं पृथा गुह्यामः ? । रसा-
 मृगणांममेदोऽस्थिमज्जाशुक्रयकृच्छकृतादिभिः पूरितेऽशुचिनिलये वपुषि

मूर्छां न कुर्मः । इदं देहं नित्यज्ञः पालितं लालितमप्यवक्रयगृहीत-
 गृहनिवास्विरमचिरेणापि मोक्तव्यमेवेति । धीरा अपि कातरा अपि
 खलु देहिनो मृत्युमाहवन्ति । वयं तथा मरिष्यामो यथा न पुनर-
 स्नाकं मृत्युकदर्शना । साम्प्रतमर्हन्तः सिद्धाः साधवः केवलिभाषितो
 धर्मः शरणमस्नाकमिति । जिनोपदिष्टः कृपामयो धर्मो माता धर्मा-
 चार्यस्त्रातः सोदरः साधर्मिको बन्धुश्च । अन्यत्सर्वमपीन्द्रजालमिव ।
 भरतैरायतमहाविदेहेषु धीष्टुपभनाथादीन् जिनान् सिद्धानाचार्या-
 नुपाध्यायान् साधून् नमामः । सावधयोगमुपधिं तथा बाह्यमाभ्यन्तरं
 यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन व्युत्सृजामः । यावज्जीवं चतुर्विधाहार-
 मप्युच्छ्रासे चरमे च देहमपि त्यजामः । दुष्कर्मगर्हणा १ जन्तु-
 जातक्षामणा २ तथा भावना ३ चतुःशरणं ४ नमस्कारः ५ तथाऽ-
 नज्ञानं च ६ एवमारोपना षोडश विहिता । ततः—

दग्धा ध्यानधनज्ञयेन निखिलं कर्मेन्धनौषं क्षणा-
 दुन्मीलत्कलकेवलोदयपरिज्ञातत्रिलोकीतलाः ।

ते पद्यापि गुनीश्वराः समभवन् व्युत्सृष्टदेहास्ततः ।

धीमन्मुक्तिनितम्बिनीस्तनतटालङ्कारहारश्रियः ॥ १ ॥

इत्याचार्यधीपरमानन्दसूरिशिष्यधीरत्नप्रमसूरिविरचिते श्रीकुव-
 लयमालाकथासंक्षेपे श्रीप्रद्युम्नसूरिशोषिते कुवलयचन्द्र-
 पितृसंगमराज्यनिवेशपृथ्वीसारकुमारसमुत्पत्तिप्रतम-
 हणप्रभृतिकश्चतुर्थः प्रस्तावः ॥ ४ ॥

॥ इति श्रीकुवलयमालाकथा समाप्ता ॥

॥ एवं ग्रन्थसदना ३८९४ ॥

૩ પ્રાચીન જૈન લેખ સંગ્રહ:—

આની અંદર હિંદુસ્તાનના દરેક ભાગમાં આવેલા જૈનમંદિરો અને સ્તૂપોના ઉપયોગી અને મહત્ત્વના શિલાલેસોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે કે જેની ઉપયોગિતાના વિષયમાં વર્ષો થયા પુસ્તક કરવામાં આવે છે । આ ગ્રંથ વહુ મોટો થશે । લગભગ ૧૦૦ કોર્મનો ૧ ભાગ મહાર પડશે કાગડો, છપાઈ આદિ સર્વાંગ મુંદર થાય છે.

૪ જૈનગ્રંથપ્રશસ્તિ સંગ્રહ:—

આ ગ્રંથ પણ ઉપરના ગ્રંથ જેવો જ મહત્ત્વનો અને વિશાલ છે । આની અંદર કુલ સગામ જૈનગ્રંથોની પ્રશસ્તિઓનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે.

૫ જગદ્ગ્રંથ—સર્વાનન્દમુરિવિરચિત । ૬ શુભુડાયમહાતીર્થોદ્ધાર—વષ્ટિવતિવેકધીરવિરચિત । ૭ કૃપારસકોષ—અકલ્પર-પાનિગદ્યવિવેકશ્રીમન્શાન્તિચન્દ્રોપાધ્યાયકૃત, હિન્દી ભાષાન્તર-સહિત । ૮ વિજયદેવમુરિમાહાત્મ્ય—શ્રીમદ્ભોગાધ્યાયવિરચિત । પ્રથમભાગ । ૯ „ માયાન્તર—ત્રીતીયભાગ । ૧૦ હૈમલિજ્ઞાનુ-શામન—દેવચન્દ્રાચાર્યવિરચિત શોભણવિચરણ સયા તેનડ ઝાલ વાલ્મીકીયાય કૃતદુર્ગોદયરોપનામની વૃત્તિવિત । ૧૧ પાતુ-વાગ્વચન—દેવચન્દ્રાચાર્યવિરચિત । ૧૨ કલ્યાણમાપુષ્પનાટક—કલ્પચન્દ્રમુરિવિરચિત ।

